

Littera Scripta

Мишэль
Уэльбэк

Магчымасць
выспы

КОЛАС

*Littera
scripta*

Мішэль Уэльбэк

Магчымасць выспы

Paris
Favard
2007

Michel Houellebecq

La possibilité d'une île

Paris
Fayard
2005

Littera scripta

Мішэль Уэльбэк

Магчымасць выспы

Раман

Пераклад з французскай

Мінск
Выдавец
Зміцер Колас
2012

УДК 821.112.2-31

ББК 84(4Фр)-44

У99

Серыя заснаваная ў 2009 годзе

Пераклад з французкай мовы Зміцера Коласа

«La possibilité d'une île» de Monsieur Michel Houellebecq

World copyright © Librairie Arthème Fayard 2005

Выданне гэтага твора ажыццёўленае ў рамках Праграмы дапамогі кнігавыданню імя Максіма Багдановіча пры падтрымцы агенцтва «Культурфранс», выканаўчага органа Міністэрства замежных і еўрапейскіх справаў Францыі, а таксама Міністэрства культуры Францыі і Ааdzела па супрацоўніцтву і культуры Пасольства Францыі ў Рэспубліцы Беларусь

Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme d'Aide à la Publication Maxime Bagdanovitch, bénéficie du soutien du Culturesfrance, opérateur du Ministère français des Affaires Étrangère et Européennes et Ministère français de la Culture et de la Communication, et du Service de Coopération et d'Action Culturelle de l'Ambassade de France en Biélorussie.

ISBN 978-985-6992-12-7

©Michel Houellebecq, 2005.

©Колас Зм. Г., пераклад на беларускую мову, 2012.

©Афармленне. Выдавец Зміцер Колас, 2012.

*Антоніо Муньосу Балесту і яго жонцы Ніко,
без чыёй гружбы і вялікай прыязнасці
напісанне гэтай кнігі было б немагчымае.*

Сардэчна вітаю вас у вечным жыцці, мае сябры.

Гэтая кніга абавязаная сваім нараджэннем Гарыце Вольф, нямецкай журналістцы, з якой я сустрэўся некалькі гадоў таму ў Берліне. Перш чым задаць мне свае пытанні, Гарыета распавяла невялічкую прыпавесць, якая, на яе думку, сімвалізуе маё становішча як пісьменніка.

Я стаю ў тэлефоннай будцы пасля канца свету. Я магу тэлефанаваць колькі хачу і куды хачу. Невядома, ці выжыў хто яшчэ або мае званкі — усяго толькі маналогі шаленца. Часам званок кароткі, быццам у мяне перад носам павесілі трубку, часам — даўжэйшы, быццам нехта прыслухоўваецца з падступнай цікаўнасцю. Няма ні ночы, ні дня, і такое становішча ніколі не можа скончыцца.

Сардэчна вітаю цябе ў вечным жыцці, Гарыета.

Мая цяперашняя інкарнацыя паступова згасае; не думаю, каб яна магла пратрываць яшчэ доўга. Я ведаю, што ў наступнай сваёй інкарнацыі зноў сустрэну майго сябручка, сабачку Фокса.

Сяброўства з сабакам станоўчае тым, што сабаку можна зрабіць шчаслівым; ён мае такія простыя патрабаванні, у яго такое абмежаванае эга. Верагодна, у былыя часы і жанчыны былі ў падобным становішчы — блізкім да свойскай жывёлы. Несумненна, мусіла існаваць пэўная форма хатняга шчасця, звязанага з функцыянаваннем у агульным арганізме, шчасця, якое мы цяпер ужо няздольныя зразумець; і, несумненна, была пэўная асалода ўяўляць сабой функцыянальна зладжаны механізм, прызначаны дзеля выканання набору асобных, не звязаных адзін з адным абавязкаў, якія, паўтараючыся, выстройваліся ў паслядоўнасць асобных, не звязаных адзін з адным дзён. Усё гэта знікла, разам з наборам былых абавязкаў; мы больш не маем па-сапраўднаму замацаванага за кім-небудзь прызначэння; радасці чалавечага быцця застаюцца нам невядомыя, і наадварот — яго беды нас ужо не могуць раніць. Нашыя ночы больш не трымцяць ні нашымі страхамі, ні ўцехамі; тым не менш мы жывем, мы брыдзем па жыцці, бязрадасна і няхітра, і час здаецца нам хуткаплынным.

Першы раз я напаткаў Марыю22 на адным паганенькім іспанскім сэрверы; злучэнне кожны раз адбывалася жудасна доўга.

*Утомленасьць, што выклікае
Памерлы стары галандзец,
Не ёсць прарочай прыкметай
Вяртаньня вялікага майстра.*

2711,325104,13375317,452626. На пазначаным адрасе я знайшоў выяву ейнае похвы — размазаную, пікселізаваную, але надзіва рэальную. Хто яна была — жывая, мёртвая ці інтэрмедыйная? Думаю, хутчэй, усё-ткі інтэрмедыйная; але размовы на гэтую тэму не дапускаліся.

Ад жанчын вее пачуццём вечнасці — дзякуючы іхняй вяхотцы, якая, нібыта, хавае ў сабе таямніцу: быццам яна — тунель, што вядзе да самай сутнасці нашага свету, хоць напраўду гэта проста нара, з якой вылазяць некалькі гномікаў, а потым яна застаецца без ужытку. Зрэшты, калі жанчыны ўнушаюць такое пачуццё, дык няхай, я нічога супраць не маю.

*Не, у грацы застылай,
Што нясе марш пакаленняў
І ад якой няме дух,
Няма суладнасці са смерцю.*

Трэба было б даўно кінуць. Спыніць гэтую гульню, гэтае інтэрмедыйнае ліставанне, спыніць кантакт. Але было ўжо позна. 258,129,3727313,11324410.

Першы кадр быў з вышыні. Уся раўніна — недзе на поўначы Альмэрыі — была спавітая шырокімі палосамі шэрай пластыкавай плёнкі. Збор садавіны і гародніны, што вырошчваліся ў тутэйшых цяпляцах, некалі вялі сельскія рабочыя — найчасцей з Марока. Пасля ўвядзення аўтаматызацыі ўсе яны рассяяліся па навакольных пагорках.

Апроч звычайнага абсталявання — электрастанцыі, што сілкуе ахоўную агароджу, спадарожнікавага рэтранслятара, цеплаўлоўнікаў, — 13-е аддзяленне кампаніі «Праексьонэс XXI» валодала генератарам мінеральных соляў і ўласнай свідравінай з пітною вадой. Яно размяшчалася далёка ад буйных транспартных артэрыяў і не было пазначанае ні на якой сучаснай карце: яго будаўніцтва скончылася пазней, чым праводзіліся апошнія тапаграфічныя здымкі. Пасля закрыцця сектара для паветраных зносінаў і ўвядзення крутласутачнага глушэння ў дыяпазоне спадарожнікавых частот вызначыць месца гэтае гаспадаркі стала практычна немагчыма.

Наступны кадр мог бы паходзіць з нейкага сну. Чалавек з маім тварам есць ёгурт у цэху металургічнага завода; усе інструкцыі па карыстанню станкамі складзены па-турэцку; але малаверагодна, што вытворчасць будзе адноўленая.

12,12,553,8467.

У другім пасланні ад Марыі²² быў такі тэкст:

*Я агна, як гура-гурка,
Са сваёй самотнай
Дзюркай.*

245535,43,3. Гаворачы «я», я хлушу. Возьмем «я», якім яно ўспрымаецца, — нейтральнае і празрыстае. Суаднясем яго з «я», якім яно ўжываецца ў інтэрнэт-зносінах, — само па сабе. Але ж мне належыць і маё цела ці, дакладней, я належу і майму целу. Што мы назіраем? Адсутнасць узаемасувязі. Сцеражыцеся майго слова.

Я не хачу, каб вы заставаліся па-за рамкамі гэтай кнігі; жы-
выя вы ці не жывыя, вы — *чытачы*.

Увогуле ўсё гэта адбываецца па-за маім «я»; але мне і хочац-
ца, каб яно так адбывалася — у цішыні.

*Насуперак намоўленай гумцы
Не слова — стваральнік сусвету;
Людская гаворка — што брэх сабакі:
Выліць злосць ці выказаць страхі.*

*А радасць — яна бязмоўная,
Гэтак сама як пачуццё шчасця.*

«Я» — сінтэз нашых паразаў, але сінтэз толькі частковы.
Сцэражыцеся майго слова.

Гэтая кніга прызначаецца дзеля настаўлення Жыхароў
Будучыні. «Людзі змаглі стварыць такое! — скажучь са-
бе яны. — Гэта ўжо нешта; хоць гэта не ўсё. Перад намі
інтэрмедыйны прадукт».

Марыя²², калі яна існуе, — у такой самай ступені жанчына,
у якой я — мужчына; у даволі абмежаванай ступені, не надта
пэўнай.

Я таксама набліжаюся да канца свайго шляху.

Ніхто не стане сучаснікам нараджэння Духу, хіба толькі
Жыхары Будучыні; але Жыхары Будучыні не будуць істотамі
ў тым сэнсе, як мы гэта разумеем. Сцэражыцеся майго слова.

Частка першая

Каментар Даніэля24

Даніэль 1, 1

Што робіць пацук, прачнуўшыся? Абнюхваецца.

Жан-Дыд'е, біёлаг

Як жыва прысутнічае ў маёй памяці эпізод, калі я ўпершыню адчуў у сабе пакліканне стаць комікам! Мне было тады семнаццаць, і ўвесь жнівень я ў цэлым даволі нудна прабавіў у Турцыі, дзе мы адпачывалі ў пансіянаце па формуле «усё ўключана», — дарэчы, тады быў апошні раз, калі я ездзіў на вакацыі з бацькамі. Мая сцоха-сястрычка — на той час ёй было трынаццаць — пачынала ўжо абуджаць інтарэс у хлопцаў. Падставай для таго першага эпізоду паслужыла сцэна падчас сняданку: як і кожную раніцу, у зале выстраілася чарга па амлет, на які ўсе курортнікі чамусь асабліва ласыя. Побач са мной стаяла старая англічанка (сухая, змрочная, з тых, што злупіць скуру з апошняй лісы, абы аздобіць сваю гасцёўню), шчодро наваліўшы яечні, яна без ніякага вагання падмялала і тры астатнія сасіскі, што ўпрыгожвалі металічны паднос. Было без пяці адзінаццаць, час снедання блізіўся да заканчэння і спадзявацца, што прынясуць новыя сасіскі, было немагчыма. Немец, які стаяў у чарзе за бабулькай, знерухомеў на месцы; яго відэлец, ужо працягнуты да сасіскі, завіснуў нападворозе, і твар пачаў налівацца чырванню ад абурэння. Немец быў аграмадны, сапраўдны калос, ростам больш за два метры і вагою прынамсі цэнтнера паўтара. На імгненне мне падалося, што зараз ён уторкне свой відэлец проста ў вочы васьмідзясяцігадовай кабеце або сцісне адной рукой яе шыю, а другой — разаб'е галаву аб прылавак з гарачымі стравамі. Тым часам бабулька, як нічога ніякага, са старэчым сваім эгаізмам, які ў людзей малпінага веку пераходзіць ужо на ўзровень

падсвядомасці, трушком скіравала да століка. Немец узяў сябе ў рукі, і я адчуў, колькі гэта яму каштавала, але паступова яго аблічча зноў набыло спакой, і ён сумна, без жаданых сасісак, пабрыў да сваіх супляменнікаў.

Адштурхнуўшыся ад гэтага інцыдэнту, я стварыў невялікі скетч, дзе апісваўся крывавы бунт, што выбухнуў у курортным гатэлі з прычыны некаторых дробных неадпаведнасцяў формулы «all inclusive»: нястачы сасісак за сьнеданнем, незразумелага наддатку, які трэба плаціць за гульні ў міні-гольф... Тым жа вечарам я зачытаў скетч на вечарыне «Вы маеце талент!» (раз на тыдзень там арганізуюваўся канцэрт з нумароў, прапанаваных не прафесійнымі аніматарамі, а самімі курортнікамі); я выконваў ролі ўсіх персанажаў адначасова, дэбютаваўшы такім чынам у жанры one man show¹, у якім мне потым давялося працаваць практычна на працягу ўсёй кар'еры. На спектакль, што пачынаўся адразу пасля вячэры, прыходзілі амаль усе — да адкрыцця дыскатэкі ўсё адно асабліва не было чым заняцца, — у выніку збіралася соцень восем народу. Мой выступ меў гучны поспех, многія рагаталі да слёз, і ў зале гучалі шчодрыя апладысменты. Тым самым вечарам на дыскатэцы адна чарнявая прыгажуня, якую звалі Сільвія, прызналася, што я вельмі яе насмяшыў, а яна цэніць хлопцаў з пачуццём гумару. Мілая Сільвія. Так мною была страчаная нявіннасць, але адначасова вызначылася будучая кар'ера.

Атрымаўшы дыплом бакалаўра, я запісаўся на акторскія курсы; потым пацякла чарада бясслаўных гадоў, падчас якіх я паступова рабіўся ўсё болей злосным і, адпаведна, усё болей з'едлівым; пры гэтых умовах поспех да мяне ўрэшце прыйшоў — прычым такога маштабу, што здзівіў мяне самога. Я пачынаў з невялікіх скетчаў аб айчымах і мачахах, аб журналістах з «Монда», увогуле аб шэрасці прадстаўнікоў сярэдняга класу; асабліва мне ўдаваліся сцэнка інцэсту, дзе які-небудзь інтэлектуал на ўздыме кар'еры спакушаў сваю цурку або нявестку з голым пупком і танюткамі трусікамі, якія вылазяць з-пад панталонаў. Калі казаць коратка, я быў *вострым назіральнікам сучаснай рэальнасці*; мяне часта параўноўвалі

¹ Спектакль аднаго актара (анг.)

з П'ерам Дэпрожам. Адаючы перавагу one man show, я часам прымаў запрашэнні паўдзельнічаць і ў тэлевізійных перадачах, якія выбіраў зыходзячы з шырыні іх аўдыторыі і характэрнай ім безгустоўнасці. Гэтую безгустоўнасць я ніколі не прамінаў падкрэсліць, што рабіў, зрэшты, тонка і не надта прыкметна: вядучы павінен быў толькі крыху адчуваць небяспеку, не ўсведамляючы яе цалкам. Словам, я быў *добры прафесіянал*; мяне трошачку перахвальвалі, але не надта. Дый перахвальвалі не аднаго мяне.

Не хачу сказаць, што мае скетчы былі нясмешныя, — смешныя яны якраз былі. і я сапраўды быў вострым назіральнікам сучаснай рэальнасці; проста самому мне здавалася, што ўсё гэта так элементарна, што ў сучаснай рэальнасці засталася так мала сапраўды вартага назірання: мы ўсё ўжо так спрасцілі, так абрэзалі ўсё, на наш погляд, лішняе, паламалі столькі перапонаў, столькі табу, фальшывых надзеяў, памылковых памкненняў — далібог, засталіся самыя крыхі. У сацыяльным плане былі багатыя і былі бедныя, паміж імі існавала некалькі хісткіх прыступак — *сацыяльная лесвіца* — сюжэт, на які прынята было вастрэць, а таксама нашмат рэальнейшая магчымасць — умэнт разарыцца. У сексуальным плане былі тыя, хто выклікае жаданне, і тыя, хто не выклікае ніякага: па структуры тэма даволі абмежаваная, хоць і з пэўнымі нюансавымі ўскладненнямі (гомасексуальнасць і пад.), але ўся яна лёгка зводзілася да самалюбства і спаборніцтва ў нарцызізме, што добра было апісана французскімі маралістамі яшчэ тры стагоддзі назад. Былі, вядома, і *чэсныя людзі* — тыя, хто працуе, хто забяспечвае эфектыўную вытворчасць харчовых прадуктаў, хто цалкам — часам трошкі камічна, ці, калі вам больш даспадобы, кранальна (але ж я перадусім быў комік) — ахвяруе сабой дзеля дзяцей; тыя, хто, не вызначаючыся ні прыгажосцю ў юнацтве, ні амбіцыйнасцю ў сталым узросце, ні заможнасцю ўвогуле ніколі, выступаюць пры гэтым вялікімі прыхільнікамі — прычым нават у першых шэрагах і з большаю шчырасцю, чым хто-небудзь, — усіх каштоўнасцяў тае самае прыгажосці, юнацтва, заможнасці, амбіцыйнасці і сексу, — іначай кажучы, тыя, хто разбаўляе даўкасць агульнага соўсу. Але гэтыя, як не горка прызнаць, не маглі стаць асновай *сюжэту*. Некаторых я, праўда, уводзіў у той альбо іншы скетч, каб на-

даць яму пэўную разнастайнасць, пэўны *эфект рэальнасці*; але ўсё гэта пачынала рэальна мяне натамляць. Горш за ўсё, што я лічыўся за *гуманіста* — гуманіста *бурклівага*, так, але ж гуманіста. Ну, каб вы сабе ўяўлялі, вось адзін з жартаў, якія расквечвалі мае спектаклі:

- Ведаеш, як называюцца тлушчавыя адклады вакол похвы?
- Не.
- Жанчына.

Дзіўная рэч, мне ўдавалася падкідаць падобнага кшталту штучкі і па-ранейшаму мець добрую крытыку ў «Эль» і «Тэле-раме». Праўда, з прыходам комікаў-арабаў пошлыя падколкі ў стылю мачо зноў увайшлі ў моду, а я ў гэтым сэнсе заўсёды пашліў вельмі зграбна: кінуў фішку і адступіў, усё пад кантролем. Урэшце, самая вялікая выгада ў рамястве гумарыста і ўвогуле ў *гумарыстычным стаўленні* да жыцця — у тым, што можна паводзіць сябе як паскуднік пры поўнае беспакарнасці і нават стрыгчы са свайго паскудства неблагія купоны — як у плане поспехаў у сексе, так і ў гатоўцы, прычым з агульнага ўхвалення.

Што да майго так званага гуманізму, то, па праўдзе сказаць, ён ляжаў на даволі хісткім падмурку: каб зарабіць рэпутацыю *прыхільніка левых поглядаў і абаронцы правоў чалавека*, мне хапіла аднаго невыразнага выпадку на адрас падаткавікоў ды згадкі пра трупы неграў-нелегалаў, выкінутыя на іспанскае ўзбярэжжа. І гэта левыя погляды — у мяне? Ну, пры выпадку я мог увесці ў свае скетчы якіх больш ці менш маладых і не надта антыпатычных альтэрглобалістаў¹, мог пры выпадку падпусціць і пэўнай дэмагогіі: паўтараю, я быў добры прафесіянал. Апроч таго, я меў твар «асобы арабскай нацыянальнасці», што значна палягчала задачу, бо адзіным рэшткавым элементам левізны ў тыя гады быў антырасізм, ці дакладней — расізм супраць бе-

¹ Альтэрглобалізм — пашыраны ў многіх краінах свету грамадскі рух, прыхільнікі якога, у адрозненне ад антыглобалістаў (поўных праціўнікаў працэсу глабалізацыі і «неалібералізацыі»), выступаюць за ўзаемадзеянне розных культураў і народаў дзеля пошуку новых, адрозных ад пануючага парадку мадэляў развіцця з большым клопатам аб чалавеку і навакольным асяроддзі.

лых. Я, дарэчы, не надта разумеў, адкуль у мяне гэтыя арабскія рысы, якія з гадамі рабіліся ўсё больш характэрнымі: маці ў мяне мела гішпанскія карані, бацька, наколькі я ведаю, быў брэтонец. Ды ўзяць хоць бы маю сястру — гэтая пстрычка бяспрэчна належала да міжземнаморскага тыпу, але і напалову не была такой смуглай, як я, і валасы ў яе былі гладкія. Паўставала пытанне: ці захоўвала мая маці строгую вернасць у шлюбе? Можа, маім вытворцам быў які-небудзь Мустафа? Ці, што таксама дапушчальна, — які-небудзь габрэй? Зрэшты, *fuck with that!*: арабы валілі на мае спектаклі гурбаю, ды, дарэчы, габрэі таксама, хоць і трошачкі менш, і ўсе плацілі за білеты па поўнай праграме. Увогуле, калі нас што і клапоціць, дык гэта, бяспрэчна, абставіны нашай смерці, а вось абставіны нараджэння — зусім не факт.

Што да *правоў чалавека*, дык яны мне былі яўна да лямпы; мяне нават правы ўласнага чэлеса цікавілі досыць смутна.

Мая далейшая кар'ера ў цэлым пацвердзіла поспех, які прыйшоў да мяне ўпершыню ў турэцкім пансіянаце. Жанчыны, як правіла, пазбаўлены пачуцця гумару і таму лічаць яго за адну з выбітных мужчынскіх вартасцяў, у сувязі з чым я ніколі не меў нястачы ў магчымасцях укладзі свой орган у адпаведную адтуліну. Праўду кажучы, усе гэтыя спараванні былі далёка не бліскучымі перамогамі: як правіла, комікамі цікавяцца жанчыны ўжо ва ўзросце, якім каля сарака і якія пачынаюць адчуваць, што хутка запахне паленым. У адных была тоўстая задніца, у другіх — грудзі, як дзве пакамечаныя пальчаткі, а часам — і тое, і другое адначасова. Словам, у іх не было нічога такога, ад чаго ў мужыка адразу ўстаў бы, а калі эрэкцыя слабая, дык і інтарэс не высокі. Зрэшты, гэтыя кабеты былі не так ужо і старыя — я ведаў, што з набліжэннем пяцідзесяці яны зноў кінуцца на пошукі самападману дзеля павышэння самаўпэўненасці і палёгка жыцця, але не здабудуць ні таго, ні другога. А пакуль, адзінае, што я мог, — гэта толькі пацвердзіць падзенне іх эратычнай каштоўнасці — хоць, паверце, рабіў гэта незнарок, бо нічога прыемнага тут няма; я мог толькі пацвердзіць іх першыя

¹ Насраць на гэта (*анг.*)

падазрэні, мог толькі мімаволі паказаць ім невясёлую карціну іх будучага жыцця: іх чакала зусім не сталасць, не спеласць, а звычайная старасць, і ў канцы дарогі падпільноўваў не новы росквіт, а чарада расчараванняў і пакутаў, спачатку дробных, а потым — і вельмі хутка — няцярпных. Усё гэта было вельмі няздарава, далібог, вельмі няздарава. У пяцьдзесят год жыццё толькі пачынаецца, гэта так, але з той маленечкаю папраўкай, што канчаецца яно ў сорок.

Даніэль 24, 1

Паглядзі на гэтыя казюркі, што варушацца там, у далечыні, паглядзі. Гэта людзі.

У святле вячэрняга сонца я ані без шкадавання прысутнічаю пры знікненні віду. Апошні промень перакрэслівае раўніну, знікае за горнай градой, што захінае далягляд на ўсходзе, і афарбоўвае пустэльны краявід чырвонай смугой. Металічная сетка ў ахоўнай агароджы, якой абнесена сядзіба, зіхаціць іскрамі. Фокс ціха рыкае: пэўна, недзе паблізу ўчуў дзікуноў. У мяне няма да іх ніякага жалю, як няма і ніякага сваяцкага пачуцця; я ўспрымаю іх, як тых самых малпаў, толькі крыху разумнейшых — і таму небяспечнейшых. Часам я, бывае, адключаю агароджу, каб дапамагчы зайцу ці бадзяжнамү сабаку, але каб дапамагчы чалавеку — ніколі.

Гэтак сама ніколі ў мяне не было намеру спаравацца з самкай іх віду. Міжвідавая мяжа, якая ў раслін і бесхрыбетных часта бывае тэрытарыяльнай, у вышэйшых хрыбетных мае галоўным чынам паводзінскі характар.

Недзе ў Цэнтральным горадзе ёсць загатоўка падобнай да мяне істоты; прынамсі, яна мае такія самыя, як у мяне, рысы, такія самыя ўнутраныя органы. Калі маё жыццё скончыцца, адсутнасць сігнала будзе ўлоўленая праз некалькі нанасекундаў, і адразу запусціцца праграма вырабу майго пераемніка. Ужо назаўтра, самае позняе паслязаўтра, ахоўная агароджа будзе адчыненая, і мой пераемнік паселіцца ў гэтых сценах. Яму і прызначаецца гэтая кніга.

Першы закон Пірса атаясамлівае асобу з памяццю. Асоба не ўтрымлівае нічога, апроч таго, што ўтрымлівае яе памяць (будзе

гэта памяць пазнаваўчай, рухальная ці эмацыйная), і менавіта дзякуючы памяці адчуванне ідэнтычнасці сваёй асобы не знікае нават у сне.

Паводле другога закона Пірса, адэкватным носьбітам пазнаваўчай памяці служыць мова.

Трэці закон Пірса вызначае ўмовы нескажонасці мовы.

Дзякуючы тром гэтым законам Пірса рызыкоўныя спробы загрузкі памяці са знешняга інфармацыйнага носьбіта былі спыненыя і замененыя, з аднаго боку, яе непасрэдным пераносам на малекулярным узроўні і, з другога боку, тым, што вядома сёння пад назвай *аповеду аб жыцці* і што напачатку разглядалася ў якасці простага дадатку, часовага рашэння, але ў выніку працаў Пірса набыло вельмі прыкметнае значэнне. Так, на здзіў, гэты буйны крок наперад у логіцы вярнуў павягу да здаўна распаўсюджанай формы, даволі блізкай па сваёй сутнасці з тым, што колісь называлася *аўтабіяграфіяй*.

У дачыненні аповеду аб жыцці строгіх правілаў няма. Пачатак можа мець месца ў любой часовай кропцы — гэтак сама, як першы погляд можа быць скіраваны ў любую кропку на палатне карціны: галоўнае, каб паступова вымалевалася адзінае цэлае.

ДАНІЭЛЬ 1,2

Калі бачыш, як сёння пашыраецца мода праводзіць выходныя без машыны, гуляючы па набярэжных, зусім не цяжка ўявіць, што будзе далей...

Жэрар, кіровец таксі

Сёння амаль немагчыма ўспомніць, чаму я ажаніўся з першаю жонкай; калі б я сустрэў яе на вуліцы, дык, мусіць, не змог бы й пазнаць. Некаторыя рэчы забываюцца, забываюцца паспраўднаму; памылка — лічыць, што ўсё захоўваецца недзе ў нетрах нашае памяці; некаторыя падзеі, нават большасць, выціраюцца *начыста*, так што і следу не застаецца, усё адно што іх не было ніколі. Калі вярнуцца да маёй жонкі, ну, да маёй першай жонкі, дык я пражыў з ёй, здаецца, два-тры гады, а калі яна зацяжарала, адразу кінуў. На той час я яшчэ не карыстаўся ніякім поспехам, і яна дастала толькі мізэрныя аліменты.

У дзень, калі мой сын скончыў самагубствам, я пасмажыў яечню з памідорамі. Жывы сабака лепшы задохлага льва, Эклезіяст меў рацыю. Я ніколі не любіў гэтае дзіцё: яно было такое ж дурное, як ягоная маці, і такое ж зласлівае, як ягоны бацька. Яго смерць зусім не была трагедыяй; без людзей такога тыпу можна абысціся.

Калі я сустрэў Ізабэль, з часу першага майго выступлення мінула дзесяць гадоў, спярэшчаных эпізядычнымі і мала цікавымі інтрыжкамі. Мне было тады трыццаць дзевяць, ёй трыццаць сем; я ўжо меў вялікі поспех у публікі. Калі я зарабіў свой першы мільён еўра (я маю на ўвазе, зарабіў напраўду, пас-

ля выліку ўсіх падаткаў і ўкладання грошай у надзейнае месца), я зразумеў, што я — не бальзакаўскі персанаж. Бальзакаўскі персанаж, зарабіўшы першы мільён еўра, у большасці выпадкаў адразу падумаў бы, як зарабіць другі, — за выключэннем тых рэдкіх тыпаў, якія пачалі б марыць пра час, калі змогуць лічыць іх дзесяткамі. а я перадусім спытаў у сябе, ці магу кінуць кар'еру, — але прыйшоў да высновы, што не.

На пачатковым этапе майго ўзыходжання да багацця й славы мне выпала пакаштаваць радасцяў спажывецкага жыцця, якімі наш век так перасягае ўсе папярэднія. Можна было да бясконцасці словаблуднічаць, спрабуючы зразумець, былі ці не людзі шчаслівейшыя ў папярэднія стагоддзі, можна было разважаць пра заняпад рэлігіі, пра знікненне сапраўднага кахання, спрачацца, у чым былі іх нязручнасці і перавагі, можна было спасылацца на ўзнікненне дэмакратыі, на страту пачуцця павагі да ўсяго святога, на аслабленне згуртаванасці грамадства. Я, дарэчы, ахвотна ўсё гэта рабіў у сваіх скетчах, няхай і ў гумарыстычным плане. Можна было нават паставіць пад сумнеў навукова-тэхнічны прагрэс, выказаўшы, напрыклад, меркаванне, што паляпшэнне медыцынскіх тэхналогіяў кампенсуецца павышаным кантролем з боку грамадства і агульным памяншэннем радасці жыцця. Тым не менш, што тычыцца спажывання, перавага XX-га стагоддзя была бяспрэчная: нішто, ні пры якой іншай цывілізацыі, ні ў якую іншую эпоху не магло параўнацца па дасканаласці з мабільнасцю сучаснага гандлёвага цэнтру, які працуе на поўную моц. Даўней маёй галоўнаю спажывецкай радасцю было набыццё абутку, потым гэта паступова пачало мяне натамляць, і я зразумеў, што без штодзённай стымуляцыі такімі няхай элементарнымі, але кожны раз новымі ўцехамі маё жыццё неўзабаве перастане быць простым.

На той час, калі я сустрэў Ізабэль, у мяне, мусіць, было ўжо шэсць мільёнаў еўра. Бальзакаўскі персанаж на гэтай стадыі купляе сабе раскошныя апартаменты, напакоўвае іх прадметамі мастацтва і прамантачвае свой дабрабыт дзеля якой-небудзь танцоркі. Я ж па-ранейшаму жыву ў звычайнай трохпакаёўцы на ўскраіне Парыжа і ні разу не пераспаў ні з адной топ-мадэллю — у мяне нават не ўзнікала ніколі такога жадання. Праўда, аднойчы, здаецца, я меў нейкую дзургадзкую манекеншчыцу, але глыбокага ўражання яна не пакінула. З выгляду ў цэлым

нішто, з добрымі цыцкамі, але ўрэшце не лепш, чым многія іншыя; ва ўсякім разе, яе якасці былі перахваленыя нашмат больш, чым мае.

Сустрэча адбылася ў маёй грымёрнай пасля спектакля, які можна было шчыра прызнаць *трыумфальным*. Ізабэль была галоўнай рэдактаркаю «Лаліты», а перад тым доўга працавала ў часопісе «Мне дваццаць». Напачатку, прызнацца, я не гарэў жаданнем даваць ёй інтэрв'ю, але, пагартаўшы часопіс, быў уражаны неверагодным узроўнем выпіздрую, да якога дайшлі выданні для маладых дзяўчат: тут былі і топікі на дзесяцігадовых, і белыя шорты ў абліпку, і найвузейшыя стрынгі, каб было ўсё адусюль відаць, і нават правілы ўжывання Чупа-чупсаў... усё, што хочаш. «Рацыя, але на рынку ў іх вельмі цікавая пазіцыя, — пераконвала мяне прэс-аташэ. — І прыехаў не нехта, а галоўная рэдактарка, па-мойму, гэта таксама паказчык...»

Я разумею, што далёка не ўсе вераць у так званы *гром сярод яснага неба*; і не будзем надаваць выразу літаральны сэнс, але ж ясна, што нейкае ўзаемнае прыцягненне ўсё ж існуе, і адбываецца гэта імгненна; ужо з першай хвіліны знаёмства з Ізабэль, я ведаў, што ў нас нешта будзе і будзе надоўга, і ведаў, што яна таксама гэта ўсведамляе. Задаўшы некалькі пачатковых пытанняў наконт мандражу перад спектаклем, метадаў, якімі я рыхтуюся да выхаду на сцэну, і ўсякага такога, яна змоўкла. Я зноў узяўся гартаць часопіс.

— У прыцыпе, гэта ж не на ўзрост Лаліты... — урэшце заўважыў я. — Гэта на гадоў шаснаццаць-семнаццаць.

— Так, — пагадзілася яна. — Набокаў гадоў на пяць памыліўся. Большасць мужчын вабіць не той узрост, што папярэднічае палавой спеласці, а той, што настае адразу пасля. Увогуле ён быў не самы лепшы пісьменнік.

Я таксама ніколі не мог цярпець гэтага пасрэднага і манернага псеўдапаэта, гэтага няўдалага імітатара Джойса, якому ні разу не пашчасціла мець натхнення, што дазваляла хвораму на галаву ірландцу ўрэшце прадзірацца праз награвашчванне цяжкіх фразавых. Набокаўскі стыль заўсёды асацыяваўся ў мяне са слоеным цестам, якое так і не падышло.

— Але ў гэтым уся штука, — дадала яна, — бо калі нават такі няўдалы твор, у якім, апроч усяго, дапушчана грубая памылка

адносна ўзросту герані, тым не менш становіцца выдатнаю кнігай і стварае трывалы міф, а яго імя ўваходзіць у штодзённы ўжытак, значыць, аўтар намагаў нешта сутнасна важнае.

Калі б у нас была згода па ўсіх пунктах, інтэрв'ю рызыкавала стаць прэсным.

— Мы маглі б прадоўжыць за вячэрай, — сказала яна. — Я ведаю адзін тыбецкі рэстаран на вуліцы Абэс.

Натуральна, як пры ўзнікненні ўсякіх сур'ёзных адносінаў, мы леглі ў ложка у першую ж ноч. У момант, калі трэба было распранацца, яна адчула пэўны момант няёмкасці, але потым — гордасці: яе цела было неверагодна пругкае й гнуткае. Толькі намнога пазней я даведаўся, што ёй трыццаць сем; у той момант я даў бы ёй самае большае трыццаць.

— Як табе ўдаецца так трымаць форму? — спытаўся я.

— Класічны танец.

— Што, ніякай гімнастыкі, аэробікі, нічога такога?

— Не, усё гэта піздзёж. Можаш паверыць на слова, я ўжо дзесяць гадоў гарбею ў жаночых часопісах. Адзінае, што сапраўды мае сэнс, — класічны танец. Толькі гэта не проста, патрэбна сапраўдная дысцыпліна; але мне падыходзіць, я ўвогуле псіхалагічна ўстойлівая.

— Ты — псіхалагічна ўстойлівая?

— Так, так... Яшчэ ўбачыш.

Цяпер, калі я з адлегласці часу прыгадваю Ізабэль, мяне ўражвае неверагодная шчырасць, што ўзнікла ў нашых адносінах з першых хвілін, прычым і ў тых пытаннях, у якіх жанчыны звычайна імкнуцца захоўваць пэўную таямніцу, памылкова мяркуючы, што таямніца надае адносінам дадатковую эратычнасць, хоць большасць мужчын моцна заводзіць якраз, калі ў сексе з імі трымацца адкрыта. «Давесці мужыка да аргазму зусім няцяжка... — жартаўліва-сур'ёзным тонам сказала яна, калі мы ўпершыню абедалі ў тыбецкім рэстаране. — Ва ўсякім разе мне ўдавалася заўсёды». Яна не хлусіла. Гэтаксама яна не хлусіла, сцвярджаючы, што сакрэт не мае нічога асабліва экстраардынарнага ці незвычайнага. «Дастаткова памятаць, што ў мужчыны ёсць яйцы, — сказала яна з уздыхам. — Што ў яго ёсць чэлес — гэта жанчыны ведаюць, і ведаюць нават

занадта добра: з таго часу, як мужчына быў звездзены да статусу сексуальнага аб'екту, яго чэлес стаў для жанчын проста навязлівай думкай; але займаючыся каханнем, яны ў дзевяці з дзесяці выпадкаў забываюць, што і яйцы з'яўляюцца чуліваю зонай. І падчас мінету, і падчас мастурбацыі, і падчас палавога акта, да мужчынскіх яйцаў трэба час ад часу дакранацца рукой — або, ледзь прыкметна лашчачы, мякка па іх праводзіць, або паціскаць трошкі мацней, — гэта адчуваеш па ступені іх цвёрдасці. Вось і ўсё».

Была, мусіць, пятая гадзіна раніцы, я толькі што кончыў у яе, і ўсё было добра, сапраўды добра, унутры панавалі пяшчота й спакой, і я адчуваў, што ўваходжу ў новую, шчаслівую фазу жыцця, і якраз у гэты момант, без ніякай канкрэтнай прычыны, я прыгледзеўся да абстаноўкі ў пакоі — памятаю, што мясячнае святло падала на гравюру з насарогам. Гравюра была старажытная — нахшталь тых, што можна сустрэць у энцыклапедыях XIX стагоддзя, прысвечаных жывёльнаму свету.

— Табе падабаецца ў мяне?

— Так, ты маеш густ.

— А цябе дзівіць, што я маю густ, працуючы ў такім гаўняным часопісе?

Я зразумеў, што мне будзе цяжка хаваць ад яе свае думкі. Дзіўна, але ўсведамленне гэтага напоўніла мяне нават нейкаю радасцю; думаю, гэта і ёсць прыкмета сапраўднага кахання.

— Мне там добра плацяць... Ведаеш, часта бывае, што іншага і шукаць не трэба.

— Колькі?

— Пяцьдзсят тысяч еўра ў месяц.

— Сапраўды, шмат. Але я ў гэты момант зарабляю больш.

— Гэта нармальна. Ты гладыятар, ты ў цэнтры арэны. Нармальна, калі табе добра плацяць: ты рызыкуеш сваёй шкурай, цябе ў любое імгненне могуць зваліць.

— Гм...

Тут я быў з ёй нязгодны, і, памятаю, гэта зноў выклікала ў мяне радасць. Выдатна — мець ва ўсім згоду, разумецца па ўсіх пунктах, першы час гэта нават неабходна, але ж таксама добра мець і невялікія разыходжанні — няхай хоць бы дзеля таго, каб пазней іх ліквідаваць у выніку лагоднай дыскусіі.

— Я падазраю, ты пераспаў ужо з кучай дзяўчат, якія прыходзілі на твае прадстаўленні... — зноў сказала яна.

— Ну, так, з некаторымі.

Па праўдзе, не з такой ужо кучай: іх было, можа, ну, пяць-дзесят, самы максімум — сотня; але я стрымаў сябе ад прызнання, што праведзеная намі ноч была нашмат, нашмат лепшая за папярэднія; я адчуваў, што яна гэта ведала. Не праз нейкае самахвальства ці празмерную ганарлівасць, а проста інтуітыўна, праз пачуццё міжчалавечых адносінаў і яшчэ — праз дакладную ацэнку сваіх эратычных вартасцяў.

— Тыя, хто выступае са сцэны, сексуальна вабяць дзяўчат не таму, што тыя цікавяцца іх папулярнасцю, — запэўніла Ізабэль. — Апроч усяго іншага, дзяўчаты адчуваюць, што кожны, выходзячы на сцэну, рызыкуе, бо публіка — гэта вялікі і небяспечны звер, яна ў любы момант здольная знішчыць сваё стварэнне, з ганьбай прагнаць, выставіць на агульныя кпіны. А дзяўчаты ў якасці ўзнагароды таму, хто рызыкуе, падымаючыся на сцэну, могуць прапанаваць сваё цела: так было з гладыятарамі, так сёння з тарэра. Думаць, што гэтыя першабытна-прымітыўныя механізмы зніклі, — глупства: я іх ведаю, я карыстаюся імі і зарабляю гэтым сабе на хлеб. Я ведаю дакладна меру сексуальнай прывабнасці гульца ў рэгбі, рок-зоркі, тэатральнага актара ці аўтагоншчыка: усё гэта размяркоўваецца паводле вельмі старажытных схемаў, з невялікімі варыяцыямі ў залежнасці ад эпохі і пануючай моды. І добры часопіс для дзяўчат — якраз той, які здольны прадугадаць — няхай нават на паўкроку — гэтыя варыяцыі.

На пэўны час я задумаўся; мне трэба было растлумачыць ёй свой пункт погляду. Важна гэта было ці не важна, але скажам, я гэтага хацеў.

— Ты цалкам маеш рацыю... — сказаў я. — За выключэннем таго, што ў маім выпадку я нічым не рызыкую.

— Чаму? — яна прыўстала на ложку і паглядала на мяне са здзіўленнем.

— Таму што нават калі публіцы закарціць мяне сплавіць, яна не зможа зрабіць гэтага: яна не мае каго паставіць на маё месца. Я для яе якраз-такі — незаменны.

Яна насупіла бровы і ўтаропілася на мяне; ужо развіднела, я бачыў, як яе саскі рухаюцца ў такт яе дыханню. Мне хацелася

ўзяць адзін з іх у губы, пасмактаць і ні аб чым больш не думаць, але я вырашыў, што лепш даць ёй трошкі паразважаць. Гэта заняло ў яе не больш за паўхвіліны: яна была па-сапраўднаму разумная дзеўка.

— Ты маеш рацыю, — сказала яна. — Табе ўласцівая нейкая абсалютна ненармальная шчырасць. Не ведаю, можа, ты перажыў нешта такое асаблівае ці гэта вынік выхавання, ці што, але каб такая з'ява паўтарылася на працягу аднаго пакалення — абсалютна неверагодна. Ты патрэбен людзям, сапраўды, больш, чым яны табе, — прынамсі, гэта тычыцца людзей майго ўзросту. Але праз некалькі год усё зменіцца. Ты ж ведаеш, у якім часопісе я працую: тое, што мы стараемся там стварыць, — гэта такое штучнае, легкадумнае грамадства, у якім ні што-небудзь сур'ёзнае, ні сапраўдны гумар ужо не будуць дасягальныя нікому і дзе кожны да самае смерці будзе жыць, безнадзейна шукаючы ўсё новых забаваў і сексу, — своеасаблівае пакаленне вечных *kids*¹. Можаш не сумнявацца, нам гэта ўдасца, і ў тым свеце табе ўжо не будзе месца. Але я думаю, для цябе гэта не так страшна, ты ўжо мусіў паспець адкласці пэўную суму грошай.

— Шэсць мільёнаў еўра, — я адказаў машынальна, нават не думаючы; ужо хвіліну ў мяне на языку круцілася іншае пытанне. — Наконт твайго часопіса... Ведаеш, я ніяк не стасуюся з тваёй аўдыторыяй. Я цынічны, з'едлівы, я магу зацікавіць толькі людзей, схільных крыху да сумненняў, людзей, якія пачынаюць адчуваць атмасферу канца гульні; гэтае інтэр'ю не будзе адпавядаць вашай рэдакцыйнай лініі.

— Так... — спакойна пагадзілася яна, з тым спакоем, які мяне дагэтуль уражвае; яна заўсёды была вельмі адкрытая й шчырая, практычна няздольная да хлусні. — Інтэрв'ю і не будзе, гэта была проста зачэпка з табой сустрэцца.

Яна глядзела мне проста ў вочы, а я быў у тым стане, калі адных гэтых словаў хапіла, каб у мяне ўстаў. Яе, відаць, усхвалявала гэтая эрэкцыя, выкліканая такімі сентыментальнымі, такімі чалавечымі пачуццямі; яна лягла побач, паклала галаву мне на плячо і ўзялася мяне мастурбаваць. Яна не спяшалася,

¹ Дзяцей (анг.)

узяўшы ў адну далонь мае яйцы, крыху сціскаючы іх, мяняючы амплітуду і энергічнасць руху пальцаў. Я расслабіўся, цалкам аддаўся яе пяшчоце. Нешта нараджалася паміж намі, нешта падобнае на нявіннасць, і я пачынаў разумець, што яўна пераацаніў маштабы свайго цынiзму. Яна жыла ў XVI акрузе Парыжа ў раёне Пасі, удалечыні надземная лінія метро перасякала Сену. Зусім развіднела, і гуд калцавай рабіўся ўсё болей выразны; сперма пырснула ёй на грудзі. Я ўзяў яе ў свае абдымкі.

— Ізабэль, — шапнуў я ёй у вуха, — раскажы, калі ласка, як ты трапіла ў гэты часопіс.

— «Лаліта» выходзіць яшчэ толькі год, трошкі болей, цяпер будзе чатырнаццаты нумар. Я раней вельмі доўга працавала ў «Мне дваццаць», займала там ледзь не ўсе пасады. Эвеліна, тамтэйшая галоўная рэдактарка, ва ўсім пакладалася на мяне. У канцы, якраз перад тым, як часопіс быў перапрададзены, яна назначыла мяне сваёй намесніцай: гэта меншае, на што яна была здольная, апошнія два гады я рабіла за яе ўсю працу. Тым не менш, гэта не замінала ёй мяне ненавідзіць; не забуду, з якой злосцю яна на мяне зірнула, калі мне перадалі запрашэнне ад Ляжуані. Ты ведаеш, хто такі Ляжуані, што-небудзь пра яго чуў?

— Так, грошкі...

— Ён сапраўды не надта вядомы шырокай публіцы. Ён быў акцыянерам у «Мне дваццаць», без кантрольнага пакета, але менавіта ён падштурхнуў да продажу; часопіс быў куплены адной італьянскай групай. Эвеліну італьянцы, ясная рэч, адразу выправілі, а мне прапаноўвалі застацца, але ж калі Ляжуані запрашаў мяне ў нядзелю да сябе на сняданак, значыць, у яго было для мяне нешта іншае. Эвеліна, безумоўна, адчувала гэта, і яе аж калаціла ад злосці. Ён жыве ў раёне Марэ, зусім побач з Вагезскаю плошчай. Калі я прыехала, шчыра скажу, са мной здарыўся шок: там былі Карл Лагерфэльд, Наомі Кэмпбэл, Том Круз, Джэйд Джагэр, Б'ёрк... Словам, не тыя людзі, з якімі я мела звычку штодзень сустракацца.

— Гэта не ён стварыў той часопіс для педыкаў, што мае цяпер шалёную папулярнасць?

— Не зусім так, напачатку «GQ» быў разлічаны не на педыкаў, а хутчэй на гэтых *мачо другога плана*: усякія прыбамбасы, тачкі, крыху навінаў пра вайнушку; хоць праз паўгода яны, сапраўды, раптам заўважылі, што сярод пакупнікоў процьма

педыкаў, але гэта быў сюрпрыз, я думаю, яны так і не змаглі вызначыць, у чым заключаўся феномен. Ва ўсякім разе, неўзабаве ён гэты часопіс прадаў, што ў прафесійных колах усіх няслаба ўразіла: «GQ» быў на самым уздыме і, на агульную думку, мусіў яшчэ расці, а Ляжуані запусціў новы праект і пачаў раскручваць «21». З таго часу «GQ» пайшоў на спад, — па-мойму, толькі на ўнутраным рынку страціў працэнтаў 40, — а «21» стаў мужчынскім часопісам нумар адзін, нядаўна абышоў нават «Французскага паляўнічага». У іх свой, прычым вельмі просты рэцэпт: строгая мэтрасексуальнасць. Падтрымка формы, дагляд за знешнасцю, апошнія тэндэнцыі моды. Ні кроплі культуры, ні грама палітыкі; і ніякага гумару. Карацей, я сапраўды гублялася ў здагадках, што ён збіраецца мне прапанаваць. Ён прыняў мяне вельмі цёпла, з усімі пазнаёміў, пасадзіў побач з сабой. «Я маю вялікую павагу да Эвеліны...» — пачаў ён. Я ледзь не падскочыла: ніхто не мог мець павагу да Эвеліны; гэтая старая алкагалічка магла ўнушаць пагарду, спагаду, агіду, — што заўгодна, але ні ў якім разе не павагу. Пазней я ўсвядоміла, што гэта быў яго метад кіравання персаналам: ніколі, ні пры якіх абставінах, ні пра каго не казаць дрэнна — наадварот, заўсёды абсыпаць усіх пахваламі, няхай і незаслужанымі, што, безумоўна, не перашкаджала яму звольніць любога, калі надыходзіў момант. Тым не менш я была трошкі збянтэжаная і паспрабавала перавесці гаворку на «21». — «Мы а-ба-вязаныя... — у яго была дзіўная манера гаварыць, разбіваючы словы па складах, нібы ён размаўляў на замежнай мове... — Мае калегі, як мне здаецца, за-надта за-кла-почаныя тым, што адбываецца ў а-ме-ры-канскай прэсе. Але мы па-раней-шаму жы-вем у Еў-ропе... Для нас на-шмат важней, што дзе-ец-ца ў Ан-гліі...» Ну, гэта ясна, «21» быў скапіяваны з аднаго ангельскага адпаведніка, але ж і «GQ» таксама; гэта не тлумачыла, якім чынам ён адчуў, што трэба кінуць адзін і перайсці да другога. Можа, у Англіі былі праведзеныя нейкія даследаванні, выяўленая паступовая змена ў настройх чытачоў? «Я пра гэта не ведаю... А вы вельмі прыгожая... — сказаў ён без ніякай знешняе сувязі. — Вы маглі б мець на-шмат большы пос-пех у срод-ках масавай ін-фар-мацыі...»

Я сядзела побач з Карлам Лагерфэльдам, які без перапынку еў, у дзве рукі заграбаючы з вялікага блюда ласасіну, мачаючы кавалкі ў смятанні соўс з кропам і адпраўляючы ўсё гэта сабе

ў топку. Том Круз раз-пораз кідаў на яго грэблівыя позіркi; затое Б'ёрк была з выгляду проста зачараваная — трэба сказаць, яна заўсёды старалася напусціць на сябе гэтакі паэтычны вобраз, наваяны сагамі, ісландскай энергіяй, усякае такое, але па-сутнасці, была да немагчымага традыцыйнай і манернай бабёхай: яе наўрад ці зацікавіла б апынуцца побач з сапраўдным дзікуном. Мне раптам прыйшло ў галаву, што дастаткова зняць з гэтага славутага мадэльера яго кашулю з жабо, гальштук у выглядзе банта і смокінг з сацінаваю падбіўкай і пакрыць звярынымі скурамі, і ён выдатна падышоў бы на ролю першабытнага тэўтонца. Ён падчапіў вараную бульбіну, шчодро намазаў яе чорнай ікрой і павярнуўся да мяне: «Сродкамі масавай інфармацыі трэба займацца, хоць бы крыху. Я, напрыклад, вельмі займаюся СМІ. Я — тая тоўстая бульбіна, што на СМІ вырасла...» Ён, відаць, нядаўна развітаўся са сваёю другой дачкай, ва ўсякім разе, пра першую ён ужо выпусціў кнігу.

Нехта паставіў музыку, у натоўпе адбыўся непрыкметны рух; па-мойму, пачала танцаваць Наомі Кэмпбэл. Я ўвесь час паглядала на Ляжуані, чакаючы яго прапановы. Адчаяўшыся, я завяла размову з Джэйд Джагэр; па-мойму, мы гаварылі пра Фармэнтэру ці нешта такое, на даволі лёгкую тэму, але яна выклікала ў мяне прыемнае ўражанне, гэта была разумная дзяўчына без ніякага выпяндрожу. Ляжуані сядзеў з паўзаплюшчанымі вачыма і, здавалася, драмаў, але цяпер я думаю, ён назіраў, як я трымаю сябе з другімі, — гэта таксама ўваходзіла ў яго метады кіравання персаналам. У нейкі момант ён штосьці буркнуў, але я не пачула, музыка была надта гучная; потым ён з прыкрасцю скінуў вокам некуды ўлева: у куце пакоя Карл Лагерфэльд дэманстраваў хаджэнне на руках; Б'ёрк, назіраючы за ім, ржала на поўную глотку. Урэшце мадэльер вярнуўся за стол і, з размаху ляснуўшы мне па плячах, зароў: «Ну як? Усё нармальна?» — а пасля адзін за адным праглынуў тры кавалкі вутра. «Вы тут самая прыгожая! Вы іх усіх заткняце за пояс!..» — і ён ухапіўся за талерку з сырамі. Мусіць, я сапраўды выклікала ў яго пачуцці. Ляжуані, не верачы вачам, глядзеў, як ён упісвае ліваро¹. «Карл, ты сапраўды

¹ Гатунак кальвадоскага сыру.

тоўстая бульбіна... — выдыхнуў ён, потым павярнуўся да мяне і прамовіў. — Пяцьдзсят тысяч еўра». І ўсё, больш у той дзень ён не сказаў нічога.

Назаўтра, калі я прыйшла да яго ў кабінет, ён патлумачыў крыху падрабязней. Часопіс мусіў мець назву «Лаліта». «Уся штука ў пераводзе стрэлак», — пракаментываў ён. Я прыкладна разумела, што ён хоча сказаць: «Мне дваццаць», напрыклад, купляўся збольшага пятнаццаці-шаснаццацігадовымі дзяўчатамі, якія хацелі здавацца свабоднымі ад умоўнасцяў ва ўсім, у прыватнасці, у сексе; з «Лалітай» ён хацеў перавесці стрэлкі ў іншы бок. «Наша мэтавая аўдыторыя пачынаецца з дзесяці год... — сказаў ён, — але верхняй мяжы няма». Яго стаўка была на тое, што маткі ўсё больш маюць тэндэнцыю пераймаць дачок. Безумоўна, калі трыццацігадовая жанчына купляе часопіс «Лаліта», — у гэтым ёсць пэўная недарэчнасць, але не большая, чым калі яна купляе якія-небудзь шорты ў абліпку ці топік да пупа. Яго стаўка была на тое, што пачуццё недарэчнага, якое ў жанчын, у прыватнасці, у французжанак, заўсёды было вельмі вострае, неўзабаве пачне паступова згасаць, выцясняючыся неадольнай прагай вечнае маладосці.

Можна, не перабольшваючы, сказаць, што стаўка аказалася выйгрышной. Сярэдні ўзрост нашых чытачак — дваццаць восем год, і з кожным месяцам паступова расце. Для рэкламадаўцаў мы сёння робімся *асноўным жаночым выданнем*, — я табе кажу, як казалі мне, хоць мне самой цяжка паверыць. Я пэўным чынам накіроўваю, стараюся накіроўваць, ці дакладней — раблю выгляд, што накіроўваю, хоць па-сутнасці нічога ў гэтым не разумею. Я добры прафесіянал, гэта праўда, і як я сказала табе, я псіхалагічна даволі ўстойлівая, і на гэтым усё трымаецца: у нашым часопісе ніколі не бывае памылак, кожнае фота выдатна скампанаванае, выходзім мы заўсёды ў прызначаны тэрмін, але што тычыцца зместу... Гэта перавышае ўжо ўсе фантазіі; па-мойму, яны цалкам з'ехалі з глузду.

Сённяя, калі ўсё паўстае ў нечাপаным святле, я магу ўволю глядзець на снег. Жыць тут, у сядзібе, што некалі размяшчалася — як сведчаць раскопкі і некаторыя фатаграфіі — побач са збудаваннямі 13-га аддзялення кампаніі «Праексьонэс ХХІ», вырашыў у свой час яшчэ далёкі мой папярэднік, няўдалы комік. Тады, як ні дзіўна і крыху сумна гэта гучыць, лічылася, што маёнтак стаіць у курортным месцы, бо тут было ўзбярэжжа.

Цяпер мора сышло, а з ім і ўспамін пра хвалі. Мы маем пэўныя аўдыа- і відэадакументы, але сярод іх ні адзін не дазваляе па-сапраўднаму адчуць тую ўтрапёную зачараванасць, якая, як сведчаць шматлікія вершы, напаўняла чалавека пры поглядзе на гэтую, увогуле, манатонную карціну акіяна, што абрынаецца на пясчаны бераг.

Не болей мы можам зразумець і ўзрушэнне, звязанае з пляваннем, з пагоняю за дзічынай, ці рэлігійнае пачуццё, ці своеасаблівы від вар'яцкага анямення, якое ў людзей прынята было называць *малітоўным экстазам*.

Даўней, калі людзі яшчэ жылі разам, яны дарылі адно аднаму ўзаемнае задавальненне праз адмысловыя фізічныя дотыкі; мы гэта разумеем, бо атрымалі ў свой час пасланне Вярхоўнай Сястры. Вось гэтае пасланне Вярхоўнай Сястры ў яго інтэрмедыйнай фармулёўцы:

«Прыняць, што людзі не маюць ні годнасці, ні правоў; што дабро і зло ёсць простымі паняццямі, невыразна распрацаванымі тэарэтычнымі формамі асалоды і болю.

Ва ўсім ставіцца да людзей, як да жывёлаў — як да істот, якія

заслугоўваюць спагады і разумення, як у тым, што тычыцца іхняй душы, так і цела.

Ніколі не сыходзіць з гэтага высакароднага і дасканалага шляху».

Сышоўшы са шляху ўдех і не знайшоўшы яму замены, мы проста прадоўжылі чалавечы род у пазнейшых яго праявах. Калі прастытуцыя была канчаткова забароненая і забарона набыла сілу на ўсёй планеце, чалавецтва ўвайшло ў *Шары век*. Людзям так і было наканавана назаўжды ў ім застацца, прынамсі пакуль яны заставаліся самастойным відам. І дагэтуль не сфармулявана ніводнай сапраўды пераканаўчай тэорыі, якая растлумачыла б гэтае, паводле ўсіх прыкметаў, калектыўнае самазабойства.

На рынку ўзніклі роботы-андроіды з убудаванымі высокатэхналагічнымі штучнымі похвамі. Адмысловая сістэма аналізавала ў рэальным часе стан і канфігурацыю мужчынскіх палавых органаў, размяркоўваючы тэмпературу і ступень сціскання; радыёметрычны сэнсар дазваляў прадвызначыць момант эякуляцыі і адпаведным чынам змяніць стымуляцыю чэlesa, забяспечваючы пажаданую працягласць акта. Некалькі тыдняў, дзякуючы цікаўнасці, продаж ішоў паспяхова, потым раптоўна, у адзін момант адбыўся абвал: кампаніі робататэхнікі, сярод якіх некаторыя ўклалі ў справу сотні мільёнаў еўра, аб'явілі сябе банкрутамі. Некаторыя каментары тлумачылі гэты феномен жаданнем вярнуцца да натуральнага, да сапраўдных чалавечых стасункаў; зразумела, гэта цалкам разыходзілася з рэальнасцю, што і прадэманстравалі далейшыя падзеі: праўда заключалася ў тым, што людзі ад усякіх стасункаў увогуле адмаўляліся.

Даніэль 1,3

*Аўтамат наліў нам цудоўнага гарачага ша-
каладу. Кожны выпіў свой кілішак нагбом
з непрыхаванаю асалодай.*

Патрык Лефэўр, супрацоўнік
хуткай ветэрынарнай дапамогі

Спектакль «Групавуха з палястынкамі лепш!» стаў, мусіць, вяршыняй маёй кар'еры — маецца на ўвазе, па рэакцыі ў прэсе. У газетах маё імя на кароткі час перакачавала з рубрыкі «Тэатры — Спектаклі» на старонкі «Грамадства і правасуддзе». Былі скаргі мусульманскіх асацыяцыяў, пагрозы падкласці бомбу, словам, невялікі розрух. Я рызыкаваў, гэта праўда, але рызыка была разлічаная; ісламскія фундаменталісты, што ўзніклі на пачатку 2000-х, зведалі прыкладна такі самы лёс, што і п'анкі. Спачатку, з пашырэннем паслядоўнікаў цячэння таблігаў, ветлівых, абыходлівых і пабожных мусульманаў, — каб захаваць паралель, іх можна параўнаць з прыхільнікамі *новай хвалі*, — быць фундаменталістам стала няможна; дзяўчаты ў гэты перыяд яшчэ насілі чадру, але прыхарошаную, нечым аздобленую, з карункамі, з празрыстай тканіны, — словам, хутчэй як нейкі эратычны аксесуар. А пасля, ясная рэч, з'ява паступова ўвогуле згасла: мяцэці, узведзеныя за шалёныя сродкі, практычна збялудзелі, і дзеўкі-арабчанкі нароўні з астатнімі ўвайшлі ў наменклатуру сексуальнага рынку. Калі ўлічыць, у якім мы жылі грамадстве, дык усё гэта было закладзена ад самага пачатку і іначай быць не магло; тым не менш на пару сезонаў я зноў апынуўся ў шкуры *барацьбіта за свабоду выказвання*. Зрэшты,

што да свабоды, то асабіста я быў *хутчэй супраць*; але вось што забавна: менавіта праціўнікі свабоды ў той ці іншы момант маюць у ёй найбольшую патрэбу.

Ізабэль была побач і дапамагала мне сваімі тонкімі парадамі. Першае, што яна мне сказала: «Табе трэба перацягнуць на свой бок свецкую шушару. Калі ўся гэтая шушара будзе за цябе, на цябе ніхто не зможа наехаць».

— Ды яна і так на маім баку, — запырэчыў я, — яны ж ходзяць на мае спектаклі.

— Гэтага мала. Трэба дадаць яшчэ адну важную дэталю — тое, што яны паважаюць: бабкі. Бабкі ў цябе ёсць, але ты іх недастаткова свеціш. Табе трэба дабавіць бляску.

У выніку на яе параду я купіў «Бэнтлі Кантынентал GT», «раскошнае купэ высокай пароды», якое, паводле «Аўтачасопіса», «сімвалізавала вяртанне «Бэнтлі» да першапачатковага свайго прызначэння: прапаноўваць спартыўныя аўтамабілі класу люкс». Месяцам пазней я красаваўся на вокладцы глянцавага часопіса «Хіп-Хоп Радыкал» — зрэшты, не так я, як мая тачка. Усякія там рэперы і падобныя куплялі сабе звычайна «Фэары», некаторыя арыгіналы — «Поршэ», але «Бэнтлі» іх чамусьці адпуджвала. Ніякай культуры, казлы поўныя, нават у тым, што тычыцца аўтамабіляў. А вось у Кэйта Рычардса, напрыклад, як у кожнага сур'ёзнага музыкі, быў «Бэнтлі». Я мог бы ўзяць «Астон Марцін», але той быў даражэйшы, ды і «Бэнтлі», урэшце, лепшы: большы салон, трох сцох засунуць — ніякай праблемы. Так што лічы, за сто шэсцьдзесят тысяч еўра ўдалося крутануць выгадную справу; ва ўсякім разе давер у шушары я купіў, а значыць, укладанне было ўдалае.

Той спектакль, апроч іншага, пазначыў пачатак маёй кароткай (але даходнай) кінематаграфічнай кар'еры. Я ўставіў у шоў кароткаметражны ролік. Ужо першы праект пад назваю «Дэсантуем міні-спадніцы на Палястыну!» быў вытрыманы ў тым лёгкім ісламафобскім, бурлескным тоне, які пасля вельмі спрыяў маёй папулярнасці; але паводле парады Ізабэль я вырашыў разбавіць яго кропелькай антысемітызму, каб ураўнаважыць цалкам антыарабскі характар спектакля; гэта быў мудры крок. Урэшце я спыніў

выбар на порнафільме — жанры, які лягчэй за ўсё паддаецца пародыі, — і назваў яго: «Паскубі мне сектар Газа (*дай мне свой кібуц, габрэйчык*)». Усе акторкі былі самыя сапраўдныя арабкі, з гарантыяй, з дзевяноста трэцяга дэпартаменту¹ — шлюхі, але ў хіджабе, усё як мае быць; здымкі праходзілі ў дзюнах Пясчанага мора, у Эрмэнанвілю. Выйшла вельмі нават пацешна — для тых, хто разумее, ясна. Людзі смяяліся; прынамсі, большасць. Падчас сумеснага інтэрв'ю з Жамэлем Дэбузам той назваў мяне «крутым хлопцам»; увогуле, усё прайшло так, што лепш і быць не магло. Жамэль, па праўдзе, супакоіў мяне яшчэ ў грымёрцы, перад самаю перадачай: «Я ж не магу цябе паліць, хлопец. У нас з табой адна публіка». Фаж'ель, які ладзіў сустрэчу, хутка сцяміў, што паміж намі змова, і ледзь не наклаў у штаны са страху; трэба сказаць, я даўно хацеў абламаць рогі гэтаму гаўнюку. І ўсё ж утрымаўся, застаўся на ўзроўні — сапраўды паказаў сябе як *круты*.

Прадзюсары спектакля папрасілі ў мяне выказаць частку роліка — частку, сапраўды, не самую смешную; яе здымалі ў Франканвілю, у нейкім прызначаным пад знос доме, але сцэна нібыта адбывалася ва Ўсходнім Ерусаліме. Гэта быў дыялог паміж тэарарыстам з ХАМАС і нямецкім турыстам; ён прымаў форму то развагаў у духу Паскаля пра асновы чалавечага «я», то эканамічнай дыскусіі, у асноўным у духу Шумпэтэра. Палястынскі тэарарыст пачынаў са сцверджання, што ў метафізічным плане каштоўнасць заложніка роўная нулю (бо ён няверны), хоць і не з'яўляецца адмоўнай — як было б у выпадку з габрэем; — такім чынам, яго знішчэнне — акт не жаданы, а проста неістотны. Разам з тым, у плане эканамічным заложнік мае прыкметную каштоўнасць, бо ён — грамадзянін багатай дзяржавы, якая, як вядома, заўсёды апякуецца сваімі падданымі. Сфармуляваўшы гэтыя перадумовы, палястынскі тэарарыст пераходзіў да серыі вопытаў. Спачатку ён выдзіраў у заложніка зуб — голымі рукамі, — пасля чаго канстатаваў, што яго рынкавы кошт не

¹ Дэпартамент, у які ўваходзяць парыжскія прадмесці, населеныя ў асноўным арабскімі імігрантамі.

змяніўся. Потым тую самую аперацыю паўтараў з пазногцем — гэты раз дапамагаючы сабе абцугамі. Тады да гутаркі далучаўся другі тэрарыст, і паміж палястынцамі разгортвалася кароткая дыскусія, збольшага прысвечаная асновам дарвінаўскай тэорыі. Пад канец яны адрывалі заложніку яйцы, не забыўшыся дбайна апрацаваць рану, каб пазбегнуць яго заўчаснай смерці. Абодва прыходзілі да высновы, што ў выніку аперацыі змянілася толькі біялагічная каштоўнасць заложніка; яго метафізічная каштоўнасць па-ранейшаму заставалася роўнай нулю, а рынкавая — вельмі высокай. Карацей, па сэнсе сцэна чым далей, тым больш набывала паскалеўскі дух, а візуальна рабілася ўсё больш невыноснай; дарэчы, я быў здзіўлены, як нядорага, аказваецца, каштуюць трукі, якія выкарыстоўваюцца ў крывавых жудасціках.

Некалькімі месяцамі пазней поўную версію маёй кароткаметражкі паказалі ў рамках так званага «Дзіўнага фестывалю», і да мяне пацяклі прапановы кіношнікаў. Цікава, што са мной раптам звязаўся Жамэль Дэбуз: яму хацелася адысці ад звыклага камічнага амплуа і згуляць ролю «дрэннага хлопца», сапраўднага злыдня. Яго агент хутка растлумачыў яму, што гэта будзе памылкай, і ўрэшце гісторыя працягу не мела; але сам факт, па-мойму, варты ўвагі.

Каб было ясней чаму, нагадаю, што ў тыя гады — апошнія гады існавання эканамічна незалежнага французскага кіно — усе да адзінай паспяховыя карціны французскай вытворчасці, здольныя калі не супернічаць з амерыканскай прадукцыяй, дык хоць бы акупляць выдаткі на сваю вытворчасць, адносіліся да жанру камедыі — тонкай ці пахабнай, не важна. З іншага боку, прызнаннем у прафесіяналаў — якое адкрывала доступ да ўсё больш мізэрнага дзяржаўнага фінансавання і забяспечвала правільную раскрутку ў вядучых медыях — у першую чаргу карыстаўся культурны прадукт (не толькі фільмы, а і ўсё астатняе), які ўтрымліваў апалогію зла — ці прынамсі сур'ёзную пераацэнку таго, што было прынята называць «традыцыйнымі» маральнымі каштоўнасцямі, — гэткае анархісцкае разбурэнне асноў, якое выяўлялася ўвесь час аднолькавым наборам мініпантамімаў, але не страчвала прывабнасці ў вачах крытыкаў, — тым больш што дазваляла ім пісаць класічныя, ша-

блонныя рэцэнзіі, якія, аднак, выдаваліся за новае слова. Карацей, забойства маралі ператварылася ў нешта накшталт рытуальнага ахвярапрынашэння, чыёй мэтай было яшчэ раз пацвердзіць галоўныя групавыя каштоўнасці, арыентаваныя апошнімі дзесяцігоддзямі на суперніцтва, безупынны пошук нечага новага і ўсё больш энергічнага, а не на вернасць і абавязак. Размыванне межаў у паводзінскай практыцы, абумоўленае развітой эканомікай, аказалася несумяшчальным з былым наборам цвёрдых паводзінскіх нормаў, але выдатна стасавалася з пастаянным усхваленнем волі і «я». Любыя формы жорсткасці, цынічнага эгаізму і гвалту шчыра віталіся, а некаторыя тэмы, накшталт бацьказабойства ці канібалізму, атрымлівалі яшчэ і невялікі дадатковы плюс. Таму факт, што комік — і комік прызнаны — аказаўся, у дадатак да ўсяго, здольным лёгка і ўпэўнена працаваць у галіне гвалту і зла, падзейнічаў на кіношнікаў як удар токам. Майго агента накрыла сапраўдная лавіна — за няпоўныя два месяцы мне прыйшло сорак розных прапановаў напісаць сцэнар, але асаблівага энтузіязму гэта ў яго не выклікала. Ён сказаў, што, безумоўна, я зараблю шмат грошай (і ён разам са мною), але ў вядомасці страчу. Дарма, што сцэнарыст — галоўная фігура ў фільме: для шырокай публікі ён абсалютна неведомы; апроч таго, пісаць сцэнары — напярэду нялёгкая праца, якая можа нават вымусіць мяне адысці ад кар'еры шоўмэна.

Па першым пункце ён, бадай, меў рацыю: маё імя на той момант ужо згадвалася ў тытрах трох дзесяткаў фільмаў, дзе я ўдзельнічаў у якасці сцэнарыста, сусцэнарыста ці проста кансультанта, але папулярнасці мне гэта ні на ёту не дало, — затое па другім пункце мой агент яўна перабольшваў. Я вельмі хутка сцяміў, што кінарэжысёры — народ нягеглы: ім досыць падкінуць ідэю, сітуацыю, фрагмент сюжэту, што заўгодна, да чаго яны самі ніколі не дадумаліся б, дадаць некалькі дыялогаў, тры-чатыры тупыя жарты ці ідыёцкія кпіны (а я такім чынам мог выдаваць каля сарака старонак за дзень), — і сцэнар гатовы: яны ў захапленні. Праўда, пасля яны толькі і робяць, што мяняюць сваё меркаванне пра ўсё: пра сабе, пра вытворчасць, пра актораў, пра ўсякую хрэнь. Але вам дастаткова хадзіць на рабочыя нарады, казаць, што яны цалкам маюць рацыю, перапісваць сцэнар паводле іх

указанняў, і ўсё будзе ў парадку; я ніколі яшчэ не зарабляў грошы так лёгка.

Маім самым вялікім поспехам у якасці галоўнага сцэнарыста стаў, безумоўна, «Дыяген-кінік»; насуперак таму, што можна падумаць, гледзячы на назву, фільм быў зусім не гістарычны, і тым больш не касцюмаваны. У вучэнні кінікаў быў адзін пункт, пра які звычайна забываюць: дзецям у іх загадвалася забіваць і пажыраць сваіх бацькоў, як толькі тыя страцяць здольнасць працаваць і стануць бескарыснымі і лішнімі ратамі; няцяжка ўявіць, як гэта кладзецца на сучасныя праблемы, звязаныя з ростам колькасці пенсіянераў. У нейкі момант мне прыйшло ў галаву прапанаваць галоўную ролю Мішэлю Анфрэ, і той, натуральна, з энтузіязмам згадзіўся; але гэты нікчэмны графаман, які так вольна пачуваўся перад тэлевідаўцамі і тупагаловымі студэнтамі, перад камерай раптам цалкам здзьмуўся і выцягнуць з яго нічога было немагчыма. Здымкі разважліва вярнулі на правяраныя і надзейныя рэйкі, і Жан П'ер Марыэль, як заўсёды, згуляў бліскуча.

Прыкладна ў той самы час я купіў вілу ў Андалузіі, у цалкам дзікім куце крыху на поўнач ад Альмэрыі, які меў назву «Прыродны запаведнік Каба-дэ-Гата». Архітэктар не абмяжоўваў сябе ў сродках: пальмы, апельсінавыя гаі, джакузі, вадаспады; з улікам кліматычных асаблівасцяў (гэта самы засушлівы рэгіён Еўропы) яго задума аддавала лёгкаім вар'яцтвам. Але чаго я нават не падазраваў — гэты раён быў адзіны на ўсім іспанскім узбярэжжы, куды яшчэ не дабраліся турысты; праз пяць год цэны на зямлю тут падскочылі ўтрая. Увогуле, на той час я быў крыху падобны да цара Мідаса.

Тады ж я вырашыў ажаніцца з Ізабэль; нашае знаёмства доўжылася тры гады, што якраз адпавядала сярэднестатыстычнай працягласці дачыненняў да шлюбу. Цырымонія была сціплая і крыху сумная; ёй нядаўна споўнілася сорок. Цяпер для мяне відавочна, што дзве гэтыя падзеі былі ўзаемазвязаныя, што, засведчваючы свае пачуцці, я хацеў крыху прыглушыць удар, нанесены ёй невясёлым юбілеем. Ні ў чым канкрэтным у яе гэта не праяўлялася — ніякіх скаргаў, знешне ніякай трывогі; было толькі штось няўлоўнае, ад чаго боль здаваўся яшчэ вастрэйшым. Ча-

сам — асабліва ў Іспаніі, калі мы збіраліся на пляж і яна нацягвала купальнік, — я заўважаў, што, адчуваючы на сабе мой позірк, яна ледзь прыкметна горбілася, быццам ёй далі па загрыўку. І грываса болю, няхай і адразу схаваная, прабягала па яе чароўнаму твару — яго тонкія, чуйныя рысы былі непадуладныя часу; але цела, нягледзячы на плаванне, нягледзячы на класічны танец, пачало ўжо праяўляць першыя прыкметы блізкае старасці, прыкметы, якія (каму гэта ведаць, як не ёй) хутка пачнуць памнажацца, расці, аж да поўнага разбурэння. Я не мог зразумець, што ў такія імгненні адбывалася з маім тварам, што прымушала яе так пакутаваць; і я шмат бы аддаў, каб гэтага не было, бо, паўтараю, кахаў яе; але безумоўна, прадухіліць гэта было немагчыма. Як немагчыма было паўтараць ёй, што яна па-ранейшаму жаданая, па-ранейшаму прыгожая; я ніколі не мог ёй хлусіць, нават у дробязях. Я ведаў, як яна потым на мяне пазірала: гэта быў пакорны, сумны погляд хворай жывёлы, якая адышла на некалькі крокаў ад зграі і з ціхім уздыхам паклала галаву на лапы, адчуваючы, што яе час настаў, і разумеючы, што яна не можа спадзявацца на спагаду суродзічаў.

Даніэль 24,3

Скалы ў сваёй вертыкальнай абсурднасці навісаюць над морам, і людской пакуце не будзе канца. На пярэднім плане я бачу вострыя чорныя ўцёсы. За імі – крыху разбіты на пікселі па паверхні манітора абшар з бруду і твані, які мы паранейшаму называем *марскім* і які быў некалі Міжземным морам. На пярэднім плане ўзнікаюць нейкія постаці, яны брыдуць па грабяні скал, як і іхнія продкі шмат стагоддзяў назад; толькі цяпер іх менш і яны бруднейшыя. Яны прыкладаюць усе сілы, стараюцца трымацца разам, утвараюць зграі ці орды. Іх былы твар ператварыўся ў голюю, абдзёртую, чырвоную плоць, паточаную чарвякамі. Яны дрыжаць ад болю, ледзь падзьме слабы ветрык, што нясе з сабою пяччынкі і колкія зярняткі раслін. Часам яны кідаюцца адно на аднаго, б'юцца, ранняць адно аднаго кулакамі ці словамі. Адылі адзін ці другі пачынае адставаць ад групы, запавольвае хаду і ўрэшце падае, тварам у неба; яго белая, пругкая спіна вытрымлівае ўдар аб камень; у такі момант ён нагадвае перакуленую чарапаху. На голюю, адкрытую небу плоць садзяцца жукі, кузуркі і птушкі, якія пачынаюць яе скубці і дзяўбці; а постаць, пэўны час яшчэ папакутваўшы, урэшце сцісваецца. Астатнія, усяго за некалькі крокаў, – цалкам паглынутыя сваёй валтузнёй і заняткамі. Толькі час ад часу хто-небудзь падыходзіць бліжэй зірнуць на агонію супляменніка; але ў яго позірку ў такі момант няма нічога, апроч голай цікаўнасці.

Я выходжу з праграмы назірання; малюнак згортваецца, знікае ў панелі інструментаў. Ад Марыі 22 ёсць новае паведамленне:

*Перад прасторай прэснай
Ужо згасае зрок,
І — банк апошніх звестак —
вачэй адключан блок.*

247,214327,4166,8275. Запальваецца святло, яно разгараецца, шырыцца; я паглыбляюся ў светлавы тунель. Я разумею, што адчуваў мужчына, калі ўваходзіў у жанчыну. Я разумею жанчыну.

Даніэль 1,4

*Мы людзі, а таму павінны не смяцца,
а журыцца з людскіх гаротаў.*

Дэмакрыт

Сілы ў Ізабэль слабелі. Безумоўна, жанчыне, чыё цела марнее, нялёгка працаваць у часопісе кшталту «Лаліты», дзе штомесяц пракручваюцца ўсё новыя партыі сдох, усё маладзейшых, усё сексапільнейшых і ўсё нахабнейшых. Першы гаворку на тэму, памятаецца, завёў я. Мы ішлі па грабяні скал Карбанэрас, чые чорныя схілы строма спадалі да сіняй зіхоткай вады. Яна не старалася ўхіліцца, знайсці адгаворку: так-так, сапраўды, у такой працы трэба падтрымліваць атмасферу пэўнага канфлікту, гэткага саборніцтва ў нарцысізме, а ёй з кожным днём гэта даецца ўсё горш. «Жыць значыць брыдчэць», — зазначыў нека Анры дэ Рэнье; але яшчэ ў большай ступені жыць — значыць мардавацца: бо несумненна, некаторым усё-ткі ўдаецца захаваць усярэдзіне нешта нязбрыджанае, пэўнае ядро быцця; але што можа важыць гэтая крыха ў параўнанні са змардаванасцю плоці? «Трэба будзе абгаварыць памер выхадной дапамогі, — сказала яна. — Не ўяўляю нават, як гэта зрабіць. Часопіс на пад'ёме, розуму не дабярэ, якую падставу прыдумаць дзеля свайго звальнення».

— Дамоўся на сустрэчу з Ляжуані і ўсё яму растлумач. Проста скажы так, як сказала мне. Ён стары і, я думаю, зразумее. Ён, вядома, чалавек грошай і ўлады, а гэта не тыя рэчы, да якіх астываюць хутка, і ўсё ж, мяркуючы па тым, што ты распавядала, ён павінен разумець, што значыць адчуваць сябе змардаваным.

Яна зрабіла ўсё, як я прапанаваў, і яе ўмовы былі цалкам прынятыя; трэба сказаць, што часопіс быў ёй абавязаны ледзь не

ўсім. Што да мяне, то я сваю кар'еру пакуль пакінуць не мог — прынамсі не цалкам. Апошняя мае прадстаўленне з дзівакаватаю назвай «Наперад, Мілу! У паход на Адэн!» мела яшчэ й падзаглавак: «100% нянавісці»; надпіс быў зроблены ўпоперак афішы, прыкладна як у Эмінэма. І гэтае ўдакладненне не было гіпербалай. Я ад пачатку ўрубліваўся ў самую гушчу канфлікту на Блізкім Усходзе — тэму, якая ўжо не раз прыносіла мне немалы поспех у прэсе, — і апрацоўваў яе, па выразе аднаго журналіста з «Монд», метадам «адмысловага хімічнага траўлення». Удзельнікамі першага скетчу, які называўся «Бітва кузурак», былі арабы, перахрышчаныя ў «жукоў Алаха», габрэі — у якасці «абрэзанных блох», і нават ліванскія хрысціяне пад пацешнай мянушкай «лабковых вошай Марыі». Словам, як пісаў крытык з «Пуэн», усе тры рэлігіі Святога Пісання — прынамсі ў гэтым скетчы — былі пакладзеныя на абедзве лапаткі. Далей ішла фацэтная мініятурка «Усе палястынцы — боўдзілы», дзе я вычвараўся ў салёненькіх і бурлескных алюзіях на батончыкі дынаміту, якімі хамасаўскія шахідкі абкручваюць таліі, каб намазаць на іх паштэт з габрэяў. Пасля гэтага я расшыраў тэму, пераходзячы ў рэгулярны наступ на ўсе формы супраціву, нацыянальнай і рэвалюцыйнай барацьбы, а па сутнасці — на палітычную дзейнасць увогуле. Само сабой, шоў было вытрыманае ў духу *правага анархізму*, які спарадзіў столькі шэдэўраў франкамоўнага гумару ад Сэліна да Адыяра, кшталту: «усе ў нашым калектыве яго лічаць *выбітным членам*, але гэта, відаць, не так, бо я вось тут трымаю яго *запіску* і хачу, каб яе ўбачылі ўсе»; але ідучы далей, я ператлумачваў на сучасны лад вучэнне апостала Паўла, паводле якога ўсякая ўлада — ад Бога, і ўздымаўся да цьмяных медытацыяў, падобных да хрысціянскай апалагетыкі. Пры гэтым, вядома, ніякай багаслоўскай тэрміналогіі я не ўжываў, будуючы сваю аргументацыю на структуральным і амаль матэматычным аналізе і абапіраючыся галоўным чынам на паняцце «добраўпарадкаванасці». Словам, спектакль быў класікай жанру, што і было адразу ўсімі прызнана, — гэта быў, несумненна, мой самы вялікі поспех у крытыкі. На агульную думку, мой камічны геній яшчэ ніколі не сягаў так высока — або, як варыянт, — не падаў так нізка, што ўрэшце азначала амаль тое самае; мяне часта параўноўвалі з Шамфорам і нават з Лярошфуко.

На раскрутку поспеху ў публікі пайшло крыху болей часу, але

як толькі Бэрнар Кушнэр заявіў, што «асабіста яго ванітуе» ад прадстаўлення, усе білеты былі ў момант размеценыя. На парадзе Ізабэль я зрабіў шчодры жэст, апублікаваўшы ў «Лібэрасьён» рэпліку ў рубрыцы «Пас у адказ», назваўшы яе «Дзякуй, Бэрнар». Словам, усё ішло добра, ажно выдатна, ад чаго нават пачало ўзнікаць дзіўнае пачуццё, што мне ўсё гэта дарэшты абрыдла, я быў на мяжы ўсё кінуць, — і калі б што пайшло не так, далібог, пахерыў бы ўсё і рэшты б не папрасіў. Напэўна, мая цяга да кіно — мастацтва, дзе, насуперак дадзенай яму квяцістай назве жывога відовішча, жывая сувязь з глядачом адсутнічае, — была першай прыкметай маёй абыякавасці і нават агіды да публікі, ды і бадай што да чалавецтва ўвогуле. Я тады адпрацоўваў свае скетчы перад невялікай відэакамерай, замацаванай на трынозе і падключанай да манітора, на якім я ў рэальным часе мог кантраляваць свае інтанацыі, міміку, жэсты. Мой прынычп заўсёды быў просты: калі ў пэўны момант я пачынаю ржаць сам, значыць, гэты момант, хутчэй за ўсё, мусіць выклікаць смех і ў публікі. Паступова, праглядаючы касеты, я пачаў заўважаць, што ўва мне расце нейкае непрыемнае, хваравітае пачуццё, якое часам даходзіць ажно да млосці. За два тыдні да прэм'еры я ўсвядоміў яго прычыну: я перастаў трываць не тое, што свой твар, не тое, што адны і тыя ж стандартныя і ненатуральныя грымасы, якія быў вымушаны курчыць, — я перастаў трываць смех, сам смех, раптоўнае і пачварнае скрыўленне рысаў, якое разбурае чалавечае аблічча, умэнт пазбаўляючы яго ўсякай годнасці. І калі чалавек смяецца, калі ва ўсім жывёльным царстве ён адзін здольны на гэтую жудасную дэфармацыю твару, дык толькі таму, што ён адзін, узвысіўшыся над натуральным эгаізмам жывёлы, дасягнуў стадыі найвышэйшай, д'ябальскай *лютасці*.

Тры тыдні спектакляў сталі для мяне штодзённай Галгофай: я ўпершыню па-сапраўднаму адчуваў славугую, нясцерпную журбу *комікаў*; я ўпершыню па-сапраўднаму зразумеў чалавечую сугнасць. Я разабраў машыну да астатняга колца, і цяпер мог круціць кожнае з іх, як захачу. Кожны вечар перад выхадам на сцэну я глытаў цэлы пачак заспакаяльнага. Кожны раз, як публіка пачынала смяяцца (а я гэта мог прадбачыць загадзя — як прызнаны прафесіянал, я ўмеў дазваць эфекты), я мусіў адводзіць вочы, каб не бачыць гэтыя *пашчы*, сотні пашчаў, што калоцяцца ў сутарзе, перакрыўленыя нянавісцю.

Даніэль24,4

Гэты ўрывац з апавядання Даніэля1, несумненна, самы цяжкі для нашага разумення. Згаданыя ў ім касеты былі перазапісаныя і далучаныя да яго аповеду аб жыцці. Мне даводзілася знаёміцца з гэтымі дакументамі. Як генетычны нашчадак Даніэля1, я, зразумела, маю тых самых рысы, той самы твар; нават нашая міміка ў цэлым падобная (хоць у мяне, натуральна, як бо я живу ў пазасацыяльным асяроддзі, яна абмежаваная); але ж раптоўнае экспрэсіўнае скрыўленне рысаў з адначасовым характэрным гогатам, якое ён называе *смахам*, мне на сваім твары выявіць не ўдаецца; мне не ўдаецца нават уявіць яго механізм.

Нататкі маіх папярэднікаў, ад Даніэля2 да Даніэля23, сведчаць пра такое самае неразуменне. Даніэль2 і Даніэль3 сцвярджаюць, што яшчэ здольныя праяўляць феномен пад уздзеяннем пэўных напояў, але ўжо для Даніэля4 гаворка ідзе пра рэалію, недаступную цалкам. Знікненню смеху ў неачалавека прысвечаны цэлы шэраг працаў; усе яны пагаджаюцца на адным: гэта адбылося хутка.

Аналагічная, хоць і болей павольная эвалюцыя назіраецца адносна слёз, яшчэ адной відавой асаблівасці чалавека. Даніэль9 паведамляе, што плакаў пры канкрэтных абставінах (яго сабака Фокс быў забіты токам, калі выпадкова наблізіўся да агароджы); пачынаючы з Даніэля10 згадкі пра слёзы адсутнічаюць. Насуперак смеху, які справядліва разглядаецца Даніэлем1 як сімптом чалавечай лютасці, слёзы ў гэтага віду, мяркуючы па ўсім, асацыяваліся са спачуваннем. «Мы ніколі не плачам па саміх толькі сабе», — неяк зазначыў адзін невядомы чалавечы аўтар. Абездзе гэтыя праявы пачуццяў, як лютасць, так і спачу-

ванне, безумоўна, не маюць ніякага сэнсу ва ўмовах абсалютнае адзіноты, у якіх цячэ наша жыццё. Некаторыя мае папярэднікі, як, напрыклад, Даніэль¹³, выказваюць у сваіх каментарах дзіўную настальгію па гэтай падвойнай страце; у пазнейшых нашчадкаў настальгія знікае, саступаючы месца паасобным і ўсё болей рэдкім праявам цікаўнасці; сёння, як пра гэта сведчаць усе мае сеткавыя кантакты, яна практычна згасла.

ДАНІЭЛЬ 1,5

*Правёўшы лёгкую гіпервентыляцыю,
я расслабіўся; і ўсё адно, Барнабэ, я не мог
выкінуць з галавы велізарныя ртутныя
азёры на паверхні Сатурна.*

Капітан Кларк

Ізабэль адпрацавала належныя па законе тры месяцы пасля падачы заявы, і ў снежні выйшаў апошні нумар «Лаліты», які яна падпісала ў друк. З гэтай нагоды ў рэдакцыі часопіса наладзілі невялічкую ўрачыстасць, проста кактэйль. Атмасфера была трошкі нацягнутая, бо ўсіх хвалявала адно пытанне, якое нельга было задаць услых: хто замяніць яе на пасадзе галоўнага рэдактара? Ляжуані зазірнуў на чвэртку гадзіны, з'еў тры бліны і знік, не пакінуўшы ніякай карыснай інфармацыі.

Пад Каляды мы з'ехалі ў Андалузію, дзе правялі тры даволі дзівакаватыя месяцы, амаль у поўнай адзіноце. Наша новая віла знаходзілася крыху на поўдзень ад Сан-Хасэ, непадалёк ад Пляя-дэ-Мансул. Агромністыя гранітныя глыбы колам абступалі пляж. Мой агент з разуменнем паставіўся да нашага жадання на час адгарадзіцца ад свету; на яго думку, мне было нават карысна ненадоўга сысці, каб падагрэць цікаўнасць у публікі; я не ведаў, як сказаць яму, што збіраюся кінуць зусім.

Апроч яго, амаль ніхто не ведаў майго нумара тэлефона; не магу пахваліцца, што за гады поспеху я набыў так ужо шмат сяброў; наадварот я іх многіх страціў. Каб канчаткова пазбыцца ўсякіх ілюзіяў адносна чалавечай прыроды, дастаткова зрабіць адну рэч — хутка зарабіць вялікую суму грошай; і вы адразу ўбачыце, як да вас злятаецца зграя крывадушных

сцярвятнікаў. Але каб прасвятленне адбылося, вельмі важна гэтую суму менавіта *зарабіць*: сапраўдныя багацеі — тыя, хто багаты ад нараджэння і ўсё жыццё пражыў у раскошы, — напэўна, маюць імунітэт да падобнай з'явы. Разам з багаццем ім у спадчыну нібыта перадаецца і нешта накшталт падсвядомага, ненаўмыснага цыннізму, які ўжо з першых крокаў іх вучыць, што амаль у кожнага, з кім ім давядзецца мець справу, будзе адна галоўная мэта — любымі магчымымі спосабамі выцягнуць у іх грошы; таму яны паводзяць сябе абачліва і, як правіла, захоўваюць капітал нечэпным. Але тым, хто нарадзіўся бедным, трапіць у такую сітуацыю нашмат небяспечней; зрэшты, будучы сам дастатковым цынікам і паскудай, каб усё ўсведамляць, я найчасцей абыходзіў пастаўленых пасткі; толькі вось сяброў у мяне не стала. У маладосці я круціўся ў асяроддзі людзей, якія ў асноўным былі артыстамі — актормі, чыя кар'ера потым не склалася; але не думаю, што ў якім іншым асяроддзі абстаноўка надта адрознівалася б. У Ізабэль таксама не было сяброў, вакол яе, асабліва апошнія гады, былі толькі людзі, якія марылі заняць яе месца. Таму нам не было каго запрасіць на нашу раскошную вілу; не было з кім выпіць па кілішку «Рыхі», пазіраючы на зоркі.

Што ж нам цяпер рабіць? Мы ламалі сабе галаву над гэтым пытаннем, гуляючы ў дзюнах. Проста жыць? Менавіта ў такіх сітуацыях людзі, прыгнечаныя пачуццём уласнай нікчэмнасці, прымаюць рашэнне завесці дзяцей; менавіта так плодзіцца і размнажаецца чалавечы род, праўда, усё ў меншай колькасці. Ізабэль была схільная да іпахондрыі, апроч таго, ёй ужо споўнілася сорок; але ж дародавая медыцына апошнім часам зрабіла вялікі крок наперад, таму я выдатна адчуваў, што праблема ў іншым: праблема была ўва мне. Я не толькі адчуваў натуральную для ўсякага нармальнага мужчыны агіду пры поглядзе на немаўля і не толькі быў глыбока перакананы, што дзіця — гэта своеасаблівы заганны карлік, надзелены прыроднаю лютасцю, у якім спалучаюцца адразу ўсе найгоршыя рысы чалавечага віду і якога разумныя хатнія жывёлы стараюцца абачліва абыходзіць бокам. Недзе яшчэ глыбей ува мне жыў жах, самы сапраўдны жах перад той бесперапыннай чарадой пакутаў, якая і ўяўляе сабой чалавечае існаванне. Бо

калі чалавечае дзіця, адзінае ва ўсім жывёльным царстве, адразу абвясчае аб сваім прыходзе ў гэты свет безупынным галашэннем ад болю, гэта значыць, што ён сапраўды пакутуе і пакутуе нясцерпна. Можна, прычына ў скуры, якая, страціўшы валасяное покрыва, стала занадта чуйнай да перападу тэмператур, але так і не навучылася па-сапраўднаму абараняць ад паразітаў; ці ў ненармальнай нервовай узбудлівасці, у нейкім дэфекце будовы арганізма. Ва ўсякім разе, кожнаму бесстаронняму назіральніку ясна, што чалавек *не можа* быць шчаслівы, што ён не створаны для шчасця абсалютна ніякім чынам і адзіна магчымае яго прызначэнне — сеяць вакол сябе пакуты і рабіць існаванне іншых такім самым нясцерпным, як і сваё; звычайна першымі яго ахвярамі робяцца менавіта бацькі.

Узброіўшыся гэтымі не надта гуманістычнымі перакананнямі, я накідаў сінопсіс кінасцэнара з часоваю назвай «Нястача сацыяльнае абароненасці», у якім перабраў усе асноўныя складнікі праблемы. Першую чвэрць гадзіны на экране метадычна з буйнакалібернага рэвальвера крышылі чарапы немаўлятам: я прадугледзеў і запаволеныя здымкі, і крыху з паскарэннем — словам, цэлую харэаграфію разнесеных у друз мазгоў, у духу Джона Ву; потым усё крыху супакойвалася. Падчас расследавання, якое вёў вельмі дасціпны, але схільны да нетрывіяльных метадаў інспектар (у гэтай ролі мне ўяўляўся Жамэль Дэбуз), высвятлялася, што існуе выдатна арганізаваная сетка дзетазабойцаў, блізкіх па сваіх перакананнях з экалагамі-фундаменталістамі. РВК («Рух за вынішчэнне карлікаў») выступаў за знішчэнне чалавечай расы, якая самым згубным і непапраўным чынам уплывае на біясферны баланс, і замену яе відам інтэлектуальна развітых мядзвездзяў: у сваіх лабараторыях яны паралельна праводзілі доследы па развіцці мядзвезджага інтэлекту і асабліва па навучэнню мядзвездзяў мове (у ролі мядзвезджага важака я ўяўляў Жэрара Дэпард'ё).

Нягледзячы на магутны актёрскі склад і гучнасць майго імя, праект скончыўся нічым; адзін карэйскі прадзюсар, праўда, праявіў быў зацікаўленасць, але сродкаў сабраць не змог. Такі нязвычайны правал ледзь зноў не абудзіў мараліста, што драмаў у глыбіні мяне (зрэштты, досыць лагодным сном): калі праект пацярпеў правал, калі ён быў адкінуты, значыць, яшчэ засталіся пэўныя табу (у нашым выпадку — дзетазабойства), а значыць,

не ўсё яшчэ цалкам страчана. Але досыць хутка чалавек разважны перамог мараліста: калі ёсць *табу*, значыць, рэальна існуе й *праблема*; якраз у тыя гады ў Фларыдзе пачалі ўзнікаць першыя «childfree zones»¹ — фэшэнебельныя маёнткі для раскамплексаванай трыццацігадовай моладзі, якая, асабліва не малімоннічаючы, прызнавалася, што больш не можа трываць румзаў, смаркачоў, эксскрэментаў — словам, усіх тых жыццёвых невыгод, якія звычайна звязаны з *малечай*. Дзецям да трынаццаці ўваход на тэрыторыю маёнткаў быў проста забаронены; для кантактаў з сям'ёй прадугледжваліся буферныя сектары ў выглядзе рэстаранчыкаў хуткага харчавання.

Такім чынам была адоленая важная мяжа. Апошнімі дзесяцігоддзямі з нагоды скарачэння насельніцтва на Захадзе (хоць у гэтым феномене няма нічога спецыфічна заходняга: ён паўтараецца ў любой краіне, з любой культурай, як толькі яна дасягае пэўнага ўзроўню эканамічнага развіцця) безупынна гучалі стогны і енкі, чыю крывадушнасць выдавала хоць бы тое, што яны былі надта ўжо аднадушныя. Але цяпер маладыя, адукаваныя людзі, якія дасягнулі высокага сацыяльна-эканамічнага статусу, упершыню публічна заяўлялі, што *не хочуць* дзяцей і не жадаюць выконваць клопатныя абавязкі, звязаныя з выхаваннем патомства. Зразумела, такая шчырасць не магла не быць падхопленай і развітай.

¹ Бяздзетныя зоны (анг.).

Даніэль 24,5

Я ведаю, што людзі пакутуюць, і таму ўдзельнічаю ў раз'яднанні, я ажыццяўляю вяртанне да спакою. Забіваючы асабліва дзёрзкага дзікуна, які залішне доўга затрымаўся каля агароджы (часцяком гэта якая-небудзь самка з ужо абвіслым грудзьмі, якая, нібыта ў маленні, трымае на выцягнутых руках сваё дзіцяня), я адчуваю, што здзяйсняю законны і неабходны акт. Наша знешняе падабенства — якое часам уражвае, бо ў сваёй большасці людзі, што бадзяюцца па нашым рэгіёне, з паходжання або іспанцы, або выхадцы з Магрыба, — служыць для мяне надзейнай прыкметай іх непазбежнага вымірання. Чалавечы род знікне, павінен знікнуць, каб спраўдзілася паводле слова Вярхоўнай Сястры.

Клімат на поўначы Альмэрыі мяккі, буйных драпежнікаў мала; таму, вядома, папуляцыя дзікуноў тут дагэтуль шматлікая, хоць паступова змяншаецца: а колькі гадоў назад я не без жаху бачыў статак аж на сотню асобін. Затое мае карэспандэнты паведамляюць, што амаль паўсюль на паверхні Зямлі дзікуны знаходзяцца на мяжы вымірання; шмат у якіх мясцінах іх прысутнасць не адзначалася ўжо стагоддзямі, некаторыя нават пачалі меркаваць, што іх існаванне — міф.

У дамене, выдзеленым для інтэрмедыйных дачыненняў, абмежаванняў няма, але ёсць шэраг некаторых пэўнасцяў. Я — Брама. Я і Брама, і Брамнік. На змену прыйдзе пераемнік; павінен прыйсці. Я толькі падтрымліваю сваё быццё, каб зрабіць магчымым прышэсце Жыхароў Будучыні.

Даніэль 1,6

*Ёсць чароўныя цацкі для сабак.
Петра Дурст-Бэнінг*

Адзінота ўдваіх — гэта добраахвотнае пекла. У сямейным жыцці часцей за ўсё ўжо ад самага пачатку ёсць пэўныя дробязі, лёгкія разыходжанні, якія абое партнёры абыходзяць маўчаннем, радасна думаючы, што каханне ўладзіць урэшце ўсе праблемы. У цішыні гэтыя праблемы неўпрыкмет растуць, і праз некалькі гадоў прарываюцца вонкі, робячы ўсякае сумеснае жыццё немагчымым. З самага пачатку Ізабэль больш падабалася, каб я браў яе ззаду; кожны раз, калі я спрабаваў выбраць іншую позу, яна спачатку згаджалася, а потым, нібы мімаволі, з сарамлівым смяшком зноў паварочвалася спінай. Я тлумачыў гэты капрыз пэўнай яе анатамічнаю асаблівасцю, вуглом размяшчэння ейнае похвы ці чым заўгодна яшчэ — карацей, нечым такім, чаго мужчыны пры ўсім сваім жаданні не здольныя да канца зразумець. Праз паўтара месяца пасля нашага прыезду, калі мы займаліся каханнем (я, як заўсёды, уваходзіў у яе ззаду, але ў нашым пакоі было вялікае люстра), я адкрыў для сябе, што перад самым аргазмам яна заплюшчвае вочы — і расплюшчвае іх толькі пасля таго, як акт ужо скончаны.

Я прадумаў пра гэта ўсю ноч; выжлукціўшы дзве бутэльнікі паганага іспанскага брэндзі: я пракручваў перад вачыма нашы акты кахання, нашы абдымкі, усе тыя моманты, калі мы былі адным цэлым, і кожны раз бачыў, як яна адводзіць або заплюшчвае вочы. І тады я заплакаў. Ізабэль дазваляла цешыцца сабою, яна дарыла асалоду, але сама не любіла яе, не любіла нават прыкметы асалоды; яна не любіла іх ува мне — і тым больш у сабе.

Усё сыходзілася: кожны раз, калі яна захаплялася пластычнымі выявамі прыгажосці, гэта адбывалася перад палотнамі мастакоў кшталту Рафаэля і ў асаблівасці Батычэлі, іначай кажучы, перад творамі, напоўненымі часам пяшчотай, але часцей халоднасцю і заўсёды спакоем; яна ніколі не разумела майго абсалютнага захаплення Эль Грэка, ніколі не ўхваляла экстазу, і я доўга плакаў, бо ў сабе цаніў больш якраз гэты жывёльны складнік, гэтую здольнасць дарэшты аддацца экстазу і асалодзе; а мае розум, дасціпнасць, гумар выклікалі ў мяне толькі прыкрасць. Нам ніколі было не спазнаць таго поўнага неразгаданай тайны погляду, што бывае, калі сустракаюцца вочы дваіх паяднаных у сваім шчасці людзей — людзей, якія пакорліва прымаюць органы свайго партнёра і абмежаваную радасць плоці; нам ніколі было не стаць сапраўднымі каханкамі.

Зразумела, далей усё стала яшчэ горш: той пластычны ідэал прыгажосці, дасягнуць якога Ізабэль больш не магла, пачаў яе руйнаваць на маіх вачах. Найперш яна перастала цярпець свае грудзі (яны сапраўды пачалі трошкі друзнуць); потым працэс пашырыўся на ягадзіцы. Нам усё часцей даводзілася гасіць святло, а потым згасла і сексуальная прыцягальнасць. Яна не цярпела сама сябе — і, як вынік, не цярпела каханна, якое здавалася ёй няшчырым. У мяне па першым часе, хоць і не надта, але яшчэ ўставаў, а потым прайшло і гэта; гаварыць больш не было пра што, заставалася толькі ўспомніць няшчыра іранічныя словы андалузскага паэта:

*О жыццё, якім людзі стараюцца жыць!
О жыццё, якім людзі жывуць
У тым свеце, у якім існуюць!
О нябогі! Нябогі... Яны не ўмеюць кахаць.*

Калі знікае секс, на яго месцы застаецца толькі цела былога партнёра і пачынае цьмяна ўспрымацца ягоная чужасць: у гукіх, у рухах, у пахах; і сама прысутнасць гэтага цела, якое болей нельга адчуць, асвятляе каітусам, паступова пачынае раздражняць; на жаль, усё гэта даўно вядома. Калі эратычнасць знікае, следам заўсёды знікае і пяшчота. Няма беззаганных сувязяў і ўзнёслага адзінства душ — нічога падобнага, нават аддалена. Калі знікае фізічнае каханне, знікае ўсё; аднастайную чараду

дзён напаўняе абыякавая, млявая прыкрасць. Зрэшты, што да фізічнага кахання, дык тут у мяне ніколі не было ілюзіяў. Крытэры ў фізічнага кахання — рыхтык тыя самыя, што ў нацызму: маладосць, прыгажосць, сіла. Карацей, я быў у поўнай задніцы.

Рашэнне прыйшло на адным са з'ездаў з аўтастрады А2, паміж Сарагосай і Тарагонай, за некалькі дзiesiąткаў метраў ад прыдарожнай карчмы, дзе мы з Ізабэль спыніліся на ланч. У Іспаніі хатнія жывёлы — з'ява даволі новая. У краіне, культура якой традыцыйна грунтавалася на каталіцызме, мужчынскім дыктаце і гвалце, да жывёл яшчэ нядаўна ставіліся абыякава або, часам, са змрочнаю жорсткасцю. Але ўніфікацыйны працэс — у гэтай галіне, як і ў іншых — зрабіў сваю справу: Іспанія наблізілася да агульнаеўрапейскіх і асабліва ангельскіх нормаў. Гомасексуалізм сустракаўся ўсё часцей і ўспрымаўся ўсё спакайней; увайшло ў моду вегетарыянства і ўсякія бірулькі ў духу «Нью эйдж»; і паступова ў сем'ях замест дзяцей пачалі заводзіць хатніх жывёл, якіх тут ахрысцілі прыгожым слоўцам *mascotas*. Але працэс яшчэ быў у самым пачатку і часцяком даваў збоі; нярэдка шчанюка, падоранага замест цацкі на Каляды, праз некалькі месяцаў кідалі на ўзбочыне дарогі. Такім чынам на цэнтральных раўнінах пачалі ўтварацца зграі бадзяжных сабак. Жыццё іх было кароткае і незайздроснае. Карослівыя, паршывыя, яны шукалі ежы на сметніках ля прыдарожных карчомак і, як правіла, канчалі пад коламі грузавікоў. Але самай жудаснай пакутай для іх была адсутнасць кантакту з чалавекам. Выйшаўшы са зграі тысячы гадоў назад, выбраўшы грамадства людзей, сабака ніколі не зможа прыстасавацца да дзікага жыцця. У зграях ніяк не складалася ўстойлівай іерархіі, сабакі ўвесь час грызліся — і за ежу, і за валоданне сукай; а малых шчанюкоў, кінутых без дагляду, часам зжыралі старэйшыя іх браты.

Я тым часам усё больш піў; і калі пасля трэцяй чаркі ганушоўкі крыху няроўнай хадой кіраваўся да свайго «Бэнтлі», са здзіўленнем заўважыў, як Ізабэль пралезла праз дзірку ў сетачнай агароджы і набліжаецца да купкі з дзiesiąці сабак, што пасяліліся на пустцы ля паркінга. Я ведаў, што ад прыроды яна хутчэй баязлівая, а гэтыя сабакі лічацца, як правіла, небяспечнымі. Але сабакі спакойна назіралі за ёю, не праяўляючы ні агрэсіўнасці, ні страху. І тут да яе на пузе пачаў

падпаўзаць малы бела-рыжы дварняк з вострымі вушкамі, якому з выгляду было не больш за тры месяцы. Яна нахілілася, узяла яго на рукі і вярнулася да машыны. Так у нашае жыццё ўвайшоў Фокс – а з ім і безумоўная любоў.

З прычыны складанага перапляцення бялкоў, якія ўтвараюць ядзерную абалонку ў клетках прыматаў, кланаванне чалавека доўгімі дзесяцігоддзямі заставалася небяспечнай і рызыкаўнай аперацыяй, а таму амаль не практыкавалася. Разам з тым, у дачыненні да большасці хатніх жывёл, у тым ліку ў дачыненні да сабак, — праўда, з невялікім спазненнем, — яно адразу ўвянчалася поўным поспехам. Так што цяпер, калі я пішу гэтыя радкі, дадаючы, на ўзор папярэднікаў, традыцыйны каментар да аповеду аб жыцці майго чалавечага продка, ля маіх ног ляжыць той самы Фокс.

Я вяду спакойнае, не турбаванае радасцямі жыццё; памеры маёнтка дазваляюць рабіць кароткія прагулкі, а поўны набор трэнажораў дапамагае трымаць у форме мускулатуру. А вось Фокс шчаслівы. Лётае па тэрыторыі, і яе абмежаваны перыметр цалкам яго задавальняе — ён хутка навучыўся трымацца далей ад агароджы; гуляе з мячыкам ці з якім пластыкавым звярком (ад папярэднікаў мне іх засталася некалькі сотняў); больш за ўсё яму падабаюцца музычныя цацкі, асабліва адна качка польскай вытворчасці, якая кракае на розныя галасы. Але яшчэ больш ён любіць, калі я бяру яго на рукі, і тады ён ляжыць, млеючы ў сонечных промнях, апусціўшы галаву мне на калені і заплюшчыўшы вочы ў шчаслівай дрымоце. Мы спім разам, і кожная раніца пачынаецца з свята — радаснага лізання і перабірання маленькімі лапкамі: ён шчыра радуецца, што жывы і зноў бачыць святло. Яго захапленні ідэнтычныя захапленням ягоных продкаў і застануцца такімі ў яго нашчадкаў; у самой яго прыродзе закладзеная магчымасць быць шчаслівым.

Я ж — усяго неачалавек, і ў маёй прыродзе такой магчымасці

не закладзена. Што ўмовай магчымасці быць шчаслівым ёсць безумоўная любоў — пра гэта ведалі ўжо і людзі, прынамсі найбольш перадавыя. Але нават поўнае разуменне праблемы так дагэтуль і не дазволіла наблізіліся да хоць якога яе рашэння. Вывучэнне жыццяпісаў святых, на якое некаторымі ўскладаліся вялікія надзеі, не ўнесла ніякай яснасці. Пабуджальныя матывы святых, якія імкнуліся да выратавання душы, былі альтруістычнымі толькі збольшага (прычым пакорліvasць Божае волі, на якую яны спасылаліся, нярэдка аказвалася ўсяго толькі зручным спосабам пацвердзіць у чужых вачах гэты нібыта прыродны свой альтруізм); больш за тое, доўгая вера ў яўна няіснае бажанства вяло да развіцця ў іх разумовага атупення, якое ўрэшце стала несумяшчальным з развіццём тэхналагічнай цывілізацыі. Што да гіпотэзы існавання «гена альтруізму», то спробы яе пацвердзіць ужо столькі разоў прыводзілі да расчаравання, што згадваць яе публічна сёння ніхто не рызыкуе. Так, было сапраўды даказана, што цэнтры жорсткасці, маральнай ацэнкі і альтруізму размяшчаюцца ў лобнай частцы кары галаўнога мозгу, але далей гэтай канстатацыі чыста анатамічнага характару навукоўцы прасунуцца не змаглі. З часу ўзнікнення неачалавека на тэму генетычнага паходжання маральных перажыванняў было зроблена прынамсі тысячы тры дакладаў, падрыхтаваных у самых аўтарытэтных навуковых колах; але дагэтуль нікому так і не ўдалося падвесці пад іх эксперыментальную базу. Акрамя таго, неаднаразова праводзіліся разлікі з мэтай абгрунтаваць дарвінаўскую тэорыю, якая тлумачыць узнікненне альтруізму ў папуляцыях жывёл пэўнымі селекцыйнымі перавагамі, што ў выніку нібыта ствараліся для ўсёй групы ў цэлым; але гэтыя разлікі былі да таго недакладныя і супярэчлівыя, што ўрэшце дайшло да поўнае блытаніны, і ўсе яны канулі ў забыццё.

Таму дабрыня, спагада, вернасць, альтруізм застаюцца для нас неспасціжнымі таямніцамі, заключанымі, аднак, у абмежаваным аб'ёме цялеснай абалонкі сабакі. Ад вырашэння гэтай праблемы залежыць, адбудзецца прышэсце Жыхароў Будучыні ці не.

Я веру ў прышэсце Жыхароў Будучыні.

ДАНІЭЛЬ 1,7

Гульня забаўляе.
Петра Дурст-Бэнінг

Сабакі не толькі здольныя любіць, але і, мяркуючы па ўсім, не маюць асаблівай сексуальнай заклапочанасці: калі сука сустракаецца цечная, яны ахвотна спароўваюцца, калі не — у іх, здаецца, не ўзнікае ані жадання, ані пачуцця, што ім чагось не хапае. Сабакі не толькі аб'ект заўсёднага захаплення, але і выдатная тэма для бесканфліктнай, дэмакратычнай, інтэрнацыянальнай размовы. Якраз так я пазнаёміўся з Гары, былым нямецкім астрафізікам, калі той гуляў са сваім ганчаком Трумэнам. Пасля выхаду ў шэсцьдзесят год на пенсію ціхі натурыст Гары назіраў зоркі — неба ў нашых краях, як ён мне патлумачыў, было незвычайна чыстае; днём ён вагдаўся з садам або, часам, прыбіраў тэрыторыю. Яны жылі ўдваіх з жонкаю Гільдэгардай — і, вядома, з Трумэнам; дзяцей у іх не было. Зразумела, што, каб не сабака, мне не было б пра што гутарыць з гэтым чалавекам — дый з сабакам, зрэшты, гаворка не надта клеілася (Гары запрасіў нас на абед у суботу; ён жыў за паўкіламетра ад нашага маёнтка — быў найбліжэйшым суседам). На шчасце, ён не гаварыў па-французску, а я па-нямецку: неабходнасць увесь час перамагаць *моўны бар'ер* (некалькі фраз па-ангельску, абрыўкі іспанскай) урэшце пакінула ў нас пачуццё прыемна прабаўленага вечара, хоць мы дзве гадзіны толькі і рабілі, што гарлалі банальнасці (ён быў крыху глухаваты). Пасля вячэры ён спытаў, ці не хачу я зірнуць на кольцы Сатурна. Вядома, вядома, я хацеў. І што тут скажаш — гэта сапраўды было адно з тых цудоўных відовішчаў, якія дзякуючы прыродзе

ці Богу — хто ведае — могуць паўстаць перад вачыма чалавека. Гільдэгарда грала на арфе, па-мойму, грала *цудоўна*, хоць, па шчырасці сказаць, я не ведаю, ці можна ўвогуле граць на арфе *грэнна* — у тым сэнсе, што гэты інструмент, як мне заўсёды здавалася, па самой сваёй канструкцыі здольны ўтвараць толькі меладычныя гукі. За ўвесь час я ні разу не адчуў нервознасці, чаму, відаць, было дзве прычыны: па-першае, Ізабэль праявіла мудрасць і пад маркаю стомы выказала жаданне сысці досыць рана, ва ўсякім разе да таго, як я выжлукціў усю бутэльку кіршу, а па-другое, я знайшоў у немца поўны збор твораў Тэяра дэ Шардэна, у цвёрдым пераплёце. Калі ў свеце ёсць нешта, што заўсёды выклікала ў мяне спагаду ці смутак, іначай кажучы, прыводзіла ў стан, які выключае ўсякую форму іроніі або злосці, дык гэта існаванне Тэяра дэ Шардэна — дый нават не яго існаванне, а сам факт, што ў яго ёсць ці могуць быць чытачы, хай і ў абмежаванай колькасці. Побач з чытачом Тэяра дэ Шардэна я адчуваю сябе да таго разгублена і бездапаможна, што гатовы заплакаць. У пятнаццаць гадоў мне выпадкам трапіла ў рукі «Боскае асяроддзе», пакінутае на вакзальнай лаўцы ў Этрэшы-Шамаранд нейкім чытачом, якому чытаць усё гэта яўна апрыкрала. Усяго праз некалькі старонак я таксама завыў; ад распачы я нават раскалашмаціў помпу свайго гоначнага ровара аб муры сутарэння. Тэяр дэ Шардэн быў, вядома, з тых, каго прынята называць «без пятай дошгачкі», але ўсё адно ўражанне пасля сябе пакідаў яўна панурае. Ён быў з той самай пароды, што й апісаныя ў свой час Шапэнгаўэрам нямецкія вучоныя-хрысціяне, якія, «ледзь адклаўшы ў бок рэторту ці скальпель, пачынаюць філасофстваваць аб паняццях, засвоеных падчас першай прычасці». Яшчэ адной яго рысай была ілюзія, агульная для ўсіх левых хрысціян, ну, ці хрысціян цэнтрыстаў, а яшчэ лепш сказаць — хрысціян, якія з часоў Рэвалюцыі заразіліся ідэяй прагрэсу і якая верылі, што юрлінасць — рэч малаважная, даравальная і не здольная адварнуць чалавека ад выратавання душы, а сапраўдны грэх толькі адзін: ганарлінасць. Дык і на якім месцы ў мяне была юрлінасць? На якім ганарлінасць? І як далёка я быў ад выратавання душы? Па-мойму, адказаць на гэтыя пытанні было зусім няцяжка. Паскаль, напрыклад, ніколі не апусціўся б да такога глупства: чытаючы яго, адчуваеш, што плоцевыя спакусы яму былі не чужыя, што ён мог бы саступіць

і пажадзе, і калі ўсё-ткі выбраў Хрыста, а не распусту і карты, дык не таму, што чагосьці не ведаў ці недагледзеў, а таму, што Хрыстос, як яму ўяўлялася, урэшце ўстаўляе мацней, — карацей, гэта быў сур'ёзны пісьменнік. Калі б хто раптам знайшоў у архівах эратычных вершы Тэяра дэ Шардэна, мяне гэта ў пэўным сэнсе супакоіла б, але я ні секунды не верыў у такую магчымасць. Чым жа мог жыць, з кім падтрымліваць сувязі гэты нябога Тэяр, каб у яго склалася такое бяскрыўднае і такое бязглуздае ўяўленне пра чалавецтва — і гэта ў той самы час, у той самай краіне, дзе вялі рэй такія немалыя паскуднікі, як Сэлін, Сартр і Жэнэ? Гледзячы на прысвячэнні ў ягоных творах, на адрасатаў у ліставанні, паступова пачынаеш здагадвацца: з вучнямі прыватных каталіцкіх школ, сынкамі больш ці менш знатных бацькоў, найчасцей езуітамі. З нявіннымі немаўлятамі.

— Што ты там мармычаш? — перапыніла мае думкі Ізабэль. Толькі тут я ўцяміў, што мы пайшлі ўжо ад немца і вяртаемся цяпер уздоўж мора дамоў. Паводле яе слоў, я ўжо дзве хвіліны размаўляў сам з сабой і яна амаль нічога не зразумела. Я караценька пераказаў ёй сутнасць праблемы.

— Быць аптымістам проста, — з'едліва падагульніў я, — быць аптымістам проста, калі вырашыў не мець дзяцей і абышоўся сабакам.

— У цябе той самы выпадак, але вялікім аптымістам ты чамусьці не стаў, — зазначыла яна. — Усё ў тым, што яны старыя, — дадала яна паблажліва. — Калі старэеш, хочацца думаць пра што-небудзь спакойнае, прыёмнае. Уяўляць, што на небе цябе чакае нешта чароўнае. Карацей, патрошку пачынаеш рэпетаваць сваю смерць. Калі ты не надта дурны і не надта багаты.

Я спыніўся, зірнуў на акіян, на зоркі. На тых самых зоркі, якім Гары прысвячаў свае бяссонныя ночы, тым часам як Гільдэгарда аддавалася адвольным класічным імправізацыям на моцартаўскія тэмы. Музыка сфер, зорнае неба; духоўны закон у сэрцы. Я прыкінуў, як ад такога можна тырчаць і што мяне ад гэтага аддзяляе; але ноч была такая ціхая і пяшчотная, што я паклаў руку на зад Ізабэль — і выразна адчуў яго пругкасць пад тонкай тканінай летняй спадніцы. Яна лягла на пясчаную выдму, зняла трусы, рассунула ногі. Я ўвайшоў у яе — твар у твар, упершыню. Яна глядзела мне ў вочы. Я добра памятаю,

як яна рухала клубамі, як ціха енчыла ў канцы. Я ўсё добра памятаю — тым больш што кахаліся мы тады апошні раз.

Мінула некалькі месяцаў. Вярнулася лета, потым восень; Ізабэль не выглядала няшчаснай. Яна забавлялася з Фоксам, даглядала свае азаліі; я плаваў у моры і перачытваў Бальзака. Адноўчы вечарам, калі за маёнткам заходзіла сонца, яна ціха сказала:

— Ты мяне кінеш і пойдзеш да маладой...

Я запырэчыў, што, маўляў, ніколі ёй не здраджваў.

— Ведаю, — адказала яна. — У пэўны момант я думала, што ты так зробіш: трахнеш якую сцоху, з тых, што круціліся ля часопіса, потым вернешся да мяне, потым трахнеш новую сцоху, і так далей. Я, вядома, вельмі пакутавала б, але, можа, урэшце так яно было б лепш.

— Я адноўчы спрабаваў, дзяўчына не захацела.

Я ўспомніў, як тою раніцай ішоў міма ліцэя Фэнэлона. Якраз быў перапынак, ім усім было гадоў па чатырнаццаць-пятнаццаць, і ўсе яны здаваліся прыгажэйшымі, жаданейшымі за Ізабэль, проста таму, што былі маладзейшымі. Напэўна, і паміж імі ішло жорсткае спаборніцтва ў нарцысізме: адны ў хлапцоў-аднагодак лічыліся сімпатычнымі, другія — ніякімі ці наогул пачварамі; тым не менш за любое з гэтых маладых целаў мужчына на пятым дзiesiąтку быў гатовы плаціць, і плаціць дорага, а пры патрэбе і паставіць на кон сваю рэпутацыю, свабоду і нават жыццё. Далібог, як усё пабудавана ў чалавечым жыцці няхітра! І разам з тым як безвыходна! Зайшоўшы да Ізабэль у рэдакцыю, я паспрабаваў зняць нейкую беларуску, якая чакала перад пазіраваннем для восьмай старонкі. Тая пагадзілася кульнуць па кілішку, але за мінет запатрабавала паўтысячы еўра; я адмовіў. Гэта былі гады, калі асабліва ўзмацнялася жорсткасць усяго арсеналу юрыдычных сродкаў, нацэленых на барацьбу з разбэшчваннем непаўналетніх; усё часцей і энергічней гучалі заклікі да хімічнай кастрацыі. Унікальны прынцып, на якім грунтавалася заходняе грамадства, заключаўся ў наступным: да нясцерпнага распальваць жаданні, адначасова робячы іх здзяйсненне ўсё больш недасяжным. Я гэта ведаў, і ведаў выдатна, я пабудоваў на гэтым шмат сваіх скетчаў і ўсё адно наступіў на тыя самыя граблі. Я прачнуўся сярод ночы і адну за другой

выпіў тры поўныя шклянкі вады. Я ўяўляў, колькі прыніжэння даваў дзецца сцярапец, перш чым удацца спакусіць дзяўчыну-падлетка, уяўляў няпростыя ўгаворы, каб яна згадзілася, потым яе сорам, калі мы будзем выходзіць разам на вуліцу, яе нерашучасць пазнаёміць мяне з сваімі сябрамі, і раўнадушную бесклапотнасць, калі яна вырашыць кінуць мяне дзеля хлапчука-аднагодкі. Я ўявіў, што ўсё гэта будзе паўтарацца, раз за разам, і зразумеў, што не змагу гэтага перажыць. Я зусім не лічыў, што магу абмінуць законы прыроды: тэндэнцыя да зніжэння эрэкцыйнай функцыі, патрэба ў юных целах, каб хоць крыху запаволіць працэс... Я адкрыў пакунак салямі і бутэльку віна. Што ж, буду плаціць, сказаў я сабе; калі да гэтага дойдзе, калі мне спатрэбяцца маладыя пупкі, каб падтрымаць эрэкцыю, я буду плаціць. Але буду плаціць па рынкавых коштах. Пяцьсот еўра за мінет — за каго яна сябе лічыць, гэтая славянка? Гэта каштуе пяцьдзесят, не болей. У шуфлядзе пад гародніну я знайшоў пачаты кілішак з каштанавым соўсам. На гэтай стадыі разважанняў мяне дзівіла не тое, што ёсць малалетнія дзеўкі, якіх можна купіць за грошы, а што ёсць такія, якіх купіць *нельга*, ну, або ўжо па зусім завоблачных коштах; словам, мне хацелася, каб тут таксама працаваў нармальны рыначны механізм.

— Карацей, ты не заплаціў, — зазначыла Ізабэль. — І пяць гадоў мінула, а ты ўсё не рэшышся. Але будзе іначай: ты сустрэнеш дзяўчыну, не Лаліту, не, хутчэй дзяўчыну гадоў дваццаці-дваццаці пяці, і закахашся ў яе. Яна будзе разумная, сімпатычная, даволі прыгожая, вядома. Дзяўчына, якая магла б быць маёю сяброўкай... — Апусцілася ноч, і я ўжо не бачыў яе твару. — Якой бы магла быць я... — Яна гаварыла спакойна, але я не ведаў, як разумець гэты спакой, у яе інтанацыі чулася нешта нязвыклае, а ў мяне, урэшце, у такіх сітуацыях не было ніякага досведу, я да Ізабэль нікога не кахаў, і ўжо тым больш ніводная жанчына не кахала мяне, апроч Таўстазадай, але там была іншая праблема: калі мы сустрэліся, ёй было пяцьдзесят пяць, не менш, прынамсі мне тады так здавалася, я лічыў, што яна магла б быць маёй маці, ні пра якое каханне з майго боку гаворкі не ішло, мне такое і ў галаву не прыходзіла, а безнадзейнае каханне — гэта зусім не тое, яно пакутнае, так, але, апроч таго, не нараджае той блізкасці, той чуйнасці да інтанацый іншага, нават у таго, хто безнадзейна кахае, — ён занадта за-

цыклены на сваім зацятым і марным чаканні, каб захаваць хоць кроплю яснага розуму, каб быць здольным правільна растлумачыць хоць які-небудзь сігнал; карацей, я быў у абсалютна беспрэцэдэнтнай для майго жыцця сітуацыі.

Ніхто не можа бачыць вышэй за сябе, піша Шапэнгаўэр, каб паказаць, што паміж дзвюма асобамі з занадта розным узроўнем інтэлекту абмен думкамі немагчымы. На той час Ізабэль магла бачыць *вышэй за мяне*; мне хапіла абачлівасці прамаўчаць. Урэшце, сказаў я сабе, я ж магу і не сустрэць ніякай дзяўчыны; з увагі на вузкасць маіх кантактаў гэта было якраз найбольш верагодна.

Яна па-ранейшаму купляла французскія газеты, ну, не так, каб часта, раз на тыдзень, не болей, і час ад часу, пагардліва хмыкаючы, давала мне паглядзець які-небудзь артыкул. Прыкладна ў гэты час французскія медыі распачалі шырокую кампанію за дружбу; якую першы запусціў, здаецца, «Нувэль абсэрватор». Тэма артыкулаў гучала прыкладна так: «Каханне мінае, сяброўства — ніколі». Я не разумеў, у чым інтарэс малоць такую лухту; Ізабэль патлумачыла, што гэта проста *дзяжурны развод* — чарговая сёлетняя варыяцыя на вечную тэму: «Давай развітаемся, але застанемся сябрамі». На яе думку, гэта магло пратрымацца яшчэ гадоў пяць-шэсць, пакуль нарэшце не будзе публічна прызнана, што пераход ад кахання да сяброўства, ці то ад моцнага пачуцця да пачуцця слабога, прадвяшчае, ясная рэч, згасанне ўсякага пачуцця ўвогуле — вядома, у гістарычным плане, бо ў плане індывідуальным незважанне на ўсё гэта якраз ёсць найлепшым выйсцем з сітуацыі: калі каханне разбураецца, яно, як правіла, ператвараецца не ў абыякавасць і тым больш не ў сяброўства, а проста ў нянавісць. Адштурхнуўшыся ад гэтай думкі, я накідаў сцэнар пад назвай «На дзве мухі пазней», якому наканавана было стаць кульмінацыйнай — і завяршальнай — кропкай у маёй кінематаграфічнай кар’еры. Мой агент прыйшоў у захапленне, даведаўшыся, што я зноў узяўся за працу: перапынак на два з паловай гады — гэта ўсё-ткі нямала. Калі ў яго ў руках апынуўся канчатковы прадукт, захапленняў паменшала. Але я ад самага пачатку не хаваў, што пішу сцэнар фільма, у якім разлічваю быць сам і рэжысёрам, і выканаўцам галоўнай ролі; ён адказаў, што праблема не ў гэтым, наадварот, людзі мяне даўно чакаюць, і добра, што будуць здзіўленыя, гэта

толькі паспрыяе культу. А вось сцэнар... Не, па шчырасці, ці не надта я далёка заехаў?

У фільме апісвалася жыццё чалавека, улюбёнай забавай якога было страляць па мухах з рагаткі (адсюль і назва); як правіла, ён пудлаваў — фільм усё-ткі быў поўнаметражны, на тры гадзіны. Другая ў парадку прэферэнцый забава гэтага культурнага чалавека, вялікага прыхільніка П'ера Луіса, заключалася ў тым, што ён даваў смактаць чэлес дзяўчаткам дапубертальнага ўзросту — ну, самае большае гадоў чатырнаццаці; з дзяўчаткамі ў яго выходзіла лепш, чым з мухамі.

Насуперак таму, што трындзелі пасля ўсякія купленыя масмеды, гэты фільм зусім не стаў поўным правалам; у некаторых краінах ён быў сустрэты нават з трыумфам, дый у Францыі сабраў дастаткова прыстойныя бабкі, хоць і, праўда, не дасягнуў тых лічбаў, на якія можна было спадзявацца, улічваючы, што мая кар'ера дагэтуль галавакружна ішла толькі ўгору; і гэта ўсё.

А вось у крытыкі ён сапраўды пацярпеў няўдачу, хоць мне і цяпер здаецца, што незаслужана. «Нічым не прывабнае блазнерства» — такі заглавак далі ў «Монд», спрытна адмежаваўшыся ад больш схільных да маралізатарства калегаў, якія ў сваіх перадавіцах ставілі пытанне аб забароне фільма. Ясная рэч, гэта была камедыя, і жарты ў сваёй большасці не вызначаліся асабліваю вышынёй, а часам былі й пашлаватыя; але асобныя дыялогі ў шэрагу сцэнаў здаюцца мне цяпер, з адлегласці, найлепшым, што я напісаў у жыцці. Напрыклад, вялікі эпізод, які здымаўся на схілах Бавэльскай цясніны на Корсіцы: там герой (яго ўвасабляў я) прывозіць у свой загарадны дом дзяўчынку Аўрору (дзеваць гадоў), якую ачмурыў падчас дыснэўскага падвяхорку ў Марскім парку атракцыёнаў у Баніфачо.

— Які сэнс жыць на Корсіцы, — фанабэрыста заяўляла дзяўчынка, — калі не займацца нічым, апроч толькі залётаў...

— Бачыць, як у паветра ўздываюцца самалёты, гэта — ужо трошачкі жыць, — адказваў ён (адказваў я).

Ніхто не смяўся; ні на папярэднім паказе, ні на прэм'еры, ні на фестывалі камедыйнага кіно ў Манбазоне. І тым не менш, тым не менш, казаў я сабе, я ніколі не падымаўся да

такіх вышыняў. Хіба сам Шэкспір быў бы здольны на такі дыялог? Хіба магло такое прыйсці ў галаву гэтай няшчаснай дзяроўні?

За асноўным сюжэтам пра педафіла і малалетак (ці нават лепш сказаць *ма-Лалітак*, ха-ха-ха, а я тады так і казаў у сваіх інтэрв'ю) у фільме хавалася нешта большае: гэта быў палымяны пратэст супраць *дружбы* і ўсякіх *несексуальных* дачыненняў увогуле. Ну, праўда, пра што могуць *дыскутаваць* два мужчыны ў гадах? Які сэнс у сваіх дачыненнях яны могуць бачыць — вядома, за выключэннем выпадкаў, калі паміж імі ўзнікае канфлікт інтарэсаў ці калі іх аб'ядноўвае нейкая агульная мэта (скінуць урад, пабудаваць магістраль, напісаць сцэнар мультыка, вынішчыць усіх габрэяў)? Відавочна, што па дасягненні пэўнага ўзросту (я кажу пра мужчын пэўнага інтэлектуальнага ўзроўню, а не ўсякае састарэлае быдла) паміж імі ўжо ўсё *сказана*. Хіба такі пусты па сваёй сутнасці занятак, як *прабавіць час разам*, можа прывесці двух мужчын да нечага, апроч нуды, унутранага дыскамфорту і ўрэшце непрыхаванай варожасці? А вось паміж мужчынам і жанчынаю заўсёды і насуперак усяму нешта ўсё-ткі застаецца: невялічкае прыцягненне, невялічкая надзея, невялічкая мара. Слова, будучы ў самой сваёй аснове прызначаным для разладу і спрэчкі, так і нясе на сабе кляймо гэтай адвечнае ваяўнічасці. Слова разбурае, яно раздзяляе, і калі паміж мужчынам і жанчынай застаюцца адны толькі словы, цалкам слушна лічыцца, што іх адносінам настаў канец. І наадварот, калі слова суправаджаецца, улагоджваецца і, так бы мовіць, асвятчаецца ласкамі, яно можа набываць іншы, менш драматычны і болей глыбокі сэнс, ператвараючыся ў гэткае своеасаблівае — адасоблены, нічым асабліва не абцяжараны, свабодны ад усяго — інтэлектуальны дадатак.

Такім чынам, будучы скіраваным не толькі супраць сяброўства, але супраць усёй сукупнасці сацыяльных адносінаў, калі толькі яны не суправаджаюцца фізічным кантактам, мой фільм быў — і толькі часопіс «*Slut Zone*» палічыў патрэбным гэта адзначыць — ускоснаю апалогіяй бісексуальнасці і нават гермафрадытызму. Словам, я вяртаўся да грэцкіх традыцый. Старэючы, усе вяртаюцца да грэцкіх традыцый.

Даніэль24,7

Дакладная колькасць чалавечых аповедаў аб жыцці — 6174, што адпавядае першай пастаяннай Капрэкара. І ўсе яны — скончаныя ці няскончаныя, мужчынскія ці жаночыя, паходжаннем з Еўропы ці Азіі, Афрыкі ці Амерыкі, — сыходзяцца на адным, і дарэчы, ні на чым іншым: на нясцерпнасці маральных пакут, выкліканых старасцю.

Найбольш уражальная карціна дадзена, несумненна, Бруно¹, які з характэрнай яму брутальнаю сцісласцю апісвае сябе як «поўнага жаданняў юнака ў старэчым целе»; але, паўтараю, у гэтым пагаджаюцца ўсе сведчанні: як майго далёкага папярэдніка Даніэля¹, так і Рашыда¹, Паўла¹, Джона¹, Фэлісітэ¹, і асабліва пранізлівае — Эспэрансы¹. Мяркуючы па ўсім, паміраць было малапрыемна на любым этапе чалавечай гісторыі; але ў гады, якія папярэднічалі знікненню чалавека як віду, гэта яўна зрабілася да таго нясцерпным, што працэнт самагубстваў, якія органы аховы здароўя сарамліва ахрысцілі *сыходам*, набліжаўся да 100%, а сярэдні ўзрост сыходу, які ў маштабе планеты ацэньваўся шасцюдзесяццю гадамі, у найбольш развітых краінах апускаўся аж да пяцідзесяці.

Гэтая лічба стала вынікам доўгае эвалюцыі, якая ў эпоху Даніэля¹ толькі яшчэ пачыналася: працягласць жыцця была тады значна вышэйшая, а самагубствы сярод старых сустракаліся рэдка. Але брыдкае, лядашчае старэчае цела ўжо стала аб'ектам аднадушнай агіды; упершыню ўсвядоміць глабальнасць з'явы прымусіла, відаць, шалёная спёка 2003 года, якая выклікала мноства смяротных выпадкаў, асабліва ў Францыі. «Старыя пратэстуюць» — пад

такім загалоўкам выйшла «Лібэрасьён» на другі дзень пасля таго, як сталі вядомыя першыя лічбы: за два тыдні ў краіне памерла больш за дзесяць тысяч чалавек; адны паміралі ў самоце, у сваіх кватэрах, другія — у шпіталях ці дамах састарэлых, але так ці іначай усе памерлі праз *адсутнасць дагляду*. На наступным тыдні тая ж газета змясціла серыю жудасных рэпартажаў, з фатаграфіямі нібыта з канцлагера: у іх апісвалася агонія старых, якія ляжаць у напакаваных бітком агульных палатах; голая, у адных падгузках, яны стагналі цэлымі днямі, але ніхто не падыходзіў да іх, каб абмыць ці даць шклянку вады. У іх апісвалася, як санітаркі, збіваючыся з ног, дарэмна спрабуюць звязацца з сем'ямі, якія з'ехалі адпачываць, і рэгулярна збіраюць трупы, каб вызваліць месца для новапрыбылых. «Сцэны, ганебныя для развітой краіны», — пісаў журналіст, не ўсведамляючы, што гэтыя сцэны якраз і ёсць сведчаннем таго, што Францыя ператвараецца ў развітую, сучасную краіну, што толькі ў сапраўды развітой, сучаснай краіне можна абыходзіцца са старымі як з адкідамі і што такая пагарда да продкаў была б неверагодная ў Афрыцы ці ў якой азіяцкай краіне з традыцыйнай культурай.

Хваля звыклага абурэння, якая паднялася пасля публікацыі гэтых здымкаў, хутка схлынула, а рашэнне праблемы было знойдзенае ў бліжэйшыя дзесяцігоддзі дзякуючы пашырэнню эўтаназіі — як прымуsoвай, так і, чым далей, тым часцей, добраахвотнай.

Людзям рэкамендавалася па магчымасці складаць свой аповед так, каб урэшце аповед аб жыцці быў *завершаным*, — гэта рабілася ў сувязі з пашыранай тады верай, быццам на апошнім крэсе жыцця чалавеку штось адкрываецца. Часцей за ўсё інструктары спасылаліся на прыклад Марсэля Пруста, які, адчуўшы набліжэнне смерці, першым чынам схапіўся за рукапіс «Пошукаў страчанага часу», каб па меры канання занатоўваць свае ўражанні.

На практыцы мала ў каго хапала на гэта мужнасці.

ДАНІЭЛЬ 1,8

*Словам, Барнабэ, нам бы патрэбен магутны
карабель, цягаю кілатон на трыста. Тады
мы змаглі б адолець зямное прыцягненне
і памкнуць да спадарожнікаў Юнітэра.*

Капітан Кларк

Падрыхтоўка, здымкі, мантаж і агучванне, кароткае рэкламнае турнэ («На дзве мухі пазней» выйшаў на экраны адначасова амаль ва ўсіх еўрапейскіх сталіцах, але я абмежаваўся Францыяй і Нямеччынай): у суме я адсутнічаў дома крыху больш за год. Першы сюрпрыз мяне чакаў у аэрапорце Альмэрыі: за адгародкай на выхадзе таўклася групка з паўсотні чалавек, якія махалі праграмкамі, майкамі, плакатамі фільма. Я ўжо ведаў, што, паводле папярэдніх падлікаў, фільм, досыць халаднавата сустрэты ў Парыжы, у Мадрыдзе прайшоў з трыумфам — як, зрэшты, і ў Лондане, Рыме і Берліне; я стаў зоркай еўрапейскай велічыні.

Калі група нарэшце разбеглася, я ўбачыў Ізабэль, якая скурчыўшыся сядзела на крэсле ў глыбіні залы прылётаў. І гэта быў яшчэ адзін шок. У штанах, у балахоністай майцы, яна, міргаючы, глядзела ў мой бок са змяшаным страхам і сорамам. Калі я быў за некалькіх метраў ад яе, яна заплакала; слёзы цяклі па яе шчоках, і яна нават не спрабавала іх выцерці. Яна прыбавіла самае меншае кілаграмаў дваццаць. Гэты раз пацярпеў і твар: ён быў азызлы, з чырвонымі пражылкамі, зашмальцованыя валасы тырчалі як папала; выгляд у яе быў жахлівы.

Фокс, вядома, ашалеў ад радасці, скакаў і добрую чвэрт-

ку гадзіны лізаў мне твар; але я выдатна ведаў, што на гэтым не скончыцца. Яна адмовілася пераапрацаваць у маёй прысутнасці, выйшла ў мультановым спартовым гарнітуры, які звычайна надзявала, калі ішла спаць. У таксі па дарозе з аэрапорта мы не перамавіліся ні словам. На падлозе ў спальні валяліся пустыя бутэлькі з-пад «Куантро»; пры гэтым, у астатняй частцы дома ўсё было прыбрана.

За сваю кар'еру мне нярэдка даводзілася супрацьпастаўляць эротыку і пяшчоту, я ўвасабляў вобразы самых розных персанажаў: і дзяўчыны, якая цягаецца па прытонах, але захоўвае цнатлівых, чыстых, сястрынскія адносіны з адзіным сапраўдным каханым у сваім жыцці, і ёлупа-паўімпатэнта, які гэта церпіць; і аматара групавухі, які гэтым карыстаецца. Спажывецтва, занябанасць, галеча. З такімі тэмамі я прымушаў скаланацца ад смеху цэлыя залы; апроч таго, гэта прыносіла мне салідныя бабкі. Але цяпер справа тычылася асабіста мяне, і цяпер гэтае супрацьпастаўленне эротыкі і пяшчоты абсалютна выразна паўставала ў маіх вачах як адна з найпаскуднейшых рысаў нашай эпохі — тых, што выносяць смяротны прысуд усёй цывілізацыі, прычым без права на памілаванне. «Тут ужо не да смеху, хлопча...» — паўтараў я сабе з нейкай нервоваю весялосцю (бо фраза неадчэпна круцілася ў галаве, я не мог ад яе пазбавіцца і васемнаццаць таблетаў атараксу не дапамаглі, у выніку чаго ўрэшце давалося ратавацца пастысам з транксэнам). «Але ж ці сапраўды кахае той, хто кахае другога за прыгажосць? Не, бо звычайная воспа, забіўшы прыгажосць, але не забіўшы таго другога, зробіць, што першы перастане яго кахаць»¹. Паскалю «Куантро» быў невядомы. Праўда, і жыву ён у эпоху, калі цела напакказ асабліва не выстаўлялі, таму і пераацэньваў значэнне прыгожага твару. Горш за ўсё, што ў Ізабэль мяне перадусім прывабіла не прыгажосць: у мяне заўсёды ўставаў на разумных жанчын. Шчыра кажучы, розум у сексуальных стасунках — рэч мала карысная, ён патрэбен хіба што, каб разумець, калі ў грамадскім месцы можна пакласці руку на чэлес мужчыне. Усім мужчынам гэта падабаецца — мусіць,

¹ Паскаль «Думкі».

тут нешта яшчэ ад малпы, нейкі атавізм, але адмаўляць яго было б глупствам, проста трэба правільна выбіраць час і месца. Адным мужчынам падабаецца, каб сведкам гэтага непрыстойнага жэсту была жанчына; другім — відаць, з пэўнай схільнасцю да педэрастыі ці вельмі ўладным, — каб гэта быў іншы мужчына; нарэшце, трэція ні ад чаго так не тырчаць, як ад змоўніцкіх позіркаў іншай пары. Адным больш даспадобы ў цягніку, другім — у басейне, трэцім — у начным клубе ці бары; разумная жанчына ўсё гэта ведае. У гэтым сэнсе, успаміны, звязаныя з Ізабэль, у мяне былі самыя добрыя. У выніку бліжэй да раніцы я ўрэшце перайшоў да болей прыемных, амаль настальгічных думак; а яна тым часам ляжала побач і дрыхнула без задніх ног. Калі пачало днець, да мяне дайшло, што і гэтыя ўспаміны досыць хутка сатруцца; тады я і вырашыў лупануць пастысу з транксэнам.

У практычным плане непасрэднай праблемы не паўстава-ла, у нас было семнаццаць пакояў. Я перабраўся ў адзін з тых, адкуль адкрываўся від на мора і скалы; Ізабэль, мяркуючы па ўсім, больш падалася сузіраць сушу. Фокс бегаў з ейнага пакоя ў мой, і гэта нямала яго забаўляла; ён пакутаваў не больш, чым дзіця ад разводу бацькоў, я б сказаў, нават менш.

Але ці магло такое становішча цягнуцца доўга? На жаль, магло. За маю адсутнасць мне прыйшло семсот трыццаць два факсы (трэба прызнаць, яна не забывала спраўна падкладаць паперу); у выніку я да канца сваіх дзён мог бы цяпер раз'язджаць па фестывалях. Час ад часу завітваў бы і дахаты: патрапаў за вухам Фоксіка, глынуў транксэнчыку — і зноў у дарожку. Але пакуль, нягледзячы ні на што, я павінен быў як след адпачыць. Так што я хадзіў на пляж — натуральна, адзін, — трошкі падрочваў, седзячы на тэрасе і вызіраючы голых малалетак (я таксама купіў сабе тэлескоп, але не дзеля таго, каб глядзець на зоркі, ха-ха-ха), — словам, трымаў сябе ў руках. І трымаў досыць добра; хоць усё адно за два тыдні тройчы ледзь не скінуўся са скалы.

Неяк я сустрэў Гары, у яго было ўсё ў парадку; а вось Тру-мэн ад старасці здаў. Нас запрасілі зноў на абед, гэты раз да кампаніі далучылася адна бельгійская пара, якая пасяліліся ў гэтых краях нядаўна. Мужчыну Гары адрэкамендаваў як

бельгійскага філосафа. Насамрэч той, хоць і абараніўся па філасофіі, але потым перайшоў на адміністрацыйную пасаду і жыў нудным жыццём фінінспектара (праўда, ён быў інспектар па перакананні, бо, сімпатызуючы сацыялістам, верыў у дабратворнасць моцнага падатковага прэсу). Сямтам ён апублікаваў некалькі філасофскіх артыкулаў — вядома, у часопісах матэрыялістычнага толку. Яго жонка, гэткая сівая стрыжаная гноміха, таксама ўсё жыццё аддала падатковай інспекцыі. Як ні смешна, яна верыла ў астралогію і настаяла скласці мой гараскоп. Высветлілася, што я Рыба з уплывам Двайнят, на што мне было абсалютна насраць — нават калі б я быў Пудзелем пад уплывам Бульдозера, ха-ха-ха. Гэты жарт дапамог мне здабыць павагу філосафа, які любіў пакепліваць з жончыных прыхамацяў: яны былі жанатыя трыццаць тры гады. Сам ён заўсёды змагаўся супраць абскурантызму; яго бацькі былі пабожнымі каталікамі, і, як ён растлумачыў мне з дрыготкаю ў голасе, гэта было моцнай перашкодай яго сексуальнаму развіццю. «Ды што ж гэта за людзі? Што ж гэта за людзі такія?» — у распачы паўтараў я сабе, калупаючы селядца (Гары набываў яго ў нямецкім супермаркеце ў Альмэрыі кожны раз, як адчуваў настальгію па родным Мэкленбургу). Вельмі верагодна, што гэтая парачка гномаў увогуле не вяла сексуальнага жыцця, ну хіба што даўней, зусім трошкі, дзеля патомства (як пазней высветлілася, яны сапраўды мелі сына); проста яны не належалі да той часткі людзей, якім даступны сексуальныя пачуцці. Зрэшты, гэта не замінала ім абурацца, выказваць крыгтыку на адрас Рымскага папы, бедаваць з нагоды распаўсюджання СНІДу, заразіцца якім у іх не было, ну, зусім ніякай магчымасці; ад усіх гэтых размоваў я быў гатовы падохнуць, але стрымаўся.

На шчасце, умяшаўся Гары і перавёў гаворку на больш высокія тэмы (зоркі, бясконцасць сусвету і ўсякае такое), так што калі я перайшоў да сасісак, рукі ў мяне ўжо не трэсліся. Матэрыяліст і паслядоўнік Тэяра, натуральна, не сыходзіліся ў думках (у гэты момант я раптам зразумеў, што яны, відаць, бачацца часта і атрымліваюць асалоду ад сваіх спрэчак; прычым так магло б цягнуцца хоць трыццаць гадоў, без ніякіх прыкметных зменаў і на ўзаемнае задавальнен-

не). З іх можна было здохнуць. Рабэр Бельгійскі, усё жыццё празмагаўшыся за невядомую яму сексуальную свабоду, цяпер выступаў за эўтаназію — якую якраз-такі меў усе шанцы зведаць. «А душа? Душа?» — заходзіўся Гары. Карацей, іх маленькае шоў было добра адрэпетаванае; мы з Трумэнам заснулі амаль адначасова.

Гільдэгардзіна арфа ўсіх пагадзіла. О, музыка, музыка — так, асабліва калі не б'е па вушах! Тут нават скетч не зробіш, падумаў я. У мяне ўжо не атрымлівалася смяцца з ёлупаў, якія змагаліся за імаралізм, адпускаючы выказванні кшталту: «Усё-ткі добрапрыстойнасць захоўваць прыемней, калі ў цябе сапраўды ёсць магчымасць аддацца граху»; смяцца з гэтага я больш не мог. Як, у роўнай ступені, не мог больш смяцца ані са смяротнай тутгі пяцідзсяцігадовых цэлюлітных цёткаў, якіх разбірае шалёнае, неспатоленае жаданне любові, ані з непаўнавартага дзіцяці, якое ім удалося нарадзіць, можа, згвалціўшы якога аўтыста («Давід — мой адзіны светлы праменьчык»). Карацей, мне ўжо мала з чаго атрымлівалася смяцца; мая кар'ера хілілася да скону, гэта ясна.

Тым вечарам, вяртаючыся праз выдмы дадому, мы не заняліся каханнем. Несумненна, з усім гэтым трэба было неяк канчаць, і праз некалькі дзён Ізабэль абвясціла, што вырашыла сысці. «Не хачу быць цяжарам, — сказала яна. І дадала: — Зычу табе ўсяго таго шчасця, якое ты заслугоўваеш», — і я дагэтуль пытаюся ў сябе, ці не былі тыя словы здзекам.

— Што ты збіраешся рабіць? — спытаў я.

— Напэўна, вярнуся да маці... Бо звычайна так і робяць жанчыны ў маёй сітуацыі, хіба не?

Толькі тады, у той адзіны момант, у яе голасе прагучала горыч. Я ведаў, што гадоў дзсяць назад яе бацька сышоў ад маці да маладзейшай жанчыны; апошнім часам гэта стала ўсё больш пашыранай з'явай, але ўрэшце нічога новага ў ёй не было.

Мы праявілі сябе, як цывілізаваная пара. Калі ўзяць усё разам, мой заробак склаў сорок два мільёны еўра; Ізабэль абмежавалася паловай сумесна нажыгатага, не запатрабаваўшы прадугледжанай законам кампенсацыі. Але і без таго ёй

належала сем мільёнаў еўра; галечка ёй яўна не пагражала.

— Можна, табе заняцца сексуальным турызмам... — прапанаваў я. — На Кубе сустракаюцца вельмі сімпатычныя.

Яна ўсміхнулася, патрэсла галавой.

— Савецкіх педыкаў любяць больш, — сказала яна фрывольна, неўпрыкмет імітуючы стыль, які стварыў мне славу. Потым зноў пасур'ёзнела, зірнула проста ў вочы (раніца была вельмі ціхая; мора сіняе, без ніводнай хвалі).

— Ты дагэтуль так і не трахаўся з шлюхамі? — спытала яна.

— Не.

— і я таксама.

Яна сцэпанулася, нягледзячы на спякоту, апусціла вочы, потым зноў падняла.

— Значыць, — прамовіла яна трошкі дрыготкім голасам, — ты ўвогуле два гады не трахаўся?

— Не.

— Я таксама.

О, мы абое былі нявінныя авечкі, нявінныя сентыментальныя авечкі; і ледзь не здохлі ад гэтага.

Потым была апошняя раніца, апошні шпацыр; паранейшаму сінела мора, чарнелі скалы, побач з намі трушком бег Фокс.

— Я забяру яго, — адразу сказала Ізабэль. — Гэта нармальна, са мною ён быў даўжэй; але ты, калі захочаш, зможаш браць яго да сабе.

Мы сапраўды былі да немагчымага цывілізаваныя.

Усё было ўжо ўпакавана, назаўтра мусіў прыехаць мэблевы фургон — адвезці рэчы ў Біярыц: яе маці, былая настаўніца, немаведама з якой прычыны вырашыла дажываць свае дні ў гэтым горадзе, які кішэў супер-заможнымі прадстаўніцамі буржуазіі, якія ставіліся да яе ў вышэйшай ступені пагардліва.

Мы яшчэ пятнаццаць хвілін разам чакалі таксоўку, якая павінна было завезці яе ў аэрапорт. «О, жыццё пройдзе хутка...» — сказала Ізабэль. Думаю, яна гэта казала хутчэй сабе. Сеўшы ў таксі, яна апошні раз махнула мне рукой. Так; цяпер наперадзе чакалі толькі ціш ды спакой.

Даніэль 24,8

Звычайна ў нас не прынята скарачаць чалавечыя аповеды аб жыцці, якую б агіду і нуду яны ў нас ні выклікалі. Якраз такую агіду і такую нуду нам і належыць выхоўваць у сабе ў дачыненні да іх зместу — каб цалкам адмежавацца ад чалавека як віду. Толькі выкананне гэтай умовы, як папярэджвае Вярхоўная Сястра, зробіць магчымым прышэсце Жыхароў Будучыні.

І калі я, трымаючыся традыцыі, якая нязменна трывае пачынаючы з Даніэля 17, адыходжу ад гэтага правіла, дык толькі таму, што ў святле развіцця сучаснай навукі наступны дзевяноста старонак рукапісу Даніэля 1 цалкам страцілі актуальнасць*. У эпоху, калі жыў Даніэль 1, мужчынская імпатэнцыя часта тлумачылася псіхалагічнымі прычынамі; сёння мы ведаем, што ў сваёй аснове гэта гарманальная з'ява, уплыў псіхалагічных чыннікаў на якую мінімальны і заўсёды можа быць цалкам зняты.

Аднак пакутлівыя разважанні аб зніжэнні вірыльнасці, перамяшання з парнаграфічным і разам з тым гнятлівым апісаннем няўдалых спроб палавога кантакту з рознымі андалузскімі прастыгуткамі, якімі напоўненыя гэтыя дзевяноста старонак, утрымліваюць важныя для нас указанні, якія цудоўна рэзюмаваў Даніэль 17 і якія я прыводжу ніжэй, узяўшы з яго каментара:

*Але цікаўны чытач можа знайсці іх у дадатку да каментара Даніэля 17 на тым самым IP-адрасе. (Заўв. аўтара.)

Працэс старэння чалавечай самкі зводзіўся ў цэлым да разбурэння такога шырокага спектра як эстэтычных, так і функцыянальных характарыстык, што досыць складана вызначыць, страта каторай з іх была найболей пакутлівая; у большасці выпадкаў назваць нейкую адну прычыну, якая дазволіла б акрэсліць канчатковы выбар, амаль немагчыма.

Што да чалавечага самца, дык тут, відаць, сітуацыя значна адрознівалася. Будучы ў такой самай, а то і большай ступені, чым самка, схільным да страты сваіх эстэтычных і функцыянальных характарыстык, ён, тым не менш, умеў неяк з гэтай стратай спраўляцца, пакуль захоўвалася эрэкцыійная здольнасць ягонага члеса. Калі ж такая здольнасць канчаткова знікала, звычайна на працягу двух тыдняў абывалася самагубства.

Гэтым адрозненнем, відаць, і тлумачыцца цікавае статыстычнае назіранне, зробленае ўжо Даніэлем³: калі ў апошніх пакаленнях чалавечага віду сярэдні ўзрост сыходу ў жанчын складаў 54,1 года, дык у мужчын ён дасягаў 63,2 года.

ДАНІЭЛЬ 1,9

Тое, што ты называеш сном, для ваяра — рэальнасць.

Андрэ Бэркофф

Я прадаў «Бэнтлі», які надта нагадваў пра Ізабэль, дый пачынаў выклікаць дыскамфорт сваёю напышлівасцю, і купіў «Мерсэдэс 600 SL» — машыну насамрэч не менш дарагую, але не такую прыкметную. Усе багатыя іспанцы ездзілі на «мерсэдэсах» — у іх не было снабізму: яны любілі раскошу, але норму ведалі; дый з кабрыялетам здымаць дзевак было зручней (іх тут называлі *chicas*, што вельмі мне падабалася). «Голас Альмэрыі» змяшчаў вельмі шчырыя па змесце аб'явы: *piel dorada, culito melocoton, guapisima, boca supersensuat labios expertos, muy simpatica, complaciente*¹. Далібог, прыгожая мова, надзвычай выразная і ад прыроды прыдатная для паэзіі — у ёй амаль усе рыфмуецца. і яшчэ былі бары з прастыгнуткамі — для тых, каму цяжка звязаць тэкставае апісанне з візуальным вобразам. У фізічным плане дзеўкі сапраўды былі добрыя, цалкам адпавядалі пазначанаму ў аб'яве, і больш за прадугледжаную цану не бралі; але ў астатнім... Яны ўлучалі тэлевізар ці сідзюшнік на поўную моц, гасілі святло па максімуме і спрабавалі такім чынам абстрагавацца; карацей, ясна — у іх проста не было паклікання. Вядома, іх можна было *прымусіць* прыглушыць музыку, зрабіць ярчэйшым святло; тады яны чакалі гасцінца, а ў такой справе кожная дробязь лічыцца.

¹ Залацістая скура, пупка-персік, тэмпераментная, з чуйным ротам і спрактыкаванымі губкамі, вельмі сімпатычная і паслужлівая (*исп.*)

Не сумняваюся, ёсць людзі, якія *ловяць кайф* ад такога кшталту стасункаў, я выдатна магу сабе гэта ўявіць; проста я не ўваходжу ў іх лік. Апроч таго, у сваёй большасці гэта былі румынкі, беларускі, украінкі — карацей, дзеўкі з тых тупых краін, якія ўзніклі пасля развалу Усходняга блока, а сказаць, каб камунізм асабліва паспрыяў развіццю пачуццёвасці ў адносінах між людзьмі, ніяк нельга; як правіла, гэтыя экс-камуністкі вызначаліся хутчэй *нялюбскасцю* — у параўнанні з імі бальзакаўскае грамадства, якое ўзнікла пасля распаду манархічнай улады, здаецца ідэалам міласэрнасці і дабрыні. Усё-ткі слухна ніколі не верыць дактрынам аб усеагульным братэрстве!

Толькі пасля ад'езду Ізабэль — калі я ў разгубленых пачуццях бадзяўся па амаль бязлюдных дарогах цэнтральнай і паўднёвай Іспаніі — мне па-сапраўднаму адкрыўся *свет мужчын*. Бацькі з дзецьмі ці сямейныя пары сустракаюцца на аўтамагістралях толькі ў перыяд уік-эндаў і дні, калі пачынаецца сезон адпачынкаў, увесь астатні час гэта амаль выключна мужчынскі сусвет, населены прадстаўнікамі разнастайных фірм і дальнабойнікамі; гэта свет жорсткі і сумны, дзе ўся друкаваная прадукцыя зведзена да порна- і аўтачасопісаў, а дыскі DVD на палічцы-круцёлцы пад шыльдай «Твае найлепшыя стужкі» дазваляюць папоўніць хіба што калекцыю кшталту «Малыя распусніцы». Гэта свет, пра які амаль не гавораць і пра які, па шчырасці, няма чаго асабліва казаць, усе паводзіны ў ім здаўна вызначаны і новыя эксперыменты больш не праводзяцца, ён не здольны падарыць сюжэт для свецкага часопіса, — словам, гэта свет мала вядомы, які, нават стаўшы вядомым, нічога не выйграў бы. У мяне ў ім не ўзнікла ніякай мужчынскай дружбы, за ўсё гэтыя тыдні я наогул ні да каго не адчуў блізкасці, але гэта было няважна, тут усе былі адзін аднаму чужыя, і я ведаў, што нават разняволеная панібрацкасць стомленых афіцыянткаў, якія абцягваюць свае абвіслыя грудзі маечкамі з надпісам «Naughty Girl»¹, толькі ў выключных выпадках можа выліцца ў платнае і заўсёды вельмі паспешлівае спа-

¹ Свавольніца (анг.)

раванне. У крайнім выпадку я мог хіба што ўсчаць сварку з якім дальнабойнікам і атрымаць ад яго па зубах дзе-небудзь на паркінгу, сярод выхлапных газаў; па сутнасці, гэта быў адзіны від прыгодаў, які мне прапаноўваўся ў тым свеце. Я пражыў так крыху больш за два месяцы, выкідаючы тысячы еўра на французскае шампанскае для румынскіх дурніц, якія праз дзесяць хвілін лёгка маглі адмовіцца ад смактаць у мяне без прэзерватыва. Урэшце, едучы неяк па Аўтавіа Мэдытэранэо, а калі быць дакладным — ля з'езда на Татана-Сур, я прыняў рашэнне пакласці канец сваім панурым бадзямням. Запаркаваўшыся на апошнім вольным месца на стаянцы ля гатэля-рэстарана «Лос Камьёнэрас», я зайшоў выпіць піва; атмасфера тут нічым не адрознівалася ад той, у якой я пражыў усе папярэднія тыдні, і я прасядзеў усяго хвілін дзесяць, не асабліва гледзячы па баках і адчуваючы толькі цяжар у страўніку і агульную глухую стомленасць, якая рабіла мае рухі млявымі і няпэўнымі. Выйшаўшы з бара, я канстатаваў, што нейкі, прыпаркаваны абы-як наўскасаяк, «Шэўрале-карвет» перагарадзіў мне выезд. Перспектыва вяртацца назад і шукаць гаспадара машыны аказалася дастатковай, каб кінуць мяне ў адчай; я прытуліўся да бетоннага парапета і паспрабаваў разгледзець сітуацыю ў цэлым — карацей, узяўся паліць адну цыгарэту за другой. Сярод усіх спартыўных аўтамабіляў, якія прапануе рынак, «Шэўрале-карвет», з яго бессэнсоўна падкрэсленымі агрэсіўнымі лініямі і адсутнасцю сапраўднай механічнай пароды ў спалучэнні з даволі памяркоўнай цаной, лепш за іншых адпавядае паняццю «крутой тачкі»; на якога ж паскуднага андалузскага мачо я мог натрапіць? Як усе тыпусы падобнага роду, гэты таксама мусіў кеміць у аўтамабілях, а значыць, быў цалкам здольны дапаць, што мая машына хоць і выглядае сціплей, але ўтрая даражэйшая. А значыць, у тым, што ён паставіў машыну, загарадзіўшы мне выезд, хавалася не толькі жаданне мужчынскага самасцверджання, але і падсвядомая сацыяльная нянавісць; я меў усе падставы рыхтавацца да горшага. Мне спатрэбілася сорок пяць хвілін і паўпачка «Кэмэла», каб сабраць усю мужнасць і вярнуцца ў бар.

Тыпуса я вызначыў адразу; успёршыся локцямі на прылавак, ён сядзеў перад сподкам з арахісавымі арэшкамі

і няспешна пасёрбваў ужо цёплае піва; час ад часу ён кідаў пазбаўлены надзеі погляд на велічэзны тэлеэкрэн, дзе пад гукі досыць павольнай, рытмаванай музыкі круцілі задам дзяўчаты ў шчыгульных міні-шорціках; сцэна яўна адбывалася на нейкай «пеннай вечарынцы», мокрыя міні-шорты дзяўчат усё выразней абляшлялі іх пупкі, і безнадзейнасць у поглядзе мужчыны расла. Ён быў нізенькі, таўсценькі, пляшывенькі, гадоў недзе пяцідзiesiąці, у гарнітуры й пры гальштуку, і я адчуў, як мяне залівае хваля сумнага спачування; на жаль, «Шэўрале-карвет» яўна не мог дапамагчы яму здымаць дзевак, у лепшым выпадку ён мог надаць яму славу *старога блазна*; і я нават прыйшоў у захапленне ад мужнасці, якая дазваляла яму, нягледзячы ні на што, кожны дзень катаць на «Шэўрале-карвеце». Як яшчэ магла б адрэагаваць на гэтага чалавечка маладая, сексапільная дзеўка, убачыўшы, як ён вылазіць з «Шэўрале-карвета», — хіба толькі кпліва *фыркнуць*. Але праблему трэба было рашаць, што я і зрабіў з усёй усмешліваю дабрадушнасцю, на якую быў здольны. Спачатку, як я і баяўся, ён паставіўся ваяўніча, паспрабаваў прыцягнуць на свой бок афіцыянтку — тая нават не падняла галавы ад ракавіны, у якой мыла шклянкі, — але потым зірнуў на мяне яшчэ раз, і тое, што ён убачыў, відаць, яго супакоіла: я і сам адчуваў сябе такім старым, такім стомленым, няшчасным, нязначным, што, напэўна, ён прыйшоў да высновы, быццам па нейкіх цьмяных прычынах уладальнік «Мерсэдэса SL» — таксама лузер, амаль яго прыяцель па няшчасці, і тады ён адразу паспрабаваў праявіць мужчынскую салідарнасць, зафундаваў мне куваль піва, потым другі і ўрэшце прапанаваў працягнуць вечар у «Новым Арлеане». Каб пазбавіцца ад яго, я сказаў, што мне яшчэ далёка ехаць — звычайна мужчыны гэты довад паважаюць. Насамрэч я быў менш як за пяцьдзiesiąт кіламетраў ад дома, проста мне раптам падумалася, што гэты «фільм на колах» я з такім самым поспехам магу глядзець далей і ў сябе.

Сапраўды, шаша праходзіла за некалькіх кіламетраў ад майго маэнтка, і там таксама была аналагічная ўстанова. Я завёў звычайку пасля наведвання «Дайманд Найтс» ездзіць на пляж Радалквілар. Мой «Мерсэдэс 600 SL» імчаў па пя-

ску; я ўлучаў механізм, што адкрывае дах, і за дваццаць дзве секунды купэ ператвараўся ў кабрыялет. Пляж быў цудоўны — амаль заўсёды бязлюдны, ненатуральна, геаметрычна пляскаты, з беззаганна чыстым пяском, у атачэнні асляпляльна чорных стромых скал; чалавек з тэмпераментам сапраўднага мастака, безумоўна, здолеў бы здабыць карысць з гэтай самоты і прыгажосці. Я ж перад тварам бясконцасці адчуваў сябе як блыха на цыраце. Уся гэтая прыгажосць, уся гэтая геалагічная веліч былі мне, урэшце, на хрэн не патрэбныя, я нават цьмяна адчуваў у іх нейкую пагрозу. «Свет — не мастацкая панарама», — суха зазначае Шапэнгаўэр. Я, відаць, надаваў занадта вялікае значэнне сексуальным стасункам, дый не дзіва: адзінымі месцамі ў свеце, дзе мне пачувалася добра, былі абдымкі жанчыны і нетры ейнае похвы, і ў сваім узросце я не бачыў прычыны мяняць даўнія звычкі. Існанне жаночай вяхоткі — гэта раскоша, боская ласка, казаў я сабе, ужо сам факт, што я магу ў ёй быць і прыемна сябе адчуваць, — цалкам дастатковая прычына не спыняць майго цяжкага зямнога падарожжа. Не ўсім дадзена такое шчасце. «Праўда ў тым, што мне нішто не пасуе на гэтай Зямлі», — занатаваў Кляйст у сваім дзённіку непасрэдна перад тым, як пакончыць самагубствам на берагах Ванзэе. Я часцяком задумваўся пра Кляйста; вось некалькі яго радкоў, выбітых у яго на магіле:

*Nun
O Unsterblichkeit
Bist du ganz mein¹.*

Я ездзіў туды ў лютым, як паломнік. Паўсюль ляжаў снег, сантыметраў дваццаць; голая перакручаныя галіны дрэваў чарнелі пад шэрым небам, паветра поўнілася рухам, усё кудысьці паўзла. Кожны дзень на магіле ўзнікаў новы букет жывых кветак, але мне так і не ўдалося пабачыць чалавека, які выконваў гэты рытуал. Гэтэ сустракаў Шапэнгаўэра, сустракаў і Кляйста, але па-сапраўднаму іх так і не зразумеў: прускія песімісты — вось усё, што ён думаў і пра аднаго, і пра другога. Ад італьянскіх вершаў Гэтэ мяне заўсёды цягнула

¹ Цяпер, о бясмерце, ты цалкам маё (ням.).

на ваніты. Можа, каб іх зразумець, трэба нарадзіцца пад беспрасветна шэрым небам? Я так не думаў; неба нада мной было асляпляльна сіняе, але ніякая расліна не адважвалася пасяліцца на скалах Карбанэрас, так што вялікай розніцы не было. Не, не, далібог, я не перабольшваў значэння жанчыны. Дый потым, спараванне... гэта ж геаметрычная відавочнасць.

Гары я сказаў, што Ізабэль «выправілася ў вандроўку»; мінула паўгода, але яго, з выгляду, гэта зусім не дзівіла — ён, здавалася, нават забыў пра яе існаванне; на маю думку, людзі ўвогуле яго мала цікавілі. Я прысутнічаў пры другой яго спрэчцы з Рабэрам Бельгійскім, прыкладна ў тых самых абставінах, што і ў дзень нашага знаёмства, потым яшчэ пры адной, але гэты раз побач з парай бельгійцаў сядзеў іх сын Патрык, які прыехаў у адпачынак на тыдзень, і яго сяброўка Фадыя, мурынка з апетытнымі формамі. Патрыку было гадоў сорок пяць, ён працаваў у нейкім банку ў Люксембургу. На мяне ён адразу зрабіў добрае ўражанне, ва ўсякім разе, з выгляду здаваўся не такім доўбнем, як яго бацькі; пасля я даведаўся, што ён займаў адказныя пасады і праз яго рукі праходзілі вялікія грошы. Што да Фадыі, то ёй было не больш за дваццаць пяць, і ацаніць яе іначай, як з чыста эратычнага пункту погляду, было цяжка; зрэшты, яе гэта, з выгляду, не надта й хвалявала. Ейныя грудзі збольшага прыкрывала белая павязка, знізу была нацягнута шчыгульная міні-спаднічка, і з адзення гэта было, бадай што, усё. Я заўжды ставіўся даволі прыхільна да такіх рэчаў, хоць мушу зазначыць — не таму, што пры гэтым у мяне ўставаў.

Сыноч і яго сяброўка былі элахімітамі, іначай кажуць, належалі да секты, якая шанавала элахімаў, іншапланецянаў — стваральнікаў чалавецтва, і якая чакала іх вяртання на Зямлю. Я ніколі раней не чуў пра ўсю гэту хрэнь, таму падчас абеду стараўся больш-менш сачыць за размовай. Калі іх паслухаць, выходзіла, што ў аснове ўсяго ляжала памылка ў перакладзе Кнігі Быцця: слова «Творца», ці то «Элахім», там павінна было тлумачыцца не ў адзіночным, а ў множным ліку. Нашы стваральнікі не мелі нічога дзівоснага ці звышнатуральнага; яны былі звычайнымі матэрыяльнымі істотамі, якія проста стаялі на вышэйшай у параўнанні з намі пры-

ступцы эвалюцыі, навучыўшыся падпарадкоўваць прастору пад свае падарожжы і ствараць жыццё; акрамя таго, яны перамаглі старасць і смерць і прагнулі аднаго: падзяліцца сваімі сакрэтамі з самымі вартымі сярод нас. Ха-ха, сказаў я сабе, вось, значыць, у чым прынада.

Каб элахімы вярнуліся і адкрылі нам спосаб унікнуць смерці, мы (то бок чалавецтва) мусілі спачатку пабудаваць ім амбасаду. Не нейкі там крышталёвы палац з гіяцынтавымі й берылавымі мурамі, зусім не — так, што-небудзь простае, сучаснае і прыёмнае, хоць, зрэшты, і не без камфорту: прарок казаў, быццам ім асабліва даспадобы джакузі (а ў іх жа быў і прарок — з Клермон-Фэрана). Будаваць амбасаду ён спачатку думаў у класічным месцы — Ерусаліме; але там былі пэўныя праблемы, суседскія звады — карацей, момант быў неспрыяльны. Аднак падчас досыць тлумнай размовы нейкі рабін з Камісіі па Месіях (адмысловага ізраільскага органа, прызначанага адсочваць такога кшталту выпадкі) падказаў яму новы шлях. Месца, дзе жылі габрэі, было яўна няўдалае. Калі ствараўся Ізраіль, першая думка, вядома, была пра Палястыну, але ж былі, разам з тым, іншыя прапановы: Тэхас, Уганда — там таксама крыху небяспечна, але ж не так; карацей, дабрадушна падвёў рысу рабін, не трэба занадта зацыклівацца на геаграфічных аспектах. Бог паўсюль, абвясціў ён, Ягонай прысутнасцю поўніцца ўвесь сусвет (ну, ці для вас — прысутнасцю элахімаў, — як бы перапрашаючы, дадаў ён).

Насамрэч прарок меркаваў іначай: элахімы жылі на планеце элахімаў і толькі час ад часу выпраўляліся ў падарожжы, вось і ўсё; але ён не хацеў увязвацца ў новую геаграфічную дыскусію — размова і без таго яго прасвяціла. Калі элахімы, перамышляючыся ў прасторы, дабраліся да Клермон-Фэрана, падумаў ён, значыць, гэтаму павінна быць прычына, якая, верагодна, звязана з геалагічным характарам мясцовасці, бо ўсім вядома, што зоны вулканічнай актыўнасці вызначаюцца павышанай энергетыкай. Таму, растлумачыў мне Патрык, прарок пасля нядоўгіх пошукаў спыніў свой выбар на Лансаротэ, адной з Канарскіх выспаў. Зямельны ўчастак быў ужо набыты, і будоўля мусіла неўзабаве пачацца.

Ці не хацеў ён, выпадкам, зрабіць мне намёк, што цяпер самы момант для інвестыцый? Не-не, супакойце ён, у гэтым

плане ў нас усё празрыста, складкі мінімальныя, і кожны ў любы момант можа прыйсці і праверыць рахункі. Каб ты толькі ведаў (мы з ім вельмі хутка перайшлі на ты), якія справы я часам пракручваю ў Люксембургу для іншых кліентаў... Не, праўда, ужо дзе-дзе, а ў гэтым сэнсе да нас не дакапацца.

Дарэчы кілішак кіршу, я падумаў, што Патрык выбраў арыгінальны сінтэз татавых матэрыялістычных перакананняў і мамчыных астральных прымхаў. Потым распачаўся традыцыйны сеанс палявання на зоркі. «Ва-а-аў! Няслаба!» — усклікнула Фадзя, убачыўшы кольцы Сатурна, і вярнулася да шэзлонга. Далібог, неба ў гэтым рэгіёне было вельмі чыстае. Павярнуўшыся па бутэльку кіршу, я заўважыў, што сцёгны ў яе рассунутыя, і мне ў цемры здалося, быццам адна рука ў яе пад спадніцай. Крыху пазней я пачуў яе хапатлівае дыханне. Такім чынам, пазіраючы на зоркі, Гары думаў пра Хрыста-Амегу¹; Рабэр Бельгійскі пра невядома што — можа, пра распаўлены гелій, а можа, пра праблемы са страўнікам, — а Фадзя проста мастурбавала. Кожнаму — паводле харызмы ягонай.

¹ Намёк на адно з палажэнняў у тэорыях П'ера Тэяра.

Ад пачуццёвага свету вее нейкаю радасцю. Я прывязаны да Зямлі.

Бездакорна чорныя скалы спускаюцца сёння вертыкальнымі сходамі на глыбіню трох тысяч метраў. Гэтае відовішча, кідаючы ў жах дзікуноў, у мяне не выклікае ніякага страху. Я ведаю, што ў нетрах гэтае прорвы не тоіцца ніякіх пачвараў; там толькі агонь, першародны агонь.

Раставанне леднікоў адбылося ў канцы Першага Скарачэння, у выніку якога насельніцтва планеты зменшылася з чатырнаццаці мільярдаў да сямісот мільёнаў.

Другое Скарачэнне было больш паступовае; яно доўжылася на працягу ўсёй Вялікае Засухі і доўжыцца ў нашы дні.

Трэцяе Скарачэнне стане канчатковым; яно яшчэ прыйдзе.

Ніхто не ведае, у чым прычына Вялікай Засухі, ва ўсякім выпадку — прычына рэальная. Вядома, былі прыведзены доказы, што засуха ёсць наступствам змянення нахілу зямное вості адносна плоскасці зямной арбіты; але з улікам колькаснае папраўкі такое тлумачэнне лічыцца малаверагодным.

Вялікая Засуха была неабходнай Парабалай, — вучыць Вярхоўная Сястра, — тэалагічнай перадумовай Вяртанне Вільгаці.

Вялікая Засуха будзе доўгай, — таксама вучыць Вярхоўная Сястра.

Вяртанне Вільгаці стане знакам прышэсця Жыхароў Будучыні.

ДАНІЭЛЬ 1, 10

Бог ёсць, я туды заходзіў.

Ананім

З першага побыту ў Духабораў у мяне перадусім захаваўся ўспамін пра ахутаны туманам гарнальжны пад'ёмнік. Летнія курсы арганізавалі ў Герцагавіне — ці нейкім такім рэгіёне, вядомым пераважна сваімі крывавамі канфліктамі. Аднак усё было вельмі міла: шале, карчма з цёмнага бяргвення, з фіранкамі ў чырвона-белыя краткі, з галовамі кабанюў і аленьуў на сценах: гэтка цэнтральна-еўрапейскі кіч — я быў да такіх рэчаў заўсёды неабыякавы. «Ах, вайна, люцкой вар'яцтва, гросс б'яда...» — паўтараў я пра сябе, мімаволі пераймаючы інтанацыю Франсіса Бланша. Я здаўна пакутаваў на своеасаблівую разумовую эхалалію, але ў маёй галаве неадчэпна круціліся не мелодыі папулярных песень, а інтанацыі класікаў камічнага жанру: досыць мне было, напрыклад, пачуць, як Франсіс Бланш — у фільме «Бабэта ідзе на вайну» — прамаўляе: «Ка-ляс-сальны пе-ра-стрэлька!», — і потым, каб пазбавіцца ад гэтай фразы, я мусіў зрабіць над сабой велізарнае намаганне. Яшчэ горш было з дэ Фюнэсам: яго рэзкія інтанацыйныя перапады, міміка, жэсты не адпускалі мяне гадзінамі, я быў імі як апантаны.

Па сутнасці, я проста шмат працаваў, казаў я сабе, працаваў усё жыццё без перадыху. Бо, праўда, акторы, з якімі я быў знаёмы ў дваццаць год, так і не здабылі ніякага поспеху, большасць зусім памянхлі прафесію, хоць трэба прызнаць, яны асабліва і не гарбаціліся, толькі папівалі ды туляліся па розных барах і модных тусоўках. а я тым часам рэпетаваў, адзін у сваім пакоі, гадзінамі адпрацоўваў кож-

ную інтанацыю, кожны жэст; і апроч таго, я пісаў свае скетчы — пісаў іх сапраўды сам, і мне спатрэбіліся гады, перш чым гэтая справа пачала давацца лёгка. Напэўна, я столькі працаваў яшчэ таму, што не ўмеў цалкам расслабіцца, адцягнуцца: мне было б не надта ўтульна ва ўсіх гэтых барах, на ўсіх гэтых тусоўках, вечарынах, арганізаваных знакамітымі куцюр'е, на VIP-дэфіле; з маёй някідкаю знешнасцю і тэмпераментам інтраверта я меў мала шанцаў адразу стаць каралём балю. У выніку, за адсутнасцю іншых забаваў, я працаваў — і ўзяў такі рэванш. Па сутнасці, у маладосці ў мяне быў такі самы душэўны настрой, як у Афеліі Ёінтэр, якая, думаючы пра сваё атачэнне, у думках увесь час бурчала: «Смейцеся, дурні. Затое потым я буду на подыуме і пакладу вас усіх адной пстрычкай». Яна неяк расказала пра гэта ў сваім інтэрв'ю часопісу «Мне дваццаць».

Але мне трэба было ўрэшце перастаць думаць пра часопіс «Мне дваццаць» — і перастаць думаць пра Ізабэль; мне трэба было ўвогуле не думаць амаль ні пра што. Я перавёў погляд на зялёныя вільготныя схілы, паспрабаваў засяродзіцца на тумане: туман мне заўсёды дапамагаў. Лыжны пад'ёмнік у тумане. Значыць, у перапынку між этнічнымі войнамі яны знаходзілі час пакатацца на лыжах — ну а што, падумаў я, трэба ж распрацоўваць і адводныя цягліцы, — і накідаў аснову скетча пра двух кончаных гіцляў, якія абменьваюцца спосабамі падтрымання формы ў заграбскай трэнажорнай зале. Гэта сапраўды быў перабор, але я не мог утрымацца: я быў блазнам, мусіў заставацца блазнам і блазнам здохнуць — з нянавісцю і ў канвульсіях.

Для сябе я празваў элахімітаў Духаборамаі, бо яны сапраўды бароліся за здаровае цела і здаровы дух. Яны не хацелі старэць; дзеля гэтага яны не дазвалялі сабе курыць, прымалі антыаксіданты і іншыя штукі, якія звычайна прадаюць у аптэках як спадарожны тавар. Наркатыкі ў іх не віталіся. Алкаголь быў дазволены ў форме чырвонага віна — з разліку два келіхі на дзень. Яны, можна сказаць, трымаліся своеасаблівай *крычкай дыеты*. Але ўсе гэтыя «прыказанні», як падкрэсліваў прарок, не неслі ў сабе ніякага маральнага складніка. Здароўе — вось была адзіная

мэта. І ўсё звязанае са здароўем, у тым ліку ўсё звязанае, у прыватнасці, з сексам, дазвалялася. Візуальны шэраг — што на Інтэрнэт-сайце, што ў брашурах — паўставаў адпаведны: гэта быў пацешны, даволі безгустоўны зратычны кіч у перадрафаэлічным стылю з націскам на вялікія грудзі, а-ля Вальтэр Джырота. Гомасексуалізм, як мужчынскі, так і жаночы, на ілюстрацыях таксама прысутнічаў, праўда, у больш абмежаваных дозах: будучы сам чыстым гетэрасексуалам, прарок зусім быў не гомафобам. Што перад, што зад — прарок быў усякаму рад. Цалкам апрануты ў белае, ён асабіста вітаў мяне ў аэрапорце Зворка з працягнутаю рукой. Я быў іх першы сапраўдны VIP, таму ён і ўзяў на сябе такі клопат. Дагэтуль яны мелі ўсяго аднаго і вельмі маленькага VIPа, дарэчы, француза, мастака на імя Вэнсан Грэйсамэр. Аднойчы яму пашчасціла мець персанальную выставу ў Бабуры — праўда, у Бабуры выстаўляўся нават Бэрнар Бранксэн. Словам, гэта быў не VIP, а чвэрць-VIP — VIP ад выяўленчых мастацтваў. Зрэшты, хлопцам ён аказаўся фэйным. І, як мне чамусьці адразу здалося, мусіў быць добрым мастаком. У яго быў тонкі, інтэлігентны твар і дзіўна напружаны, амаль містычны погляд, пры гэтым гаварыў ён нармальна, цалкам разумна, узважваючы словы. Я абсалютна не ведаў, чым ён канкрэтна займаецца — ці нейкім відэа, ці інсталяцыямі, ці яшчэ чым, — але адчувалася, што хлопец працуе *на сапраўднаму*. Толькі мы ўдвух шчыра заявілі, што палім, — і гэта, разам з VIP-статусам, дадаткова зблізіла нас. Праўда, мы не даходзілі да таго, каб дыміць у прысутнасці прарока; але на лекцыях час ад часу неўпрыкмет знікалі пальнуць па фэйцы, і даволі хутка з маўклівай згоды гэтае права за намі замацавалася. Ах, салодкае VIPаўство!

Ледзь я паспеў засяліцца і згатаваць сабе кубак распушчальнай кавы, як ужо мусіла пачацца першая лекцыя. Каб прысутнічаць на «занятках», паверх звычайнага адзення належала апранаць доўгую белую туніку. Натуральна, нацягнуўшы на сябе гэтую штуку, я адчуў сябе крыху смешным, але неўзабаве адкрыў і перавагі такога ўбрання. План гатэля быў вельмі складаны — з нейкімі шклянымі пераходамі паміж карпусамі, з паўпаверхамі, падземнымі

калідорамі, прычым усе ўказальнікі былі на дзіўнай мове, нечым цьмяна падобнай на валійскую, у якой я ўсё адно нічога не цяміў, так што мне спатрэбілася паўгадзіны, каб знайсці дарогу. За гэты час мне трапілася дзiesiąткі два чалавек, якія, як і я, у такіх самых туніках, блукалі па пустых калідорах. Калі я нарэшце дабраўся да канферэнц-залы, у мяне было ўражанне, што я сапраўды стаў удзельнікам нейкага духаборскага дзейства, хоць ніколі раней — дый у той момант — гэта не мела для мяне ніякага сэнсу. Тым не менш, хоць сэнсу гэта для мяне не мела, я сам мог там быць. Мяне сустракалі па адзежцы.

Тою раніцай выступаў вельмі высокі, вельмі худы, абсалютна лысы і неверагодна сур'ёзны тып: калі ён спрабаваў уставіць у сваю прамову што-небудзь жартоўнае, рабілася страшнавата. Пра сябе я ахрысціў яго Вучоным; і ён напраўду аказаўся прафесарам неўралогіі з аднаго канадскага ўніверсітэта. На маё вялікае здзіўленне, тое, што ён казаў, было цікавым, а месцамі захапляла. Чалавечы розум, тлумачыў ён, развіваецца дзякуючы ўзнікненню і паступоваму хімічнаму замацаванню нейронных ланцугоў рознае даўжыні, ад двух да пяцідзiesiąці і нават больш нейронаў. З улікам таго, што чалавечы мозг утрымлівае некалькі мільярдаў нейронаў, колькасць іх камбінацый, а значыць, магчымых ланцугоў, абсалютна неверагодная: яна нашмат перавышае, напрыклад, колькасць малекул у Сусвеце.

Колькасць выкарыстоўваных ланцугоў у розных людзей вельмі розная, што, на яго думку, у дастатковай меры тлумачыць наяўнасць бясконцага мноства градацый паміж імбецыльнасцю і геніяльнасцю. Але яшчэ цікавей тое, што чым часцей пэўны нейронны ланцуг выкарыстоўваецца, тым больш у ім назапашваецца іонаў і тым лягчэйшым робіцца яго далейшае выкарыстанне — адным словам, адбываецца паступовае самаўмацаванне, і гэта тычыцца ўсяго — ідэяў, схільнасцяў, настрояў. Названы феномен прасочваецца як на ўзроўні індывідуальных псіхалагічных рэакцый, так і на ўзроўні сацыяльных дачыненняў: засяроджванне на фобіях іх узмацняе; зацягванне канфлікту паміж людзьмі робіць яго, як правіла, невырашальным. Адштурхоўваючыся ад

гэтага, Вучоны пераходзіў у бязлітасную атаку на тэорыю Фройда, якая не толькі не мела пад сабой ніякага трывалага псіхалагічнага грунту, але і вяла да небяспечных высноваў, цалкам адваротных пастаўленае задачы. Чаргаванне схем, якімі на экране ў яго за плячыма ілюстраваліся асноўныя элементы дакладу, змянілася кароткім і гнятлівым дакументальным фільмам пра маральныя (часам нясцерпныя) пакуты ветэранаў вайны ў В'етнаме. Яны не маглі пазбыцца ўспамінаў, снілі кожную ноч кашмары, не маглі нават вадзіць машыну, пераходзіць вуліцу, жылі ўвесь час у страху, і вярнуць іх да нармальнага сацыяльнага жыцця здавалася немагчымым. Тады фільм спыняўся на канкрэтным выпадку — гісторыі згорбленага, зморшчанага чалавечка з аблезлым вяночкам ускудлачаных рудых валасоў, які сапраўды выглядаў даведзеным да стану анучы: ён увесь час дрыжаў, быў няздольны выходзіць з дому і не мог абысціся без сталай медыцынскай дапамогі; ён пакутаваў, безупынна пакутаваў. У шафе ён захоўваў маленькую бутэлекку з в'етнамскай зямлёй; і кожны раз, адкрываючы шафу і дастаючы гэтую бутэлекку, заліваўся слязьмі.

«Стоп, — сказаў Вучоны. — Стоп». Кадр застыў буйным планам на старэчым твары ў слязах. «Дурасць, — сказаў Вучоны. — Поўная і абсалютная дурасць. Першае, што павінен зрабіць гэты чалавек, — узяць сваю бутэлекку з в'етнамскай зямлёй і выкінуць яе за акно. Кожны раз, калі ён адчыняе шафу, калі вымае бутэлекку — а ён робіць гэта часам па пяцьдзсят раз на дзень, — ён умацоўвае нейронны ланцуг і асуджае сябе на яшчэ большыя пакуты. Такім самым чынам кожны раз, калі мы пачынаем варушыць мінулае, калі зноў перажываем нейкі балючы нам эпізод — а прыкладна да гэтага зводзіцца псіхааналіз, — мы павялічваем шанцы, што гэты эпізод паўторыцца. Замест таго каб ісці наперад, мы капаем сабе магілу. Хоць павінны якраз наадварот, перажыўшы момант вялікай скрухі, расчаравання, таго, што не давала нам жыць, — адразу і ў першую чаргу пераехаць, спаліць фатаграфіі і ні з кім не заводзіць гаворкі на гэтую тэму. Адпрэчання ўспаміны сціраюцца; гэта можа заняць пэўны час, але ўрэшце яны цудоўна сатруцца. Ланцуг дэзактывуецца».

«Пытанні?» Пытанняў не было. Доклад, які доўжыўся

больш за дзве гадзіны, быў на рэдкасць ясны. Уваходзячы ў сталоўку, я ўбачыў Патрыка, які ішоў мне насустрач з працягнутаю рукой і шырокай усмешкай. Ці добра я даляцеў, ці зручна ўладкаваўся і ўсякае такое? Пакуль мы прыемна гутарылі, ззаду да мяне прыляпілася жанчына, якая паклала рукі на ніз майго жывата і пачала церціся аб мой зад кушмаком. Я азірнуўся: Фадыя ўжо зняла туніку і надзела штось накшталт вінілавага бодзі пад леапарда; яна выглядала ў поўнай форме. Не перастаючы церціся аб мяне кушмаком, яна таксама пацікавілася маімі першымі ўражаннямі. Патрык дабрадушна назіраў за гэтай сцэнай. «О, яна так з усімі...» — сказаў ён, калі мы накіраваліся да стала, за якім ужо сядзеў каржакаваты, шыракаплечы мужчына гадоў пяцідзесяці з кароткай шчоткай сівых валасоў. Каб прывітацца, ён устаў і, паціскаючы мне руку, уважліва мяне агледзеў. Падчас яды ён гаварыў мала, толькі часам устаўляючы якое-небудзь удакладненне адносна арганізацыі заняткаў, але я адчуваў, што ён мяне вывучае. Яго звалі Жэром Прыёр, але я адразу яго ахрысціў Наглядчыкам. Па сутнасці ён быў правай рукой прарока, чалавекам нумар два ў арганізацыі (яны, вядома, называлі гэта інакш, у іх была цэлая куча розных тытулаў кшталту «арцыбіскуп сёмага рангу», але сэнс быў такі). Прасоўванне па лесвіцы тут адбываецца ў залежнасці ад стажу і асабістых заслуг, як у любой арганізацыі, сказаў ён без ценю ўсмішкі; ад стажу і асабістых заслуг. Вучоны, напрыклад, быў усяго пяты год сярод элахімітаў, а ўжо меў трэці нумар. Што да чацвёртага, дык я абавязкова павінен вас пазнаёміць, заявіў Патрык, ён вельмі шануе тое, што вы робіце, дый сам мае добрае пачуццё гумару. «О, пачуццё гумару...» — я стрымаўся і нічога больш не сказаў.

У другой палове дня лекцыю чытала Адэль, жанчына гадоў пяцідзесяці, якая ладам свайго сексуальнага жыцця нагавала Катрын Мілэ¹; дарэчы, яна і знешне была да яе трош-

¹ Катрын Мілэ — французская мастацтвазнаўца і пісьменніца, аўтарка аўтабіяграфічнага рамана «Сексуальнае жыццё Катрын М.», які быў ацэнены крытыкай, як самы шчыры эратычны раман, калі-кольвек напісаны жанчынай (заўв. перакладчыка).

кі падобная. З выгляду гэта была прыемная жанчына, без ніякіх праблем — зноў-такі як Катрын Міле, — але даклад у яе атрымаўся крыху млявы. Я ведаў, што жанчыны кішталту Катрын Міле (якія падзяляюць такія самыя густы) бываюць — я ацэньваў іх колькасць прыблізна ў адну на сто тысяч; такі працэнт, на маю думку, стала прысутнічаў на працягу ўсёй гісторыі і наўрад ці меў тэндэнцыю вырасці. Адзіль ледзь прыкметна ажывілася, толькі калі дайшла да верагоднасці заражэння СНІДам у залежнасці ад той ці іншай разгляданай адтуліны — гэта быў яўна яе канёк, прыводзілася маса лічбаў. Не дзіва — яна была віцэ-прэзідэнтам асацыяцыі «Сем'і супраць СНІДу», якая старалася пастаўляць на гэтую тэму разумную інфармацыю — у сэнсе, такую, якая дазваляла б людзям выкарыстоўваць прэзерватыў толькі ў выпадку крайняй неабходнасці. Я асабіста ніколі ў жыцці прэзерватывам не карыстаўся, і не ў маім узросце, ды і не пры сучасным развіцці трытэрапіі было гэта пачынаць — калі, вядома, дапусціць, што мне ўвогуле яшчэ надарыцца выпадак каго-небудзь трахнуць; а я быў у тым стане, калі сама перспектыва каго-небудзь трахнуць, ды яшчэ трахнуць з асадавай, уяўлялася мне болей чым дастатковай, каб ад аднаго гэтага кончыць.

Галоўнай мэтай дакладу было пералічыць абмежаванні і забароны, якія ўводзяцца элахімітамі ў сексе. Гэта было нескладана: іх проста не было — вядома, пры ўмове, што ўсё адбываецца, як прынята казаць, паміж *дарослымі людзьмі на ўзаемнай згодзе*.

Гэты раз пытанні былі. Большасць тычылася педафіліі: у элахімітаў здараліся выпадкі судовага пераследу з гэтай нагоды — зрэшты, каго ў нашыя дні не пераследавалі за педафілію? Тут Адзіль магла спаслацца на вельмі ясную пазіцыю прарока: у жыцці чалавека існуе момант, які называюць *палавой спеласцю* — гэта ўзрост, калі ўзнікае сексуальнае жаданне; у залежнасці ад індыўідуальных і тэрытарыяльных асаблівасцяў ён вагаецца ад 11 да 14 гадоў. Займацца каханнем з тым, хто не мае такога жадання або не здольны цалкам свядома сфармуляваць сваю згodu, іначай кажучы, з тым, хто не дасягнуў палавой спеласці, *грэнна*; а вось тое, што адбываецца пасля палавога выпявання, з пункту погля-

ду маралі, безумоўна, ніяк ацэньвацца не можа, і тут, бадай, нічога больш і не скажаш. Чым больш вечар угразаў у развагах, пабудаваных на чыста цвярозым розуме, тым больш мяне разбірала патрэба глынуць аперытыву; далібог, усётакі з цвярозасцю яны ва ўсіх сэнсах перагіналі. На шчасце, я меў у валізцы заначку і, натуральна, як VIP, быў паселены ў аднамесны нумар. Пагрузіўшыся пасля абеду ў стан лёгкага ап'янення, я ляжаў на бездакорна чыстых прасцінах у каралеўскіх памераў ложку і падводзіў вынікі першага дня. Як ні дзіўна, многія сябры секты зусім не выглядалі дэбіламі і, што яшчэ дзіўней, многія жанчыны не выглядалі пачварамі. Праўда, яны не грэбавалі нічым, каб прыцягнуць да сябе ўвагу. Але пазіцыя прарока ў дачыненні да гэтага была цвёрдая: у адрозненне ад мужчын, якія павінны стрымліваць у сабе свой мужчынскі пачатак (вяршэнства мужчын ужо дастаткова заліло крывёю ўвесь свет, усхвалявана ўсклікаў ён у розных інтэрв'ю, якія я праглядаў на яго сайце), жанчыны, наадварот, могуць даць поўны выхад сваёй жаноцкасці і прыроднаму экстазіцыянізму з дапамогай разнастайнага — бліскучага, празрыстага ці шчыгульнага — убрання, якое ім дорыць фантазія куцюр'е і дызайнераў: у вачах элахімаў няма нічога прыемнейшага і прыгажэйшага.

І жанчыны з задавальненнем гэта рабілі, у выніку за вячэрай ужо адчувалася пэўнае эратычнае ўзбуджэнне, пакуль яшчэ лёгкае, але трывалае, і я адчуваў, што на працягу тыдня яно будзе толькі расці; а яшчэ адчуваў, што асабліва не буду ад гэтага пакутаваць, бо мне дастаткова будзе ціхамірна налівацца спіртным, назіраючы, як у месячным святле за акном праплываюць жмуты туману. Сакавітыя пожні, каровы з абгорткі шакаладу «Мілка», заснежаныя вяршыні — выдатнае месца, каб пра ўсё забыць ці памерці.

Другою раніцай першую лекцыю чытаў сам прарок: увесь у белым, ён імкліва ўзляцеў на сцэну пад святло пражэктараў пасярод аглушальнай авацыі — яго ўсе віталі *стоячы*. Мне раптам падумалася, што здалёк ён крыху падобны да малы — можа, гэта было ўражанне ад суадносінаў даўжыні пярэдніх і задніх канечнасцяў ці ад паставы ў цэлым, не ведаю, яно было мімалётнае. Зрэшты, ён меў выгляд не злой

малпы — проста малпы, з пляскатым чэрапам, ахвочай да жыцця і ўцех, не болей.

А яшчэ ён, несумненна, нагадваў хрэстаматыйны вобраз француза: іранічны погляд, які так і іскрыцца хітрыкамі і кпінамі; ён выдатна глядзеўся б у якой-небудзь п'есе Фэйдэ.

І ён зусім не выглядаў на свае шэсцьдзесят пяць.

— Якая будзе колькасць абраных? — з парога прарок ставіў пытанне рубам. — Можна, іх будзе 1 729, што адпавядае найменшаму ліку, які можна скласці з сумы двух кубоў двума рознымі спосабамі? Ці 9 240 — ліку з 64 дзельнікамі? Ці 40 755 — ліку адначасова трохкутнаму, пяцікутнаму і шасцікутнаму? Ці іх будзе 144 000, як сцвярджаюць нашы сябры з секты Сведкаў Іеговы — дарэчы сказаць, сапраўды небяспечнай секты.

Як прафесіянал, мушу прызнаць: на сцэне ён глядзеўся выдатна. Я быў нявыспан, кава ў гатэлю мярзотная, але ён мяне захапіў.

— Ці іх лік будзе роўны 698 896, квадрату і паліндрому? — не сунімаўся ён. — А можна, 12 960 000, другому геаметрычнаму ліку ў Платона? Ці 33 550 336, пятому дасканалому ліку, накрэсленаму пярком невядомага аўтара ў адным сярэднявечным манускрыпце?

Ён знерухомеў дакладна ў пункце, дзе скрыжоўваліся промні пражэктараў, вытрымаў доўгую паўзу і зноў сказаў:

— Абраным стане кожны, хто будзе прагнуць гэтага ў сваім сэрцы... — крыху карацейшая паўза, — і будзе паводзіць сябе адпаведна.

Пасля гэтага ён досыць лагічна акрэсліў умовы абранасці, а тады перайшоў да ўзвядзення амбасады, тэмы, несумненна, асабліва блізкай яго душы. Лекцыя доўжылася крыху больш за дзве гадзіны і, шчыра сказаць, была вытрыманая па вышэйшым разрадзе, праца была бездакорная, і я сярод першых пляскаў у далоні. Патрык, што сядзеў побач, шапнуў мне на вуха:

— Ён сёлета напраўду ў выдатнай форме...

Калі мы ішлі абедом, на выхадзе з канферэнц-залы нас перахапіў Наглядчык.

— Прарок запрашае цябе да свайго стала, — важна паведаміў ён мне. Потым дадаў: — Цябе, Патрык, таксама.

Патрык пачырванеў ад задавальнення, а я, каб супакоіцца, неўпрыкмет перавёў дых. Наглядчык марна стараўся: нават паведамляючы добрую навіну, ён рабіў гэта так, што вас бралі дрэжыкі.

Прарок займаў у гатэльным комплексе цэлы корпус; у яго там была і свая сталовая. Пакуль мы чакалі перад уваходам, а нейкая дзяўчына вяла перамовы па рацыі, да нас далучыўся Вэнсан, VIP ад выяўленчых мастацтваў; яго прывёў Наглядчыкаў падначалены.

Прарок займаўся жывапісам, і па ўсім корпусе віселі ягоныя творы, якія ён прывёз з Каліфорніі на час правядзення курсаў. На палотнах былі толькі жанчыны — аголеныя ці ў шчыра эратычным убранні — на фоне розных краявідаў, ад Ціроля да Багамскіх астравоў; цяпер я зразумеў, адкуль бяруцца ілюстрацыі ў брашурах і на сайце. Ідучы па калідоры, я заўважыў, што Вэнсан стараецца не глядзець на карціны і з цяжкасцю стрымлівае грэбліваю ўсмешку. Я надышоў глянуць бліжэй — і з агідаю адступіў: слова «кіч» было надта слабое для гэтае мазаніны; я ў жыцці не бачыў нічога брыдчэйшага.

Гвозд выставы ўпрыгожваў сталовую, прасторную светлую залу з велізарнымі вокнамі, за якімі віднеліся горы: за месцам прарока вісела агромністая, метраў восем на чатыры, карціна з выявай яго самога ў атачэнні дванаццаці юных жанчын у празрыстых туніках, якія цягнулі да яго рукі, — адны з пабожным зачараваннем, другія з яўна больш памаўзлівым выразам твару. Тут былі і белыя, і чорныя, адна азіятка, дзве індыецкі — ужо прынамсі расістам прарок не быў. Затое быў яўна неабыякавы да вялікіх грудзей і любіў, каб валоссе на кушмаку было бухматае, — словам, быў мужчынам з дастаткова простымі густамі.

Пакуль мы чакалі прарока, Патрык пазнаёміў мяне з Жэрарам, гумарыстам, чацвёртым нумарам у арганізацыі. Высокае Жэрарава становішча тлумачылася фактам, што ён быў адным з першых папличнікаў прарока. Яны сышліся яшчэ ў момант заснавання секты, трыццаць сем год таму, і з таго часу Жэраар захоўваў прароку вернасць, нягледзячы на ўсе яго,

часам неверагодных, выбрыкі. З чатырох чалавек, што стаялі «каля вытокаў», адзін памёр, другі стаў адвентыстам, а трэці сышоў некалькі гадоў назад, калі прарок заклікаў галасаваць у другім туры прэзідэнцкіх выбараў за Жан-Мары Лё Пэна супраць Жака Шырака, каб «паскорыць развал французскай псеўдадэмакратыі» — прыкладна як мааісты ў час свайго росквіту заклікалі галасаваць за Жыскара супраць Мітэрана, каб абвастрыць супярэчнасці капіталізму. Словам, з той пары застаўся адзін Жэрар, і гэтая даўнасць каштавала яму такіх прывілеяў, як кожны дзень снедаць разам з прарокам (чаго не дазвалялася ні Вучонаму, ні нават Наглядчыку) або часам іранізаваць з яго фізічных адметнасцяў — напрыклад, казаць пра яго «талусты зад» ці «свінячыя вочкі». Як высветлілася з размовы, Жэрар мяне добра ведаў, ён глядзеў усе мае спектаклі і ўвогуле сачыў за мной ад пачатку маёй кар'еры. А вось прарок, які жыў у Каліфорніі і быў, дарэчы, абсалютна абыякавы да ўсяго, што тычылася культуры (з акцэраў ён ведаў на імя толькі Тома Круза і Бруса Ёліса), — гэты пра мяне ніколі не чуў; так што сваім VIP-статусам я быў абавязаны Жэрару, і толькі яму. Апроч усяго іншага, якраз ён займаўся прэсай і сувязямі са сродкамі масавай інфармацыі.

Нарэшце прыйшоў прарок — ледзь не подскакам, толькі-толькі з-пад душы, у джынсах і майцы з надпісам «Lick my balls»¹, з торбаю на плячы. Усе ўсталі; я належаў агульнаму прыкладу. Ён адразу рушыў да мяне з працягнутаю рукою і шырокай усмешкай: «Ну? Як я табе спадабаўся?» Пару секунд я стаяў у разгубленасці, пакуль не зразумеў, што ў пытанні няма падвоху, — ён звяртаўся да мяне проста як да *калегі*. «Ну... усё было добра. Па шчырасці сказаць, нават выдатна, — прызнаўся я. — Асабліва мне спадабаўся ўступ пра колькасць абраных, з усімі гэтымі лічбамі». — «Ха-ха-ха! — ён выцягнуў з торбы кніжку «Займальная матэматыка» Ёстэйна Гаардэра. — Гэта адсюль, усё адсюль!» — Ён сеў, паціраючы рукі, і накінуўся на драную моркву; мы належаў яму прыкладу.

¹ Паліжы мне яйцы (анг.)

Пазней — напэўна, ушаноўваючы маю прысутнасць — размова перайшла на комікаў. Гумарыст выдатна разбіраўся ў пытанні, але ж і прарок меў пэўнае ўяўленне; ён нават быў знаёмы з Калюшам, калі той рабіў першыя крокі. «Аднойчы на канцэрце ў Клермон-Фэране мы нават былі на адной афішы...» — настальгічна паведаміў ён. Тою парой французскія фірмы грамзапісу, будучы ў вялікай разгубленасці ў сувязі з пранікненнем замежнай рок-музыкі, записвалі ўсё, што ні трапіцца; прарок (які тады яшчэ не быў прарокам) выпусціў саракапятку пад сцэнічным псеўданімам Трэвіс Дэвіс; ён трошкі пагойсаў з выступленнямі па цэнтральным рэгіёне, і на тым усё скончылася. Пазней ён яшчэ спрабаваў праявіць сябе ў аўтагонках, але таксама без асаблівага поспеху. Карацей, ён шукаў сябе, і сустрэча з элахімамі прыйшлася якраз дарэчы: каб не яна, у нас, мабыць, узнік бы другі Бэрнар Тапі. Цяпер ён больш не спяваў, а вось любоў да спартовых машын захаваў ранейшую, што дало журналістам падставу сцвярджаць, быццам у сваім маентку ў Бэвэрлі Хілз ён утрымлівае цэлую стайню гоначных аўто, набытых на сродкі адэптаў. Гэта поўная хлусня, запэўніў ён мяне. Па-першае, ён жыве не ў Бэвэрлі Хілз, а ў Санта-Моніцы; па-другое, у яго ўсяго адна «Фэары Мадэна Страдале» (варыянт звычайнай «Мадэны» з крыху ўзмацненым рухавіком і палегчанаю вагою кузава за кошт дэталей з карбону, тытану і алюмінію) і яшчэ «Поршэ 911 GT2» — карацей, менш, чым у любога сярэдняга галівудскага актара. Праўда, ён збіраўся памяняць «Страдале» на «Энцо», а «911 GT2» на «Карэра GT», але быў няўпэўнены, ці хопіць грошай.

Я быў схільны яму верыць: ён рабіў на мяне ўражанне чалавека ласага больш да баб, чым да бабак, а спалучаць дзве гэтыя схільнасці можна толькі да пэўнага моманту — у пэўным узросце дзвюх іх робіцца ўжо зашмат; шчаслівы той, хто здолеў захаваць хоць бы адну; я быў маладзейшы на дваццаць гадоў, але відавочна набліжаўся ўжо да нуля. Каб падтрымаць размову, я згадаў пра свой «Бэнтлі Кантынентал GT», які памяняў на «Мерсэдэс 600 SL», што, я ўсведамляў, магло выглядаць як абуржуажванне. Усё-ткі цікава — каб не было машын, пра што маглі б размаўляць мужчыны?

За сняданкам ніхто ні словам не абмовіўся пра элахімаў, і на працягу тыдня я ўсё больш задаваўся пытаннем, ці напраўду яны ў іх вераць? Нішто не дыягназуецца так цяжка, як лёгкая кагнітыўная шызафрэнія, і ў дачыненні да большасці адэптаў я так і не змог прыйсці да канкрэтнай высновы. Патрык відавочна верыў, што, дарэчы, крыху на-сцярожвала: чалавек, які ў сваім люксембургскім банку займае адказную пасаду, праз чые рукі праходзяць сумы часам больш за мільярд еўра, — і раптам верыць у выдумкі, цалкам супярэчныя элементарным палажэнням дарвінаўскай тэорыі.

Яшчэ больш мяне інтрыгаваў выпадак Вучонага, і ўрэшце я такі задаў яму шчырае пытанне: хітраваць з чалавекам такога розуму я быў няздольны. Яго адказ, як я і чакаў, быў цалкам празрысты. Першае: цалкам магчыма, і нават верагодна, што недзе ў Сусвеце ёсць жывыя істоты і пэўныя з іх валодаюць дастатковым інтэлектам, каб ствараць жыццё або маніпуляваць ім. Другое: чалавек сапраўды ўзнік эвалюцыйным шляхам, а значыць яго стварэнне элахімамі трэба разумець не іначай як метафару, — тым не менш, перасцярог ён мяне, не трэба занадта слепа верыць і ў дарвінаўскаю вульгату, якую ўсё больш адпрэчваюць сур'ёзныя даследчыкі; эвалюцыя відаў у рэальнасці абумоўлена не так натуральным адборам, як генетычнымі адхіленнямі, то бок чыстаю выпадковасцю, а таксама ўзнікненнем геаграфічна ізаляваных папуляцый ці адасобленых біятопаў. Трэцяе: цалкам магчыма, што прароку сустрэўся не іншапланецянін, а чалавек з будучыні; некаторыя інтэрпрэтацыі квантавай механікі зусім не выключаюць магчымасць пераносу інфармацыі і нават матэрыяльных адзінак у кірунку, адваротным траекторыі часу, — ён абяцаў даслаць мне матэрыялы на гэтую тэму, што і зрабіў неўзабаве пасля вяртання з курсаў.

Асмалеўшы, я закрануў тэму, якая ад самага пачатку вельмі мяне турбавала: абяцанага элахімітам бясмерця. Я ведаў, што ў кожнага адэпта бралі некалькі клетак скуры і што сучасныя тэхналогіі дазваляюць захоўваць іх неабмежаваны час; я не меў ніякага сумнення, што рана ці позна нязначныя цяжкасці, якія не дазваляюць сёння кланаваць чалавека, будуць адоленыя; але як быць з асобай? Як новы клон зможа памятаць

хоць што-небудзь з мінулага свайго папярэдніка? І з чаго, калі памяць не захоўваецца, ён будзе адчуваць сябе тым самым, толькі рэінкарнаваным чалавекам?

Я ўпершыню адчуў у яго поглядзе нешта іншае, чым халодную дасведчанасць розуму, прызвычаенага да ясных паняццяў; мне ўпершыню здалося, што ён узбуджаны, усхваляваны. Гэта была яго тэма — тэма, якой ён прысвяціў жыццё. Ён запрасіў мяне ў бар, замовіў сабе шакалад з вяршкамі, а я ўзяў ўіскі — ён, здавалася, нават не заўважыў гэтага адступлення ад правілаў секты. Да зашклёнай сцяны падышлі некалькі кароў і спыніліся, нібы назіраючы за намі.

— На круглых чарвяках былі атрыманы цікавыя вынікі, — пачаў ён, — шляхам простага цэнтрыфугавання адпаведных нейронаў і ін'екцыі бялковага ізаляту ў мозг новастворанай істоты быў дасягнуты перанос рэакцыяў ухілення, у прыватнасці звязаных з ударамі электрычным токам, і нават знаходжанні шляху ў некаторых простых лабірынтах.

У гэты момант мне падалося, быццам каровы заківалі галавамі, але ён не заўважаў і кароў.

— Безумоўна, гэтыя вынікі нельга пераносіць на хрыбетных, а тым больш на вышэйшых прыматаў, такіх, як чалавек. Вы, напэўна, памятаеце, што я казаў у першы дзень пра нейронныя ланцугі... Дык вось, аднаўленне і адбудова такіх структур у будучым цалкам магчымая — не з дапамогай кампутараў у тым выглядзе, у якім мы іх ведаем, а з дапамогай своеасаблівай машыны Т'юрынга, якую можна ўявіць у выглядзе аўтаматаў са свабоднай пераменнаю камутацыяй; я цяпер якраз над імі працую. У адрозненне ад класічных кампутараў, аўтаматы са свабоднай пераменнаю камутацыяй здольныя ўтвараць паміж прылеглымі ў кожны дадзены момант працэсарамі варыяцыйныя і эвалюцыйныя сувязі; такім чынам яны аказваюцца здольнымі да запамінання і саманавучання. Ніякага абмежавання ў колькасці працэсараў, якія могуць камутавацца паміж сабой, апрыйёры няма, а значыць, немагчыма прадбачыць і складанасць ланцугоў, якія ў выніку ўтвараюцца. Галоўная цяжкасць на гэтай стадыі лягае ва ўсталяванні біекцыйных суадносінаў паміж станам нейронаў чалавечага мозгу, зафіксаваным у першыя хвіліны пасля смерці, і памяццю незапраграмаванага аўтамата.

Улічваючы, што працягласць жыцця такога аўтамата практычна неабмежаваная, наступны этап будзе заключацца ў рэін'ектаванні інфармацыі ў адваротным кірунку, у мазгі новага клона; гэта будзе фаза *downloading* – загрузкі, якая, я ўпэўнены, не выкліча ніякіх асаблівых цяжкасцяў, бо *uploading*, ці механізм выгрузкі, на той момант ужо будзе распрацаваны.

Апускаўся змрок; каровы адна за адной паварочвалі назад на папас, і мне мімаволі падумалася, што яны не падзяляюць яго аптымізму. На развітанне ён даў мне сваю візітоўку: прафесар Злотан Міскевіч, універсітэт Таронта. Пагутарыць са мной яму было вельмі прыемна, сказаў ён, па-сапраўднаму прыемна; калі мне захочацца атрымаць дадатковую інфармацыю, дастаткова даслаць яму мэйл. На сённяшні момант яго даследаванні хутка ідуць наперад, у наступным годзе ён спадзяецца дасягнуць значных поспехаў, паўтарыў ён з упэўненасцю, якая здалася мне трохі ненатуральнай.

У дзень ад'езду на мае праводзіны ў аэрапорт Зворка выправілася цэлая дэлегацыя: сам прарок, Наглядчык, Вучоны, Гумарыст і іншыя, менш значныя сябры секты, у тым ліку Патрык з Фадыйі і Вэнсан, VIP ад выяўленчых мастацтваў, да якога ў мяне ўзнікла сапраўдная сімпатыя – мы абмяняліся каардынатамі, і ён запрашаў мяне завітаць у любы час, калі я буду ў Парыжы. Само сабой, мяне паклікалі на зімовыя курсы ў сакавіку на Лансаротэ, якія, па словах прарока, мусілі мець незвычайны размах: гэты раз запрашаліся прыхільнікі з усяго свету.

Далібог, я прыдбаў за гэты тыдзень толькі сяброў, думаў я, праходзячы пад аркай металашукальніка. Праўда, ніводнай бабы, але ж і думкі ў мяне былі ў іншым месцы. Зразумела, я не меў намеру ўступаць у іхні рух; па сутнасці, мяне вабіла да іх перадусім цікаўнасць, старая цікаўнасць, якою я вызначаўся з дзяцінства і якая, відаць, перажыла нават пажаду.

Самалёткік быў двухматорны, з прапелерамі; здавалася, ён у любую хвіліну гатовы разваліцца ў паветры. Пралятаючы над пашамі, я раптам усвядоміў, што падчас курсаў ніхто, не кажучы ўжо пра мяне, асабліва не трахаўся, наколькі я мог

ведаць, — а ўжо я мог ведаць, бо вока ў такіх пытаннях у мяне спрактыкаванае. Парачкі так і хадзілі парачкамі — ні група-вухай, ні нават банальным трыо не пахла, а хто прыехаў адзін (такіх была большасць), той адзін і заставаўся. У тэорыі ўсё было напоўніцу *орел*, прарок дазваляў і нават заахвочваў любячы формы сексуальных стасункаў; на практыцы жанчыны прыбіраліся ў эратычныя строі, былі дотыкі, пацалункі, абдымкі, але далей не ішло. Вось што цікава і што варта было б даследаваць глыбей, падумаў я, перш чым заснуць на аджідным століку.

Пасля трох перасадак і ў цэлым дужа ўтомнага пералёту я прызямліўся ў аэрапорце Альмэрыі. Было каля +45°C — на трыццаць градусаў больш, чым у Зворку. Гэта было добра, але яшчэ не дастаткова, каб прыглушыць уздым новай хвалі туті. Ідучы па брукаваных пліткай калідорах вілы, я адзін за другім выключаў кандыцыянеры, якія ўключыла перад маім прыездам аканомка-румынка, старая і брыдкакая — у прыватнасці, у яе былі гнілыя зубы, — затое яна цудоўна размаўляла па-французску; я, што называецца, ва ўсім ёй давяраў, хоць і не дазваляў у сябе прыбіраць: проста я болей не мог цярпець, каб хто-небудзь бачыў мае асабістыя рэчы. Досьць камічна, — думаў я часам, махаючы швабрай, — прыбірацца самому пры маіх сарака мільёнах еўра, — але я нічога не мог з сабою зрабіць: думка, што нейкі чалавек, які б ён ні быў нікчэмны, будзе разглядаць дэталі майго жыцця — і яго пустэчу, — стала мне абсалютна нясцерпнай. Праходзячы міма люстра ў вялікай гасцёўні (вялізнага люстра на ўсю сцяну: мы маглі б цешыцца перад ім з каханай жанчынай, назіраючы за сабой, і ўсякае такое), я адчуў шок, убачыўшы свой адбітак: я так схуднеў, што ледзь не прасвечваў. Я ператвараўся ў здань, у цень у гэтым сонечным краі. Вучоны меў рацыю: трэба было пераязджаць, спаліць фатаграфіі, і гэтак далей.

У фінансавым плане пераезд мог бы стаць прыбыткаваю аперацыяй: кошты на зямлю з часу майго прыезду выраслі ўтрая. Натуральна, заставалася яшчэ знайсці пакупніка, але багатых хапала, у Марбэлы іх канцэнтрацыя набліжалася ўжо ці не да гранічнай — ясная рэч, багатыя любяць таварыства багатых, яно іх, так бы мовіць, супакойвае, ім

прыемна бачыць людзей, заклапочаных тымі ж турботамі і, прынамсі з выгляду, здольных падтрымліваць з імі не толькі карыслівыя адносіны; ім прыемна пераконваць сябе, што чалавечы род складаецца не толькі з драпежнікаў і паразітаў; але на пэўным узроўні канцэнтрацыя ўсё ж дасягае перанасычэння. А вось у Альмэрыі шчыльнасць багатых была яшчэ досыць нізкая; так што трэба было знайсці больш-менш маладога багатыра, інтэлектуала, са схільнасцямі пачынальніка, магчыма, чуйнага да экалогіі, багатыра, здольнага атрымліваць асалоду ад сузірання камянёў, такога, які зарабіў сваё багацце, напрыклад, у галіне інфарматыкі. На крайні выпадак Марбэлья была за паўтары сотні кіламетраў, і пракладка аўтастрады ўжо ішла поўным ходам. А пра мяне тут усё адно ніхто не пашкадаваў бы. Але ж куды было ехаць? І што там рабіць? Праўду кажучы, мне было сорамна — сорамна прызнацца агенту-рыэлтару, што мая сям'я распалася, што ў мяне няма нават палюбоўніцы, каб хоць трошкі ўдыхнуць жыццё ў гэты агромністы дом; увогуле, сорамна прызнацца, што я — самотны.

Затое спаліць фатаграфіі справа была рэальная; я іх збіраў цэлы дзень, здымкаў аказаліся тысячы: у мяне заўсёды была манія рабіць фота на памяць. Я спехам сёе-тое адабраў; такім чынам, мабыць, заадно зніклі і некаторыя пабочныя палюбоўніцы. На захадзе сонца я вывез усё ў тачцы на пясчаны ўчастак з боку тэрасы, абліў каністрай бензіну і чыркнуў запалкай. Вогнішча было раскошнае, некалькі метраў вышыней, яго, напэўна, было відаць за некалькі кіламетраў, можа, нават з алжырскага берага. Задавальненне было агромністае, але на здзіў мімалётнае: каля чацвёртай раніцы я зноў прачнуўся з пачуццём, быццам у мяне пад скурай поўзаюць тысячы чарвякоў, і я ледзь утрымаўся, каб не разадраць сябе да крыві. Я патэлефанаваў Ізабэль, на другім гудку яна зняла слухаўку — значыць, не спала таксама. Мы дамовіліся, што днямі я заеду па Фокса і ён пабудзе ў мяне да канца верасня.

Як ва ўсіх «Мерседэсах», пачынаючы з пэўнай магутнасці рухавіка, за выключэннем «SLR Макларэн», у шасцісотым «SL» хуткасць электронна абмежаваная 250 км/г. Не думаю, што паміж Мурсіяй і Альбасэтэ хуткасць у мяне была прык-

метна ніжэйшая. Было, праўда, некалькі доўгіх і вельмі адкрытых паваротаў, але яны толькі дадавалі мне абстрактнага адчування сілы — таго, што ўзнікае, мабыць, у чалавека, абыжавага да смерці. Дасканаласць дарожнае траекторыя застаецца, нават калі дарога завяршаецца сконам: можа трапіцца грузавік, перакуленая машына, што заўгодна; але прыгажосць траекторыі ад гэтага ніяк не церпіць. Амаль адразу за Таранконам я крыху скінуў газ, каб з'ехаць на R3, потым на M45, але ўсё адно не ішоў ніжэй за 180 км/г. На абсалютна пустыннай R2, што абгінае Мадрыд кіламетраў за трыццаць, я зноў выціснуў максімум. Я перасек усю Кастылію па N1 і ўвесь час, да Віторыі Гастэйс, трымаў 220 км/г, пакуль не заехаў на больш звільстыва дарогі Краіны Баскаў. Прыехаўшы ў Біярыц у адзінаццаць вечара, я зняў нумар у «Сафігэль Мірамар». Назаўтра а дзесятай раніцы мы сустрэліся з Ізабэль у «Срэбным Сэрфэры». На маё вялікае здзіўленне, яна схуднела, мне нават здалася, што скінула ўсе свае лішнія кіло. Твар у яе быў тонкі, з невялікімі маршчынкамі і па-ранейшаму са слядамі смутку, але яна зноў стала элегантнай — і прыгожай.

— Як табе ўдалося кінуць піць? — спытаўся я.

— Морфій.

— А праблем яго здабываць няма?

— Ды не, тут гэта ўсё, наадварот, лёгка; у любым чайным салоне, з-пад крыса.

Значыць, цяпер заможныя паненкі ў Біярыцы шыраюцца морфіем; поўны адпад.

— Залежыць ад пакалення... — сказала яна. — У сённяшніх заможных паненак — тыпу «супер-пупер» *рок-н-рол* — у іх, натуральна, іншыя патрэбы. а ўвогуле, — дадала яна, — не рабі ілюзіяў: твар у мяне, можа, і зноў нармальны, але фігура паплыла канчаткова, я нават не адважуся табе паказаць, што ў мяне там пад гэтым касцюмам, — яна паказала на свой сіні ў белую палоску трэніровачны гарнітур на тры памеры большы, чым трэба. — Я ўжо зусім не займаюся ні танцамі, ні спортам, нічым, нават не хаджу плаваць. Раблю ўкол раніцай, укол увечары, а ў перапынку гляджу на мора, і ўсё. Я нават не адчуваю, каб мне цябе не хапала, ва ўсякім разе, не часта. Я ўвогуле не адчуваю, каб мне нечага не хапала. Фокс шмат гарзіць, гуляе, яму тут вельмі добра...

Я паківаў галавой, дапіў шакалад, пайшоў у гасцініцу і аплаціў рахунак. Праз гадзіну я ўжо праязджаў паўз Більбаа.

Цэлы месяц адпачынку з маім сабакам: кідаць мячык уніз па лесвіцы, бегчы разам на пляж. Жыць.

30 верасня а 17 гадзіне Ізабэль прыпаркавалася перад уездам у маёнтак. Яна купіла сабе «Міцубісі Спэйс Стар»: у «Аўтачасопісе» гэтую машыну аднеслі да катэгорыі «касмічных цацак». На параду маці яна спыніла выбар на версіі «бокс офіс». Прабыўшы ў мяне хвілін сорок, яна рушыла назад да Біярыца.

— Ды ўжо ж вось так, я паціху ператвараюся ў бабульку, — сказала яна, садзячы Фокса на задняе сядзенне, — у добрую бабульку з «Міцубісі бокс офіс»...

Даніэль 24, 10

Ужо некалькі тыдняў са мной спрабуе навязаць кантакт Вэнсан²⁷. З Вэнсанам²⁶ я меў толькі эпизадычныя дачыненні, ён не інфармаваў мяне ні пра сваю блізкую смерць, ні пра пераход да інтэрмедыйнай стадыі. Фазы інтэрмедыяцыі паміж неалюдзьмі часцяком кароткія. Кожны можа на свой адум памяняць электронны адрас і стаць недаступным; але сам я падтрымліваю так мала кантактаў, што патрэбы ў гэтым ніколі не бачыў. Я, бывае, не падключаюся да сеціва тыднямі, што кідае ў роспач Марыю²², маю самую сталую суразмоўніцу. Паводле гіпотэзы, выказанай у свой час Смітам, падзел на суб'ект і аб'ект спараджаецца збегам паслядоўных няўдач у працэсе пазнання. Нагель зазначае, што тое самае тычыцца і адасаблення суб'ектаў (з тою розніцай, што тут няўдача мае не эмпірычны, а афектыўны характар). Суб'ект паўстае з няўдачы і праз няўдачу, і пераход ад людзей да неалюдзей — са знікненнем усякіх фізічных кантактаў, як неад'емнай рысы працэсу — ніяк не змяніў гэтай падставовай онталагічнай акалічнасці. Гэтак сама, як людзі, мы не пазбавіліся ад статусу *асобы* і ад звязанага з ім глухога адчування асамотненасці; але ў адрозненне ад людзей мы ведаем, што гэты статус — усяго толькі вынік няўдалага ўспрыняцця, другая назва нябыту, адсутнасць Слова. Працягтыя смерцю і адфарматаваня ёю, мы ўжо не маем сілы вярнуцца да Асабістай Прысутнасці. Для асобных людзей адзінота магла напаўняцца радасным сэнсам сыходу з групы; але ў той час адмаўленне ад першапачатковай прыналежнасці азначала для такіх адзіночак прыняцце новых законаў, новае групы. Сёння, калі ўсе групы распаліся,

усе плямёны рассяліся; мы ведаем, што мы адзінокія, але падобныя, і мы страцілі жаданне аб'ядноўвацца.

Тры дні запар Марыя²² не дасылала мне ніякіх паведамленняў; гэта было незвычайна. Памуляўшыся, я перадаў ёй код, які дазваляе падключыцца да камеры відэаназірання 13-га аддзялення «Праексёнэс ХХІ»; праз хвіліну яна адказала наступным паведамленнем:

*Паг сонцам птушкай нежывой
Ляціць за галяглад раўніна;
Усё адно смерць не бязвінна —
Адкрыў жа цела пераг мной.*

4262164, 51026, 21113247, 6323235. На пазначаным адрасе не было нічога, нават паведамлення пра збой пры злучэнні; цалкам белы экран. Значыць, яна хацела перайсці ў некадаваны рэжым. Пакуль я вагаўся, на белым экране вельмі павольна праступілі словы: «Як ты, напэўна, здагадаўся, я інтэрмедыйная». Літары пабляклі, узнікла новае паведамленне: «Я заўтра памру».

Уздыхнуўшы, я ўключыў відэакамеру, навіў фокус на свой аголены торс. «Ніжэй, калі ласка», — напісала яна. Я прапанаваў перайсці на галасавы рэжым. Пасля хвіліннага роздуму яна адказала: «Я старая інтэрмедыйная баба, мой скон вельмі блізкі; не ведаю, ці будзе мой голас прыемны. Зрэшты, калі хочаш, давай...» Тады я зразумеў, што паказаць нейкія падрабязнасці сваёй анатоміі мне ў яе самой жадання не будзе; на інтэрмедыйнай стадыі лядашчасць настае часцяком вельмі хутка.

Яе голас быў насамрэч амаль увесь сінтэтычны; але яшчэ захаваў пэўную неачалавечую мелодыку, асабліва ў галосных, нейкі дзіўны інтанацыйны ўхіл да пяшчоты. Я даў павольную панараму да нізу жывата. «Яшчэ ніжэй... — прамовіла яна ледзь чутна. — Пакажы мне свой чэлес; калі ласка». Я падпарадкаваўся; я пачаў мастурбаваць згодна з правіламі, прадпісанымі Вярхоўнай Сястрой; на астатнім крэсе некаторыя інтэрмедыйныя кабеты адчуваюць настальгію па мужчынскім палавым органе і любяць глядзець

на яго ў апошнія хвіліны рэальнага жыцця; мяркуючы па ўсім, Марыя²² уваходзіла ў іх лік — беручы пад увагу наша папярэдняе інтэрнэт-ліставанне, мяне гэта, па шчырасці, зусім не дзівіла.

Наступныя тры хвіліны нічога не адбывалася; потым я атрымаў яе апошняе паведамленне — яна вярнулася ў негаласавы рэжым: «Дзякуй, Даніэль. Мне цяпер пара адключыцца, трэба яшчэ ўпарадкаваць апошнія старонкі майго каментара і падрыхтавацца да канца. Праз некалькі дзён у гэтых мурах паселіцца Марыя²³. Я пакіну ёй твой IP-адрас і прапаную захаваць кантакт. Сёе-тое здарылася дзякуючы нашым частковым інкарнацыям у перыяд пасля Другога Скарачэння, сёе-тое будзе здарацца дзякуючы нашым інкарнацыям у будучым. Наша расстанне не мае характару развітання; я прадчуваю гэта».

Даніэль 1, 11

*Мы — як усе мастакі, мы верым
у створанае намі.*

Група «Дэбю дэ Суарэ»

Першымі днямі кастрычніка, пад уплывам апанаваўшай мяне ціхай туті, я зноў узяўся за працу — бо, далібог, ні да чаго іншага быў не прыдатны. Зрэшты, слова праца, мабыць, надта гучнае, каб характарызаваць задуманы мною праект: рэп-дыск пад назвай «Аб'...бі бедуіна» і з падзагалоўкам «Tribute to Ariel Sharon»¹. Дыск меў неблагі поспех у крытыкі (я зноў апынуўся на вокладцы «Хіп-Хоп Радыкала» — гэты раз без майго самахода), але продаж ішоў слабавата. У прэсе я зноў паўстаў у вобразе парадаксальнага рыцара вольнага свету; але скандал быў усё-ткі менш гучны, чым у часы «Групавухі з палястынкамі» — гэты раз, падумаў я з цьмянаю настальгіяй, радыкальныя ісламісты сапраўды цалкам збітыя з тропу.

Адносная няўдача ў продажы тлумачылася, відаць, пасрэдным узроўнем музыкі; рэпам яе назваць можна было толькі прыблізна: я проста пераклаў пад барабан і бас свае старыя скетчы, дадаўшы сям-там колькі вакальных уставак — у адной такой харавой кампазіцыі ўдзельнічаў Жамэль Дэбуз. Зрэшты, новую рэч я ўсё-ткі адну напісаў і, можна сказаць, быў ёю, задаволены — песенька назвала-ся «Запярдоль мурыну ў сраку»: «мурын» у ёй рыфмаваўся

¹ Тут: «Адаючы належнае Арыэлю Шарону» (анг.).

то з «дрын», то з «вазелін», а «срака» — з «сабака» ці з «забіяка»: прыемныя такія *lyrics*¹, якія прачытваліся на безлічы розных узроўняў — журналіст з «Хіп-Хоп Радыкала», які сам ціхама рэпаваў (не адважваючыся прызнацца ў гэтым у рэдакцыі), быў яўна пад уражаннем, у сваім артыкуле ён нават параўнаў мяне з Марысам Сэвам². Словам, штука была патэнцыйным хітом, апроч таго, мая асоба і без таго выклікала нямала шуму; так што, шчыра сказаць, шкада, што музыка падвяла. Мне шмат нагаварылі пра аднаго самага добрага, так бы мовіць, незалежнага прадзюсара — Бэртрана Батасуну, які нібыта выпускаў культавыя (бо іх немагчыма было дастаць) дыскі пад нейкай малавядомай маркай; я быў жорстка расчараваны. Мала, што гэты тып быў абсалютна стэрыльны ў творчым плане — падчас сеансаў гуказапісу, ён проста дрыхнуў на паласе, падрыстваючы кожныя пятнаццаць хвілін, — ён аказаўся вельмі непрыемным і ў плане асабістым, сапраўдны нацыст; пазней я даведаўся, што ён такі быў сябрам FANE³. Дзякуй богу, плацілі яму няшмат; але ж калі гэта было ўсё, што *Virgin* магла прапанаваць мне ў якасці «маладых французскіх талентаў», дык яна, далібог, заслугоўвала быць паглынутаю *BMG*. «Каб мы, як усе, узялі Гольдмана ці Абіспо, дык не сядзелі б цяпер там, дзе сядзім...» — урэшце заявіў я арт-дырэктару *Virgin*; той толькі глыбока ўздыхнуў: у прынцыпе, ён са мной згодзен, яго папярэдні праект з Батасунам — поліфанічны запіс бляяння пірэнейскіх авечак, перакладзены потым на тэхнахард-кор, — скончыўся, дарэчы, поўным фінансавым правалам. Але што зробіш, бюджэт мае свае рамкі, узяць на сябе адказнасць за перавышэнне ён не можа, для гэтага трэба звяртацца ў цэнтральны офіс кампаніі ў Нью-Джэрсі; карацей, я махнуў рукой. Чакаць дапамогі не было ад каго.

Але ў цэлым мой побыт у Парыжы, падчас запісу дыска, прайшоў досыць прыемна. Мне быў зняты нумар у «Лютэцыі», што навявала ўспаміны пра Франсіса Блан-

¹ Тут: тэкст песні (анг.).

² Марыс Сэв (1501 – 1564) — французскі паэт.

³ FANE — федэрацыя нацыянальнага і еўрапейскага дзеяння, французская праварадыкальная арганізацыя неанацысцкага толку.

ша, Kommandatur¹ дый, урэшце, пра мае лепшыя гады, калі я быў палкі, поўны нянавісці і будучых планаў. Кожны вечар я перачытваў перад сном Агату Крысці, асабліва раннія творы: апошнія яе кнігі мяне занадта бударажылі. Не кажучы пра «Бяскончую ноч», якая заўжды ўводзіла мяне ў сумны транс, я ніколі не мог утрымацца ад слёз, чытаючы развітальны ліст Пуаро Гастынгсу ў канцы «Апошняй справы Пуаро»:

«Але цяпер я стаў пакорны і ціхі і як малое дзіця кажу: «Я не ведаю...»

Бывайце, мой cher ami. Я прыбраў з тумбачкі каля ложка сардэчныя ампулы амілнітрыту. Я хачу аддаць сябе ў рукі Госпада. Няхай хутчэй здзейсніцца яго пакаранне ці літасць!

Мы больш ніколі не будзем паляваць разам, мой дружа. Тут, у Стайлзе, было наша першае паляванне. Тут будзе і апошняе...

Мы пражылі разам чароўныя дні.

Так, гэта былі напраўду чароўныя дні».

Асабліва і не ведаю, што яшчэ — апроч хіба *Kyrie Eleison*² з *Імшы сі мінор* ды, можа, *Адажыю* Барбера³ — магло прывесці мяне ў такі стан. Калецтва, хвароба, забыццё — гэта было добра: гэта было *рэальна*. Нікому да Агаты Крысці не ўдавалася так да болю пранікліва перадаць сум фізічнага заняпаду, паступовай страты ўсяго, што надае жыццю радасць і сэнс; ніхто не змог з ёю параўнацца і пасля. У той момант мяне некалькі дзён пераследала ледзьве не рэальнае жаданне зноў вярнуцца на сцэну, заняцца чым-небудзь сур'ёзным. У гэтым настроі я патэлефанаваў мастаку-элахіміту Вэнсану Грэйсамэру; ён, як здалося, быў рады мяне чуць, і мы дамовіліся тым самым вечарам сустрэцца і выпіць па чарцы.

¹ Kommandatur (*ням.*) — у перыяд акупацыі падчас 2-й сусветнай вайны ў гатэлю «Лютэцыя» знаходзілася нямецкая камендатура.

² Kyrie Eleison (*грэцк.* — Κύριε ελεῖσον) — найбольш часты малітоўны зварот у хрысціянскай царкве: «Госпадзе, памілуй!» «Імша сі мінор» — твор Ё.-С. Баха.

³ Маецца на ўвазе «Адажыю для струнных» (1936) амерыканскага кампазітара Сэмюэла Барбера (1911 — 1981).

У піўную ля Версальскай заставы, дзе была прызначаная сустрэча, я спазніўся хвілін на дзесяць. Ён устаў, памахаў рукой. Антысектанцкія арганізацыі рэкамендуюць не падавацца прыязнаму ўражанню, якое ўзнікае пры першым знаёмстве ці пасля ўводнага курсу лекцый, калі ўсе шкодныя аспекты вучэння найчасцей замоўчваюць. Але я ніяк не мог дабраць розуму, у чым можа хавацца пастка: гэты хлопец, напрыклад, выглядаў цалкам нармальным. Вядома, ён быў крыху інтраверт, вёў, пэўна, досыць адасоблены лад жыцця, але ж не болей, чым я. І гаварыў шчыра і проста.

— Я ў сучасным мастацтве нічога не цяплю, — перапрашаючы, сказаў я. — Чуў хіба што пра Марсэля Дзюшана¹, і ўсё.

— Так, ён, сапраўды, найбольшы паўплываў на мастацтва дваццатага стагоддзя. Радзей згадваюць Іва Кляйна², хоць усе, хто займаецца перформансамі, хэпенінгамі, хто працуе са сваім целам, свядома ці падсвядома адштурхваюцца ад яго.

Ён змоўк. Але, бачачы, што я нічога не адказваю і, мяркуючы па выглядзе, нават не разумею сэнсу сказанага, загаварыў зноў:

— Схематычна можна ўявіць тры асноўныя тэндэнцыі. Першая, найбуйнейшая, якая адпампоўвае 80% датацый і чыя прадукцыя прадаецца найдаражэй, — гэта ўсякага кшталту чарнуха: расчлянёнка, канібалізм, мутанты і гэтак далей. Усё, што звязана з серыйнымі забойцамі, напрыклад. Другая — тая, што выкарыстоўвае гумар: гэта можа быць непасрэднае іранізаванне з рынку мастацтва, у духу Бэна³, ці больш тонкія штучкі, як у Бродтхарса⁴, дзе галоўная мэ-

¹ Марсэль Дзюшан (1887 – 1968) — французскі мастак і тэарэтык мастацтва, чыю творчасць найбольш звязваюць з дадаізмам і сюррэалізмам, сваімі працамі паўплываў на фармаванне поп-арту, мінімалізму, канцэптуальнага мастацтва і інш.

² Іў Кляйн (1928 – 1962) — французскі мастак, неарэаліст, якога многія крытыкі лічаць за прадвесніка пост-мадэрнізму.

³ Бэн Вацье (нар. 1937) — французскі мастак, найбольш вядомы сваімі тэкставымі карцінамі, сярод якіх славуата «Мастацтва бескарыснае. Вяртайцеся дадому».

⁴ Марсэль Бродтхарс (1924 – 1976) — бельгійскі мастак, паэт, кінарэжысёр, прадстаўнік канцэптуальнага мастацтва.

та — выклікаць у гледача, у мастака ці ў абодвух, унутраны дыскамфорт і сорам, выставіўшы якую-небудзь абсалютна звычайную, пасрэдную рэч, каб ты ўвесь час сумняваўся, ці ёсць у ёй увогуле хоць нейкая мастацкая каштоўнасць; яшчэ можна працаваць на кічы, набліжаючыся да яго, гуляючы на мяжы ці часам нават мімалётна дакранаючыся — пры ўмове, што з дапамогай пэўнага метаапавядання можаш засведчыць, што ты не дурань і робіш гэта свядома. Ну і нарэшце, трэцяя тэндэнцыя — віртуальнае мастацтва: гэта часцей за ўсё моладзь, якая наглядзелася мангаў і ўсякага гераічнага фэнтэзі; з гэтага шмат хто пачынае, але потым, калі прыходзіць разуменне, што ў Інтэрнэце на жыццё не заробіш, людзі пераходзяць да першай тэндэнцыі.

— Я так разумею, ты сам ні да адной з гэтых трох не належыш?

— Часам мне вельмі нават падабаецца кіч, прынамсі жадання з яго пакпіць асабліва не ўзнікае.

— Але элахіміты далекавата заходзяць у гэтым кірунку, табе не здаецца?

Ён усміхнуўся:

— Прарок робіць гэта без задняе думкі, у яго няма ніякай іроніі, гэта нашмат здаравей...

Я мімаходзь адзначыў, што слова «прарок» ён прамовіў абсалютна натуральна, асабліва ніяк інтанацыйна не выдзяляючы. Няўжо ён напраўду верыў у элахімаў? Усё-такі яўная агіда, якую ён адчуваў да прарокавай «мастацкай творчасці», не магла не выклікаць у яго сумнення; было ў гэтым хлопцы нешта для мяне няўлоўнае, каб не настроіць яго супраць сябе, я мусіў быць вельмі ўважлівы. Я замовіў яшчэ піва.

— У прынцыпе, пытанне толькі ў ступені, — сказаў ён. — Бо можна сказаць, усё ўвогуле — кіч. Музыка, у цэлым, — кіч, мастацтва — кіч, нават літаратура — кіч. Любая эмоцыя — кіч практычна па вызначэнні, але й любая развага — таксама, дый нават любы ўчынак, у пэўным сэнсе. Адзінае, што абсалютна не кіч, — гэта нябыт.

Ён даў мне крыху падумаць над сваімі словамі, потым спытаў:

— Табе цікава было б зірнуць, што я раблю?

Я, натуральна, згадзіўся. І наступнай нядзелай, адразу папаўдні, быў у яго. Ён жыў у невялікім дамку ў Шэвіі-Ляру, пасярод вялікага абшару, што перажываў, як сказаў бы Шумпэтэр¹, стадыю актыўнага «крэатыўнага разбурэння»: ва ўсе бакі, колькі хапала вачэй, шырыліся патанулыя ў гразі пусткі, ашчаціненыя пад'ёмнымі кранамі і агароджамі; стаялі каробкі некалькіх будынін у рознай ступені гатоўнасці. Вэнсанава мураванка, узведзеная, відаць, у 30-я гады мінулага стагоддзя, была адзіным, што захавалася з той эпохі. Вэнсан выйшаў мяне сустрэць на ганак. «Гэта дом маіх дзеда з бабкай, — сказаў ён. — Бабуля памерла пяць гадоў таму, праз тры месяцы следам пайшоў і дзед. Я думаю, ён памёр ад смутку — мяне, па праўдзе, нават здзівіла, што ён пратрымаўся ажно тры месяцы».

Увайшоўшы ў сталовую, я адчуў своеасаблівы шок. Насуперак таму, што я любіў паўтараць ва ўсіх інтэрв'ю, насамрэч я не быў выхадцам з народа; мой бацька ўжо адолеў першую, самую цяжкую частку ўзыходжання па сацыяльнай лесвіцы — ён узбіўся да *кіраўнічых каграў*. Тым не менш, жыццё народных слаёў я ведаў, я меў магчымасць пагружацца ў яго на працягу ўсяго дзяцінства, кожны раз калі бываў у дзядзькоў і цёткаў: я ведаў іх глыбокае пачуццё сямейнасці, іх дурную сентыментальнасць, іх любоў да карцінак з альпійскімі краявідамі і альбомаў вялікіх майстроў у дэрмацінавых вокладках. У Вэнсанавай хаце ўсё гэта было — аж да фатаграфій у рамачках, аж да зялёнага аксамітнага чахольчыка на тэлефон: пасля смерці дзеда з бабкай ён яўна не памяняў тут нічога.

Адчуваючы пэўную збянтэжанасць, я дазволіў пасадзіць сябе ў фатэль і толькі тады заўважыў на сцяне адзіны дэкарватыўны элемент, які, мабыць, паходзіў не з мінулага стагоддзя: гэта быў фотаздымак Вэнсана побач з вялікім тэлевізарам. На нізенькім століку перад ім ляжалі даволі груба, амаль па-дзіцячы вылепленыя круглы бохан і рыбіна. На тэлевізарным экране велізарнымі літарамі гарэў надпіс: «НАКАРМІЦЕ ЛЮДЗЕЙ. АРГАНІЗУЙЦЕ ІХ».

¹ Ёзэф Шумпэтэр — аўстрыйскі і амерыканскі эканаміст і сацыёлаг. Папулярываваў тэрмін «крэатыўнае разбурэнне» у эканоміцы.

— Гэта першы мой твор, які сапраўды меў поспех, — палумачыў ён. — Я, калі пачынаў, быў пад моцным уплывам Ёзэфа Бойса¹, у прыватнасці, яго акцыі «ICH FÜHRE BAADER-MEINHOF DURCH DOKUMENTA»². Быў самы разгар сямідзiesiąтых, тэрарыстаў з «Фракцыі Чырвонай арміі» шукалі па ўсёй Нямецчыне. А касэльская «Дакумента» была тады найбуйнейшай выставай сучаснага мастацтва ў свеце; Бойс вывесіў гэты надпіс на яе ўваходзе: ён хацеў сказаць, што запрашае Баадэра ці Майнхофа наведаць выставу ў любы зручны ім дзень — каб ператварыць іх рэвалюцыйную энергію ў станоўчую сілу, якая пойдзе на карысць усяму грамадству. Ён быў абсалютна шчыры — у гэтым і заключаецца прыгажосць. Натуральна, ні Баадэр, ні Майнхоф не прыйшлі: па-першае, яны лічылі сучаснае мастацтва за адну з формаў буржуазнага загібання, а па-другое, баяліся пастак паліцыі — што, дарэчы, было зусім не выключана, бо ніякага адмысловага статусу «Дакумента» не мела; але Бойс перажываў тады прыпадак маніі велічы і, вельмі верагодна, пра існаванне паліцыі проста забыў.

— Памятаецца, нешта такое было і ў дачыненні да Дзюшана... Нейкая група, нейкі транспарант з надпісам, кшталту: «Маўчанне Марсэля Дзюшана залішне пераацэненае».

— Так, толькі ў арыгінале фраза была па-нямецку. Але ў гэтым і ёсць прынцып мастацтва грамадскага дзеяння: стварыць дзейсную парабалу, якая потым падхопліваецца і ў больш ці менш скажоным выглядзе перадаецца трэцімі асобамі, каб у выніку своеасаблівым рыкашэтам змяніць грамадства ў цэлым.

Натуральна, я быў чалавекам, які ведае і жыццё, і грамадства, і ўсякае такое; я ведаў іх побытавы варыянт, якія зводзіўся да найбольш пашыраных матывацый, што

¹ Ёзэф Бойс (1921 — 1986) — нямецкі мастак, адзін з лідэраў постмадэрнізму.

² «Я прывяду Баадэра-Майнхофа на Дакументу» (ням.). Андрэас Баадэр і Ульрыке Майнхоф — лідэры тэрарыстычнай групы, што дзейнічала ў ФРГ ў 70-я гады ХХ ст. Выстава Дакумента ў Касэлі адбываецца ў наш час кожныя 5 год і доўжыцца па 100 дзён.

прыводзяць чалавечы механізм у дзеянне; маё бачанне было бачаннем *з'едлівага назіральніка сацыяльных з'яваў*, гэткага Бальзака *medium light*¹; у такім бачанні свету Вэнсану пэўнага месца не знаходзілася, і я ўпершыню за многія гады — па сутнасці ўпершыню пасля сустрэчы з Ізабэль — адчуў, што глеба ў мяне пад нагамі трошкі паехала. Яго пераказ нагадаў мне прамацыйныя матэрыялы фільма «На дзве мухі пазней», у прыватнасці маечкі. На кожнай была надрукавана якая-небудзь цытата з «Падручніка прыстойных паводзінаў для дзяўчат: рэкамендавана для выхаваўчых устаноў» П'ера Луіса, настольнай кнігі майго кінагероя. Усяго цытат было падабрана каля тузіна; маечкі зрабілі з нейкай новай бліскучай і паўпразрыстай, вельмі лёгкай тканіны, што дазволіла іх укласти пад блістар нумара «Лаліты», выпушчанага напярэдадні прэм'еры. З гэтай нагоды я сустрэкаўся з пераемніцай Ізабэль, цалкам тупою дзеўкай, наўрад ці здольнай запомніць нават пароль свайго кампутара, — што, зрэшты, не перашкаджала часопісу спраўна выходзіць. Для «Лаліты» я ўзяў такую цытату: «Падаць бедняку паўфранка, таму што ў яго няма хлеба, — гэта пахвальна, але смактаць яму чэлес, таму што ў яго няма каханкі, — гэта занадта: рабіць такое неабавязкова».

Па сутнасці, сказаў я Вэнсану, выходзіць, што і я, сам таго не ведаючы, займаўся *мастацтвам грамадскага дзеяння*. «Так, так...» — адказаў ён, крыху сумеўшыся, і тут я не без разгубленасці заўважыў, што ён *пачырванеў*; гэта было так кранальна — і трошкі распусна. Адначасова да мяне раптам дайшло, што парог гэтага дома, напэўна, ніколі не пераступала нага жанчыны: першае, што зрабіла б жанчына, — яна змяніла б абстаноўку, прынамсі, прыбрала б хоць нейкія рэчы, якія не толькі напаўнялі атмасферу пахам даўніны і нафталіну, а рабілі яе проста-такі пахавальнай.

— З пэўнага ўзросту, як мне ўяўляецца, заводзіць сувязі не надта проста, — сказаў ён, нібыта прачытаўшы мае думкі. — Не так многа падставаў куды-небудзь пайсці, ды і не цягне. І потым, столькі ўсяго трэба рабіць, столькі абавязкаў,

¹ *Medium light* — намёк на надпісы на цыгарэтах: «сярэдне аблегчаныя» (анг.)

клопатаў... пакупкі, мыццё бялізны. Даводзіцца больш часу траціць на сваё здароўе, проста каб падтрымліваць цела ў больш-менш працоўным стане. З пэўнага ўзросту жыццё ператвараецца ў выкананне збору абавязкаў — галоўным чынам.

Пасля сыходу Ізабэль я ўжо крыху адвык гаварыць з людзьмі, разумнейшымі за мяне, здольнымі ўгадваць хаду маіх думак; але галоўнае, у яго словах утрымлівалася жахлівая праўда, і мы на пэўны момант абодва сумеліся — весці гаворку на палавыя тэмы заўжды цяжкавата, я вырашыў лепш павярнуць да палітыкі, трошкі пажартаваць і, вярнуўшыся зноў-такі да мастацтва грамадскага дзеяння, раскажаў, як «Лют уврыер» праз некалькі дзён пасля падзення Берлінскай сцяны паразвешваў па Парыжы дзесяткі плакатаў: «Камунізм ёсць і будзе будучым чалавечтва!». Ён выслухаў мяне так уважліва, так па-дзіцячаму сур'ёзна, што ў мяне сціснулася сэрца, і потым сказаў, што акцыя, хоць і была моцнай, але не мела ніякага пазычнага ці мастацкага значэння, бо «Лют уврыер» — перадусім партыя, гэта ідэалагічная машына, а мастацтва — заўсёды *cosa individuale*¹; нават калі яно выяўляе пратэст, ён становіцца каштоўным, толькі калі гэта пратэст адзіночкі. Ён папрасіў прабачэння за свой дагматызм, сумна ўсміхнуўся і прапанаваў: «Ну што, можа, паглядзім на мае працы? Гэта ўнізе... Спадзяюся, размова пасля будзе болей канкрэтнай». Я ўстаў з крэсла і рушыў за ім да лесвіцы, што пачыналася ад уваходнага калідора. «Я знёс перагародкі, і ў мяне атрымаўся склеп дваццаць на дваццаць метраў. Чатырыста квадратаў — якраз тое, што мне трэба для цяперашняй працы», — сказаў ён нейкім невыразным голасам. Мне рабілася ўсё больш ніякавата: са мной шмат размаўлялі пра шоў-бізнес, пра масмеды, пра мікрасацыялогію, але пра мастацтва — ніколі; мяне напаўняла прадчуванне нечага новага, небяспечнага, можа, нават смяротнага, нейкіх невядомых абшараў, дзе — прыкладна як у каханні — амаль няма чаго выйграваць, затое амаль усё можна страціць.

¹ Асабістая справа (*итал.*).

Лесвіца скончылася; я намацаў пад нагамі роўную падлогу і адпусціў парэнчы. Вакол была поўная цемра. У мяне за плячыма Вэнсан пстрыкнуў выключальнікам.

Спачатку ўзніклі некія формы, неакрэсленыя, мігатлівыя, падобныя да працэсіі міні-зданяў. Потым злева, за некалькі метраў ад мяне, асвятліўся невялікі ўчастак. Я абсалютна не разумеў, адкуль скіравана святло; здавалася, яно паходзіць з самога паветра. «Асвятленне ёсць метафізіка...» — фраза кароткі час круцілася ў мяне ў галаве, потым знікла. Я падшоў бліжэй. На вакзал воднага курорта ў Цэнтральнай Еўропе прыбываў цягнік. Удалечыні заснежаныя горы залівала сонца; зіхацелі азёры, альпійскія лугі. Чароўныя паненкі былі ў доўгіх сукенках, з вуалеткамі. Кавалеры, з усмешкай вітаючы іх, прыўздымалі цыліндры. Усе мелі шчаслівы выгляд. «Найлепшы ў свеце...» — гэтая фраза зіхацела колькі секунд, потым знікла. Лакаматыў ціха выпускаў пару, як вялікі дабрадушны звер. Ва ўсім адчувалася ўраўнаважанасць, усё было на сваім месцы. Святло зрабілася болей прыглушаным. Вечаровае сонца адбівалася ў шыбах казіно, кожная ўцеха несла на сабе пячатку нямецкай прыстойнасці. Потым зрабілася зусім цёмна, і ў прасторы ўзнікла святлівая звільстая лінія: яна складалася з чырвоных сэрцаў з паўпразрыстага пластыку, напалову запоўненых вадкасцю, якая плюхалася ўсярэдзіне. Я прасачыў поглядам за лініяй сэрцаў, і перада мной паўстала новая сцэна: цяпер гэта было азіяцкая вяселле, святкаванае недзе ці то на Тайвані, ці то ў Карэі, карацей, у краіне, якая толькі нядаўна даведалася, што такое багацце. Бледна-ружовыя «Мерсэдэсы» падвозілі гасцей да ганка неагатычнага сабора; муж, у белым смокінгу, плыў па паветры за метр ад зямлі, сплёўшыся мезенымі пальцамі са сваёй нарачнай. Пузатыя кітайскія буды, упрыгожаныя рознакаляровымі лямпачкамі, радасна пацэпваліся. Дзівакаватая, мудрагеліста-пераліўчатая музыка паволі чулася ўсё мацней, а маладыя падымаліся ўсё вышэй у неба і нарэшце завіслі над галавамі прысутных — цяпер яны былі на ўзроўні ружападобнага вітража сабора. Яны абмяняліся доўгім, цнатлівым і, адначасова, глыбокім пацалункам губы ў губы пад апладысменты гасцей — я бачыў, як пляскаюць

маленькія ручкі. На заднім плане пастаўшчыкі закусак прыўздымалі накрыўкі, выпускаючы пару над гарачымі стравамі, кавалачкі крышанае гародніны ўтваралі рознакаляровыя плямкі на паверхні рысу. Затраскаталі петарды, загучалі фанфары.

Але зноў стала цёмна, і я рушыў па няпэўнай, нібыта пракладзенай у лесе сцяжыне, вакол сноўдалі і пераліваліся нейкія залатыя і зялёныя блікі. На чароўнай прыгажосці прагаліне, купаючыся ў сонечных промнях, гарэзавалі сабакі. Пазней сабакі ішлі побач з гаспадарамі, аберагаючы іх сваімі поўнымі любові позіркамі, а яшчэ пазней сабакі паміралі, і на прагаліне паўставалі маленькія стэлы, што ўвекавечвалі любоў, прагулкі пад сонцам, радасць быць разам. Ніводзін сабака не быў забыты: іх рэльефныя фота ўпрыгожвалі стэлы, да падножжа якіх гаспадары паклалі іх любімыя цацкі. Гэта былі помнікі радасці, якім усякія слёзы былі чужыя.

На адлегласці пачалі ўзнікаць, нібы пачэпленыя на дрыготкай фіранцы, залатыя літары, з якіх утвараліся словы. Там было слова «любоў», слова «дабрыня», слова «пяшчота», слова «вернасць», слова «шчасце». Паўстаючы з поўнай цемры, яны ўсё болей ярчэлі, пераходзячы ад матавай залацістасці да асляпляльнага ззяння; потым адно за адным зноў паглыналіся цемрай, але, разгараючыся па чарзе, словы нібы спараджалі адно другое. Я, не спыняючыся, ішоў далей па склепе, кіраваны святлом, якое выхоплівала з цемры то адзін, то другі кут памяшкання. Там былі іншыя сцэны, іншыя выявы, так што ўрэшце я страціў адчуванне часу і набыў яго ў поўнай меры толькі тады, калі, падняўшыся з склепа, апынуўся дзесь на тэрасе ці нечым кшталту зімовага сада і сядзеў там на плеченай з лазы лаве. Над пусткамі за акном апускалася ноч; Вэнсан запаліў вялікую лямпу пад абажурам. Я быў прыкметна ўзрушаны, і ён, не пытаючыся, наліў мне кілішак каньяку.

— Праблема ў тым, — сказаў ён, — што, па праўдзе, я з гэтым ужо й не магу выстаўляцца. Тут безліч настроек, перавезці амаль не магчыма. Да мяне прыходзілі з Упраўлення выяўленчага мастацтва, яны думаюць купіць гэты дом, а потым, можа, здымаць на відэа і прадаваць.

Я зразумеў, што практычны, ці фінансавы бок ён закра-
нуў чыста з ветлівасці, каб вярнуць размову ў нармальнае
рэчышча, бо ў яго становішчы — а ён эмацыйна быў на
астатняй мяжы выжывання — матэрыяльныя праблемы,
вядома ж, мелі ўжо толькі абмежаванае значэнне. Я не
знайшоўся, што адказаць, паківаў галавой і наліў сабе яшчэ
каньяку; яго самавалоданне ў той момант мне здалося проста
палохаючым. Ён загаварыў зноў:

— Ёсць адна вядомая фраза, згодна з якой мастакі падзя-
ляюцца на дзве катэгорыі — рэвалюцыянераў і дэкарата-
раў. Будзем лічыць, што я абраў лагер дэкаратараў. Зрэш-
ты, у мяне асабліва і выбару не было, за мяне вырашыў
свет. Памятаю першую сваю выставу ў Нью-Йорку,
у галерэі Саатчы, з акцыяй «Feed the people. Organize
them» — яны пераклалі назву. Я хадзіў пад уражаннем —
усё-ткі ўпершыню за столькі гадоў французскі мастак
выстаўляўся ў буйной нью-йоркскай галерэі. Я быў у той
час, у дадатак, яшчэ й рэвалюцыянерам і цвёрда верыў
у рэвалюцыйную каштоўнасць сваёй працы. У Нью-
Йорку стаяла вельмі халодная зіма, на вуліцах кожную
раніцу падбіралі памерлых, замерзлых бяздомных; я быў
упэўнены, што людзі, як толькі ўбачаць маю працу, адразу
перамяняцца ў стаўленні: выйдучь на вуліцы і пачнуць
рупліва выконваць прадпісанне, адрасаванае ім з тэлевізара.
Ясная рэч, нічога такога не адбылося: людзі прыходзілі,
трэслі галавамі, казалі адно аднаму разумныя словы
і сыходзілі. На маю думку, рэвалюцыянеры — гэта людзі,
здольныя прыняць бязлітаснасць свету і адказаць яму яшчэ
большай бязлітаснасцю. Я такога кшталту смеласцю не
валодаў. Зрэшты, я быў амбітны, і можа быць, дэкаратары
ў глыбіні душы нават амбітнейшыя за рэвалюцыянераў. Да
Дзюшана мастак лічыў за найвышэйшую мэту прапанаваць
сваё бачанне свету, якое было б адначасова і асабістым,
і дакладным, іначай кажучы — якое хвалявала б; гэта ўжо
было наймавернай амбіцыяй. Пачынаючы з Дзюшана,
мастака больш не задавальняе прапаноўваць сваё бачанне
свету, ён імкнецца стварыць свой свет; ён робіцца ў поўным
сэнсе супернікам Бога. Я ў сваім сутарэнні — Бог. Я вырашыў
стварыць маленькі, беспраблемны свет, дзе няма нічога,

апрача шчасця. Я выдатна разумею рэгрэсіўны характар маёй працы; я ведаю, што яе можна параўнаць з паводзінамі падлеткаў, якія, замест таго каб павярнуцца тварам да сваіх падлеткавых праблемаў і паспрабаваць вырашыць іх, з галавой занураюцца ў калекцыянаванне марак, збіранне гербарыяў ці ў які іншы маленькі, ізаляваны, цёплы і расквечаны яркімі фарбамі свет. Ніхто не адважыцца сказаць мне гэта ў твар, я маю добрыя водгукі ў «Арт-прэс» і ў большасці еўрапейскіх медыяў; але ў позірку дзяўчыны, што прыходзіла з Упраўлення выяўленчага мастацтва, я прачытаў пагарду. Яна была худая, у белым скураным гарнітуры, вельмі смуглая і вельмі сексуальная; я зразумеў, што яна глядзіць на мяне як на маленькае, хворае дзіцяці-калеку. Яна мела рацыю: я і ёсць малы калека, вельмі хворы і не прыстасаваны да жыцця. Я не магу прыняць бязлітаснасці гэтага свету; мне проста не ўдаецца.

Вярнуўшыся ў «Лютэцыю», я доўга не мог заснуць. Усёткі Вэнсан у сваіх дзвюх катэгорыях некага яўна забыў. Як і рэвалюцыянер, гумарыст таксама прымае бязлітаснасць свету і адказвае яму яшчэ большай бязлітаснасцю. Але вынік ягонага дзеяння заключаецца не ў трансфармацыі свету, а ў стварэнні ўмоў, у якіх яго можна цяпець, — праз пераўтварэнне гвалту, непазбежнага ва ўсякім рэвалюцыйным дзеянні, у смех (і, як пабочны эфект, — у немалыя бабкі). Карацей, як усе блазны ва ўсе часы, я быў своеасаблівым *калабарацыяністам*. Я выбаўляў свет ад пакутлівых і бескарысных рэвалюцый — бо карань усякага зла ляжыць у біялогіі й не залежыць ні ад якіх яўных ці ўяўных сацыяльных зменаў; я праліваў святло, гасіў прагу дзейнічаць, выкараняў надзею; вынік у мяне быў размыты.

Некалькі хвілінаў я перабіраў у памяці эпізоды сваёй кар'еры, асабліва ў кіно. Расізм, педафілія, канібалізм, бацьказабойства, катаванне, варварства: менш як за дзесяць год я падмеў ледзь не ўсе самыя даходныя нішы. Забаўна ўсёткі, падумалася мне каторы ўжо раз, што сярод кіношнікаў спалучэнне злосці і смеху лічыцца за наватарства; відаць, не надта часта яны чытаюць Бадлера, гэтыя *прафесіяналы*.

Заставалася парнаграфія, на якой усе дагэтуль абломвалі зубы. Сфера выглядала непадступнай для ўсякіх спроб зрабіць яе вытанчанай і далікатнай. Ні віртуозныя перамяшчэнні камеры, ні вынаходлівая падсветка не стваралі ніякае перавагі: наадварот, усё гэта, здавалася, толькі павялічвае заганы. Болей «дагматычны» падыход з выкарыстаннем прыхаваных камер і кадраў відэаназірання поспеху прынёс не болей: людзі хацелі, каб карцінка была выразнай. Гразнай, але выразнай. Замеры стварыць «высакаякасную парнаграфію» не толькі сталі пасмешышчам, але ўсе скончыліся поўным камерцыйным правалам. Словам, старая прымаўка маркетынгавага кіраўніцтва: «Тое, што людзі ахвотней бяруць тавары шырокага спажывання, не азначае, што яны не купяць нашы прадметы раскошы» — гэты раз дала збой, і адзін з самых прыбытковых сектараў кінавытворчасці трапіў у рукі немаведама якіх венгерскіх, а то й латышскіх падзёншчыкаў. Калі я здымаў «Паскубі мне сектар Газа», я неяк, каб паднабрацца вопыту, правёў цэлы вечар на здымках у аднаго з апошніх дзеючых рэжысёраў-французаў, у Фэрдынана Кабарэля. Той вечар не быў патрачаны марна — зразумела, у чалавечым плане. Нягледзячы на сваё прозвішча, тыповае для паўднёвага захаду Францыі, Фэрдынан Кабарэль быў падобны да аднаго былога адміністратара з «АС/DC»: бледнаскуры, з бруднымі зашмальцаванымі патламі, у майцы «Fuck your cunts»¹ і ў пярсцёнках з чарапамі. Я адразу падумаў, што другога такога мудака яшчэ, напэўна, не бачыў. Трымацца на пльву яму ўдавалася толькі за кошт да смешнага сціснутых тэрмінаў, якія ён навязваў здымачнай групе: за дзень ім накручвалася хвілін па сорок прыдатнага для мантажу матэрыялу, пры гэтым ён паспяваў даваць яшчэ й рэкламныя фота ў «Хот відэа» і, у дадатак, лічыўся сярод сваёй браціі за «інтэлектуала», сцвярджаючы, быццам працуе «надзвычайных умовах». Я ўжо не кажу пра дыялогі («Я заводжу цябе, га, сучка? — Так, ты мяне заводзіш, паскуднік»), я не кажу пра прымітыўнасць рэжысёрскіх заўваг («Так, цяпер дулет» — гэта, натуральна, усім указвала, што акторку за-

¹ Трахайце свае дзіркі (анг.)

раз будуць браць у дзве дзіркі), — больш за ўсё мяне ўразіла яго неверагодная пагарда да выканаўцаў, асабліва мужчынскага полу. Без ніякай іроніі, без ніякага *прыхаванага паг-тэксту* Кабарэль мог раўці ў мегафон на ўдзельнікаў групы што-небудзь кшталту: «Чувакі, слухайце, не будзе стаяць — не будзе грошай!» — або: «Калі гэты зараз кончыць, хай валіць адсюль на хрэн!». Акторцы давалі прынамсі манто з штучнай футры — прыкрыць галізну ў перапынках між сцэнамі; а хлопцы-акторы, калі хацелі сагрэцца, павінны былі прыносіць коўдры з сабою. Урэшце глядач мужчынскага полу пойдзе глядзець на акторку, яна нават можа аднойчы трапіць на вокладку «Хот відэа»; а да актораў стаўленне было не больш, як да чэlesa з ножкамі. У дадатак я даведаўся (што было няпроста, бо французы, як вядома, не любяць гаварыць пра свае заробкі), што калі акторцы за здымачны дзень выплачвалася пяцьсот еўра, дык хлопцы мусілі здавольвацца ста пяцідзесяццю. Зрэшты, яны й не займаліся гэтым рамяством дзеля грошай: як бы неверагодна і сумна гэта не выглядала, яны займаліся ім, *каб трахаць цёлак*. Асабліва мне запамнілася сцэна ў падземным паркінгу: усіх там аж калаціла ад холаду, а два гэтыя дзецюкі, Фрэд і Бэн-жамэн (адзін — лейтэнант-пажарнік, другі — супрацоўнік адміністрацыйнага апарату), меланхалічна надрайваліся, каб у момант *гуплета* быць у форме, і я, пазіраючы на іх, падумаў, што мужыкі ўсё-ткі бываюць часам проста малайцы, калі справа тычыцца жаночай дзіркі.

Гэтыя не самыя бліскучыя ўспаміны прывялі мяне да таго, што на досвітку, праварочаўшыся амаль усю ноч без сну, я зрабіў накід сцэнару з часоваю назвай «Палавыя мянялы з вялікай дарогі», які дазваляў удала спалучыць камерцыйныя перавагі і парнаграфіі, і брутальнага гвалту. Раніцай, жуючы грэнкі ў бары «Лютэцыі», я распісаў уводную сцэну, якая мусіла папярэднічаць тыграм.

Агромністы чорны лімузін (які-небудзь «пакард» мадэлі 60-х) няспешна коціць па прасёлкавай дарозе, між лугоў і абсыпаных яркаю квеценню кустоў жаўтазелю (я думаў здымаць у Іспаніі, дзе-небудзь у раёне Лас-Гурдэса, там у маі вельмі прыгожа); чуецца басавітае вуркатанне матора (кшталту: бамбавік вяртаецца на базу).

На квяцістым лузе парачка займаецца каханнем (высокая трава стракаціць краскамі: званочкі, валошкі, жоўтыя кветкі, чью назву я ніяк не мог успомніць, але на палях пазначыў: «Зрабіць акцэнт на жоўтых кветках»). Спадніца ў дзяўчыны задраная, майка ўзбілася вышэй ад грудзей, словам, з выгляду гэта павінна быць прыгожая сучка. Расшпіліўшы ў хлопца прарэх у штанах, яна вуснамі і языком лашчыць ягоны чэлес. На заднім плане на халастых вурчыць трактар, даючы зразу-мець, што перад намі парачка земляробаў. Невялічкі мінет у перапынку між дзвюма разорамі, «Вясна свяшчэнная»¹ і да т. п. Аднак пры ад'ездзе камеры высвятляецца, што галубкі буркуюць у фокусе аб'ектыву і што напраўду ўсё гэта — здымкі парнаграфічнага фільма, прычым, з выгляду, досыць высакаякаснага, бо здымачная група пры поўным складзе.

«Пакард» спыняецца, засланяючы сенажаць, з яго выходзяць два кілеры ў чорных двухбортных касцюмах. Яны расстрэльваюць з аўтаматаў і юную парачку, і ўсю здымачную групу. Павагаўшыся, я закрэсліў «расстрэльваюць з аўтаматаў»: трэба было прыдумаць болей арыгінальны спосаб — скажам, якога-небудзь кідальніка дыскаў з завострым як лязо краем, яны са свістам праціналі б паве-тра і рассякалі б плоць, у тым ліку ў парачкі палюбоўнікаў. Скарнічаць тут было не варта: хай з рота ў дзяўчыны тырчыць начыста адрэзаны чэлес, ну, і ў такім духу; карацей, трэба было падпусціць *прываблівых кадраў*, як называў гэта мой прадзюсар на здымках «Дыягена-кініка». Я пазначыў на палях: «Прыдумаць прыстасаванне — яйцадзёр».

У канцы эпизоду з задняга сядзення машыны вылазіць таўсценны боўдзіла з абсалютна чорнымі валасамі і бліскучым ад поту, паедзеным воспай тварам, таксама ў чорным двух-бортным касцюме, а следам — шкілетападобны, змрочнага выгляду дзед, кштальту Уільяма Бэроўза, на якім шэры плашч боўтаецца як на жардзіне. Ён аглядае карціну крывавай рэзні (чырвона-пунсовыя жмуты плоці ў зялёнай траве, жоўтыя кветкі, людзі ў чорным), ціха ўздыхае і, павярнуўшыся да таўстуна, прамаўляе: «A moral duty, John»².

¹ Балет Ігара Стравінскага.

² Маральны доўг, Джон (анг.).

Пасля некалькіх зверскіх расправаў, у асноўным над юнымі парачкамі, ато й над падлеткамі, высвятляецца, што нашы падазроныя гаеры — члены асацыяцыі каталікоў-фундаменталістаў, можа, адной з філіяў «Опус дэі»; такі выпадак супраць вяртання старой маралі павінен быў, у маім уяўленні, забяспечыць мне сімпатыі левай крытыкі. Але яшчэ далей аказваецца, што і саміх забойцаў здымае другая здымачная група і што праўдзівая мэта ўсяго гэтага — камерцыялізацыя ўжо не порнафільмаў, а сцэн брутальнага гвалту. Сюжэт у сюжэце, фільм у фільме і да т. п. Жалезабетонны праект.

Словам, як я тым самым вечарам сказаў свайму агенту, я зноў развіваўся, я працаваў, намацваў свой былы рытм; ён заявіў, што вельмі гэтаму рады, і прызнаўся, што пачынаў ужо хвалявацца. У сваіх словах я, да пэўнай ступені, быў шчыры. Толькі праз два дні, сеўшы ў самалёт, каб вярнуцца ў Іспанію, я зразумеў, што ніколі не скончу гэтага сцэнару — ужо не кажучы пра здымкі фільма. У Парыжы ўвесь час адбываецца нейкае сацыяльнае варушэнне, і ў вас узнікае ілюзія, быццам вы поўны планаў, праектаў; але я ведаў, што, вярнуўшыся ў Сан-Хасэ, зноў ператварыся ў ляжачы камень. Я дарма стараўся глядзецца франтам — чым далей, тым я болей скурчваўся, як старая малпа. Я адчуваў сябе здрабнелым і выціснутым, як лімон; сваім бурчаннем, сваім мармытаннем я ўжо нагадваў дзеда. Мне было сорок сем, і я ўжо трыццаць год смяшыў да сябе падобных; цяпер я быў кончаны, выпушчаны, нерухома. Апошняя іскра цікаўнасці, якая яшчэ ўспыхвала ў маіх вачах, калі я глядзеў на свет, таксама мусіла неўзабаве згаснуць, і тады я стану сапраўдным каменем, толькі з прыглушаным адчуваннем тупога болю. Мая кар'ера зусім не была правалам, прынамсі ў камерцыйным плане: калі на гэты свет наваліцца дастаткова брутальна, калі з ім асабліва не малімоннічаць, ён урэшце выплуне вам свае брудныя бабкі; але ён ніколі, ніколі не верне вам радасці.

Даніэль24,11

Марыя23 — пэўна, як і Марыя22 у яе ўзросце, — прывабны і жыццярадасны неачалавек. Хоць для нас у старэнні няма трагізму, які быў характэрны для людзей апошняга перыяду, тым не менш яно не пазбаўленае некаторых пакутаў. Як і нашыя радасці, гэтыя пакуты вельмі ўмеркаваныя; але зноў-такі застаюцца індывідуальныя адрозненні. Марыя22, напрыклад, рабілася часам надзіва падобнай да колішніх людзей; пра што сведчыць хоць бы гэтае, напісанае зусім не ў неачалавечым духу, пасланне, якое яна мне ўрэшце так і не адправіла (яго знайшла ўчора ў яе архіўных файлах Марыя23):

*Старая цётка, у журбе
У плашч схаваўшы
Нос свой кручкваты,
Пятра Святога плошчу пераходзіць.*

37510,236,43725,82556. Старыя, лысыя, сур'ёзныя людзі ва ўсім шэрым едуць у інвалідных калясках сустрэчнымі курсамі на адлегласці некалькіх метраў адно ад аднаго. Яны рухаюцца ў нейкай неабсяжнай, шэрай і голай прасторы: няма ні неба, ні гарызонту, нічога; суцэльная шэрасць. Кожны нешта мармыча сабе пад нос, увабраўшы галаву ў плечы, не заўважаючы іншых, не гледзячы нават на шэрую прастору вакол. Пры больш пільным разглядзе высвятляецца, што паверхня, па якой яны едуць, ледзь прыкметна выгнутая; невялікія перапады ўзроўняў утвараюць сістэму ізагіпсаў, якія вызначаюць накірунак руху калясак і, у нармальных умовах, павінны выключачь усякую магчымасць іх сустрэчы.

Мне здаецца, Марыя²², ствараючы гэтую карціну, хаче паказаць, што адчулі б людзі ранейшай расы, калі б сутыкнуліся з аб'ектыўнай рэальнасцю жыцця кожнага з нас, — сённяшнія дзікуны, дарэчы, на гэта абсалютна няздольныя: яны хоць і блукаюць паміж нашымі маэнткамі, хоць і хутка засвойваюць, што ад іх лепш трымацца далей, але не маюць ні найменшай магчымасці ўявіць сабе рэальныя тэхналагічныя ўмовы нашага існавання.

Як сведчыць каментар Марыі²², яна, відаць, пад канец пачала адчуваць да дзікуноў нават пэўную спагаду. У гэтым яна збліжаецца з Полам²⁴, з якім, дарэчы, падтрымлівала актыўнае ліставанне; аднак калі Поль²⁴, апісваючы абсурднасць існавання дзікуноў, асуджаных жыць у пакутах, і зычачы ім, у якасці дабратворнага ратунку, хуткай смерці, знаходзіць пэўныя шапэнгаўэраўскія інтанацыі, то Марыя²² ідзе далей, выказваючы меркаванне, што іх лёс мог бы быць іншым і што пры пэўных умовах яны маглі б мець не такі трагічны канец. Між тым ужо неаднаразова было даказана, што фізічны боль, які суправаджаў усё чалавечае існаванне, быў неад'емнаю, уласціваю людзям рысай, бо вынікаў непасрэдна з неадэкватнай будовы іх нервовай сістэмы, гэтак сама як іх няздольнасць будаваць міжасабовыя дачыненні ў іншым ключы, апроч супрацьстаяння, вынікала з адноснай недаразвітасці іх сацыяльных інстынктаў у параўнанні са складанай структурай супольнасцяў, якія дазваляў ствараць іх інтэлект, — гэта было відавочным ужо на стадыі племя сярэдніх памераў, не кажучы пра гіганцкія кангламераты, якія асацыююцца сёння з першымі этапамі іх канчатковага знікнення.

Інтэлект дае ўладу над светам; ён мог узнікнуць толькі ўнутры сацыяльнага біялагічнага віду і праз пасрэдніцтва мовы. Але пазней тая самая схільнасць да сацыяльнага аб'яднання, дзякуючы якой інтэлект узнік, ператварылася ў перашкоду яго развіццю — гэта адбылося з увядзеннем тэхналогій штучнай перадачы інфармацыі. Адзіным шляхам было знікненне грамадскага жыцця, вучыць Вярхоўная Сястра. Тым не менш адсутнасць усякага фізічнага кантакту паміж неалюдзьмі часам магла мець, а часам мае дагэтуль характар аскезы; дарэчы, гэтае слова Вярхоўная Сястра

і ўжывае ў сваіх пасланнях, прынамсі ў іх інтэрмедыйнай фармулёўцы. Сярод паведамленняў, дасланных мною Марыі²², ёсць некаторыя, дзе афектыўны бок пераважае над кагнітыўным ці прапазіцыйным. Я ніколі не адчуваў да яе таго, што людзі называлі *жаданнем*, але часам, ненадоўга, мог даць сябе завабіць на пахілую дарожку *пачуццяў*.

Далікатная, пазбаўленая расліннасці, кепска ўвільготненая скура людзей надзвычай чуйна рэагавала на адсутнасць ласкі. Паляпшэнне кровазвароту ў сасудах скурнага покрыва і невялікае паніжэнне чуйнасці нервовых валокнаў тыпу I дазволілі, пачынаючы ўжо з першых пакаленняў неалюдзей, паменшыць пакуты, звязаныя з адсутнасцю кантакту. Разам з тым мне цяжка ўявіць, як можна пражыць цэлы дзень, ні разу не пагладзіўшы па шэрсты Фокса, не адчуўшы цяпла яго маленькага, поўнага любові цельца. І па меры таго, як мае сілы слабеюць, патрэба ў гэтым не меншае, па-мойму, яна толькі робіцца яшчэ пільнейшай. Фокс гэта адчувае, радзей просіцца пагуляць, прыціскаецца, кладзе галаву мне на калені; у такім становішчы мы праводзім цэлыя ночы: няма сну прыемнейшага, чым побач з любімай істотай. Потым настае новы дзень, над домам узыходзіць сонца; я напаўняю Фоксаву місу, вару сабе каву. Цяпер я ведаю, што не скончу свайго каментарара. Я без асаблівай шкадобы развітаюся з існаваннем, якое не прыносіла мне ніякай рэальнай радасці. Разважаючы пра смерць, мы дасягнулі таго стану духу, да якога, як паведамляюць тэксты цэйлонскіх манахаў, імкнуліся будысты «малой калясніцы»; у момант скону наша жыццё «нагадвае задзьмутую свечку». Ці яшчэ, следам за Вярхоўнай Сястрой, мы можам сказаць, што нашы пакаленні змяняюць адно адно, «як старонкі гартанай кнігі».

Марыя²³ засыпае мяне паведамленнямі, але я не адказваю. Гэтым ужо зоймецца Даніэль²⁵ — калі захоча, ён захавае кантакт. Па канечнасцях бяжыць халадок, гэта знак, што апошняя гадзіна ўжо блізкая. Фокс усё адчувае, ціха скуголіць, ліжа мне на нагах пальцы. Я ўжо не раз бачыў, як Фокс паміраў і як потым яго замяняў дваінік; мне знаёма, як стульваюцца павекі, як знікае пульс, не парушаючы глыбокага, жывёльнага супакою яго прыгожых карых ва-

чэй. Я не магу пранікнуць у гэтую мудрасць, ніводзін не-
ачалавек па-сапраўднаму не зможа ў яе пранікнуць; я магу
толькі наблізіцца да яе, самахоць запаволіць рытм дыхання
і чаргавання думак.

Сонца падымаецца ўсё вышэй, дасягае зеніту; але холад
адчуваецца ўсё мацней. На імгненне ўспываюць невыраз-
ныя ўспаміны, потым знікаюць. Я ведаю, мая аскеза не пой-
дзе марна; я ведаю, што стану часцінкай сутнасці Жыхароў
Будучыні.

Чаргаванне думак замірае таксама. Застаецца, напэўна,
пара хвілін. Я не адчуваю нічога, апроч ледзь прыкметнага
суму.

Частка другая

Каментар Даниэля25

Даніэль 1, 12

У першы перыяд жыцця сваё шчасце ўсведамляеш пасля таго, як яго страціў. Потым прыходзіць сталасць, калі, толькі пачаўшы жыць шчасцем, ужо ведаеш, што ўрэшце яно будзе страчана. Сустрэўшы Красуню, я зразумеў, што дасягнуў гэтага сталага ўзросту. Але адначасова зразумеў, што не ўступіў яшчэ ў трэці ўзрост, у век сапраўднае старасці, калі ўсведамленне немінучае страты шчасця ўвогуле не дазваляе жыць.

Што да Красуні, то скажу проста, без метафар і перабольшання: яна вярнула мяне да жыцця. Побач з ёю я перажыў хвіліны найвышэйшага шчасця. Можна, мне ўвогуле ўпершыню выпала нагода прамовіць гэтую простую фразу. Я перажыў хвіліны найвышэйшага шчасця. Яно было ў ёй і вакол яе; яно было, калі я быў у ёй, і крыху раней, і крыху пазней. Час на гэтай стадыі яшчэ існаваў; былі доўгія моманты, калі абсалютна ўсё нерухомела, а потым зноў абрыналася ў адно пакутлівае «пасля». Пазней, праз некалькі тыдняў пасля нашай сустрэчы, асобныя шчаслівыя моманты зліліся, сплавіліся, і ўсё маё жыццё ў яе прысутнасці, падае поглядам ператварылася ў шчасце.

Красуню насамрэч звалі Эстэр. Я ніколі не называў яе Красуняй — прынамсі, у яе прысутнасці.

Гэта была dziўная гісторыя. Яна перагарнула мяне, яна цалкам перагарнула мяне, мая Красуня... Але самае, мабыць, dziўнае, што я амаль гэтаму не здзівіўся. Мабыць, я меў схільнасць, у сваіх стасунках з людзьмі (ледзьве не напісаў: «у афіцыйных стасунках з людзьмі»), — зрэшты, яны ў мяне,

у прынцыпе, былі якраз такія), — мабыць, я меў схільнасць перабольшваць свой стан адчаю. А значыць, нешта ўва мне ведала, ведала заўсёды, што ўрэшце я сустрэну каханне — я кажу пра каханне ўзаемнае, адзінае, якое мае значэнне, адзінае, якое можа рэальна прывесці да іншага парадку светаўспрымання, калі індывідуальнасць расколваецца, калі ўласцівасці свету паўстаюць у новым святле і яго далейшае існаванне бачыцца правамерным. Пры гэтым я зусім не быў наіўняком; я ведаў, што большасць людзей нараджаюцца, старэюць і паміраюць, так і не зведаўшы кахання. Неўзабаве пасля эпідэміі так званага «каровінага шаленства» увялі новыя нормы, якія дазвалялі прасачыць паходжанне ялавічыны. У мясных аддзелах супермаркетаў, ва ўстановах фаст-фуду з'явіліся невялікія цэтлікі з прыкладна такім тэкстам: «Народжана і выгадавана ў Францыі. Зарэзана ў Францыі». Якое простае жыццё, далібог.

З пункту погляду акалічнасцяў пачатак нашай гісторыі быў да крайнасці банальны. Калі мы сустрэліся, мне было сорок сем, ёй дваццаць два. Я быў багаты, яна — прыгожая. Акрамя таго, яна была акторка, а кінарэжысёры спяць са сваімі акторкамі, гэта вядома; ёсць нават фільмы, у стварэнні якіх гэта, відаць, было якраз асноўным матывам. З іншага боку, ці мог я лічыцца за кінарэжысёра? Як рэжысёр я меў у сваім актыве толькі «На дзве мухі пазней», а ад здымкаў «Палавых мянял з вялікай дарогі» збіраўся адмовіцца — па сутнасці, я нават ад іх ужо і адмовіўся ў той самы момант, як вярнуўся з Парыжа; калі таксі спынілася перад маім домам у Сан-Хасэ, я без рызыкі памыліцца ўсвядоміў, што сілы на гэта ў мяне больш няма і працягу праект мець не будзе, які і любы іншы, дарэчы. Справы, тым часам, ішлі сваёй чарадой, у хаце мяне чакаў дзесятак факсаў ад еўрапейскіх прадзюсараў, якія хацелі пазнаёміцца з дэталямі. Мая эксплікацыя абмяжоўвалася адной фразай: «Аб'яднаць камерцыйныя перавагі парнаграфіі і брутальнага гвалту». Гэта была нават не эксплікацыя, самае большае — *пітч*, але мой агент сказаў, што ўсё добра, так цяпер робіць большасць маладых рэжысёраў: сам таго не ведаючы, я аказаўся сучасным прафесіяналам. І яшчэ — асноўныя іспанскія

акторскія агенцтвы прыслалі мне тры DVD, якія я вырашыў праглядзець, маючы на ўвазе «верагодны сексуальны змест» будучага фільма.

Вось так і пачалася найвялікшая гісторыя кахання ў маім жыцці — прадказальна, звычайна і нават, калі хочаце, пошла. Заклаўшы ў мікрахвалёўку паўфабрыкат пад назвай «Рысавы ласунак», я сунуў у дыскавод першы дыск, які трапіўся. Пакуль страва грэлася, я паспеў адкінуць першых трох кандыдатак. Праз дзве хвіліны печ дзінькнула, я выняў талерку, прыправіў рыс вострым соўсам «Suzi Weng»; у гэты момант на гіганцкім экране ў глыбіні гасцінай пайшлі кадры прэзентацыйнага роліку Эстэр.

Я пераматаў у паскораным рэжыме дзве першыя сцэны — з нейкай таннай камедыі і яшчэ больш пасрэднага дэтэктыўнага серыяла; але нешта ўсё-ткі зачэпіла маю ўвагу, я трымаў палец на пульсе, і калі скончыўся другі эпізод, націснуў на кнопку і перайшоў на нармальную хуткасць.

Яна стаяла голая ў нейкім не надта зразумелым пакоі — мабыць, у мастацкай майстэрні. Ужо ў самым пачатку сцэны яе аблівалі жоўтаю фарбай — той, хто гэта рабіў, заставаўся за кадрам. Потым яна ляжала ў цэлай лужыне гэтай асляпляльна-жоўтае фарбы. Мастак — было відаць толькі ягоныя рукі — выліваў на яе ядро сіняй фарбы і потым размазваў па яе жываце і грудзях; яна глядзела ў яго бок з вясёлым даверам. Узяўшы яе за руку, ён падказваў, што рабіць, яна пераварочвалася на жывот, ён зноў ліў фарбу, цяпер на паясніцу, размазваў па ягадзіцах, спіне, і ягадзіцы пацэпваліся ў такт руху ягоных рук. У яе твары, у кожным жэсце прысутнічала незвычайная бязвіннасць і пачуцёвае зачараванне.

Я быў знаёмы з працамі Іва Кляйна — я запоўніў гэты прабел пасля сустрэчы з Вэнсанам — і ведаў, што заснятая акцыя не ўяўляла ў мастацкім плане нічога арыгінальнага і цікавага; але хто думае пра мастацтва, калі магчыма шчасце? Я пракруціў гэты эпізод разоў дзесяць запар; у мяне стаяў, гэта ясна, але апроч таго, я, па-мойму, ужо тады, ужо з першых хвілін шмат чаго зразумеў. Я зразумеў, што пакахаю Эстэр, пакахаю апантана, безаглядна і беззваротна.

Я зразумеў, што гэта будзе гісторыя такой сілы, што зможа мяне забіць і нават напэўна заб'е, калі Эстэр мяне разлюбіць, бо ўсяму ёсць мяжа і які б кожны з нас ні быў трывалы, урэшце кожны з нас памірае ад кахання ці, дакладней, ад яго адсутнасці — словам, як ні круці, а рэч гэта абсалютна забойчая. Такім чынам, ужо з першых хвілінаў шмат што было прадвызначана, працэс ужо, як кажуць, пайшоў. Я мог яго яшчэ перапыніць, я мог не сустракацца з Эстэр, знішчыць дыск, адправіцца ў далёкае падарожжа; але на практыцы я ўжо назаўтра патэлефанаваў яе агенту. Натуральна, ён быў у захапленні — так, гэта магчыма, па-мойму, яна цяпер нічым не занятая, кан'юнктура — вы ж ведаеце не горш за мяне — цяпер такая няпростая, а мы з вамі раней не супрацоўнічалі? — папраўце мяне, калі я памыляюся, — вельмі рады, вельмі-вельмі рады, — «На дзве мужі пазней», сапраўды, паўсюль мелі шырокі рэзананс — паўсюль, апроч Францыі; ён гаварыў на вельмі правільнай ангельскай мове, дый Іспанія ўвогуле асучаснівалася з неверагодна хуткасцю.

Наша першае спатканне адбылося ў бары на вуліцы Абіспо-дэ-Леон, бары даволі вялікім, даволі тыповым, з абшалаванымі цёмным дрэвам сценамі і зацэненымі тэнтамі вокнамі, — я быў ёй, бадай, удзячны, што яна прапанавала не якую-небудзь «Планету Галівуд». Я спазніўся на дзесяць хвілін, і як толькі яна ўзняла на мяне вочы, пытанне аб свабоднай волі больш не стаяла, з гэтага імгнення мы былі ўжо ў *наканаванасці*. Я апусціўся на банкетку насупраць — прыкладна з такім самым пачуццём, якое было ў мяне некалькі гадоў назад, калі мне рабілі агульны наркоз: гэта было адчуванне лёгкага, добраахвотнага сыходу з жыцця, з інтуітыўным усведамленнем, што смерць урэшце, відаць, вельмі простая штука. На ёй былі вузкія джынсы з нізкаю таліяй і шчыгульны ружовы топік, які пакідаў голымі плечы. Калі яна пайшла нам што-небудзь замовіць, я ўбачыў яе стрынгі, таксама ружовыя, яны вылезлі над джынсамі, і ў мяне адразу пачаў цвярдзец. Калі яна вярталася ад стойкі, мне каштавала вялікіх намаганняў адарваць позірк ад яе пупка. Яна заўважыла гэта, усміхнулася і села на банкетку

побач са мной. Сваімі светла-бландзіністымі валасамі, вельмі белаю скурай яна была зусім не падобная да тыповай іспанкі — я сказаў бы, хутчэй да рускай. У яе былі прыгожыя карыя, уважлівыя вочы, і я не надта памятаю, якія былі мае першыя словы, але, па-мойму, я ледзь не з парога адзначыў, што ад здымкаў фільма збіраюся адмовіцца. Яе гэта, здаецца, не так расчаравала, як здзівілася. Яна спытала — чаму.

Я, па сутнасці, і сам не ведаў і, здаецца, пусціўся тады ў нейкія даволі доўгія тлумачэнні, якія ўзыходзілі да часу, калі мне было столькі ж, колькі цяпер ёй — яе агент паспеў мне паведаміць, што ёй дваццаць два. З тлумачэнняў вынікала, што я пражыў у цэлым сумнае, самотнае жыццё, напоўненае напружанай працай уперамежку з частымі перыядамі дэпрэсіі. Словы прыходзілі лёгка, хоць я гаварыў па-ангельску, часам яна прасіла паўтарыць тую ці іншую фразу. Словам, я збіраюся адмовіцца не толькі ад гэтага фільма, а ўвогуле амаль ад усяго, сказаў я ў заключэнне; у мяне не засталася ніякай амбіцыі, ніякай волі да перамогі ці нечага яшчэ ў такім родзе, я гэты раз, здаецца, напраўду стаміўся.

Яна зірнула на мяне з неўразуменнем, быццам я выбраў нейкае няўдалае слова. Але я казаў так, як ёсць, можа быць, мая стома была не фізічная, можа быць, яна была нервовая, але якая розніца? «Я болей ні ў што не веру», — урэшце прамовіў я.

— Maybe, it's better...¹ — сказала яна, потым паклала руку мне паміж ног. Апусціўшы галаву мне на плячо, яна пачала лёгенька паціскаць чэлес пальцамі.

У нумары гатэля яна крыху распавяла пра сябе. Яе, вядома, можна лічыць за акторку: у яе ж былі ролі і ў невялікіх камедыях, і ў дэтэктыўных серыялах — дзе яе звычайна гвалцілі і душылі розныя псіхопаты, — і ў некалькіх рэкламных ролях таксама. А нядаўна яна выканала нават галоўную ролю ў адным поўнаметражным фільме, іспанскай вытворчасці, але ён пакуль не выйшаў у пракат, дый усё

¹ Можа, так яно лепей (анг.).

адно фільм дрэнны; іспанскае кіно, на яе думку, увогуле асуджанае на выміранне, прычым хуткае.

Можна з'ехаць за мяжу, запарэчыў я; у Францыі, напрыклад, фільмы яшчэ здымаюць. Так, але невядома, ці добрая яна актрыса, ды і ці хоча ўвогуле быць актрысай. У Іспаніі ёй часам удаецца знайсці працу дзякуючы нетыповай знешнасці; яна ўсведамляе, што гэта ўсяго толькі шанец і ён вельмі адносны. Акторскае рамяство яна, па сутнасці, лічыць за *пагпрацоўку*: па грошак лепш, чым разносіць піцу ці раздаваць флаеры на дыскатэку, але і знайсці цяжэй. Яшчэ яна вывучае ігру на фартэпіяна і філасофію. А галоўнае — хоча жыць.

Ледзь не той самы набор заняткаў, што ў высакароднай дзяўчыны з XIX стагоддзя, машынальна падумаў я, расшпільваючы на ёй джынсы. З джынсамі ў мяне заўжды былі цяжкасці, з гэтымі іх вялікімі металічнымі гузікамі, ёй давялося мне дапамагаць. Затое, увайшоўшы ў яе, я адразу пачуўся прыемна, я, напэўна, ужо і забыў, што гэта настолькі прыемна. А можа, мне так прыемна ніколі і не было, можа, я ніколі і не адчуваў такой асалоды. Гэта ў сорок сем год; дзіўнаватая штука жыццё.

Эстэр жыла з сястрой, ну, той сястры было сорок два, так што яна хутчэй служыла Эстэр за маці; а сапраўдная маці была ці не вар'яткай. Айца Эстэр не ведала, нават імя, ніколі не бачыла яго фота, нічога.

У яе была вельмі далікатная скура.

Даніэль 25, 1

Калі агароджа за мной зачынілася, скрозь аблокi раптам праглянула сонца, і ўвесь маёнтак патануў у сляпучым святле. Фарба, што пакрывала фасады, утрымлівала невялікую колькасць нізкарадыёактыўнага радыю; гэта забяспечвала эфектыўную абарону ад магнітных бур, але павышала каэфіцыент светлаадбівальнасці будынкаў; першымі днямі рэкамендавалася насіць засцерагальныя акулеры.

Слаба памахваючы хвостом, да мяне падышоў Фокс. Сабака-друг рэдка перажывае неачалавека, з якім правёў жыццё. Вядома, ён апазнае генетычную тоеснасць пераемніка, бо той мае тоесны цялесны пах, але ў большасці выпадкаў гэтага мала, сабака перастае гуляць і харчавацца і хутка, цягам некалькіх тыдняў, здыхае. Таму я ведаў, што пачатак майго рэальнага існавання будзе адзначаны жалобай, і ведаў таксама, што гэтае існаванне будзе праходзіць у рэгіёне з высокай шчыльнасцю дзікуноў, дзе правілы бяспекі трэба выконваць вельмі пільна; апроч таго, я быў падрыхтаваны да асноўных элементаў класічнага жыцця.

Адно, чаго я не ведаў і што выявіў, толькі патрапіўшы ў кабінет майго папярэдніка, — гэта што Даніэль 24 рабіў рукапісныя нататкі, не выкладаючы іх у каментар па сваім IP-адрасе, — гэта было досыць незвычайна. Большасць нататак сведчыла пра нейкую дзіўную горыч і расчараванне, як хоць бы вось гэтая, накрэмзаная на выдранай з блакнота паперцы:

*Насякомые б'юцца аб сцены
Ў герметычным устылым палёце,
І няма ў ім ніякага сэнсу,
Толькі хібаў старых паўтарэнне.*

У іншых адчуваўся нейкі адбітак стомы, надзіва чалавечага адчування пустэчы:

*Ужо многія месяцы ніводнага запісу
І ніводнай падзеі, вартай быць запісанай.*

У абодвух выпадках ён выкарыстоўваў некадаваны фармат. Хоць я не быў падрыхтаваны сутыкнуцца з канкрэтна такога кшталту нечаканасцю, яна мяне зусім не здзівіла: я ведаў, што ўвесь род Даніэляў, пачынаючы з заснавальніка, схільны да некаторай формы няўпэўненасці і прыніжанай самаацэнкі. Тым не менш апошні знойдзены мною запіс, пакінуты ім на тумбачцы каля ложка і зроблены, мяркуючы па стане паперы, зусім нядаўна, мяне вельмі ўразіў:

*Я чытаю Біблію ў басейне,
Хоць гатэль зусім не лепшы самы.
Данііл, ад слоў тваіх гаршэй мне,
Неба пакрывае колер драмы.*

Лёгкі гумар і самаіронія — як, зрэшты, і прамы намёк на некаторыя складнікі чалавечага жыцця — былі тут настолькі выразныя, што гэты запіс без ніякай нацяжкі можна было б прыпісаць Даніэлю¹, нашаму далёкаму продку, а не аднаму з яго нашчадкаў-неалюдзей. Выснова напрошвалася сама сабой: паступова паглыбляючыся ў трагікамічную біяграфію Даніэля¹, мой папярэднік мала-памалу ўвабраў у сябе некаторыя рысы яго асобы; у пэўным сэнсе якраз гэта і мелі на мэце Заснавальнікі, але, насуперак настаўленням Вярхоўнай Сёстры, ён не здолеў захаваць належную крытычную дыстанцыю. Такая небяспека існавала, яна фігуравала ў каталозе паводзін, і я адчуваў сябе гатовым ёй супрацьстаяць, а галоўнае, я ведаў, што іншага выйсця няма. Калі мы хочам падрыхтаваць прышэсце Жыхароў Будучыні, мы павінны спачатку наследаваць людзям у іхніх слабасцях, неўрозах, сумненнях; мы павінны зрабіць іх цалкам сваімі, каб потым перамагчы. Абсалютна дакладнае аднаўленне генетычнага кода, глыбокае разважанне над аповедам аб жыцці папярэдніка, складанне каментара — вось тры непарушныя стаўпы нашае веры, пачынаючы ад эпохі Заснавальнікаў. Перш чым прыгатаваць сабе што-небудзь

перакусіць, я склаў далоні і звярнуўся з кароткай малітвай да Вяроўнай Сястры, пасля чаго зноў адчуў яснасць думкі, раўнавагу й актыўнасць.

Перад сном я прагледзеў каментар Марыі²²; я ведаў, што неўзабаве аднаўлю кантакт з Марыяй²³. Фокс лёг побач, ціхенька ўздыхнуў. Неўзабаве яму было наканавана памерці побач са мной — ён гэта ведаў; цяпер гэта быў ужо стары сабака; ён амаль адразу заснуў.

Гэта быў іншы свет, адзелены ад звычайнага ўсяго некалькімі сантыметрамі тканіны — неабходным сродкам грамадскай бяспекі, бо 90% мужчын, якім давялося б сутыкнуцца з Эстэр, адразу адчулі б неадольнае жаданне ў яе ўвайсці. Сцягнуўшы з яе джынсы, я пэўны час яшчэ пагуляў з ружовымі стрынгамі і адзначыў, што яе похва хутка ўвільгатняецца; была пятая гадзіна вечара. Так, гэта быў іншы свет, і я заставаўся ў ім да адзінаццаці раніцы — крайняга часу для сьнедання, а ў мяне пачынала ўзнікаць сур'езная патрэба пад'есці. Верагодна, я кароткімі ўрыўкамі засынаў. Але ў астатнім гэтыя некалькі гадзінаў былі апраўданнем майго жыцця. Я зусім не перабольшваў — і ведаў, што не перабольшваю: мы абое апынуліся там, дзе ўсё было дарэшты проста. Сексуальнасць, ці, дакладней, пажада, несумненна, была тою тэмай, якую я шмат разоў закранаў у сваіх скетчах. Што вакол сексуальнасці, ці, дакладней, пажады, круціцца вельмі шмат чаго ў гэтым свеце, я ўсведамляў не горш за ўсякага іншага — а можа, і лепш за многіх. Пры ўсіх гэтых абставінах, я, будучы далёка не маладым комікам, паддаваўся часам пэўнаму скептыцызму: можа, сексуальнасць усё-ткі, як і многае, як амаль усё ў гэтым свеце, — рэч залішне *раздзьмутая*; можа, гэта проста банальны *хітрык*, каб узмацніць суперніцтва між людзьмі і ажывіць функцыянаванне ўсёй супольнасці. Можа, сексуальнасць — гэта не больш, чым якісь абед у «Таёване»¹ ці

¹ «Таёван» — кельтавы рэстаран, якія займае дзевятае месца па папулярнасці з 6544 парыжскіх рэстаранаў, хоць мае дзве зоркі.

«Бэнтлі Кантынентал СТ», — нешта, дзеля чаго няма прычын так ужо мітусіцца.

Гэтая ноч паказала, што я не меў рацыі, і вярнула мяне да болей простага бачання светапарадку. Назаўтра, вярнуўшыся ў Сан-Хасэ, я спусціўся на Плая-дэ-Мансул. Любуючыся морам і сонцам, якое ў яго апускалася, я напісаў верш. Факт забаўны ўжо сам па сабе: раней я не толькі ніколі не пісаў вершаў, але практычна ніколі іх не чытаў, за выключэннем Бадлера. Зрэшты, паэзія, наколькі я ведаў, ужо даўно памерла. Я досыць рэгулярна купляў адзін літаратурны кварталнік з некаторай схільнасцю да эзатэрыкі — паспраўднаму сам не належачы да літаратары, я часам усёткі адчуваў пэўную блізкасць з ёю: што ні кажы, але свае скетчы я пісаў сам, і хоць у мяне не было іншых намераў, апроч стварэння прыблізнай пародыі на размоўны стыль, я разумеў, як цяжка бывае падбіраць словы, складаць іх у фразы, каб урэшце ўсё не апынулася зваленым у адну бязладную кучу ці не ператварылася ў нудоту. Гады два назад я прачытаў у тым кварталніку доўгі артыкул пра смерць паэзіі, прычым аўтар лічыў гэтую смерць лагічнай і непазбежнай. На яго думку, паэзія, як пазакантэкстуальная мова, што ўзнікла да раздзялення паняццяў рэч-уласціvasць, ужо даўно і незваротна пакінула свет людзей. Яна месціцца ў тым прымітыўна-пачатковым абшары, доступ да якога нам ужо назаўжды закрыты, бо ён існаваў да сапраўднага ўтварэння такіх паняццяў як рэч і мова. Будучы няздольнай перадаваць болей дакладную інфармацыю, чым простыя фізічныя і эмацыйныя адчуванні, і па сваёй сутнасці нібыта паходзячы з нейкага магічнага стану чалавечага розуму, паэзія непапраўна састарэла з узнікненнем надзейных працэдур аб'ектыўнага сведчання. Тады мне ўсё гэта здалося пераканаўчым, але сёння, не памыўшыся раніцай, я ўсё яшчэ адчуваў на сабе водар Эстэр, яе смак (паміж намі ні разу не ўзнікла пытання аб прэзерватыве, пра яго проста ніхто не абмовіўся, і мне здаецца, у яе нават думкі такой не ўзнікла — і ў мяне таксама, што болей дзіўна, бо мае першыя любоўныя ўцехі супалі з пашырэннем СНІДу, прычым СНІД тады абяцаў непазбежную смерць — гэта ж павінна было неяк на мяне паўплываць). Зрэшты, СНІД — гэта штось яўна

з вобласці кантэкстуальнага, іначай пра яго і не скажаш; ва ўсякім разе, свой першы верш я напісаў тою раніцай, калі ўсё яшчэ адчуваў вакол сябе пахі Эстэр. Вось гэты верш:

*Заўжды ў душы я знаў:
Сустрэну я любоў,
Хай не нашмат раней,
Чым напаткаю смерць.*

*Я меў заўсёды веру,
Бярог яе заўжды:
Каханне — не хімера,
Каханне — гэта ты.*

*Як станеш ты маёй,
Жыцця гэта нагасць мне.
І я адчую шчасце
Рэальнасці тваёй,*

*Тваіх пяшчотаў краскі
І цела хараство.
Не, ты — не бажаство,
Ты — звер з жывёльнай ласкай.*

Пасля той ночы, калі над Мадрыдам зноў устала сонца, я выклікаў таксі і некалькі хвілін чакаў яго ў гасцінічным холе разам з Эстэр, якая тым часам адказвала на шматлікія паведамленні, што паспелі назбірацца на яе мабільным. Уначы яна таксама некалькі разоў камусьці тэлефанавала, сацыяльнае жыццё ў яе, відаць, было вельмі насычанае; размовы ў сваёй большасці завяршаліся формулай «un besito» ці часам «un beso»¹. Я не надта размаўляў па-іспанску, так што нюанс, калі ён быў, ад мяне ўнікаў, але ў тую хвіліну, калі таксі спынілася перад гатэлем, я ўсвядоміў, што на практыцы яна амаль не цалавалася. Гэта было досыць забаўна, бо каітус ёй падабаўся ва ўсіх яго формах, яна вельмі зграбна падстаўляла зад (пупка ў яе была невялікая, але крута выгнутая, хутчэй як у хлопчыка), і смактала без вагання, нават з энтузіязмам; але кожны раз, калі мае вусны набліжаліся да ейных, яна крыху сарамліва адварочвалася.

¹ Бусенькі... бусі (*исп.*).

Я паклаў дарожную сумку ў багажнік; яна падставіла шчочку, мы абмяняліся хуткім пацалункам, і я сеў у машыну. Праехаўшы некалькі метраў па вуліцы, я павярнуўся махнуць ёй на развітанне рукой, але яна ўжо балбатала па тэлефоне і майго жэсту не заўважала.

Ледзь прыязмліўшыся ў аэрапорце Альмэры, я зразумеў, у што ператворыцца маё жыццё ў бліжэйшыя тыдні. Апошнія некалькі гадоў я амаль сістэматычна трымаў свой мабільнік выключаным: гэта было пытанне статусу — я зорка еўрапейскай велічыні, і калі са мной хто-небудзь хоча звязацца, ён павінен пакінуць паведамленне і чакаць, пакуль я ператэлефаную. Выконваць гэтае правіла часам было нялёгка, але я трымаўся цвёрда і з гадамі ўсё-ткі ўзяў верх: мне пачалі пакідаць паведамленні прадзюсары; мне пачалі пакідаць паведамленні вядомыя акторы і галоўныя рэдактары газет; я стаяў на верхняй прыступцы піраміды і разлічваў пратрымацца на ёй яшчэ прынамсі некалькі год, пакуль не абвясчу афіцыйна пра свой сыход са сцэны. Але цяпер, не паспеўшы сысці з самалёта, я першым чынам уключыў тэлефон — і быў здзіўлены, ледзь не спалоханы глыбінёю расчаравання, якое ахапіла мяне, калі я ўбачыў, што ад Эстэр няма ніводнага паведамлення.

Калі шчыра кахаеш, адзіны шанец выжыць — гэта схаваць ад каханай жанчыны свае пачуцці, у любых абставінах напускаць на сябе лёгкую абьякавасць. Колькі суму гучыць у гэтай просценькай канстатацыі! Якое гэта абвінавачанне чалавеку!.. Мне, аднак, ніколі не прыходзіла ў галаву аспрэчваць гэты закон ці спрабаваць неяк ад яго ўхіліцца: каханне робіць чалавека слабым, і той, хто з дваіх слабейшы, адчувае на сабе прыгнёт, катаванне і ўрэшце сустракае смерць з рук мацнейшага, які, са свайго боку, прыгнятае, катуе і забівае, не думаючы прычыняць боль, не адчуваючы нават задавальнення, з поўнаю абьякавасцю; гэта людзі звычайна і называюць любоўю. Першыя два дні я меў доўгія хвіліны вагання адносна свайго тэлефона. Я блукаў з пакоя ў пакой, паліў цыгарэту за цыгарэтай, час ад часу спускаўся да мора, вяртаўся і разумеў, што не бачыў мора, што не здолеў бы ў гэты час пацвердзіць яго прысутнасць: выходзячы на такія

прагулкі, я прымушаў сябе пакідаць тэлефон дома, на начным століку, і наогул уключаць яго не часцей, чым кожныя дзве гадзіны, каб чарговы раз пераканацца: паведамлення ад яе няма. Раніцай трэцяга дня мне прыйшла думка пакінуць тэлефон пастаянна ўключаным і паспрабаваць забыць, што я чакаю званку; сярод ночы, глытаючы пятую таблетку мепранізіну, я зразумеў, што гэта не дапамагае, і паступова мусіў прыняць той факт, што Эстэр аказалася мацнейшай і я страціў усякую ўладу над сваім жыццём.

На пяты дзень, увечары, я патэлефанаваў ёй сам. Мой званок яе, нібыта, зусім не здзівіў, ёй падалося, што час праляцеў вельмі хутка. Яна лёгка згадзілася прыехаць да мяне ў Сан-Хасэ — правінцыю Альмэрыя яна ведала, бо дзяўчынкай часцяком праводзіла тут вакацыі, але апошнімі гадамі больш ездзіць на Ібіцу ці на Фармэнтэру. Яна можа правесці ў мяне ўвесь уік-энд — не гэты, што будзе, а праз два тыдні; я зрабіў глыбокі ўдых, каб не выдаць расчаравання. «Un besito...» — сказала яна, перш чым павесіць трубку. Вось так; я правярнуў шасцярэньку яшчэ на адзін зубец.

Даніэль 25,2

Фокс памёр праз два тыдні па маім прыбыцці, неўзабаве пасля захаду сонца. Я ляжаў, калі ён падышоў і з вялікім намаганнем, не з першае спробы, узлез да мяне на ложка; яго хвост нервова паторгваўся. З дня нашай сустрэчы ён ні разу не дакрануўся да місы, увесь схуднеў. Я дапамог яму ўладкавацца ў сябе на грудзях, і ён некалькі секунд глядзеў на мяне з дзіўным выбачальным і вельмі стомленым выгядам; потым, супакоіўшыся, апусціў галаву. Яго дыханне запаволілася, ён заплюшчыў вочы. Праз дзве хвіліны яго не стала. Я закапаў яго на тэрыторыі маёнтка, побач з яго папярэднікамі — на заходнім ускрайку ўчастка, абнесенага ахоўнаю агароджай. Уначы хуткасны транспарт з Цэнтральнага Горада даставіў мне ідэнтычнага сабаку; яны мелі ўсе коды, ведалі, як працуе агароджа, я не ўстаў іх сустракаць. Маленькі бела-рыжы дварняк падбег да мяне, матляючы хвостом, я падаў знак, ён заскочыў на ложка і лёг побач са мною.

Каханне — рэч лёгка азначальная, але ў чарадзе нашых існаванняў узнікае рэдка. Праз сабак мы аддаём любові належнае — належнае таму, што яна магчымая. Што такое сабака, як не *чалавекалюбны робот*? Яго знаёмяць з чалавекам і даюць заданне яго любіць, і які б гэты чалавек ні быў агідны, разбэшчаны, выродлівы ці тупы, сабака яго любіць. Гэтая сабачая ўласцівасць выклікала ў людзей былой расы такі здзіў і ўзрушэнне, што большасць — у гэтым пагаджаюцца ўсе сведчанні — урэшце пачыналі любіць свайго сабаку ў адказ. Такім чынам, сабака быў *чалавекалюбным роботам з навучальнаю функцыяй*, эфектыўнасць якой

абмяжоўвалася, праўда, толькі самімі сабакамі і ніколі не пашыралася на іншых людзей.

У чалавечых аповедах аб жыцці, як і ў корпусе пакінутых нам у спадчыну літаратурных тэкстаў няма іншай тэмы, да якой звярталіся б так часта, як да тэмы кахання; прычым звярталіся як да кахання гомасексуальнага, так і да кахання гетэрасексуальнага, хоць вызначыць, у чым паміж імі значнае адрозненне, дагэтуль не ўдалося; гэтаксама няма іншай тэмы, якая выклікала б столькі дыскусій і спрэчак, асабліва ў заключны перыяд чалавечай гісторыі, калі маньякальна-дэпрэсіўныя ваганні, звязаныя з верай у каханне, набылі сталы характар і неверагодную амплітуду. Словам, не было, як здаецца, іншае тэмы, якая турбавала б людзей больш; нават грошы, нават радасці барацьбы ці славы параўнальна прайграюць у чалавечых аповедах аб жыцці па вастрыві драматызму. Для людзей апошняга перыяду каханне было, здаецца, і самым вялікім узлётам, і самай вялікаю немагчымасцю, і скрухай, і боскаю ласкай, факальнаю кропкай, у якой нейкім чынам маглі сысціся ўся радасць і ўся пакута. Апавед Даніэля 1, хваравіты, няроўны, то бязмежна сентыментальны, то шчыра цынічны, з усіх пунктаў погляду супярэчлівы, з'яўляецца ў гэтым сэнсе вельмі характэрным.

ДАНІЭЛЬ 1, 14

Збіраючыся па Эстэр у альмэрыўскі аэрапорт, я ледзь не ўзяў напратат іншую машыну: я баяўся, што «Мерсэдэс-купэ 600 SL», а таксама басейн, джакузі і ўвогуле раскоша ва ўсім, што характарызавала мой лад жыцця, зробіць на яе неспрыяльнае ўражанне. Я памыляўся: Эстэр была рэалісткай; яна ведала, што я перажыў немалую славу, і таму цалкам лагічна чакала, што я павінен жыць на шырокую нагу; сярод яе знаёмых былі самыя розныя людзі, і вельмі багатыя, і вельмі бедныя, яна нічога не мела супраць, прымаючы гэтую няроўнасць, як і ўсякую іншую, са шчыраю прастатой. Маё пакаленне яшчэ было адзначанае разнастайнымі дэбатамі вакол выбару найлепшага эканамічнага ўкладу (яны нязменна завяршаліся агульнаю згодай аб перавазе рынкавай эканомікі — дзякуючы забойчаму аргументу, што ўсе народы, якім спрабавалі навязаць іншую форму арганізацыі, паспешліва і часам нават імкліва ад яе адмаўляліся, як толькі выпадала такая магчымасць). У пакаленні Эстэр і такія дэбаты ўжо зніклі; капіталізм быў натуральным яе асяроддзем, у якім яна адчувала сябе лёгка і проста, і гэта адбівалася на ўсіх яе ўчынках; маніфестацыя супраць скарачэння працоўных месцаў здалася б ёй не меней абсурднай за маніфестацыю супраць пахаладання або нашэсця саранчы ў Паўночнай Афрыцы. Усякая ідэя калектыўнага пратэсту ўвогуле была ёй чужая, яна заўсёды лічыла відавочным, што і ў фінансавым плане, і ў галоўных жыццёвых пытаннях кожны павінен змагацца сам і што кіраваць сваёй лодкай трэба без старонняе дапамогі. Несумненна, каб загартаваць характар, яна заўсёды імкнулася да

поўнай фінансавай незалежнасці, і хоць яе сястра ніколі не адчувала нястачы ў грошах, Эстэр з пятнаццаці гадоў нязменна сама зарабляла на кішэнныя выдаткі, сама купляла сабе дыскі і шмоткі, нават калі ёй даводзілася займацца дзеля гэтага такімі нудным рэчамі, як раздаваць рэкламныя праспекты ці разносіць піцу. Са мной, праўда, яна не даходзіла да таго, каб прапанаваць аплаціць сваю долю ў рэстаране ці што-небудзь такое, але я адразу адчуў, што надта раскошны падарунак выклікаў бы ў яе пачуццё няёмкасці, як невялікі замах на яе незалежнасць.

Яна прыехала ў бірузовай плісаванай міні-спадніцы і майцы «Бэці Буп». На паркінгу аэрапорта я паспрабаваў яе абняць, але, сумеўшыся, яна адразу вызвалілася. Калі яна клала чамадан у багажнік, парыву ветру прыўзняў яе спадніцу, і мне здалася, што яна без майткаў. Сеўшы за руль, я адразу задаў ёй гэтае пытанне. Яна з усмешкай кінула, задрала спадніцу да таліі і трошкі рассунула сцёгны: валасы на яе кушмаку ўтваралі маленькі, акуратна пастрыжаны бландзіністы прастакутнік.

Я крануў з месца, і яна апусціла спадніцу: цяпер я ведаў, што майткаў на ёй няма, эфект дасягнуты, і гэтага досыць. Неўзабаве мы пад'ехалі да маёнтка; пакуль я выцягваў з багажніка яе чамадан, яна паднялася на некалькі прыступак па лесвіцы, што вяла да дзвярэй; убачыўшы знізу яе маленькую пупку, я адчуў, як мне аж закладвае вушы, я ледзь не кончыў проста ў штаны. Дагнаўшы яе, я абняў яе талію і прытуліўся ззаду. «Open the door...»¹ — сказала яна, млява прыскакаючыся ягадзіцамі да майго чэлеска. Я паслухаўся, але, ледзьве пераступіўшы парог, зноў прыпаў да яе; яна ўкленчыла на дыванку, што ляжаў побач, і ўперлася рукамі ў падлогу. Я расшпіліў прарэх і ўвайшоў у яе, але, на жаль, за паездку ў машыне паспеў так узбудзіцца, што амаль адразу скончыў; яе гэта, відаць, трошкі расчаравала, хоць і не надта. Яна хацела пераапануцца і прыняць ванну.

Як правіла, славу тае выслоўе Стэндаля, якое так любіў

¹ Адчыні дзверы (анг.)

Ніцшэ — маўляў, прыгажосць ёсць абяцанне шчасця, — вельмі далёкае ад праўды, затое яно выдатна стасуецца з эротыкай. Эстэр была цудоўная — але Ізабэль таксама: у маладосці, напэўна, яна была нават яшчэ прыгажэйшая. Затое Эстэр была больш эратычная, неверагодна, найчароўнейша эратычная, я пераканаўся ў гэтым яшчэ раз, калі яна вярнулася з ваннай: нацягнуўшы шырокі пуловер, яна адразу прыпусціла яго на плячах, каб паказаліся шлейкі станіка, і потым паправіла стрынгі, каб тыя вылазілі трохкі з-пад джынсаў; усё гэта яна зрабіла аўтаматычна, не задумваючыся, з непаўторна мілаю натуральнасцю і прастадушнасцю.

Назаўтра, калі я прачнуўся і падумаў, што зараз мы спустымся на пляж разам, усё маё цела задрыжала ад радасці. На Пляя-дэ-Мансул, як і на ўсіх дзікіх, цяжкадаступных і ў цэлым амаль бязлюдных пляжах прыроднага парка Каба-дэ-Гата з маўклівай згоды дапускаўся натурызм. Вядома, галізна — не эротыка, ва ўсякім разе, так лічыцца, але я, са свайго боку, заўсёды лічыў, што ў галізне эротыка ўсё-ткі ёсць — натуральна, калі цела прыгожае, — скажам так: яна — не эротыка *сама па сабе*; памятаю свае цяжкія дыскусіі з журналістамі наконт гэтага ў часы маіх скетчаў, у якія я ўводзіў натурыстаў-неанацыстаў. Так ці іначай, я быў упэўнены, што яна што-небудзь прыдумае; чакаць давалося нядоўга: праз некалькі хвілін яна выйшла ў белых міні-шортах, два верхнія гузікі ў іх былі незашпіленыя, адкрываючы верхнія валаскі на кушмаку; грудзі хавала залацістая хустка, якую Эстэр паклапацілася завязаць дастаткова высока, каб угадваўся іх пачатак. Мора было вельмі спакойнае. На пляжы яна адразу распранулася цалкам і шырока рассунула сцёгны, падставіўшы прамежнасць сонцу. Я наліў ёй на жывот алей для загару і пачаў яе лашчыць. У гэтай справе я быў заўжды дастаткова ўмелы, я ведаю, як абыходзіцца з унутраным бокам сцёгнаў, з тым, што паміж імі, — словам, такі мой маленькі талент. Але толькі я разышоўся і з задавальненнем пачаў заўважаць, што ў Эстэр разгараецца жаданне, каб у яе ўвайшлі, як пачуў: «Добры дзень!», — што было прамоўлена гучным і вясёлым голасам усяго за некалькі метраў за маімі плячыма. Я азірнуўся: да нас падыходзіла Фадыя, таксама

аголеная, з перакінутай цераз плячо палатнянаю пляжнаю торбай, белую тканіну ўпрыгожвала рознакаляровая зорка з загнутымі промнямі — знак адрознення элахімітаў; у Фадзі было напраўду раскошнае цела. Устаўшы, я пазнаёміў жанчын, завязалася жывая размова па-ангельску. Маленькая белая пупка Эстэр выглядала вельмі прывабна, але й крутыя, круглыя ягадзіцы Фадзі — не меней панадліва, ва ўсякім разе, мой канец усё больш наліваўся, але яны пакуль рабілі выгляд, быццам не заўважаюць гэтага; у порнафільмах заўсёды бывае хоць адна сцэна з дзвюма партнёрамі, і я быў упэўнены, што Эстэр нічога не мела б супраць, але нешта падказвала мне, што і Фадзі была б за. Нагінаючыся завязаць сандалі, Эстэр, нібы неспадзеўкі, лёгка даткнулася да майго чэсеса, але я быў перакананы, што яна зрабіла гэта знарок, я ступіў да яе, цяпер чэлес стаяў якраз на вышыні яе твару. Прыход Патрыка крыху мяне супакоіў; ён таксама быў голы, цела ў яго было добра складзенае, але таўсмаватае, я адзначыў, што ў яго пачынае расці жывот — відаць, усё праз бізнес-ланчы, — карацей, гэта было слаўнае млекакормячае сярэдніх памераў; я ў прынцыпе не меў нічога і супраць раскладу на чацвярых, але мае сексуальныя намеры ў той момант ужо збольшага падастылі.

Стоячы на беразе галяком за некалькі метраў ад мора, мы павялі размову ўжо ўчацвярых. Ні яго, ні яе, здаецца, не здзіўляла прысутнасць Эстэр і знікненне Ізабэль. Элахіміты рэдка ўтвараюць трывалыя пары, яны могуць пражыць разам два, тры гады, часам даўжэй, але прарок усяляк заахвочвае кожнага захоўваць аўтаномію і незалежнасць, у прыватнасці фінансавую; ніхто не павінен пагаджацца на доўгае абмежаванне асабістай свабоды як у шлюбе зарэгістраваным, так і ў грамадзянскім, каханне павінна заставацца свабодным, каб заўсёды была магчымасць завязаць новае, на гэтым палягаюць прынцыпы, абвешчаныя прарокам. Так, нават карыстаючыся высокімі Патрыкавымі даходамі і ведучы адпаведны гэтаму лад жыцця, Фадзі наўрад ці мела хоць нейкую агульную з ім маёмасць, і ўжо несумненна, рахункі ў іх былі ў кожнага свой. Я спытаў у Патрыка, што чуваць у яго бацькоў, і ён паведаміў сумную навіну: яго маці памерла. Гэта здарылася раптоўна, абсалютна нечакана: падхапіла

бальнічную інфекцыю ў Льежскім шпіталі, куды лягла на звычайную, бяскрыўдную аперацыю на сцягне, і згарэла літаральна за некалькі гадзін. Ён быў тады па справах у Карэі і не змог развітацца з ёю на смяротным ложы, а па вяртанні яе ўжо замарозілі — яна аддала сваё цела навуцы. Рабэр, яго бацька, перажыў гэта зусім кепска: уласна, ён вырашыў пакінуць Іспанію і пасяліцца ў якім-небудзь бельгійскім доме для састарэлых; нерухомасць ён адпісаў на сына.

Увечары мы разам павячэралі ў рыбным рэстаране ў Сан-Хасэ. У Рабэра Бельгійскага трэлася галава, у размове ён удзельнічаў мала; транквілізатары давялі яго амаль да поўнага атупення. Патрык нагадаў, што праз некалькі месяцаў на Лансаротэ пачнуцца зімовыя курсы і ўсе горача спадзяюцца мяне пабачыць, прарок гаварыў з ім пра гэта не далей як на мінулым тыдні, я зрабіў на яго выдатнае ўражанне, а мерапрыемства гэты раз абяцае быць сапраўды грандыёзным, з'едуцца прыхільнікі з усяго свету. Прыезд Эстэр, натуральна, таксама вітаецца. Яна ніколі не чула пра гэтую секту, і таму слухала апісанне яе дактрыны з цікаўнасцю. А Патрык, яўна разагрэўшы сябе віном (мы пілі «Тэсора дэ Бульяс», даволі моцнае віно з Мурсіі), асноўны акцэнт зрабіў на сексуальных аспектах. Каханне, якому вучыць прарок, якога ён заклікае трымацца ў жыцці, — гэта каханне сапраўднае, а не ўласніцкае: калі вы кахаеце жанчыну па-сапраўднаму, хіба вас не павінна радаваць, што яна атрымлівае асалоду з іншымі мужчынамі? Гэтак сама і яна павінна шчыра радавацца, што вы атрымліваеце асалоду з іншымі жанчынамі. Мне падобная балбатня была даўно знаёмая, я добра памятаў свае цяжкія дыскусіі з журналістамі наконт гэтага ў часы маіх скетчаў, у якія ўводзіў хворых на анарэксію аматарак групавухі. Рабэр Бельгійскі ў адчайнай згодзе трос галавой: напэўна, за ўсё жыццё ён не зведаў ніводнай жанчыны, апроч жонкі, якая памерла, а цяпер і сам, мабыць, хутка памрэ ў доме для састарэлых дзе-небудзь у Брабанце, згніе, невядомы нікому, у сваёй мачы, ды яшчэ будзе радавацца, што яго не б'юць санітары. Фадыя, мяркуючы па ўсім, таксама была цалкам згодная, яна мачала крэветкі ў маянэз і юрліва аблізвала вусны. Я абсалютна не ўяўляў, як на ўсё

гэта глядзіць Эстэр, думаю, усякае тэарэтызаванне на гэтую тэму павінна было здавацца ёй даволі *старамодным*, і, шчыра кажучы, я быў прыкладна ў такім самым настроі, хоць і па іншай прычыне, якая тлумачылася проста агульнай агідай да тэарэтычных дыскусій — чым далей, тым мне рабілася ўсё цяжэй не толькі ў іх удзельнічаць, але нават удаваць хоць нейкі да іх інтарэс. У мяне, безумоўна, знайшлося б, што запярэчыць па сутнасці, напрыклад, што не ўласніцкім каханне можа быць, напэўна, толькі ў выпадку, калі ты сам жывеш у атмасферы, перанасычанай уцехамі, дзе адсутнічае ўсякі страх, у прыватнасці страх адзіноты ці смерці; што, апроч усяго іншага, такое каханне прадугледжвае як мінімум вечнае жыццё, — карацей, што рэальныя ўмовы для яго не забяспечаныя; яшчэ некалькі гадоў назад я напэўна пачаў бы нешта *даказваць*, але цяпер ужо не адчуваў у сабе сілы, ды, зрэшты, гэта было не так ужо важна, Патрык крыху сп'янеў і з задавальненнем слухаў сябе самога, рыба была свежая, мы, як прынята казаць, прабаўлялі *прыемны вечар*. Я паабяцаў прыехаць на Лансаротэ, у адказ Патрык шчыра запэўніў, што мне будзе забяспечана найвыключнейшае VIP-абслугоўванне; а Эстэр яшчэ не ведала, у яе ў гэты час, можа, будуць іспыты. Развітваючыся, я доўга ціснуў руку Рабэру, які прамармытаў нешта зусім няўцямнае; нягледзячы на ​​прыемнае надвор'е, яго крыху калаціла. Мне было балюча глядзець на гэтага старога матэрыяліста, на яго разбіты горам маршчыністы твар, умэнт ссівельны валасы. Жыць яму заставалася некалькі месяцаў, можа, некалькі тыдняў. Хто будзе шкадаваць аб ім? Вельмі нямногія; можа быць, Гары, які пазбавіцца іх нячастых, але рэгулярных сустрэч з прыемнымі і не надта гарачымі спрэчкамі. Я раптам усвядоміў, што сыход сваёй жонкі Гары, мусіць, перанёс бы лягчэй за Рабэра; ён мог уявіць Гільдэгарду з арфай сярод нябесных анёлаў, ці — у больш спірытуальнай форме — у якім-небудзь тапалагічнаму закутку пункта Амега, ці што-небудзь такога кшталту; для Рабэра Бельгійскага сітуацыя была безвыходная.

«What are you thinking?» — спытала Эстэр, калі мы ўваходзілі ў дом. «Sad things...» — задуменна адказаў я. Яна па-

ківала галавой, сур'ёзна паглядзела на мяне і зразумела, што мне па-сапраўднаму сумна. «Don't worry...»¹ — ціха сказала яна, потым апусцілася на калені зрабіць мінет. У яе была вельмі ўмелая тэхніка, якая яўна паходзіла з порнафільмаў — гэта заўважалася адразу па адным характэрным жэсце, вельмі частым у такіх фільмах: яна адкідала валасы назад, каб калі не камера, дык партнёр любаваўся яе працай. Феляцыя была заўсёды царыцаю порнафільмаў, адпаведныя кадры — адзіныя, якія могуць служыць дзяўчатам за карысны ўзор, і толькі ў іх можна часам убачыць хоць нейкую рэальную эмоцыю падчас акту, бо толькі ў іх прысутнічае буйны план, прычым буйны план жаночага твару, у рысах якога чытаецца тая ганарлівая радасць, тое дзіцячае захапленне, якое яна адчувае, дорачы асалоду. Пазней Эстэр сапраўды распавядала мне, што пры першым сваім сексуальным вопыце адмовіла ў гэтай ласцы і рашылася ёй аддацца толькі пасля таго, як наглядзелася фільмаў. Цяпер яна бралася за справу на рэдкасць умела, сама радуючыся свайму майстэрству, і я з гэтай пары без вагання прасіў яе зрабіць мне мінет, нават калі яна мела месячныя ці выглядала стомленай, каб заняцца каханнем. Перад самай зякуляцый яна трошкі адхілялася, каб прыняць струмень спермы ў твар або ў рот, але потым вярталася да занятку і рупліва вылізвала ўсё да апошняй кроплі. Як і большасць вельмі прыгожых дзяўчат, яна была схільная да ўсякіх немачаў, пераборлівая ў ежы, і спачатку ёй каштавала вялікага намагання прымушаць сябе глытаць; але досвед вельмі ясна давёў, што з гэтым трэба змірыцца: для мужчын дэгустацыя іх спермы акт не аб'якавы, зусім не факультатывны, ён служыць незаменным доказам асабістай прыхільнасці; з гэтай пары яна глыгала з радасцю, і я адчуваў бязмежнае шчасце, канчаючы ў яе роцік.

¹ Што ты думаеш? — Сумныя рэчы... — Не перажывай... (англ.)

Даніэль 25,3

Пасля некалькіх тыдняў роздуму я такі ўвайшоў у кантакт з Марыяй 23, проста пераслаўшы ёй свой ІР-адрас. Яна адказала наступным паведамленнем:

*Адкрыўся мне Гасподзь,
Няснае свяціла,
Хоць ты ў нябыт сыходзь,
І я шанс ухапіла.*

12924, 4311, 4358, 212526. На пазначаным адрасе была нейкая шэрая, мяккая, нібыта ядвабная паверхня, па якой, пад далёкія гукі духавых інструментаў, беглі марудныя, але глыбокія хвалі — як па аксамітнай заслоне пад ветрам. Кампазіцыя выклікала адначасова і спакой, і лёгкую эйфарыю, я на пэўны час цалкам аддаўся яе сузіранню. І не паспеўшы яшчэ адказаць, атрымаў другое паведамленне:

*Разгерметызаваўшы ход пусты й паганны,
Мы ўрэшце папльвем у водах светлай Панны.*

51922624, 4854267. Пасярод абшару, застаўленага паўразбуранымі скрынямі агромністых шэрых гмахаў з зеўрамі вокнаў; гіганцкі бульдозер разграбаў бруд. Я павялічыў карцінку, зрабіўшы наезд на велічэзную жоўтую машыну з круглявымі абрысамі, якая рухалася як радыёкіраваная цацка — ніякага кіроўцы ў кабіне, відаць, не было. Па меры таго, як бульдозер прасоўваўся наперад, пад яго нажом у шэра-чорнай гразі рассыпаліся чалавечыя шкілеты; павялічыўшы зум крыху яшчэ, я разгледзеў чарапы і галёначныя косткі.

«Гэта я бачу з акна...» — напісала Марыя²³, без папярэджання перайшоўшы ў некадаваны фармат. Я грошкі здзівіўся: выходзіць, яна з тых рэдкіх неалюдзей, якія жывуць у былых гарадскіх кангламерацыях. У той самы момант мне падумалася, што Марыя²² чамусь ніколі не закранала гэтую тэму з маім папярэднікам; ва ўсякім разе, у яго каментары нічога пра гэта няма. «Так, я жыву ў развалінах Нью-Йорка», — адказала Марыя²³. «У самым цэнтры таго, што людзі называлі Манхэтэнам», — дадала яна, грошкі счакаўшы.

Гэта, вядома, не мела вялікага значэння, бо пытанне аб тым, каб неалюдзі выходзілі за межы свайго жытла, не стаяла ніколі; тым не менш, — напісаў я ў сваім адказе, — я рады, што жыву на прыродзе. У Нью-Йорку не так ужо непрыемна, адказала яна; з пачаткам перыяду Вялікай Засухі тут шмат ветру, неба ўвесь час мяняецца, і, жывучы на высокім паверсе, яна прабаўляе шмат часу, назіраючы за рухам аблокаў. Некаторыя хімічныя заводы, размешчаныя, напэўна, у Нью-Джэрсі, што віднеецца ў далечыні, дагэтуль працуюць, і калі сонца заходзіць, іх выкіды афарбоўваюць неба ў дзіўныя ружова-зялёныя адценні; а яшчэ па-ранейшаму відаць акіян, вельмі далёка на ўсходзе, калі толькі гэта не аптычная ілюзія, але пры добрым надвор'і часам можна разгледзець лёгкае мільгаценне.

Я спытаў, ці паспела яна дачытаць аповед аб жыцці Марыі¹. «О так... — адразу адказала яна. — Ён вельмі кароткі, меней за тры старонкі. Яна, здаецца, валодала выдатнымі здольнасцямі да сінтэзу».

Гэта таксама было не зусім звычайна, але магчыма. У процівагу ёй Рэбека¹ праславілася аповедам аб жыцці, які налічваў больш за дзве тысячы старонак, хоць пакрываў адрэзак усяго ў тры гадзіны. У гэтым плане ніякіх канкрэтных прадпісанняў таксама не існавала.

Сексуальнае жыццё мужчыны падзяляецца на дзве фазы: першую, у якой ён занадта рана эякулюе, і другую, у якой яму ўжо не ўдаецца дасягнуць эрэкцыі. У першыя тыдні сваёй сувязі з Эстэр я заўважыў, што вярнуўся ў першую фазу, хоць перад тым лічыў, што даўно ўжо ўступіў у другую. Часам, ідучы побач з ёю па парку або па пляжы, я ўпадаў у нейкае неверагоднае ап'яненне, сам сабе здаваўся хлапчуком, яе аднагодкам — мая хада паскаралася, дыханне рабілася глыбейшым, спіна выспроствалася, і голас гучаў зычней. Затое ў іншыя моманты, калі я раптам заўважаў наш адбітак у люстры, мне да горла падступала млоць, пераймала дыханне, і я скурчваўся пад просцінамі, адразу адчуваючы сябе старым і адрузлым. У цэлым, зрэшты, цела ў мяне захавалася нядрэнна: не было ні грама тлушчу і нават засталася сякая-такая мускулатура; але ж ягадзіцы абвіслі, і асабліва — яечкі, яны абвісалі ўсё больш, і змагацца з гэтым было немагчыма, я ніколі не чуў, каб гэта лячылі; тым не менш яна мае яечкі лізала, лашчыла і не адчувала пры гэтым, здаецца, ніякай збянтэжанасці. а яе цела было такое маладое, такое гладкае...

У сярэдзіне студзеня мне прыйшлося на некалькі дзён ад'ехаць у Парыж; на Францыю тады навалілася хваля сапраўдных маразоў, на ходніках кожную раніцу знаходзілі скарчанелых бяздомкаў. Я выдатна разумеў, чаму яны адмаўляюцца ісці ў адчыненыя для іх прытулкі, не хочуць жыць сярод падобных да сябе; гэта дзікі свет, населены жорсткімі і тупымі людзьмі, чыя тупасць нейкім асабліва агідным чынам абвастрае іхнюю жорсткасць; гэта свет, у якім не сустрэнеш ні салідарнасці, ні спагады — бойка,

гвалт, здзек тут звычайная справа; гэта свет фактычна такі ж бязлігасны, як свет турмаў, з тою розніцай, што наглядчыкаў у ім няма і небяспека прысутнічае заўсёды. Я наведаў Вэнсана, дома ў яго было занадта напалена, ажно горача. Ён сустрэў мяне ў халаце і ў тапачках, лыпаў вачыма і здолеў нармальна гаварыць толькі праз пару хвілін; ён яшчэ больш схуднеў. Здаецца, я быў у яго першы госць за доўгія месяцы. Ён сказаў, што шмат працаваў у сваім сутарэнні, ці няма ў мяне жадання зірнуць? Я не адчуваў, што гатовы, і пасля кубка кавы сышоў; ён па-ранейшаму жыў у сваім цудоўным, ілюзорным свеце, і яразумеў, што ніхто і ніколі дапушчаны ў яго ўжо не будзе.

Спыніўшыся ў гатэлі непадалёк ад плошчы Клішы, я, карыстаючыся выпадкам, прайшоў па секс-шопах купіць для Эстэр сякой-такой сексуальнай бялізны: яна казала, што любіць латэкс, а яшчэ ёй падабаецца, калі яе зацугляюць у скураную маску, закоўваюць у кайданкі і ў шмат ланцугоў. Прадавец трапіўся незвычайна кампетэнтны, я распавёў пра сваю праблему з заўчаснай эякуляцыяй; ён парэкамендаваў нямецкі крэм, які паступіў у продаж зусім нядаўна, з нейкім няпростым складам — там былі сульфат бензакініну, гідрахларыд калію, камфара. Крэм наносіўся на галоўку перад палавым актам і старанна ўціраўся да поўнага ўсмоктвання; пасля чаго адчувальнасць паніжалася і аргазм з эякуляцыяй наступалі значна пазней. Я выпрабаваў яго, ледзь вярнуўшыся ў Іспанію, і поспех быў імгненны і поўны, я мог цешыцца з ёю гадзінамі без ніякіх цяжкасцяў, апроч хіба што задышкі, — мне ўпершыню ў жыцці захацелася кінуць паліць. Звычайна я прачынаўся раней за яе і пачынаў яе лізаць, яе похва хутка ўвільгатнялася, яна рассоўвала ногі і ўпускала мяне ў сябе: мы займаліся каханнем у ложку, на канапах, у басейне, на пляжы. Можна, нехта жыве так гадамі, але я раней ніколі не ведаў такога шчасця і пыгаўся ў сябе, як увогуле мог дагэтуль жыць. Яна непасрэдна на ўзроўні інстынктаў мела міміку й жэсты крыху *сапсаванай* дзяўчынкі (напрыклад — смачна аблізваць вусны, сціскаць між далонямі грудзі і прапаноўваць іх вам), што ўзбуджае мужчын да астатняй ступені. Знаходзіцца ў ёй было бясконцаю асаладай, я адчуваў кожны рух яе похвы, калі яна

сціскала яе, мякка ці трохкі мацней, вакол майго чэлеса, я цэлымі хвілінамі крычаў і плакаў адначасова, цалкам перастаючы разумець, дзе я і што са мной, і часам, калі яна адхілялася, я раптам заўважаў, што ўвесь гэты час грывела музыка, а я нічога не чуў. Мы рэдка выходзілі з хаты, часам ездзілі ў Сан-Хасэ, вышціць па кактэйлю ў кафэ-бары, але і там яна хутка прытулялася да мяне, клала галаву мне на плячо, яе пальцы сціскалі пад тонкай тканінай мой чэлес, і часта мы адразу беглі трахацца ў туалет — я ўжо цалкам адмовіўся ад бялізны, а на ёй майткаў і раней не было. У яе, далібог, амаль не было забаронаў: часам, калі мы былі ў бары адны, яна ўкленчвала ў мяне паміж ног на дывановым паласе і пачынала смактаць, паралельна раз-пораз дапіваючы дробнымі глыткамі кактэйль. Адночы нас у такой пазіцыі заспеў афіцыянт; яна выняла чэлес з рота, але не выпусціла з рукі і, падняўшы галаву, шырока ўсміхнулася, не перастаючы лашчыць мяне двума пальцамі; ён усміхнуўся ў адказ і ўзяў разлік па рахунку, і гэта выглядала так, нібы ўсё даўно было прадугледжана і дазволена нейкай вярхоўнай уладай і маё шчасце таксама было часткай агульнай эканамічнай сістэмы.

Я быў у раі і не меў нічога супраць заставацца там да канца сваіх дзён, але праз тыдзень яна мусіла з'ехаць на заняткі па фартэпіяна. Раніцай, у дзень ад'езду, калі яна яшчэ спала, я старанна нашмараваў сваю галоўку нямецкім крэмам; потым укленчыў над яе тварам, адвёў убок доўгія бялявыя валасы і сунуў чэлес паміж ледзь растуленых вуснаў; яна пачала смактаць раней, чым расплюшчыла вочы. Пазней, за сніданкам, яна сказала, што смак майго чэлеса — пасля сну асабліва выразны — нагадаў ёй у спалучэнні з крэмам смак какаіну. Я ведаў, што многія любяць злізваць драбочкі парашку, якія застаюцца пасля панюшкі. Тады яна патлумачыла, што на некаторых вечарынках дзяўчаты забаўляюцца такою гульні, калі какаінавая дарожка робіцца на чэлесе ў якога-небудзь хлопца; праўда, цяпер яна на такія вечарынкі асабліва не ходзіць, гэта было гадоў у шаснаццаць-семнаццаць.

Я адчуў даволі балючы ўдар; кожны мужчына марыць сустрэць сваю малую нягодніцу — нявінную, але гатовую на любую распусту — такую, якімі, у прыныце, ёсць амаль усе

дзяўчаты-падлеткі. Потым паступова жанчына ўваходзіць у розум і тым самым асуджае мужчыну на вечную рэўнасць да свайго распуснага мінулага малой нягодніцы. Адмова рабіць што-небудзь з тае прычыны, што некалі гэта ўжо было зроблена, што *досвед ужо набыты*, вельмі хутка прыводзіць да разбурэння ўсякага сэнсу жыцця, усякае будучыні як для сябе, так і для іншых, і ўтаняе ў гнятлівую тугу, якая ўрэшце ператвараецца ў нясцерпную горыч з дамешкам нянавісці і чорнай зайздрасці да тых, хто яшчэ жыве. На шчасце, Эстэр была вельмі далёкая ад таго, каб *увайсці ў розум*, але я ўсё-ткі не змог утрымацца ад роспытаў пра яе сексуальнае жыццё; як я і чакаў, яна адказвала шчыра і проста. Упершыню яна дазволіла сабе заняцца каханнем у дванаццаць гадоў, пасля дыскатэкі, калі ездзіла ў Англію вывучаць мову, але той раз нічога не значыў, запэўніла яна, — так, асобная прыгода. Потым прыкладна два гады не было наогул нічога. А вось калі яна ў Мадрыдзе пачала сама выходзіць пагуляць у горад — тады ўжо сапраўды адбывалася ўсякае, тады яна сапраўды зведала, што такое любошчы. Некалькі разоў было здараліся і групавухі. Часам і сада-маза. З дзяўчатамі, праўда, не асабліва, вось яе сястра — тая поўная бісексуалка, а яна не, ёй больш даспадобы хлопцы. На васемнаццаты дзень народзінаў яна ўпершыню захацела пераспаць адначасова з двума, і ўспамін захаваўся самы прыемны, хлопцы былі ў класнай форме, гэтае каханне ўтраіх нават мела пэўны працяг, паступова хлопцы спецыялізаваліся, яна драчыла і адсмоктвала абодвум, але адзін звычайна браў яе спераду, а другі ззаду, што ёй падабалася, бадай, больш: яму сапраўды ўдавалася ўстаўляць ёй па-моцнаму, асабліва калі яна купляла поперсы¹. Я ўявіў, як гэтая юная далікатная дзяўчынка ўваходзіць у мадрыдскі секс-шоп і просіць поперсы. Пры распадзе грамадства са строгай рэлігійнай мараллю спачатку настае кароткі ідэальны перыяд, калі моладзь сапраўды

¹ Поперсы (ад *анг.* poppers = «шпокалкі») — размоўная назва сасудараспыральных прэпаратаў, якія даўней ужываліся пры лячэнні, у прыватнасці, стэнакардыі. Сёння часцей выкарыстоўваюцца дзеля ўзмацнення сексуальнае насалоды. Назву атрымалі па характэрным гуку пры адкаркоўванні бутэлеккі з вадкасцю.

хоча жыць вольна, расцугляна і весела; потым настае стома, і паступова наперад выходзіць спаборніцтва ў нарцысізме, у выніку моладзь трахаецца радзей, чым падчас строгай рэлігійнай маралі; але Эстэр яшчэ належала да гэтага кароткага ідэальнага перыяду, які ў Іспаніі крыху запазніўся. Яна была сексуальная да таго прастадушна і шчыра, з такою гатоўнасцю аддавалася любым гульням, любым эксперыментам у галіне сексу, і нават не дапускала думкі, што гэта можа быць нечым *келскім*, што я быў проста няздольны на яе сердаваць. Мяне толькі даймала неадчэпнае, дакучлівае пачуццё, што я сустрэў яе надта позна, занадта позна, што я марна патраціў жыццё; і я ведаў, што гэтае пачуццё ўжо ніколі мяне не пакіне — проста таму, што гэта праўда.

Наступнымі тыднямі мы бачыліся вельмі часта: практычна ўсе ўік-энды я праводзіў у Мадрыдзе. Не маю жаднага ўяўлення, ці спала яна, калі я адсутнічаў, з іншымі хлопцамі, думаю, што спала, але мне досыць лёгка ўдавалася адганяць гэтую думку, урэшце, галоўнае, што яна кожны раз была для мяне вольная, радая мяне бачыць і каханнем займалася так шчыра і безаглядна, што не ведаю, чаго можна было патрабаваць яшчэ. Мне нават не прыходзіла ў галаву (ці прыходзіла вельмі рэдка) спытаць у сябе, што такая прыгажуня магла ўва мне знайсці. У прынцыпе, я быў *гумарны*, яна са мной часта смяялася: гэта, мабыць, было адзіным, што мяне ратавала — як цяпер, так і трыццаць гадоў назад з Сільвіяй, калі пачалося маё ў цэлым не надта ўдалае любоўнае жыццё, пасечанае доўгімі перыядамі згасання. Яе, безумоўна, не вабілі ні мае грошы, ні мая знакамітасць: па сутнасці, кожны раз, калі мяне пазнавалі пры ёй на вуліцы, яе гэта хутчэй бянтэжыла. Ёй не асабліва падабалася, калі і яе саму пазнавалі як акторку — такое, хоць і не часта, таксама здаралася. Яна сябе за *артыстку*, сапраўды, зусім не лічыла; артысты ў сваёй большасці без праблем пагаджаюцца быць любімымі за сваю знакамітасць, што ўрэшце справядліва, бо знакамітасць — гэта ўжо частка іх саміх, частка іх самай сапраўднай асобы — ва ўсякім разе, той, якую яны самі сабе абралі. А вось людзі, якія згаджаюцца, каб іх любілі за грошы, наадварот, сустракаюцца рэдка, прынамсі на Захадзе: у кітайскіх

камерсантаў усё іначай. Кітайскія камерсанты па прастаце душэўнай мяркуюць, што іх «Мерседэсы» класа S, ванныя з гідрамасажам і наогул іх грошы — гэта частка іх саміх, іх глыбіннай асобы, а таму зусім не лічаць ганебным заваёўваць захапленне ў дзяўчат з дапамогай усёй гэтай матэрыяльнае атрыбутыкі: яны адчуваюць сваю непасрэдную сувязь з ёю, як заходнік яе адчувае, скажам, з прыгажосцю свайго аблічча, — і па сутнасці, маюць на гэта нават большае права, бо і ў дастаткова стабільнай палітыка-эканамічнай сістэме нярэдка бывае, што чалавек страчвае сваю фізічную прыгажосць у выніку, напрыклад, хваробы, ужо не кажучы, што непазбежна пазбаўляецца яе ў старасці, а вось каб страціць вілы на Лазурным беразе ці «Мерседэсы» класа S — такое бывае радзей. Ва ўсякім разе, я быў заходні неўротык, а не кітайскі камерсант, і па душэўнай сваёй няпростасці лічыў за лепшае быць шанаваным за гумар, а не за мае грошы і нават не за маю знакамітасць — бо зусім не быў упэўнены, што цягам усёй сваёй доўгай і актыўнай кар'еры аддаваў ёй найлепшую частку самога сябе, праявіў усе грані сваёй асобы: я не быў сапраўдным мастаком у тым сэнсе, у якім ім быў, напрыклад, Вэнсан, бо ў глыбіні душы я заўсёды ведаў, што нічога смешнага ў жыцці няма, але адмаўляўся браць гэта пад увагу; усё-такі я быў крыху прастытуткай, я патураў густам публікі, ува мне ніколі не было рэальнае шчырасці, калі дапусціць, што яна ўвогуле магчымая, але я ведаў, што дапускаць гэта трэба, што няхай сама па сабе шчырасць — нішто, затое яна ўсяму — умова. У глыбіні душы я выдатна разумеў, што ні адзін мой няшчасны скетч, ні адзін мой нікчэмны сцэнар, механічна сфастрыгаваны спрытнаю рукой прафесіянала на пацеху публіцы з падонкаў і малпаў, не заслугоўвае таго, каб мяне перажыць. Часам гэтая думка рабілася досыць балючай; але я ведаў, што і яе здолею хутка прагнаць.

Адзінае, чаго я не мог растлумачыць, — гэта Эстэрыну збянтэжанасць, якая ўзнікала ў яе заўсёды, калі мы былі ў гатэльным нумары і ёй тэлефанавала сястра. Паразважаўшы, я ўсвядоміў, што меў магчымасць бачыць некаторых яе сяброў — у асноўным гомасексуалістаў, — але ні разу не

бачыў яе сястры, з якой яны, аднак, жылі разам. На секунду сумеўшыся, яна прызналася, што не казалася сястры пра нашу сувязь: кожны раз, калі мы сустракаліся, яна прыдумляла, што ідзе да сяброўкі ці да іншага хлопца. Я спытаў чаму; яна ніколі сур'ёзна не задумвалася над пытаннем, проста адчувала, што сястра будзе ў шоку, глыбей яна не шукала. Безумоўна, змест маіх твораў, маіх шоў і фільмаў прычынай тут быць не мог: яе сястра была яшчэ падлеткам, калі памёр Франка, і, актыўна далучыўшыся да movida¹, што пачалася следам, вяла досыць разняволенасць жыццё. У яе хаце трывала прапісаліся ўсе магчымыя наркатыкі, ад какаіну да ЛСД, уключаючы галюцынагенныя грыбы, марыхуану і экстазі. Калі Эстэр было пяць гадоў, сястра жыла з двума мужчынамі, таксама бісексуаламі: усе ўтраіх яны спалі ў адным ложку і перад сном прыходзілі разам сказаць ёй дабранач. Потым яна жыла з жанчынай, не перастаючы прымаць шматлікіх палюбоўнікаў, і не раз ладзіла ў кватэры даволі «гарачыя» вечарынкi. Эстэр заходзіла сказаць усім дабранач, пасля чаго ішла ў свой пакой чытаць коміксы пра Тэнтэна. Але пэўныя межы ўсё ж існавалі, аднойчы сястра без цырымоніяў выставіла прэч госця, які залішне настойліва спрабаваў аблашчыць дзяўчынку, і прыстрашыла нават, што пакліча паліцыю. «Паміж дарослымі людзьмі, па добраахвотнай і ўзаемнай згодзе», — гэта й была мяжа, а дарослы ўзрост, ясная рэч, пачынаўся з палавой спеласці; я выдатна ўяўляў сабе гэты жаночы тып: яна, несумненна, была прыхільніцай абсалютнай свабоды самавыяўлення ў мастацтве. Апроч таго, будучы журналісткай з левымі поглядамі, яна павінна была паважаць бабкі, *dinero*; словам, я не разумеў, чым магу ёй не спадабацца. Прычына была яўна нейкая іншая, больш патаемная і ў якой не так лёгка прызнацца, і каб развясць усякія недамоўкі, я задаў Эстэр шчырае пытанне.

На хвіліну задумаўшыся, яна адказала сур'ёзным голасам: «Мне здаецца, яна палічыць цябе занадта старым...» Ну, так яно і было, яе словы адразу мяне пераканалі, і гэтак адкрыццё зусім не стала сюрпрызам, яно было як водгук глухога,

¹ Даслоўна: розрух (*icn.*).

даўно чаканага ўдару. Розніца ва ўзросце — апошняе табу, астатняя мяжа, тым больш неадольная, што, будучы апошняй, яна замяніла ўсё іншыя. У сучасным свеце можна быць свінгерам, бі- і транссексуалам, заафілам, садамазахістам, але *старым* быць забараняецца. «Яна падумае, што гэта неяк нездарова, ненармальна, што я жыву не з хлопцам свайго ўзросту...» — дадала Эстэр з выглядам паслухмянай дзяўчынкі. Што ж, усё правільна, я быў мужчына, які хіліцца да старасці, была ў мяне такая *хіба* (калі запазычыць гэты вельмі ўдалы, на мой погляд, тэрмін Кутзэ¹ — а лепшага і ў галаву не прыходзіла); свабода нораваў, такая чароўная, такая свежая і панадлівая ў падлеткаў, у мне выглядала няйначай, як агіднай настырнасцю старога кныра, які адмаўляецца *саступіць месца*. Так, як яе сястра, падумаў бы кожны, сітуацыя была безвыходная — калі, вядома, вы не кітайскі камерсант.

Гэты раз я рашыў застацца ў Мадрыдзе на ўвесь тыдзень, і праз два дні ў мяне з Эстэр узнікла лёгкая сварка з нагоды «Кен Парка», новага фільма Лары Кларка², які яна хацела абавязкова паглядзець. Я цярпець не мог яго «Дзетак», а ўжо «Кен Парк» ненавідзеў яшчэ больш, асабліва невыноснаю была сцэна, калі гэтая гнюсная малая паскудзь б'е сваіх бабулю з дзядулем; мяне ад гэтага рэжысёра заўсёды цягнула на ваніты, і, безумоўна, маючы такую шчырую агіду, я не стрымаўся і не змог маўчаць, хоць вельмі падазраваў, што Эстэр ён падабаецца — па звычцы, праз канфармізм, з той прычыны, што ўхваляць паказ гвалту ў мастацтве *крута*, — словам, падабаецца без асаблівага разважання над тым, што ён робіць, гэтак сама, як ёй падабаўся, напрыклад, Міхаэль Ханэке³, хоць яна й не задумвалася, што балючы, маральны сэнс фільмаў Міхаэля Ханэке цалкам адваротны

¹ Джон Максвэл Кутзэ — паўднёваафрыканскі пісьменнік і лінгвіст, лаўрэат Нобелеўскай прэміі 2003 г.

² Лары Кларк — амерыканскі фатограф і кінарэжысёр, чья творчасць прысвечаная цёмнаму боку жыцця падлеткаў.

³ Міхаэль Ханэке — аўстрыйскі кінарэжысёр, які ў сваёй творчасці ставіць пытанне аб пагрозе папулярызаванні гвалту ў масавай культуры.

сэнсу фільмаў Лары Кларка. Я ведаў, што лепей змоўчаць, што выхад са звыклага камічнага вобразу накліча на маю галаву толькі беды, але я нічога не мог з сабою зрабіць, дэман прырэчання аказаўся мацнейшым; мы сядзелі ў нейкім дзівакаватым бары, у вельмі кічавым стылю, з люстэркамі і пазалотай, напакаваным кончанымі гамасекамі, якія бясконца бегалі трахацца ў задніх пакоях, доступ у якія, аднак, быў адкрыты для ўсіх; групкі юнакоў і дзяўчат за суседнімі столікамі мірна пілі кока-колу. Кульнуўшы чарку ледзяной тэкілы, я ўзяўся тлумачыць, што ўся мая кар'ера, увесь мой багаты даробак збудаваныя на камерцыйнай эксплуатацыі бліжэй інстынктаў, на абсурднай цязе Захаду да цынізму і зла, а значыць, я, як ніхто, маю права сцвярджаць, што сярод гандляроў злом Лары Кларк — адзін з самых пасрэдных і самых пахабных, хоць бы таму, што ён без агаворак стае на бок маладых супраць старых, што ўсе яго фільмы не маюць ніякай іншае мэты, апроч як падбухторыць дзяцей ставіцца да бацькоў не па-людску і без нікае літасці, і што ў гэтым няма нічога арыгінальнага, нічога новага, тое самае адбываецца апошнія пяцьдзсят год ва ўсіх сектарах культуры, і гэтая нібыта культурная тэндэнцыя насамрэч тоіць у сабе ўсяго толькі жаданне вярнуцца назад, да першабытнага стану, калі маладыя пазбаўляліся ад старых без цырымоніяў і душэўных перажыванняў, проста таму, што тыя былі занадта слабыя, каб абараняцца, а значыць, яна — нішто іншае, як рэзкі, тыповы для нашага часу адкат да стадыі, што папярэднічае ўсякай цывілізаванасці, бо ўсякая цывілізаванасць ацэньваецца якраз па тым, які лёс у ёй забяспечваецца слабейшым, тым, хто ўжо ані прадуктыўны, ані жаданы; словам, Лары Кларк, як і ягоны гнюсны хаўруснік Гармані Корын¹, нішто іншае, як два агідныя — і ў мастацкім плане нікчэмныя — прыклады ніцшэанскае набрыдзі, якая ўжо надта даўно арудуе на культурным полі, і іх ніяк нельга ставіць на адну дошку з людзьмі кшталту Міхаэля Ханэке ці хоць бы, напрыклад, мяне самога, бо я заўсёды стараўся прыўнесці ў свае, няхай

¹ Гармані Корын — амерыканскі літаратар і кінарэжысёр, адзін са сцэнарыстаў фільма «Дзеткі».

у цэлым і мярзотныя (сам першы гэта прызнаю) спектаклі пэўную форму сумнення, збянтэжанасці, няўпэўненасці. Яна слухала мяне з разгубленым выглядам, але вельмі ўважліва, ні разу не дакрануўшыся да сваёй «фанты».

Размова на тэмы маралі мае адну перавагу: дыскурс гэтага тыпу так жорстка і так доўга падпадаў цензуры, што цяпер выглядае як нейкая недарэчнасць і тым самым адразу прыцягвае ўвагу суразмоўцы; недахоп заключаецца ў тым, што суразмоўцу ніяк не ўдаецца ўспрымаць вас сур'езна. На нейкае імгненне ўважлівы і сур'ёзны выраз Эстэрынага твару збіў мяне з тропу, але я ўзяў другую чарку тэкілы і прадоўжыў, добра разумеючы пры гэтым, што распалю сябе штучна і што ў самой маёй шчырасці ёсць нейкі фальш: апроч усведамлення таго відавочнага факту, што Лары Кларк — дробны няздарны гандляр і згадваць яго ў адной фразе з Ніцшэ, мякка кажучы, смешна, у глыбіні душы я адчуваў, што ўсе гэтыя тэмы хваляюць мяне не больш за праблемы галодных народаў, правы чалавека ці любая іншая падобнага кшталту хрэнь. Але я не сунімаўся і гаварыў, гаварыў, з усё большаю з'едлівасцю, натхняючыся тым дзіўным спалучэннем злосці і мазахізму, якое мусіла ўрэшце — як я сам, напэўна, таго хацеў — мяне згубіць, хоць раней падарыла славу й багацце. У старых не проста забралі права кахаць, раз'юшана гаварыў я, у іх забралі права нават узбунтавацца супраць гэтага свету, дзе іх без упыну знішчаюць, ператвараюць у безабаронных ахвяр малалетніх злачынцаў, а потым зганяюць у здыхельні — дамы састарэлых, дзе з іх здзекуюцца і кпяць бязмозгляы санітары, — і нягледзячы на ўсё гэта ўзбунтавацца старым забаронена, таму што бунт, здаецца, — як любошчы, як уцехі, як каханне, — ужо таксама пераведзены ў выключны прывілей маладых і па-за маладзёвымі рамкамі не мае ніякага апраўдання, увогуле любая справа, няздольная быць вартай увагі ў моладзі, загадзя ганіцца, адным словам, са старымі абыходзяцца проста як з смеццем, пакідаючы ім права хіба толькі на нікчэмнае, умоўнае і ўсё больш абсечанае выжыванне. У сцэнары «Нястача сацыяльнае абароненасці», які так і не быў рэалізаваны, — і гэта, паміж іншым, мой адзіны нерэалізаваны праект, што, на маю думку, у вышэй-

шай ступені паказальна, — не спыняўся я, ужо амаль не помнячы сябе, — дзе я, наадварот, заклікаў старых паўстаць супраць маладых, *зацугляць* іх і прымусіць служыць сабе. Чаму б, напрыклад, не *абавязаць* падлеткаў абодвух палоў, гэтых пражэрлівых спажыўцоў, якія толькі і ўмеюць, што слепа малпаваць адно аднаго, і вельмі ласыя на кішэнныя грошы, — займацца прастытуцыяй, адзіна магчымым для іх спосабам хоць у малой ступені адплаціць бацькам за велізарныя намаганні і клопаты, на якія тыя ішлі дзеля іх дабрабыту? І з чаго раптам у нашу эпоху, калі распрацаваны надзейныя метады кантрацэпцыі і рызыка генетычнага выраджэння выдатна паддаецца лакалізацыі, захоўваецца абсурднае, зневажальнае табу на інцэст? Вось дзе сапраўдныя пытанні, вось дзе рэальныя маральныя праблемы, з запалам усклікнуў я, а не ў фільмах нейкага Лары Кларка!

Я быў з'едлівы, а яна лагодная; я адназначна ставаў на бок старых, а яна зусім не ў такой меры прымала бок моладзі. Наша размова была доўгай і рабілася ўсё больш усхваляванаю і чулівай, спачатку ў тым бары, потым у рэстаране, потым у іншым бары і, нарэшце, у гатэльным нумары — тым вечарам мы забыліся нават заняцца каханнем. Гэта была наша першая сапраўдная размова, дый у мяне гэта была, здаецца, увогуле першая сапраўдная размова з кім бы там ні было за доўгія гады, апошняя адбылася ці не на пачатку нашага сумеснага жыцця з Ізабэль, у мяне, напэўна, ніколі не было сапраўднай размовы ні з кім, апроч каханай жанчыны, і ў глыбіні душы я лічыў натуральным, што абмен думкамі з кімсьці, хто не ведае вашага цела, хто не можа прычыніць яму ні пакуты, ні радасці, — занятак хлуслівы і ў канчатковым выніку немагчымы, бо ўсе мы — цэлы, мы перадусім, у асноўным і амаль выключна — цэлы, і большасць нашых рацыянальных і маральных паняццяў насамрэч глумачацца станам нашага цела. У той размове я даведаўся, што ў трынаццаць гадоў Эстэр перажыла цяжкую хваробу нырак, што ёй спатрэбілася складаная аперацыя і адна нырка так і засталася атрафаваная, таму яна вымушаная цяпер кожны дзень піць не менш за два літры вады, а другая нырка, якая была пакуль што ўратаваная, у любы час можа даць збой; на маю думку, гэта, бясспрэчна, было найважнейшаю

акалічнасцю, яна, несумненна, таму і не ўвайшла ў розум у сексуальным плане, што ведала цану жыцця, ведала яго недаўгачаснасць. Я даведаўся тады і пра яшчэ адну рэч, на маю думку, нават важнейшую, — што ў яе быў сабака, якога яна падабрала на мадрыдскай вуліцы і даглядала з дзесяці гадоў; летась сабака падох. Вельмі прыгожая дзяўчына, якая карыстаецца нязменнаю абыходлівасцю і неаслабнаю ўвагай ва ўсёй мужчынскай часткі насельніцтва, у тым ліку ў тых (і такіх аграмадная большасць), хто не мае нават малой надзеі сустрэць з яе боку прыхільнасць сексуальнага плана, — дый, шчыра кажучы, у такіх якраз у першую чаргу, з агідным суперніцтвам між сабою, якое ў некаторых пяцідзесяцігадовых пачынае ўжо межаваць проста з маразмам, — дык вось, вельмі прыгожая дзяўчына, перад якой святлеюць усе твары і разбураюцца ўсе цяжкасці, якую паўсюль сустракаюць нібыта царыцу свету, натуральным чынам ператвараецца ў згаістычную, напышлівую і самазадаволеную пачвару. Фізічная прыгажосць адыгрывае тут дакладна тую самую ролю, што і шляхецкасць крыві за каралеўскім ладам, і мімалётнае ўсведамленне чыстае выпадковасці свайго становішча, якое яшчэ можа ўзнікаць у іх у малалецтве, у большасці вельмі прыгожых дзяўчат вельмі хутка саступае месца падсвядомаму пачуццю сваёй прыроднай і неад'емнай ад нараджэння перавагі, якая ставіць іх цалкам па-за і па-над усім астатнім чалавецтвам, а як бо адзіная мэта ў кожнага, хто іх атачае, — пазбаўляць іх ад усялякага клопату і папярэджаць найменшыя жаданні, любая вельмі прыгожая дзяўчына пачынае ўспрымаць увесь астатні свет проста як своеасаблівую абслугу і за адзіную задачу лічыць падтрыманне сваёй эратычнай каштоўнасці — пакуль знойдзецца хлопец, варты прыняць яе шчодры дар. Адзінае, што можа яе выратаваць у маральным плане, — гэта канкрэтная і непасрэдная адказнасць за больш слабую істоту, неабходнасць асабіста забяспечваць яе фізічныя патрэбы, здароўе, жыццё; такою істотай можа быць малодшы брат ці сястра, ці хатняя жывёліна — усё адно хто.

Эстэр, безумоўна, не была добра выхаванай у звычайным сэнсе гэтага слова, ёй ніколі не прыйшло б у галаву вытрасці попельніцу ці, паеўшы, выцерці стол, і, выходзячы з пакоя,

яна ані без ценю згрызотаў пакідала святло ўключаным (аднойчы, крок у крок паўтараючы яе маршрут па маёй віле пад Сан-Хасэ, я вымушаны быў семнаццаць разоў пстрыкнуць выключальнікам); тым больш не мела сэнсу прасіць яе што-небудзь купіць, прынесці з крамы, у якую яна збіралася, штосьці, што не прызначалася для яе асабіста, і наогул зрабіць якую-кольвек паслугу. Як і ўсе вельмі прыгожыя дзяўчаты, яна, па сутнасці, была добрая толькі для сексу, і неразумна было б выкарыстоўваць яе неяк інакш, бачыць у ёй нешта большае за раскошную, ва ўсіх сэнсах распешчаную і разбэшчаную жывёлінку, якую трэба абараняць ад усякага клопату і ўсякай цяжкай ці нуднай працы, каб яна магла цалкам прысвячаць сябе сексуальнаму слугаванню. Тым не менш яна зусім не стала тою агіднай, цалкам эгаістычнай і халоднай пачварай, ці, карыстаючыся бадлераўскім вызначэннем, тою *малой нягодніцай-г'ябаліцай*, у якую ператвараецца большасць вельмі прыгожых дзяўчат; яна разумела, што такое хвароба, нямогласць, смерць. Эстэр была хоць і прыгожая, вельмі прыгожая, бясконца эратычная і жаданая, але чуйна ставілася да фізічных вадаў у жывёл, бо ведала, што гэта такое; тым вечарам я ўсвядоміў гэта — і па-сапраўднаму яе пакахаў. Фізічнае жаданне, няхай і самае вострае, ніколі не было дастатковым, каб у мяне ўзнікла каханне, — гэтай найвышэйшае стадыі яно магло дасягнуць, толькі калі спалучалася, у нейкай дзіўнай камбінацыі, з жалем да жаданай асобы; безумоўна, усякая жывая істота заслугоўвае спагады з той простаі прычыны, што яна жывая, а значыць, асуджаная на незлічоныя пакуты; але ў дачыненні да істоты юнай і поўнай здароўя такое меркаванне выглядае досыць тэарэтычным. Праз сваю хваробу нырак, праз сваю нябачную, але цалкам рэальную фізічную нядужасць Эстэр магла абудзіць ува мне неўдаванае спачуванне кожны раз, калі я меў патрэбу ў гэтым пачуцці да яе. Апроч таго, сама будучы жаласлівай, а часам нават схільнай да дабрыні, яна магла абудзіць ува мне і павагу, што давяршала будову, бо надта жарснай асобай я ніколі не быў, і хоць мне здаралася жадаць абсалютна мізэрных і вартых жалю жанчын, хоць мне і даводзілася не раз трахацца з дзеўкамі з адзінаю мэтай даказаць ім сваю ўладу і, па сутнасці, *пагнарадкаваць іх*, хоць я і даходзіў

да таго, што пераносіў гэтае не надта пахвальнае пачуццё ў свае скетчы і праяўляў часам замілавальнае разуменне тых гвалтаўнікоў, што забіваюць ахвяру адразу пасля таго, як пакарыстаюцца яе целам, але каб пакахаць, мне, наадварот, заўсёды трэба было перадусім паважаць, я, па сутнасці, ніколі не адчуваў сябе цалкам камфортна, калі сексуальная сувязь палягала на чыста эратычнай прыцягальнасці пры поўнай абыякавасці да асобы партнёра; каб адчуваць сябе сексуальна шчаслівым, мне — за адсутнасцю кахання — патрэбен быў прынамсі мінімум узаемнай сімпатыі, узаемнай павагі, узаемага разумення. Не, я зусім не страціў чалавечых пачуццяў.

Эстэр была не толькі спагадлівая і прыязная, але ў дадзеным выпадку ў яе хапіла розуму і далікатнасці паставіць сябе на маё месца. Пасля нашай размовы, у якой я з такім назойлівым — і ўрэшце дурным — імпэтам (бо ў яе і ў думках не было залічаць мяне ў гэтую катэгорыю) адстойваў права на шчасце ў старых людзей, яна вырашыла пагаварыць пра мяне з сястрой і ў бліжэйшым часе нас пазнаёміць.

За той тыдзень, які я амаль неразлучна правёў з Эстэр у Мадрыдзе і які застаецца адным з найшчаслівейшых перыядаў майго жыцця, я змог для сябе адзначыць таксама, што калі яна і мае іншых палюбоўнікаў, то іх наяўнасць нейкая надта ўжо непрыкметная, а значыць, я ў яе калі не адзіны — што ўрэшце таксама магчыма, — дык, несумненна, з яе пункту погляду, *найлепшы*. Упершыню ў жыцці я быў дарэшты шчаслівы, што я — мужчына, у сэнсе — чалавечая істота мужчынскага полу, бо ўпершыню я знайшоў жанчыну, якая мне адкрылася цалкам і якая дарэшты аддавала мне ўсё, што жанчына можа аддаць мужчыну. і яшчэ, у адносінах з іншымі, я ўпершыню адчуваў, што мною рухаюць спагада і дружалюбнасць, мне хацелася, каб усе былі такія ж шчаслівыя, як я сам. Тымі днямі я зусім перастаў быць блазнам, я далёка адкінуў сваё *гумарыстычнае стаўленне* да жыцця; словам, я зноў аджываў, хоць і ведаў, што гэты раз будзе апошнім. Любая энергія мае сексуальнае паходжанне — прычым не ў асноўным, а выключна: калі жывёла страчвае рэпрадукцыйную функцыю, яна больш ні на што

не вартая. Тое самае тычыцца і людзей: калі памірае сексуальны інстынкт, пісаў Шапэнгаўэр, паракнее сапраўднае зерне жыцця; таму, зазначаў ён, карыстаючыся страшнай метафарай, «жыццё ўрэшце ператвараецца ў камедыю, якую пачыналі жывыя акторы, а дагульваць аўтаматы, апранутыя ў іх касцюмы». Я не хацеў рабіцца аўтаматам, і якраз яе, гэтую рэальную прысутнасць, гэты смак *жывога жыцця*, як сказаў бы Дастаеўскі, Эстэр мне й вярнула. Навошта падтрымліваць цела ў функцыянальным стане, калі да яго ніхто не датыкаецца? Навошта выбіраць прыгожы нумар у гатэлі, калі будзеш спаць у ім адзін? Усё што я мог — гэта схіліцца, следам за столькімі іншымі, хто ўрэшце быў пераможаны, нягледзячы на ўсе свае кпіны й грывасы, — схіліцца перад бязмежнай і сапраўды чароўнай сілай кахання.

Даніэль 25,4

Уначы пасля першага кантакту з Марыяй²³ мне прысніўся дзіўны сон. Я быў недзе ў гарах, паветра было такое празрыстае, што выразна бачылася кожная найдрабнейшая дэталю скал і кожны крышталік лёду; погляд сягаў далёка па-над аблокамі, па-над лясамі, туды, дзе высілася града стромых вяршынь, што блішчалі сваімі вечнымі снягамі. Непадалёк ад мяне, за некалькі метраў ніжэй па схіле, нізкарослы дзядок, апрануты ў футра, з рэзкімі рысамі твару, як у мыслівага-калмыка, цярпліва капаў нажом снег вакол нейкай тычкі; потым, зноў тым самым звычайным нажом, пачаў пілаваць празрысты дрот, звiты з аптычных валокнаў. Я зразумеў, што гэта адзін з тых кабеляў, што ідуць у празрыстую залу сярод снягоў, дзе збіраюцца кіраўнікі свету. У старога былі кемныя, жорсткія вочы. Я ведаў, што ў яго атрымаецца, бо яму няма куды спяшацца, і што асновы светабудовы хутка абрынуцца; ім кіравала не канкрэтная матывацыя, а жывёльная ўпартасць; я адчуваў у ім нейкую інтуітыўную абазнанасць і сілу шамана.

Як і ў людзей, нашыя сны — гэта амаль заўсёды камбінацыя разрозненых і па-новаму складзеных элементаў рэальнасці, з якімі мы сутыкаемся ў стане чужаня, некаторыя нават схільныя бачыць у гэтым доказ неадзіночнасці рэальнага свету. На іх думку, у сне нам удаецца ненадоўга зазірнуць у іншыя адгалінаванні свету, якія існуюць у сэнсе Эвэрэта — Дэвіта¹, гэта значыць у тым, дзе некаторыя падзеі пражытага

¹ Хью Эвэрэт — амерыканскі фізік, першы прапанаваў шматсветавую інтэрпрэтацыю квантавай механікі. Брайс Дэвіт — амерыканскі фізік, развіў ідэю Эвэрэта.

дня мелі адрозныя ад назіраных, хоць і таксама магчымыя вынікі, а значыць, сон — гэта зусім не адлюстраванне пэўных жаданняў ці страхай, а ментальная праекцыя паслядоўнай чарады падзеяў, якая стасуецца з глабальнай зменаю хвалевай функцыі Сусвету, але не можа быць засведчаная непасрэдна. Нішто, аднак, у гэтай гіпотэзе не ўказвае, чаму ў сне ўдаецца адолець звыклія межы пазнання, якія адмаўляюць назіральніку ва ўсякім доступе да падзеяў, што ў стане чужвання не фіксуюцца ў ягоным адгалінаванні свету; апроч таго, я не зусім разумеў, што такога ў маім існаванні магло спарадзіць адгалінаванне свету, настолькі адрознае ад майго.

Паводле іншых інтэрпрэтацыяў, некаторыя нашы сны маюць прыньцова іншую прыроду, чым сны ў людзей; маючы штучнае паходжанне, яны ёсць спантаннымі вытворнымі паўсвядомага стану, спароджанымі зменлівым чаргаваннем электронных элементаў сеціва. Ужо сёння нібыта гатовы нарадзіцца адзіны гіганцкі арганізм, які сфармуе агульную для ўсіх электронную памяць; але на цяперашні момант ён можа праяўляцца толькі праз выпрацоўку хваляў анэйроіднага дыяпазону, якія генеруюцца ўсё больш дасканалымі і разнастайнымі блокамі сеціва і пакуль вымушаныя распаўсюджваюцца па інфармацыйных каналах, адчыняць ці не адчыняць якія неалюдзі рашаюць самі; у сувязі з гэтым нованароджаны арганізм будзе імкнуцца паставіць адчыненне гэтых каналаў пад свой кантроль. Самі па сабе мы незавершаныя, мы прамежжавыя істоты, чыё прызначэнне — падрыхтаваць прыход лічбавай будучыні. Як бы паранаідальна ні выглядала гэтая гіпотэза, не пакідае сумнення факт, што ў сеціве — верагодна, разам з Другім Скарачэннем — пачала адбывацца мутацыя праграмага напаўнення і што, паразітушы ў першую чаргу сістэму кадавання, яна потым паступова распаўсюдзілася на ўсе праграмныя ўзроўні; дакладны маштаб мутацыі невядомы нікому, але, мяркуючы па ўсім, яна ўжо досыць вялікая, а значыць, казаць пра надзейнасць нашай інфармацыйнай сістэмы ў лепшым выпадку вельмі праблематычна.

Небяспека павышанай выпрацоўкі анэйроіднага прадукту была закатагаваная яшчэ Заснавальнікамі і можа проста тлумачыцца ўмовай абсалютнай фізічнай ізаляцыі, у якіх

мы закліканы жыць. Ніякага сапраўднага лячэння ад гэтага невядома. Адзіны спосаб абараніцца — гэта перастаць адсылаць і атрымліваць паведамленні, спыніць усякі кантакт з неачалавечай супольнасцю і сканцэнтравацца на элементах асабістай фізіялогіі. Я змусіў сябе на гэта пайсці, падключыў усе асноўныя прыборы біяхімічнага кантролю: спатрэбілася некалькі тыдняў, каб выраб анэйроіднага прадукту ў мяне вярнуўся да нармальнага ўзроўню і я зноў змог засяродзіцца на апаведзе аб жыцці Даніэля1 і на сваім каментары.

Даніэль 1, 16

*Каб забытаць Netstat, трэба пранікнуць
у яго з сярэдзіны; дзеля гэтага няма
іншага варыянту, апроч як забытаць
увесь юзэрленд.*

kdm. fr. st

Я пачаў крыху забываць пра існаванне элахімітаў, калі мне патэлефанаваў Патрык — нагадаць, што праз два тыдні пачынаюцца зімовыя курсы, і спытаць, ці не перадумаў я на іх ехаць. Мне было выслана запрашэнне — запрашэнне VIP, удакладніў ён. Я лёгка адшукаў яго сярод сваёй пошты, канверт упрыгожвалі вадзяныя знакі з аголенымі дзяўчатамі, якія танчылі сярод кветак. Яго Святасць прарок запрашаў мяне, разам з іншымі выбітнымі сябрамі, узяць удзел у штогадовых урачыстасцях з нагоды «цудоўнай сустрэчы» — з элахімамі, я так думаю. Свята гэты раз мусіла быць асаблівым, з паведаннем шырока не вядомых раней дэталей, якія тычацца ўзвядзення амбасады, у прысутнасці адзінаверцаў з усяго свету на чале з іх дзевяццю арцыбіскупамі і сарака дзевяццю біскупамі — зрэшты, гэтыя ганаровыя званні не маюць нічога агульнага з рэальнай адміністрацыйнай структурай, усе яны ўведзеныя Наглядчыкам, які лічыць іх неабходнымі для эфектыўнага кіравання ўсякай чалавечай арганізацыяй. «Пагуляем напоўніцу!» — прыпісаў прарок сваёю рукой для мяне асабіста.

У Эстэр, як і меркавалася, у гэты перыяд былі іспыты, ехаць са мной яна не магла. А як бо і на сустрэчы са мной, часу ў яе было б небагата, я, не разважаючы, прыняў за-

прашэнне — урэшце, ад справаў я цяпер адышоў і мог трошкі павандраваць, зрабіць гэтка сацыялагічны экскурс, пашукаць яркіх ці забаўных уражанняў. У сваіх скетчах я ні разу не закранаў тэму сектанцтва, хоць гэта была абсалютна сучасная з'ява, якая пашыралася нягледзячы на ўсе перасцярогі і рацыяналісцкія кампаніі, і нішто, здаецца, не магло спыніць яе рост. Пэўны час я, досыць беспаспяхова, спрабаваў абыграць ідэю скетчу пра элахімітаў і ўрэшце купіў білет на самалёт.

Рэйс рабіў прамежкавую пасадку на Гран-Канары, і, пакуль мы кружылі над выспай у чаканні паветранага калідора, я з цікаўнасцю разглядаў выдмы Маспаломаса. Гіганцкія пясчаныя ўтварэнні спадалі ў сляпучую акіянічную сіню; мы ляцелі на невялікай вышыні, я мог выразна бачыць фігуры, напісаныя на пяску хвалямі ветру, часам яны нагадвалі літары, часам прымалі форму жывёл ці чалавечых твараў; сама сабой напрошвалася думка, што гэта нейкія знакі, надзеленыя магічным сэнсам, і, нягледзячы на вясёлы лазурак — а можа, якраз праз яго, — я адчуў, як у мяне займае дыханне.

У аэрапорце Лас-Пальмаса самалёт амаль апусцеў; потым на борт падняліся некалькі пасажыраў, якія падарожнічалі паміж выспамі. Большасць выглядалі заўзятымі вандроўнікамі, накіраванымі ў аўстралійскіх баскраскераў¹, узброеных даведнікамі «Let's go Europe»² і схемай размяшчэння «Мақдональдсаў». Яны паводзілі сябе спакойна, таксама цешыліся краявідам, напаўголаса абменьваліся разумнымі, паэтычнымі заўвагамі. Незадоўга да пасадкі мы праляталі над зонай вулканічнай актыўнасці — беспарадкава награвашчанымі цёмна-барвянымі скаламі.

Патрык чакаў мяне ў зале прылётаў аэрапорта Арсіфэ; на ім былі беляя штаны і туніка з вышыванай эмблемай секты, рознакаляроваю зоркай, твар расплыўся ў шырокай усмешцы, якая ўзнікла, напэўна, яшчэ за пяць хвілін да майго прыбыцця, ды так і ззяла, без дай прычыны, пакуль

¹ «Запалечніканосцы» (анг.).

² Паехалі ў Еўропу (анг.).

мы перасякалі паркінг. Там стаяў белы мікрааўтобус «Таёта», таксама ўпрыгожаны рознакаляроваю зоркай. Я сеў на прыэдняе сядзенне, а Патрыкаў твар па-ранейшаму свяціўся беспрадметнай усмешкай; чакаючы ў аўтамабільнай чарзе, каб адзначыць талон на выезд, ён узяўся барабаниць пальцамі па рулі, адначасова ківаючы галавой, нібы ў ім гучала якаясь мелодыя.

Мы кацілі па густа-чорнай, ледзь не з сінім адлівам раўніне з вуглаватых, грубых, практычна не кранутых эрозіяй скал, калі Патрык парушыў маўчанне.

— Пабачыш, гэты раз курсы будуць супер... — прамовіў ён напайголаса, нібыта самому сабе ці нібы давяраючы мне таямніцу. — Тут нейкія адмысловыя вібрацыі... Гэта напраўду штось абсалютна нематэрыяльнае.

Я ветліва кіўнуў. Яго заўвага мяне, бадай, не здзівіла: у творах «Нью эйдж» ужо класічна прынята лічыць, што рэгіёнам з вулканічнай актыўнасцю ўласцівыя своеасаблівыя зямныя токі, на якія чуйна рэагуе большасць млекакормячых, у прыватнасці чалавек; лічыцца, што, апроч іншага, яны абуджаюць павышаную цягу да сексуальнай блізкасці.

— Так і ёсць, так і ёсць... — вымавіў Патрык у ранейшым экстазе, — мы — дзеці агню!

Я палічыў за лепшае змоўчаць.

Пад канец дарога пайшла ўсцяж пляжа з чорным пяском, усеяным дробнымі белымі каменьчыкамі; мушу прызнаць, гэта выглядала нязвыкла і нават уражвала. Спачатку я разглядаў усё вельмі ўважліва, але пасля адварнуўся: надта рэзкая інверсія колераў хутка нагнала аскому. Калі б мора стала чырвоным, я, напэўна, цалкам з гэтым згадзіўся б; але яно заставалася па-ранейшаму сінім, безнадзейна сінім.

Шаша рэзка вільнула ў глыб выспы, і метраў праз пяцьсот мы спыніліся перад магутнай жалезнай брамай вышынёю ў тры метры; у абодва бакі ад яе, колькі хапала вачэй, цягнулася агароджа з калючага дроту. Ля брамы, якая, трэба думаць, была адзіным пунктам пропуску на ўчастку, дзяжурнылі два ахоўнікі з аўтаматамі. Патрык зрабіў ім знак, яны адчынілі браму, падышлі да машыны і толькі пасля таго, як

уважліва мяне агледзелі, нас прапусцілі. «Так трэба... — прамовіў Патрык як і раней ледзьве чутным голасам. — Журналісты...»

Дарога, якая, дарэчы, падтрымлівалася ў даволі добрым стане, перасякала пыльную пласкаціну, пакрытую дробным чырвоным друзам. Калі я ўгледзеў удалечыні нешта падобнае да белага намётавага пасёлка, Патрык павярнуў налева да вельмі стромага камяністага адхону, на адным баку моцна паедзенага эрозіяй і ўтворанага з той самай чорнай пароды (мусіць, вулканічнага паходжання), якая ўжо аднойчы кінулася мне ў вочы крыху раней. Праехаўшы дзве-тры пяці ўніз па схіле, машына спынілася на пляцоўцы, і далей мы рушылі пешшу. Нягледзячы на мае пратэсты, ён рашуча забраў у мяне досыць цяжкі мой чамадан. «Не-не, я цябе прашу... Ты ж VIP...» Ён казаў гэта нібыта жартам, але штосьці падказвала мне, што не зусім. Мы прайшлі міма тузіна высечаных у скале гротаў з вузкімі ўваходамі, пакуль не апынуліся на новай пляцоўцы, амаль на вяршыні невысокага ўзгорка. Вялікі праём, шырынёй на тры і вышынёй на два метры, служыў уваходам у яшчэ адзін грот, значна большы за іншыя; каля яго таксама стаялі два ўзброеныя ахоўнікі.

Мы ўвайшлі ў першую залу, якая па плошчы ўяўляла квадрат са стараной прыкладна метраў дзесяць, усе сцены тут былі голяыя; з мэблі мелася ўсяго некалькі пастаўленых уздоўж сцен раскладных крэслаў; ідучы далей за ахоўнікам, мы рушылі па калідоры, які асвятляўся высокімі калонападобнымі свяцільнямі, прыкладна такіх, як былі ў модзе ў 1970-я гады: у святлівай глеістай вадкасці жоўтага, бірузовага, аранжавага і бледна-фіялетавага колеру набрыньвалі і потым павольна падымаліся ўверх і знікалі вялікія бурбалкі.

Абстаноўка ў апартаменты прарока таксама была ў стылі 1970-х. Дол пакрываў тоўсты аранжавы палас, перакрэслены фіялетавымі маланкамі. Па зале ў маляўнічым беспарадку былі парастаўляныя нізкія канапкі, пакрытыя шкурамі. У глыбіні некалькі прыступак вялі да крэсла-круцёлкі эрганамічнай формы, абабітага ружоваю скурай і аснашчанага падстаўкай для ног; крэсла пуставала. Здаду

я пазнаў карціну, што вісела ў прарокавай сталовай у Зворку: ён у нібыта райскім садзе ў атачэнні дванаццаці дзяўчат у празрыстых туніках, якія пазіраюць на яго з пажадлівасцю і абагаўленнем. Камічна, вядома, але выключна ў той — дарэчы, досыць малой — ступені, у якой можа быць камічным штось чыста сексуальнае: гумар і пачуццё смешнага святкуюць поўную перамогу толькі тады (а таму, што я гэта ведаў, мне і плацілі, прычым вельмі няблага), калі яны скіраваныя на мішэні ўжо й без таго безабаронныя — такія, як рэлігійнасць, сентыментальнасць, адданасць, пачуццё гонару, — і, наадварот, няздольныя прычыніць сур'ёзнай шкоды глыбінным, эгаістычным, жывёльным дэтэрмінантам чалавечых паводзінаў. Зрэшты, карціна ўсё адно была намалёваная да таго дрэнна, што мне спатрэбіўся час, каб пазнаць, што мадэлямі ў ёй паслужылі тыя цалкам рэальныя дзяўчаты, што сядзелі цяпер на прыступках, сяк-так спрабуючы паўтарыць свае паставы на палатне — іх, мабыць, папярэдзілі аб нашым прыездзе, — але рэпрадукцыя атрымалася вельмі прыблізная: калі адны надзелі тыя ж празрыстыя тунікі ў прыкладна грэцкім стылю, задраўшы іх аж да таліі, дык другія спынілі выбар на чорных латэксных станіках і панчошных паясках; ва ўсякім разе, палавыя органы ва ўсіх засталіся аголенымі.

— Гэта нявесты прарока, — з пашанай прамовіў Патрык.

Ён паведаміў мне, што гэтыя абранніцы маюць прывілей стала жыць пры прароку; у кожнай ёсць свой пакой у ягонай каліфарнійскай рэзідэнцыі. Яны ўвасабляюць усе расы нашай планеты і, дзякуючы сваёй прыгажосці, прызначаныя на слугаванне выключна элахімам, а значыць, не могуць уступаць у сексуальныя зносіны ні з кім, апроч іх — калі тыя, вядома, ушануюць Зямлю сваёю прысутнасцю — і прарока; па жаданні прарока, яны могуць таксама займацца сексам паміж сабою. Я крыху падумаў над гэтай перспектывай, адначасова спрабуючы пералічыць дзяўчат: іх бяспрэчна было толькі дзесяць. У гэтую хвіліну я пачуў справа нейкі плёскат. Галагенавыя лямпы ў столі запаліліся і высвецілі высечаны ў скале басейн, вакол якога буяла расліннасць; у ім плаваў аголены прарок. Дзве адсутныя дзяўчыны пачціва чакалі каля лесвічкі басейна, трымаючы белыя халат і ручнік,

аздобленыя рознакаляровымі зоркамі. Прарок не спяшаўся, куляўся ў вадзе ці ленавата пагойдваўся, лежачы на спіне. Патрык змоўк, апусціў голаў; цішыню парушаў толькі лёгкі плёскат купальшчыка.

Нарэшце ён вылез з басейна і быў неадкладна загорнуты ў халат, тым часам як другая дзяўчына, уклечыўшы, пачала расціраць яму ногі; я адзначыў, што ён выглядае вышэйшым і, галоўнае, дужэйшым, чым запомніўся з першага разу: ён яўна займаўся фізічнымі практыкаваннямі, трымаў сябе ў форме. Прарок рушыў мне насустрач з распасцёртымі абдымкамі, мы расцалаваліся. «Рады... — прамовіў ён нізкім голасам, — рады цябе бачыць...» За час падарожжа я не раз пытаўся ў сябе, чаго ён, уласна кажучы, ад мяне хоча; можа, ён проста перабольшвае маю знакамітасць. Саентолагі, напрыклад, без сумнення, маюць карысць ад наяўнасці ў сваіх шэрагах Джона Траволты і Тома Круза, але ж я і блізка не таго ўзроўню. Па праўдзе, і ён таксама; можа, у гэтым і заключаецца простае тлумачэнне: ён бярэ тое, што пад рукой.

Прарок сеў у сваё рэлаксацыйнае крэсла, а мы ўладкаваліся ўнізе, на пуфах. Па яго знаку дзяўчаты разбегліся і вярнуліся, несучы невялікія керамічныя кубкі з мігдаламі і сушанаю садавіной; некаторыя неслі амфары, напоўненыя, як высветлілася, ананасавы сокам. Словам, ён па-ранейшаму трымаўся грэцкай стылістыкі, хоць мізансцэна была пабудаваная не зусім на ўзроўні: было трохкі някавата бачыць абгорткі ад арэшкаў «Бэнэнатс», што валяліся на сервіравальным століку.

— Сюзэн... — ласкава прамовіў прарок да вельмі светлай бландынкі з блакітнымі вачыма і чароўна нявінным тварам, якая засталася сядзець ля падножжа крэсла.

З бясслоўнаю паслухмянасцю тая ўклечыла ў яго паміж ног, рассунула халат і пачала смактаць; чэлес у яго быў кароткі і тоўсты. Ён яўна хацеў ад самага пачатку і адназначна паказаць сваё пануючае становішча; на нейкае імгненне ў мяне мільганула пытанне, дзеля чаго ён гэта робіць — дзеля чыстага задавальнення ці ў яго распрацаваны цэлы план з мэтай мяне ўразіць? Па праўдзе, ніякага

ўражання гэта на мяне не зрабіла, а вось Патрык, па-мойму, прыкметна сумеўся, ён збянтэжана ўтаропіўся ў свае ступакі і нават крыху пачырванеў — хоць у прынцыпе ўсё гэта цалкам укладвалася ў тэорыі, якія ён сам вызнаваў. Спачатку размова круцілася вакол міжнароднага становішча — якое, па словах прарака, характарызуецца сур'ёзнымі пагрозамі, навіслымі над дэмакратыяй; небяспека мусульманскага інтэгрызму, на яго думку, зусім не перабольшаная, ад адэптаў з Афрыкі ён мае вельмі трывожныя звесткі. Я не меў нічога асаблівага сказаць па гэтым пытанні — што, мусіць, было і не самым горшым, бо дазваляла захоўваць на твары выраз пачцівага зацікаўлення. Час ад часу ён клаў на галаву дзяўчыне руку, і яна спыняла працэс; потым, па новым знаку, зноў бралася за справу. Пасля не вельмі доўгага маналогу прарок запытаўся, ці не хачу я адпачыць перад вячэрай, якая адбудзецца ў кампаніі першых асобаў секты; мне падалося, што правільным адказам будзе: «Так».

— Добра прайшло! Вельмі добра прайшло!.. — ледзь не млеючы ад хвалявання, шапнуў мне Патрык, калі мы рушылі назад па калідоры.

Яго непрыхаванае рабалецтва мяне крыху азадачвала, я спрабаваў прыгадаць, што ведаю аб першабытных плямёнах, аб рытуалах іерархічнага пакланення, але амаль нічога не ўспаміналася; зрэшты, не дзіва, бо ўсё гэта чыталася яшчэ ў маладосці, калі я хадзіў на акторскія курсы, — у мяне тады была ўпэўненасць, што тыя самыя механізмы, з невялікімі мадыфікацыямі, дзейнічаюць і ў сучасным грамадстве, а таму іх веданне можа прыдацца ў напісанні скетчаў, — у цэлым, дарэчы, мая гіпотэза пацвердзілася, у чым асабліва дапамог Леві-Строс¹. На пляцоўцы перад гrotам я спыніўся, уражаны відовішчам намётавага лагера, дзе жылі адэпты, — ён месціўся метраў за пяцьдзесят ніжэй па схіле і налічваў ледзьве не тысячу абсалютна ідэнтычных беззаганна белых намётаў-іглу, якія, цесна скупіўшыся,

¹Клод Леві-Строс (1908 — 2009) — французскі этнограф, сацыёлаг і філосаф, стваральнік школы структуралізму ў этналогіі і тэорыі «інцэсту» (адной з тэорыяў паходжання права і дзяржавы).

утваралі ўжо знаёмую зорку з загнутымі промнямі, што служыла эмблемай секты. Яе абрысы можна было ўбачыць толькі з вышыні — ці з неба, падказаў Патрык. І пабудаваная Амбасада будзе мець такую самую форму, планы маляваў сам прарок, ён, безумоўна, захоча мне іх паказаць.

Я, увогуле, чакаў даволі раскошнай трапезы, прыпраўленай сібарыцкімі ўцехамі, але хутка мусіў расчаравацца. Па частцы ежы прарок быў прыхільнікам строгай утрыманасці: памідоры, бабы, аліўкі, манная кашка — усё ў вельмі абмежаванай колькасці; і трошкі авечага сыру з бакалам чырвонага віна. Ён не толькі сядзеў на жорсткай *крыцкай дыце*, але і гадзіну на дзень займаўся фізічнымі практыкаваннямі, спецыяльна распрацаванымі дзеля ўмацавання сардэчна-сасудзістай сістэмы, а таксама прымаў пантэстон, MDMA¹ і некаторыя іншыя, даступныя толькі ў ЗША медпрэпараты. Ён быў літаральна апантаны думкай аб фізічным старэнні, і размова за сталом амаль выключна тычылася павелічэння колькасці свабодных радыкалаў, змяншэння калагену, расшчаплення эласціну, адкладання ліпафусціну ў клетках печані. У гэтых пытаннях ён выглядаў знаўцам, Вучоны толькі зрэчас устаўляў слова, каб удакладніць якую-небудзь дэталю. Іншымі запрошанымі былі Наглядчык, Гумарыст і Вэнсан, якога я з часу свайго прыезду бачыў упершыню: ён, па-мойму, быў у яшчэ большай прастрацы, чым звычайна, наогул не слухаў і, здаецца, думаў пра нешта зусім сваё, невымоўнае; яго твар нервова пацпеваўся — у тым ліку, кожны раз, як узнікала Сюзэн: за сталом прыслужвалі «нявесты прарока», прыбраныя дзеля такога выпадку ў доўгія белыя тунікі з разрэзам збоку.

Кавы прарок не піў, і ежа завяршылася нейкай гаркушчай настойкай зялёнага колеру — якая, аднак, была, на яго думку, вельмі карысная супраць адкладання ліпафусціну. Вучоны пацвердзіў інфармацыю. Мы разышліся рана, прарок падкрэсліваў неабходнасць доўтага сну, які дазваляе арганізму аднаўляцца. Вэнсан паспяшаўся за мной у калідор,

¹ MDMA (*анг. скап. аг* methylenedioxyamphetamine) — метылендыоксіметамфетамін, вядомы як «экстазі», лёгкі наркотык з допінгавым эфектам.

які веў да выхаду; і мне падалося, што ён мае ўва мне патрэбу, што яму хочацца са мной пагаварыць. Выдзелены мне грот быў крыху шырэйшы, чым у яго, і меў тэрасу, якая ўзвышалася якраз над намётавым лагерам. Было ўсяго адзінаццаць вечара, але ў гарадку панавала поўная цішыня, не чулася ніякай музыкі і між намётаў не было амаль ніякага руху. Я наліў Вэнсану «Гленфідышу», які купіў у д'юці-фры мадрыдскага аэрапорта.

Я, увогуле, чакаў, што ён сам пачне размову, але ён толькі моўчкі падліў сабе ўіскі і ўперыўся ў шклянку, боўтаючы ў ёй напоем. На пытанне, як рухаецца яго праца, ён адказваў неяк разгублена, аднаскладовымі словамі; ён яшчэ больш схуднеў. Адчаяўшыся нешта з яго выцягнуць, я ўрэшце загаварыў пра сябе, дакладней, пра Эстэр — гэта была, я думаю, ледзь не адзіная вартая згадкі падзея з усяго, што адбылося ў маім жыцці за апошнія месяцы; ну, яшчэ я набыў новую аўтаматычную палівальную сістэму, але доўга падтрымліваць размову на гэтую тэму не змог бы. А вось калі Вэнсан папрасіў распавесці яму пра Эстэр яшчэ, я зрабіў гэта з сапраўдным задавальненнем; яго твар патроху святлеў, ён сказаў, што за мяне рады, і адчувалася, што гэта шчыра. Сімпатыя паміж мужчынамі — рэч няпростая, яна ні ў чым канкрэтным не выяўляецца, гэта штось нерэальнае і някідкае, але таксама — заўсёды звязанае з адчуваннем пэўнага болю; праз дзесяць хвілін ён сышоў, так нічога й не сказаўшы, як яму апошнім часам жывецца. Я лёг на ложка і ўзяўся ўцэпры разважаць аб псіхалагічнай стратэгіі прарока, яна мне здавалася цьмянай. Ужо ці не збіраецца ён паднесці мне якую адэптку дзеля сексуальных уцех? Напэўна, ён у нерашучасці — у яго ж наўрад ці вялікі досвед абыходжання з VIPамі. Я да азначанай перспектывы паставіўся без энтузіязму: яшчэ раніцай я займаўся каханнем з Эстэр, і гэта было даўжэй і цудоўней, чым звычайна, мне зусім не хацелася іншай жанчыны, я быў не ўпэўнены нават, ці змагу, калі што, зацікавіцца ёю. Звычайна лічаць, што мужчыны — гэта чэлесы з ножкамі, здольныя трахнуць любую, абы яна была дастаткова панадная, а пачуцці ніякага значэння не маюць; у цэлым партрэт справядлівы, але крыху ўсё ж перабольшаны. Вядома, Сюзэн чароўная, але ж,

гледзячы, як яна адсмоктвае прароку, я не адчуў ані выкіду адрэналіну, ані прыступу характэрнай прыматам рэўнасці; у дачыненні да мяне эффект не ўдаўся: я ўвогуле пачуваўся незвычайна спакойным.

Я прагнуўся на досвітку, а пятай раніцы, і жвава прывёў сябе ў парадак, закончыўшы туалет ледзяным душам; мяне напаўняла невытлумачальнае і, зрэшты, як высветлілася, падманлівае пачуццё, што сённяшні дзень будзе для мяне вызначальным. Я згатаваў сабе чорнай кавы і выпіў яе на тэрасе, назіраючы, як прачынаецца намётавы лагер; некалькі адэптаў кіравалі да агульных прыбіральных. У святле світанку камяністая раўніна здавалася цёмна-чырвонай. Далёка на ўсходзе віднелася металічная агароджа; абнесены ёю ўчастак належаў секце і займаў, мусіць, не менш за дзесятак квадратных кіламетраў. Я рушыў па звлістай сцежцы і, спустыўшыся на некалькі метраў, убачыў раптам Вэнсана і Сьюзэн. Яны стаялі на пляцоўцы, дзе мы напярэдадні пакінулі мікрааўтобус. Вэнсан махаў рукамі і, здавалася, спрабаваў нешта давесці, але гаварыў нягучна, а я быў надта далёка, каб нешта ўчуць; Сьюзэн глядзела на яго са спакоем, але выраз ейнага твару заставаўся непакінутым. Павярнуўшы галаву, яна заўважыла, што я гляджу на іх, і кранула Вэнсана за плячо, каб ён замоўк; я вярнуўся ў свой грот у задуменні. Я быў амаль упэўнены, што ў Вэнсана нічога з ёю не атрымаецца: гэтая дзяўчына з празрыстымі вачыма, якія, здавалася, нішто не магло засмуціць, са здаровым, атлетычным, як у юнай спартсменкі-пратэстанткі, целам мела прыродную схільнасць да фанатызму; яе з роўным поспехам можна было б уявіць і ў шэрагах якога-небудзь радыкальнага евангелісцкага руху, і ў якой-небудзь групы, кшталту *deep ecology*¹; а ў нашым выпадку яна душою і целам была адданая прароку, і нішто не магло б пераканаць яе парушыць зарок сексуальнага слугавання яму аднаму. Раптам я зразумеў, чаму ніколі не апісваў сектантаў у сваіх скетчах: з людзей лёгка іраніза-

¹ Глыбінная экалогія (анг.).

ваць, выстаўляючы як фацэтных робатаў, калі імі рухаюць банальныя сквапнасць альбо пажадлівасць; але ж калі іх нібыта натхняе глыбокая вера, нешта такое, што стаіць вышэй за інстынкт выжывання, механізм не спрацоўвае, і смех у прынцыпе немагчымы.

Адэпты, прыбраныя ў белыя тунікі, адзін за адным выходзілі з намётаў і кіравалі да паглыблення ў падножжы стромай скалы, якое служыла ўваходам у вялікі натуральны грот, дзе праводзілася навучанне. Мне здалася, што многія намёты пустыя, і некалькімі хвілінамі пазней у размове з Наглядчыкам я сапраўды даведаўся, што на зімовыя курсы сёлета прыехала ўсяго трыста чалавек; небагата для руху, які, па яго сцверджанні, налічвае восемдзесят тысяч прыхільнікаў па ўсім свеце. Слабы поспех ён тлумачыў занадта высокім узроўнем лекцый Міцкевіча. «Да людзей усё гэта не даходзіць... На курсах, разлічаных на шырокую публіку, лепш рабіць акцэнт на самых простых, агульных для ўсіх эмоцыях. Але ж прарок цалкам апантаны навукай...» — з горыччу падсумаваў ён. Яго шчырасць мяне здзівіла: надавер, з якім ён ставіўся да мяне падчас курсаў у Зворку, здаецца, знік. Зрэшты, ён, напэўна, шукаў у маёй асобе саюзніка: ён, мусіць, ужо даведаўся, вызначыў, што я — VIP першай велічыні, якому адведзена пэўная роля ў арганізацыі, і што я, можа быць, здольны нават паўплываць на прыманыя прарокам рашэнні. З Вучоным ён быў яўна ў кепскіх адносінах, той лічыў яго за гэткага унтэра, прыдатнага хіба толькі сачыць за парадкам ды арганізоўваць пастаўку правізіі. Гумарыст у іх сварках, часцяком вельмі з'едлівых, стараўся не ўдзельнічаць, ён трымаўся ўбаку, іранізаваў і цалкам пакладаўся на асабістыя адносіны з прарокам.

Першая лекцыя, якую праводзіў якраз-такі Міцкевіч, пачыналася а восьмай раніцы і называлася «Чалавек: матэрыя і інфармацыя». Назіраючы, як ён, змарнелы, сур'ёзны, з тоўстым стосам паперы ў руках узыходзіць на кафедру, я падумаў, што, мабыць, на якім-небудзь семінары для аспірантаў ён сапраўды глядзеўся б на месцы, але тут — гэта было не так відавочна. Таропка павітаўшыся з аўдыторыяй, ён адразу перайшоў да тэмы: ані позірку на публіку, ані

каліва гумару, ані хоць бы спробы настроіць залу на агульны, пачуццёвы ці рэлігійны лад — нічога, апроч ведаў у голым выглядзе.

Пасля паўгадзіннай прамовы аб генетычным кодзе (сёння ўжо выдатна даследаваным) і яго разнастайных праявах (усё яшчэ слаба вядомых) у бялковым сінтэзе, нарэшце настала чарга і невяліччай сцэнічнай пастаноўкі. Два асістэнты з прыкметным намаганнем вынеслі і паставілі на стол перад лектарам пластыкавы кантэйнер, памерам з мяшок цэменту. Кантэйнер быў разбіты на асобныя празрыстыя пакеты рознай велічыні, напоўненыя хімічнымі рэчывамі; самы вялікі, нашмат большы за астатнія, утрымліваў ваду.

— Гэта — чалавек! — усклікнуў Вучоны ледзьве не з пафасам (пазней я даведаўся, што прарок, прыслухаўшыся да заўвагаў Наглядчыка, прасіў яго трошкі ажывіць выклад і нават запісаў на паскораныя курсы па дэкламацыі з відэатрэнігам і ўдзелам прафесійных актораў). — Кантэйнер, які вы бачыце на сталі, — патлумачыў ён, — мае дакладна такі самы хімічны склад, як дарослы чалавек вагою семдзесят кілаграмаў. Адсюль вы можаце канстатаваць, што ўсе мы складаемся галоўным чынам з вады... — Ён узяў скальпель і праткнуў пакет, з якога пырснуў тонкі струмень. — Натуральна, ёсць і вялікія адрозненні... — Спектакль быў скончаны, да Вучонага патроху вярталася сур'ёзнасць; пакет з вадой асядаў, робячыся ўсё болей плоскім. — Пры ўсёй сваёй значнасці гэтыя адрозненні могуць быць зведзеныя да аднаго слова — інфармацыя. Чалавек — гэта матэрыя *плюс* інфармацыя. Склад матэрыі нам сёння вядомы з дакладнасцю да грама: мы маем справу з простымі хімічнымі элементамі, шырока распаўсюджанымі і ў нежывой прыродзе. Пра інфармацыю нам вядома таксама — прынамсі, галоўнае: яна цалкам запісаная ў ДНК — як ядзернай, так і мітахандрыяльнай. У ДНК утрымліваецца не толькі інфармацыя, неабходная для пабудовы адзінага цэлага, для эмбрыягенэзу, але і тая, што пазней кіруе функцыянаваннем арганізма. Адсюль пытанне: навошта нам абавязкова праходзіць стадыю эмбрыягенэзу? Чаму не вырабіць з неабходных хімічных элементаў і на аснове схемы, якую нясе ДНК, непасрэдна дарослую чалавечую істоту? Несумнен-

на, што ў будучыні нашы даследаванні пойдучь менавіта ў гэтым кірунку. Людзі будучыні будуць нараджацца непасрэдна ў дарослым, васемнаццацігадовым целе, менавіта гэтая мадэль ляжа ў аснову рэпрадукцыі, менавіта ў такой ідэальнай форме людзі дасягнуць — мы з вамі дасягнем, калі мае даследаванні будуць прасоўвацца так хутка, як я разлічваю, — несмяротнасці. Кланаванне — усяго толькі прымітыўны метада, непасрэдна скалькаваны з натуральнага спосабу рэпрадукцыі; развіццё эмбрыёна з аплоднай яйцаклеткі не дае нічога, апроч верагоднасці памылак і адхіленняў; з таго моманту, як мы маем план пабудовы і неабходныя матэрыялы, яно робіцца бескарысным этапам.

Але што да чалавечага мозгу, тут усё трошкі іначай, — зазначыў ён, — і на гэтым я хачу асобна спыніць вашу ўвагу. Зразумела, што маецца пэўная чарнавая сістэма сувязяў, закладзеная генетычным кодам загадзя, ёсць некаторыя базавыя элементы, якія вызначаюць схільнасці, здольнасці, рысы характару; але ў сваёй сутнасці чалавечая асоба, тое, што ўтварае нашу індывідуальнасць і нашу памяць, складаецца паступова, на працягу ўсяго жыцця, праз актывацыю і хімічнае замацаванне падсістэм нейронаў і адпаведных сінапсаў; адным словам, асабістая гісторыя кожнага стварае яго асобу.

Пасля ежы, такой самай сціплай, як папярэдняя, я заняў месца побач з прарокам у яго «Рэндж Ровэры». Міцкевіч сеў на пярэдняе крэсла, адзін целаахоўнік — за руль. Мінуўшы намётавы лагер, дарога пайшла па жолабе, высечаным у масіўнай скале; нас хутка ахутала хмара чырвонага пылу. Праз чвэртку гадзіны машына спынілася перад беззаганна белым, квадратным у сячэнні паралелепіпедам без дзвярэй і вокнаў даўжынёй, мусіць, метраў дваццаць і вышынёй каля дзесяці. Міцкевіч дастаў дыстанцыйны пульт, і ў сцяне, павярнуўшыся на нябачных завесах, адчынілася масіўная брама.

Ён растлумачыў мне, што ў будынку круглы год, удзень і ўначы, падтрымліваюцца сталыя тэмпература і асвятленне. Падняўшыся па лесвіцы, мы трапілі на шырокую галерэю з чарадою дзвярэй у кабінеты, размешчаныя па перыметры

будынка. Убудаваныя ў сцены металічныя шафы поўніліся дыскамі DVD, дбайна пазначанымі этыкеткамі. На ніжнім паверсе высілася толькі вялікая паўсфера з празрыстага пластыку, сілканая сотнямі таксама празрыстых трубак, што вялі да кантэйнераў з паліраванай сталі.

— Па гэтых трубках падаюцца хімічныя рэчывы, неабходныя для стварэння жывой істоты, — зноў патлумачыў Міцкевіч. — Вуглярод, вадарод, кісларод, азот і розныя мікраэлементы...

— У гэтай празрыстай бурбалцы, — дадаў прарок узрушаным голасам, — народзіцца першы чалавек, запачаткаваны цалкам штучным спосабам, першы сапраўдны кібарг!

Я ўважліва зірнуў на абодвух: упершыню з часу нашага знаёмства прарок быў абсалютна сур'ёзны, здавалася, ён сам уражаны і ці не напалоханы перспектывамі, што адкрываліся ў будучыні. Міцкевіч, са свайго боку, выглядаў цалкам упэўнена і праяўляў яўнае нецяярпенне прадоўжыць свае тлумачэнні — ён быў адзіны сапраўдны гаспадар у гэтай зале, прарок тут больш не меў свайго слова. Раптам я ўсвядоміў, што абсталяванне лабараторыі, мусіць, каштавала вялікіх, нават вельмі вялікіх грошай і што, напэўна, менавіта на яго пайшла большая частка ахвяраванняў і даходаў секты, — у гэтай зале ўвогуле заключаўся сапраўдны сэнс яе існавання. У адказ на мае пытанні Міцкевіч удакладніў, што яны ўжо цяпер здольны сінтэзаваць усю сукупнасць складаных пратэінаў і фосфаліпідаў, якія ўдзельнічаюць у функцыянаванні клеткі; апроч таго, ім удалося адбудаваць і ўсю сукупнасць арганэл, за выключэннем апарата Гольджы (гэтую праблему ён разлічваў вырашыць у найбліжэйшы час); але ў іх паўсталі нечаканыя цяжкасці пры сінтэзе плазматычнай мембраны, і таму яны пакуль не змаглі стварыць поўнафункцыянальную жывую клетку. Калі я спытаў, ці апыраджваюць яны іншыя даследчыя групы, ён нахмурыўся: я, мабыць, не зусім зразумеў, яны не толькі ўсіх апыраджваюць, яны ўвогуле — *адзіная* ў свеце група, якая працуе над штучным сінтэзам, пры якім ДНК выкарыстоўваецца не дзеля развіцця эмбрыянальнага дыска, а выключна дзеля атрымання інфармацыі, якая дазваляе кіраваць функцыямі ўжо сфармаванага арганізма. Менавіта гэта дазваляе абмінуць

стадыю эмбрыягенэзу і вырабляць непасрэдна дарослых індывідаў. Пакуль захоўваецца прывязанасць да звычайна біялагічнага развіцця, на адбудову новага чалавечага арганізма патрабуецца гадоў восемнаццаць; калі ж удасца падпарадкаваць усю сукупнасць працэсаў, гэты час, па яго меркаванні, можа быць скарачаны да гадзіны і нават меней.

У рэальнасці на дасягненне мэты, пастаўленай Міцкевічам на пачатку XXI стагоддзя, спатрэбіліся тры сотні гадоў; першыя пакалення неалюдзей былі запачаткаваныя праз кланаванне, ад якога ён разлічваў адмовіцца нашмат хутчэй. Тым не менш у далёкай перспектыве яго здагадкі ў сферы эмбрыялогіі паказалі сябе надзіва плённымі, што, на жаль, абумовіла такія самы давер і да яго ідэяў адносна мадэлявання мазгавых функцый. Метафара чалавечага мозгу як машыны Т'юрынга з пераменнаю камутацыяй аказалася ўрэшце цалкам бясплённай; сам факт наяўнасці ў чалавечай свядомасці працэсаў, якія не падпарадкоўваюцца алгарытмізацыі, быў выяўлены, па сутнасці, яшчэ ў 1930-я гады Гёдэлем, які канстатаваў, што пэўныя знешне нелагічныя высновы могуць, тым не менш, быць адназначна прызнаныя як *правільныя*. Аднак пры ўсім гэтым спатрэбілася амаль тры сотні гадоў, каб адмовіцца ад даследаванняў у гэтым кірунку і вярнуцца да старых механізмаў выпрацоўкі ўмоўных рэфлексаў і навыкаў — у палепшаным, праўда, варыянце, болей надзейным і хуткім дзякуючы ўвядзенню ў новы арганізм бялкоў, вылучаных з гіпакампа папярэдняга арганізма. Такі гібрыдны метад, які спалучае біяхімію і навучанне лагічнаму мысленню, слаба стасуецца з жорсткімі ўстаноўкамі Міцкевіча і першых яго паслядоўнікаў; ён прэ-тэндуе — паводле прагматычнай і грошкі саманадзейнай фармулёўкі Пірса — хіба што на аднаўленне «у найлепшым выглядзе таго, на што мы здольныя ў гэтым рэальным свеце з улікам наяўнага стану нашых ведаў».

ДАНІЭЛЬ 1, 17

*Пранікненне ў памяць праграмы gae
магчымасць змяніць яе паводзіны.*

kdm.fr.st

Першыя два дні былі ў асноўным занятыя лекцыямі Міцкевіча; духоўны ці эмацыйны аспект прысутнічаў вельмі мала, і я пачынаў разумець занепакоенасць Наглядчыка: ва ўсёй чалавечай гісторыі ні адна рэлігія не магла пашырыць уплыву на масы, апелюючы выключна да розуму. Нават прарок трошкі адышоў на другі план, я сустракаў яго найчасцей падчас ежы, большы час ён заставаўся ў сваім гроце, што вернікаў, думаю, крыху расчароўвала.

Усё змянілася раніцай трэцяга дня, які быў прысвечаны посту і медытацыі. Каля сёмай гадзіны мяне пабудзіў нізкі меланхалічны гук тыбецкіх труб, што выводзілі нескладаную мелодыю ўсяго з трох нотаў, кожная з якіх доўжылася да бясконцасці. Я выйшаў на тэрасу; над камяністай раўнінай бралася на дзень. Элахіміты адзін за адным выходзілі з намётаў і, расцяліўшы на зямлі цыноўкі, клаліся на іх вакол памоста, на якім два трубачы надзімалі шчокі, стоячы абাপал прарока, што сядзеў у позе лотаса. Як і адэпты, ён быў у доўгай белае туніцы; але калі ў астатніх тунікі былі з простае бавоўны, то ў яго — з бліскучага белага атласу, які зіхацеў у промнях ранішняга сонца. Праз пару хвілінаў прарок павольна загаварыў; яго глыбокі, нізкі, шматкроць узмоцнены дынамікамі голас лёгка перакрываў гукі труб. Простымі словамі ён заклікаў адэптаў унутраным поглядам ахапіць зямлю, на якой ляжаць іх целы, уявіць яе

вулканічную энергію, яе неверагодную энергію, якая перавышае ўсе самыя магутныя атамныя бомбы, і ўвабраць гэтую энергію ў сябе, улучыць у сваё цела — цела, якому наканавана немяротнасць.

Потым ён папрасіў адэптаў зняць тунікі, адкрыць аголеныя целы сонцу і зноў уявіць тую каласальную энергію, што паўстае з мільёнаў адначасовых тэрмаядзерных рэакцый, — энергію Сонца і зорак.

І яшчэ ён папрасіў іх зазірнуць у самую глыбіню іх целаў, глыбока пад скурную абалонку, паспрабаваць з дапамогаю медытацыі візуальна ўявіць свае клеткі і, нават глыбей, ядро гэтых клетак, у якім месціцца ДНК, сховішча іх генетычнае інфармацыі. Ён папрасіў усвядоміць гэтую ДНК, прасякнуцца думкай, што ў ёй утрымліваецца іх схема, схема пабудовы іх цела, і што гэтая інфармацыя, у адрозненне ад матэрыі, немяротная. Ён папрасіў уявіць гэтую інфармацыю, што мкне праз стагоддзі, чакаючы вяртання элахімаў, якія змогуць адбудаваць іх целы з дапамогаю сваёй тэхналогіі, а таксама інфармацыі, што ўтрымліваецца ў ДНК. Ён папрасіў уявіць момант, калі элахімы вернуцца і ўсе яны таксама — пасля доўгага, падобнага на сон чакання — вернуцца да жыцця.

Я пачакаў, пакуль сеанс медытацыі скончыцца, і далучыўся да натоўпу, што кіраваў да грота, дзе праходзілі Міцкевічавы лекцыі; мяне здзівіла бурная, не зусім здаровая веселасць, што апанавала, здаецца, усіх: адны голасна перагукваліся, спыняліся, абдымаліся і па некалькі секунд не выпускалі адно аднаго, другія ішлі подскакам, ато нават выкідаючы антраша, трэція на хаду зацягвалі вясёлую песню. Перад гротам вісеў плакат з надпісам рознакаляровымі літарамі: «Прэзентацыя амбасады». Ля ўвахода я трапіў на Вэнсана, які, мяркуючы па ўсім, быў далёкі ад навакольнага ўзбуджэння, але ж мы, як VIPы, былі, вядома, не абавязаныя падзяляць агульных рэлігійных эмоцый. Мы занялі месца ў гушчы народу, і паступова гучныя воклічы змоўклі, на сцяне ў глыбіні грота раскрыўся гіганцкі, шырынёй метраў трыццаць, экран, і святло пагасла.

Планы амбасады былі вырабленыя ў трохвымернай графіцы — з дапамогаю AutoCAD ці, можа, Freehand; пазней

я са здзіўленнем даведаўся, што прарок усё зрабіў сам. Будучы амаль ва ўсіх галінах поўным невукам, ён праяўляў гарачую любоў да кампутарнай тэхнікі, прычым захапляўся не толькі відэагульнямі, але і добра валодаў найноўшымі інструментамі стварэння графікі — напрыклад, з дапамогай Dreamweaver MX ён асабіста распрацаваў увесь сайт секты, напісаўшы добрую сотню старонак у кодзе HTML. Пры гэтым як у плане амбасады, так і ў афармленні сайта ён даў поўную волю сваёй прыроднай цязе да брыдкага; Вэнсан, што сядзеў са мной побач, выдаў пакутлівы стогн і, апусціўшы галаву, да канца паказу — іначай кажучы, болей за паўгадзіны — упарта глядзеў выключна на свае калені. Слайды на экране чаргаваліся адзін за адным, іх змена адбывалася, як правіла, у выглядзе выбуху папярэдняга кадра і ўтварэння новага пад акампанемент урыўкаў з вагнераўскіх уверцюр, аранжаваных пад тэхна, якое грывела на поўную моц. Большасць залаў у амбасадзе мелі форму правільнага шматгранніка, ад дадэкаэдра да ікасаэдра; утваралася пачуццё бязважкасці — чаго, відаць, і патрабавала мастацкая ўмоўнасць, прынятая аўтарам, — позірк віртуальнага наведніка свабодна лунаў уверх-уніз па пакоях, адзеленых спа-салонамі з джакузі, аздобленымі каштоўным каменнем, і сценамі, упрыгожанымі да агіднасці рэалістычнымі порнаграфіярамі. Некаторыя залы мелі вялізныя вокны, за якімі бучнелі лугі і стракацелі кветкі; мне на хвіліну падумалася, як прарок збіраецца дасягнуць усяго гэтага тут, на Лансаротэ, з яго абсалютна засушлівым краявідам, але, прыняўшы пад увагу гіперрэалістычнасць выяваў кожнае кветкі і асобнай травінкі, я сцяміў, што такая дробязь яго наўрад ці спыніць, ён, верагодна, можа стварыць і штучныя лугі.

Настала чарга *фіналу*: пункт агляду перанёсся высока ў паветра, адкрываючы агульны план амбасады — зоркі з шасцю загнутымі промнямі, — і амаль адразу пачаўся галавакружны ад'езд: Канарскія выспы, а потым і ўся Зямля — на фоне першых тактаў сімфанічнай паэмы «Так казаў Заратустра». Пасля запанавала цішыня, і на экране замільгалі размытыя абрысы далёкіх галактык. Урэшце зніклі і яны, і калі на сцэну ўпала кола святла, у яго адразу бадзёра ўскочыў прарок у беласнежным атласным убранні

з зіхоткімі ўстаўкамі, якія блішчалі як дыяменты. Зала выбухнула нястрымнай авацыяй, усе ўскочылі, жвава пляскаючы і скандуючы: «Брава!». Мы з Вэнсанам адчулі, што, відаць, і нам давядзецца ўстаць і таксама пляскаць. Доўжылася гэта прынамсі хвілінаў дваццаць: часам апладысменты слабелі, здавалася, ужо аціхалі, але потым уздымалася новая, яшчэ мацнейшая хваля, якую запускала, галоўным чынам, невялічкая групка ў першых радах, што аб'ядналася вакол Наглядчыка, і тады хваля перакідалася на ўсю залу. Пасля пяці такіх заціханняў і аднаўленняў прарок, мабыць адчуўшы, што працэс можа хутка спыніцца сам, шырока раскінуў рукі. Адразу ўтварылася цішыня. Глыбокім, нізкім і, мушу прызнаць, даволі ўнушальным голасам (хоць акустыка фаніла на басах і дала прыкметнае рэха) ён зацягнуў першыя такты вітальнага спеву элахімам. Шмат хто побач са мной падхапіў нападўголаса: «Амбаса-ду мы ра-зам адно-вім...» — прарокаў голас пачаў уздымацца да болей высокіх нотаў: «Мы дом зям-ны ство-рым ім...» — вакол спявала ўсё больш людзей, — «Паўста-не з нашай любо-ві...» — мелодыя раптам амаль прыпынілася, нібыта завісла, і тады прарок грывнуў трыумфальным, шматкроць умоцненым голасам, які адбіўся рэхам ва ўсіх кутках грата: «Но-вы Еру-салім!» Той самы міф, тая самая мара, не аслабляя за тры тысячагоддзі. «І вытра Бог кожную слязіну з вачэй іхніх...»¹ Натоп узрушана скалануўся, і ўсе, следам за прарокам, падхапілі прыпеў на тры ноты, з аднаго, бясконца паўтаранага слова: «Эээ-лааа-хім!... Эээ-лааа-хім!» Наглядчык роў трубным голасам, узнёшы рукі да неба. За некалькі метраў ад сябе я заўважыў Патрыка, яго вочы за шкельцамі акулераў былі заплюшчаныя, рукі раскінутыя, нібы ў поўным экстазе, а Фадыя побач з ім, відаць, адчуўшы былыя інстынкты сваіх продкаў-пяцідзсятнікаў, курчылася ўсім целам, мармычучы нейкія незразумелыя словы.

Настаў новы сеанс медытацыі, гэты раз у поўнай цішы і змроку грата, пасля прарок загаварыў зноў. Усе слухалі не

¹ Адр., 7:17.

проста з увагаю, а з нейкай нямою, радаснаю зачараванасцю, якая межавала з чыстым абагаўленнем. Я думаю, гэта ў асноўным тлумачылася зменлівай, лірычнай танальнасцю яго голасу, які то заміраў, утвараючы мяккія, поўныя задумення паўзы, то ўзлятаў да ўзрушанага крэшэнда. Сама прамова здалася мне спачатку крыху непаслядоўнай, бо пачалася з разнастайнасці формаў і фарбаў у жывой прыродзе (ён запрасіў паразважаць пра матылькоў, якія існуюць, здаецца, толькі каб захапляць нас сваім маляўнічым палётам), а тады перайшла да кур'ёзных спосабаў размнажэння, уласцівых некаторым відам (ён падрабязна распавёў, напрыклад, пра нейкіх кузурак, у якіх самец, пяцьдзсят разоў меншы за самку, усё жыццё паразітуе ў яе чэраве, каб аднойчы вылезці вонкі, апладніць яе і неадкладна здохнуць; мабыць, ён меў у сваёй бібліятэцы кніжку кшталту «Займальнае біялогіі» — падазраю, такія ёсць для ўсіх галінаў навукі). Тым не менш, усё гэта награвашчванне недапасаваных між сабой фактаў прывяло да адной *магутнай гумкі*, якую ён адразу пасля і выклаў: элахімы, што нас стварылі — то бок і нас, і ўсе формы жыцця на гэтай планеце, — былі, безумоўна, навукоўцамі самага высокага ўзроўню, і мы, паводле іх прыкладу, павінны шанаваць навуку, аснову ўсякай практычнай дзейнасці, мы павінны яе паважаць і даваць сродкі, патрэбныя на яе развіццё, і асабліва мы павінны ганарыцца, што маем сярод нас аднаго з самых выбітных навукоўцаў нашага часу (ён паказаў на Міцкевіча, які, пад гром апладысmentaў, устаў і чапурыста пакланіўся натоўпу); але пры тым, што элахімы маюць глыбокую павагу да навукі, яны не ў меншай ступені і нават перадусім *мастакі*: навукка — усяго толькі сродак, неабходны дзеля стварэння той казначнай разнастайнасці жыцця, якую няможна ўспрымаць іначай як *твор мастацтва* — самы грандыёзны з усіх. Толькі найгеніяльнейшыя мастакі маглі задумаць і рэалізаваць такую раскошу, такое хараство, такія вартыя зачаравання разнастайнасць і эстэтычную выдумку. «Таму для нас таксама вялікі гонар, — развіваў ён далей сваю думку, — бачыць побач з намі на гэтых курсах двух мастакоў найвышэйшага таленту, прызнаных у сусветным маштабе...» — ён паказаў у наш бок. Вэнсан няўпэўнена ўстаў; я наследаваў яго пры-

кладу. Пасля моманту нерашучасці людзі пачалі расступацца і, утварыўшы кола, запляскалі нам з шырокімі ўсмешкамі. Непадалёк я ўбачыў Патрыка, ён пляскаў мне з усяе сілы, і было відаць, што эмоцыі ўсё больш перапаўняюць яго.

— Навука, мастацтва, творчасць, прыгажосць, любоў... Гульні, пяшчота, смех... Колькі ж характаў ў жыцці, сябры мае! Якое яно цудоўнае і як бы нам хацелася, каб яно доўжылася вечно!.. І гэта, сябры мае, стане магчымым, стане магчымым ужо вельмі хутка... абяцанне ўжо дадзенае, і яно будзе спраўджанае.

З гэтымі апошнімі словамі, прамоўленымі з рэлігійна-містычнай пяшчотай, ён змоўк і, вытрымаўшы невялікую паўзу, зноў зацягнуў вітальны спеў элахімам. Гэты раз усе падхапілі яго на поўны голас, выбіваючы далонямі нетаропкі рытм; Вэнсан побач са мной гарлаў на ўсю глотку, ды я і сам быў на валасок ад таго, каб падацца тым самым — агульным для ўсіх — эмоцыям.

Пост завяршаўся а дзесятай вечара, пад зорным небам паставілі вялікія сталы. Нас запрасілі сядзець дзе прыйдзецца, без уліку звычайных сувязяў і сяброўскіх адносінаў; што было нескладана з увагі на амаль поўную цемру. Прарок сеў за асобным сталом, на памосце, і ўсе схілілі галовы, слухаючы яго кароткую прамову пра разнастайнасць араматаў і смакаў, яшчэ адну крыніцу задавальнення, якое праведзены ў поспе дзень дазволіць адчуць асабліва востра; апроч таго, ён нагадаў пра неабходнасць перажоўваць усё, не спяшаючыся. Потым, змяніўшы тэму, ён заклікаў нас пільна прыгледзецца да чароўнай асобы, якая апынулася насупраць, да ўсіх гэтых чароўных людзей у характэве іх багата развітых індывідуальнасцяў, чыя разнастайнасць, у сваю чаргу, абяцае нам нечуваную колькасць размаітых сустрэчаў, радасцяў і ўцехаў.

Пасля кароткай паўзы, на рагах сталоў з ціхім шыпеннем запаліліся газавыя лямпы. Я падняў вочы: на маёй талерцы ляжалі два памідоры; насупраць сядзела дзяўчына гадоў дваццаці, з вельмі белаю скурай і доўгімі, густымі чорнымі валасамі, якія хвалямі спадалі да таліі; чысціня рысаў ейнага твару наводзіла думку пра Батычэлі. Некалькі хвілінаў

яна выконвала прапанаваную ролю: ўсміхнулася мне, загаварыла, паспрабавала бліжэй пазнаёміцца з той чароўнай асобай, якую я мог сабой уяўляць; яе клікалі Франчэска, яна італьянка, калі дакладней — з Умбрыі, але вучыцца ў Мілане; да вучэння элахімітаў яна далучылася два гады таму. Зусім хутка, аднак, да размовы падключыўся яе сябрук, што сядзеў справа; яго звалі Джанпаола, ён быў актор — то бок здымаўся ў рэкламе, часам у некаторых тэлефільмах, карацей, месціўся прыкладна на тым самым узроўні, што і Эстэр. Ён быў таксама вельмі прыгожы: сярэдняй даўжыні каштанавыя валасы з залацістым адлівам і твар, які, даўбог, мне ўжо сустракаўся ў кагосьці з майстроў ранняга італьянскага жывапісу, але я не мог прыгадаць, у каго; разам з тым, ён выглядаў досыць дужым, пад майкай выразна вымалёўваліся сталёвыя біцэпсы і грудныя мышцы. Сам ён быў, увогуле, прыхільнік будызму і на курсы прыехаў з чыстай цікаўнасці, але яго першае ўражанне было добрае. Даволі хутка яны абое страцілі да мяне цікавасць і ажыўлена загаманілі паміж сабой па-італьянску. Яны не толькі глязеліся бліскучаю парай, але і, здаецца, былі шчыра закаханыя адно ў аднаго. У іх быў самы пік таго дзівоснага перыяду, калі ты яшчэ толькі пачынаеш адкрываць сабе свет другога, калі ты адчуваеш патрэбу захапляцца тым, што захапляе яго, бавіцца тым, што яго забаўляе, падзяляць яго ўдехі, весялосць, абурэнне. Яна глядзела на яго з пяшчотным зачараваннем жанчыны, якая ведае, што абрана мужчынам, якая радуецца гэтаму, хоць яшчэ не зусім прывыкла да думкі, што цяпер у яе ёсць кампаньён, мужчына, які належыць толькі ёй адной, і якая кажа сабе, што цяпер жыццё будзе прыемным і лёгкім.

Ежа была, як звычайна, сціплая: два памідоры, табулэ¹, кавалак казінага сыру; але як толькі сталы прыбралі, у праходах між імі ўзніклі дванаццаць нявест у доўгіх белых туніках, з амфарамі, поўнымі салодкай яблычнаю наліўкай. Неўпрыкмет, у лёгкіх размовах, якія ўзнікалі, перапыняліся, наскоквалі адна на адну, між бяседнікамі распаўсюдзілася

¹ Табуле — ліванская страва з драблёнага зерня, дробна парэзаных таматаў, цыбулі і інш., прыпраўленых алеем і лімонным сокам.

эйфарыя; многія нягучна спявалі. Патрык падышоў да мяне і, сеўшы побач на кукішкі, паабяцаў, што цяпер мы будзем часцей бачыцца ў Іспаніі, станем напраўду сябрамі, і што я мог бы наведаць яго ў Люксембургу. Калі прарок устаў, зноў збіраючыся ўзяць слова, яго віталі радаснай дзесяціхвіліннай авацыяй; у промнях пражэктараў яго серабрысты сілуэт свяціўся зіхатлівым арэолам. Ён заклікаў нас памедытаваць пра множнасць сусветаў, скіраваць нашы думкі да зор, што ў нас над галовамі, да планет, што круцяцца вакол іх, уявіць сабе разнастайныя формы жыцця на гэтых планетах, дзіўныя расліны, невядомыя нам віды жывёл і разумныя цывілізацыі, сярод якіх некаторыя, гэтак сама як элахімы, нашмат больш развітыя за нас і прагнуць аднаго — падзяліцца з намі сваімі ведамі, прыняць нас у свой лік, каб мы жылі ў Сусвеце разам, ва ўцехах, пастаянным абнаўленні і радасці. Жыццё цудоўнае ва ўсіх адносінах, падвёў рысу ён, і толькі ад нас залежыць, каб кожнае імгненне было годным яго пражыць.

Калі ён пачаў спускацца з памоста, усё ўскочылі, уздоўж яго праходу ўтварыўся жывы калідор з вучняў, якія ўскідалі рукі да неба і скандавалі: «Ээээ-лааа-хіііі!...»; некаторых разбіраў несупынны смех, другія істэрычна рыдалі. Параўняўшыся з Фадыяй, прарок спыніўся і лёгка правёў рукой па яе грудзях. Яна ажно здрыганулася ад радасці і гучна выдыхнула штосьці накшталт: «Йеэээс!...» Далей яны пайшлі разам, рассякаючы натоўп вучняў, якія спявалі і пляскалі ў далоні як апантанія. «Трэці раз! Яна вылучаная ўжо трэці раз!...» — з гонарам шапнуў мне Патрык. Ён патлумачыў, што, акрамя дванаццаці нявест, прарок часам ушаноўвае гонарам правесці з ім ноч якую-небудзь звычайную вучаніцу. Пакрысе ўзбуджэнне спадала, адэпты вярталіся да сваіх намётаў. Патрык працёр акуляры, якія запацелі ад слёз, і, абняўшы мяне адною рукой за плечы, узяў позірк да неба. Сёння неверагодная ноч, сказаў ён; сёння яму вастрэй, чым звычайна, адчуваюцца хвалі, якія ідуць ад зор, хвалі, перапоўненыя любоўю, што нясуць нам элахімы; ён быў упэўнены, што менавіта такою ноччу яны вернуцца на зямлю. Я не ведаў, што адказаць. Я не толькі ніколі не належаў ні да якой рэлігіі, але не бачыў такой магчымасці нават у буду-

чым. Для мяне рэчы былі дакладна такія, якімі яны выглядалі: чалавек — гэта біялагічны від, які аддзяліўся ад іншых у выніку нялёгкага і пакручастага працэсу эвалюцыі; ён складаецца з рэчываў, якія ўтвараюць органы; пасля смерці гэтыя органы пачынаюць гнісці і ператвараюцца ў прасцейшыя малекулы; ні ад мазгавай дзейнасці, ні ад думак, ні тым больш ад чагось такога, што можна было б назваць *духам* або *душой*, не застаецца пасля і знаку. Мой атэізм быў да таго суцэльны, да таго радыкальны, што я нават ніколі не мог успрымаць гэтыя тэмы да канца сур'езна. У ліцэйскія гады, калі мне здаралася гаманіць з хрысціянінам, мусульманінам ці юдэем, у мяне заўсёды ўзнікала пачуццё, што іх веру трэба ўспрымаць *чыста ўмоўна*, што яны, само сабою, не вераць — у прамым, у літаральным сэнсе — у рэальнасць прынятых догматаў, што ўсё гэта — як бы апазнавальны знак, свайго роду пароль, які служыць пропускам у адпаведную супольнасць вернікаў — кшталту таго, якім можа служыць грандж-музыка, ну, ці «Пакаленне Doom» у фанатаў гэтай гульні. Цяжкавагая сур'ёзнасць, з якою яны часам адстойвалі свае ў роўнай ступені абсурдныя рэлігійныя пазіцыі, здаецца, супярэчыла такой гіпотэзе; але ж, па сутнасці, гэтак сама сябе паводзяць і сапраўдныя аматары ўсякай гульні: і для шахматыста, і для ўдзельніка ролевае гульні, які цалкам у яе пагружаецца, уяўная гульнявая прастора — рэч ва ўсіх адносінах рэальная і сур'ёзная, можна нават сказаць, што нічога іншага для яго ёй не існуе — падчас гульні, прынамсі.

Такая самая загадка, як з вернікамі, практычна з тымі самымі невядомымі, цяпер паўставала перада мной з элахімітамі. Вядома, у асобных выпадках дылема вырашалася лёгка. Вучоны, напрыклад, яўна не мог прымаць усур'ёзу гэту лухту і меў вельмі важкія падставы заставацца ў секце: улічваючы ерэтычны характар яго даследаванняў, ён нідзе больш не мог бы разлічваць на такія значныя сродкі, такую сучасную лабараторыю. Іншыя прадстаўнікі вярхоў — Наглядчык, Гумарыст і, безумоўна, прарок — таксама мелі ад секты матэрыяльную выгаду. Патрык уяўляў сабой больш цікавы выпадак. Зразумела, секта элахімітаў дазволіла яму знайсці палюбоўніцу з вельмі кідкаю эратычнасцю і, што верагодна, не менш *гарачую* ў справе, чым з выгляду, — па-

за сектаю такі шанец яму наўрад ці выпаў бы: сексуальнае жыццё банкіраў і кіраўнікоў прадпрыемстваў, нягледзячы на ўсе іх грошы, як правіла, вартае жалю, яны за шалёныя грошы вымушаныя задавальняцца кароткімі спатканнямі з *эскорт-гёрл*, якія ўспрымаюць іх з дэманстратыўнай пагардай і ніколі не прамінаюць паказаць, наколькі яны ім фізічна агідныя. Тым не менш Патрык усім сваім выглядам сведчыў, што рэальна верыць, што непадробна спадзяецца дастаць вечных уцех, пра якія намякаў прарок; бачыць гэта ў чалавека, чые паводзіны ва ўсім астатнім наскрозь прасякнутыя глыбокім буржуазным рацыяналізмам, сапраўды замілоўвала.

Перш чым заснуць, я доўга думаў пра Патрыка, і яшчэ пра Вэнсана. Пасля першага вечара ён так больш ні разу са мною не загаварыў. Прачнуўшыся назаўтра рана, я зноў убачыў, як ён разам са Сьюзэн спускаецца па сцяжыне, якая вілася па схіле; мяркуючы па ўсім, яны былі заняты тою самаю напружанай і безвыніковай размовай. Дайшоўшы да першай пляцоўкі, яны развіталіся кіўком галавы, і Вэнсан павярнуў назад, да сваіх пакояў. Я чакаў яго ля ўвахода; заўважыўшы мяне, ён уздрыгнуў. Я запрасіў яго да сабе выпіць кавы; ад нечаканасці ён пагадзіўся. Пакуль закіпала вада, я расклаў прыборы, паставіў кубкі на садовым століку на тэрасе. Сонца цяжка прадзіраліся скрозь пухірыстую заслону густых цёмна-шэрых хмараў; толькі аднаму яго фіялетаваму праменьчыку ўдалося праслізнуць над самай лініяй гарызонту. Я наліў кавы, ён паклаў сабе цукру і задуменна боўтаў лыжачкай у кубку. Я сеў насупраць; ён па-ранейшаму маўчаў, апусціўшы вочы, потым паднес кубак да вуснаў. «Ты закаханы ў Сьюзэн?» — спытаўся я. Ён падняў на мяне тужлівы погляд. «Што, так прыкметна?» — прамовіў ён пасля доўгай паўзы. Я кіўнуў. «Табе варта крыху адпусціць сітуацыю, — сказаў я, і ўпэўненасць у маім голасе мусіла азначаць, быццам я доўга разважаў над гэтым пытаннем; і хоць думка прыйшла мне ўсяго хвіліну назад, я з не меншай упэўненасцю прадоўжыў:

- Можам пракаціцца на экскурсію па выспе...
- Ты хочаш сказаць... за межамі лагера?
- Гэта забаронена?

— Не... Не, не думаю. Трэба спытаць у Жэрома, як гэта робіцца...

Аднак перспектыва, мяркуючы па ўсім, яго трошкі збянтэжыла.

— Ну вядома ж, можна! Вядома! — душэўна ўсклікнуў Наглядчык. — У нас усё-ткі тут не турма! Я папрашу каго-небудзь адвезці вас у Арэсіфэ; або лепш у аэрапорт, там лягчэй узяць напратат машыну.

— Але ж вы да вечара вернецесья? — спытаў ён, калі мы сядалі ў мікрааўтобус. — Проста каб ведаць...

Я не меў ніякага канкрэтнага плана, апроч як на дзень вывезці Вэнсана ў нармальны свет, то бок практычна ўсё адно куды; то бок, з улікам месца, дзе мы знаходзіліся, вельмі верагодна — на пляж. Сам ён праяўляў на здзіў абыхавую пакарлівасць і адсутнасць ініцыятывы; работнік пракату аўтамабіляў забяспечыў нас картаю выспы. «Можам паехаць на пляж у Тэгізу... — сказаў я, — гэта прасцей за ўсё». Ён нават не абцяжарыў сябе адказам.

Прыхапіўшы ручнік і плаўкі, ён выбраў месца паміж дзвюх выдмаў і, здавалася, быў гатовы праседзець тут, калі трэба, хоць цэлы дзень. «Ёсць шмат іншых жанчын...» — наўздагад сказаў я, каб распачаць размову, і ў наступны момант усвядоміў, што гэта зусім не відавочна. Быў не сезон, у полі нашага зроку можна было налічыць чалавек пяцьдзсят: непаўналеткі з прывабнымі формамі ў кампаніі хлопцаў; і маткі сямействаў з ужо меней прывабнымі формамі ў атачэнні малых дзяцей. Наша прыналежнасць да супольна займанай прасторы мусіла заставацца чыста тэарэтычнай; ні адна з гэтых асобаў не трапляла ў сектар рэальнасці, з якім мы маглі б так ці іначай увайсці ў інтэрактыўны кантакт; яны існавалі ў нашых вачах не больш, чым калі б былі кадрамі з фільма — я б сказаў, нават менш. У мяне ўжо ўзнікала пачуццё, што гэтая экскурсія ў нармальны свет асуджаная на правал, калі я ўсвядоміў, што яна рызыкуе закончыцца ўвогуле досыць непрыемна.

Скажу шчыра: у мяне не было такога намеру, але мы выбралі частку пляжа, аблюбаваную клубам «Томсан Холідэйз». Вяртаючыся ад вады, якая аказалася халаднаватай і таму мне так і не ўдалося ў яе зайсці, я заўважыў чалавек сто, якія таўкліся

вакол памоста з ужо ўсталяванай на ім пераноснай гукавой устаноўкай. Вэнсан не зрушыў з месца; седзячы пасярод натоўпу, ён цалкам раўнадушна пазіраў на вясёлае ажыўленне, што панавала вакол; падышоўшы да яго бліжэй, я прачытаў на расцяжцы над сцэнай: «Miss Bikini Contest»¹ І праўда, побач з прыступкамі, шго вялі на памост ужо чакаў тузін сцыкух гадоў па трынаццаць-чатырнаццаць, якія пераміналіся з нагі на нагу і папісквалі ад нецярпення. Пасля гучнага музычнага пралогу ў некалькі акордаў на сцэну выскачыў высачэзны негр, апрануты як цыркавая малпа, які адразу запрасіў дзяўчат падымацца таксама. «Ladies and Gentlmen, boys and girls, – ва ўсю глотку гукнуў ён у мікрафон, – welcome to the «Miss Bikini» contest! Have we got some sexy girls for you today!...»² Ён павярнуўся да першай дзяўчыны з тонкімі лініямі, доўгімі русымі валасамі і ў белым бікіні, якое мінімальна прыкрывала цела. «What's your name?»³ «Ілона» – адказала дзяўчына. «A beautiful name for a beautiful girl! – з імпэтам выкрыкнуў ён. – And where are you from, Ілона?»⁴ Яна прыехала з Будапешта. «Budaaaaa-pest! That city's hoooot!...»⁵ – зароў негр з энтузіязмам; дзяўчыну закалаціла ад нервовага смеху. Ён перайшоў да наступнай, якой аказалася руская, плацінавая бландзінка, – нягледзячы на свае чатырнаццаць гадоў яна мела вельмі развітыя формы і выгляд сапраўднае сучкі; потым ён задаў па два-тры пытанні ўсім астатнім, пры гэтым увесь час падскокваючы, ганарыста выпінаючы грудзі ў сваім смокінгу са срэбнаю аблямоўкай і сыплючы больш ці менш непрыстойнымі жартамі. Я з распаччу зірнуў на Вэнсана: пасярод гэтай пляжнае мітусні ён глядзеўся не менш арганічна, чым Сэмюэль Бэкет у рэперскім кліпе. Скончыўшы абыход дзяўчат, негр павярнуўся да маленькага століка, за якім сядзелі чатыры пузаны гадоў па шэсцьдзесят, кожны са

¹ Конкурс Міс Бікіні (анг.)

² Лэдзі і джэнтльмэны, хлопцы й дзяўчаты... вітаю вас на конкурсе «Міс Бікіні»! У нас сёння шмат сексуальных дзяўчат! (анг.)

³ Як цябе завуць? (анг.)

⁴ Чароўнае імя для чароўнай дзяўчыны! ... І адкуль ты, Ілона? (анг.)

⁵ Будапешт! Дык гэта цёплае месцейка! (анг.)

сваім адрывуным нататнікам. Паказаўшы на іх публіцы, негр пафасна абвясціў:

— And judging theeem... is our international jury!.. The four members of our panel have been around the world a few times — that's the least you can say! They know what sexy boys and girls look like! Ladies and Gentlemen, a special hand for our experts!..¹

Пачуліся рэдкія воплескі, і высмеяныя такім чынам старэйшыны зрабілі ручкаю сваякам, якія хаваліся недзе ў на-тоўпе; тады пачаўся сам конкурс: дзяўчаты ў бікіні адна за адной выходзілі на авансцэну і выконвалі штось накшталт эратычнага танца: круцілі азадкамі, палівалі сябе алеем для загару, гуллива адцягвалі на станіках шлейкі і да т. п. Усё гэта адбывалася пад гром музыкі ў стылі хаўс. Ну вось, нарэшце: мы былі ў *нармальным свеце*. Мне прыгадалася, што сказала Ізабэль у першы вечар нашага знаёмства: свет вечных *kids*. Негр быў дарослым *kid*, члены журы — *kids* пажылымі; нішто тут не магло рэальна заахвоціць Вэнсана зноў заняць сваё месца ў грамадстве. Калі руская запусціла руку ў свае трусікі, я прапанаваў сысці; ён абьякава кіўнуў.

На карце маштабу 1:200 000, у прыватнасці на карце «Мішлен», свет выглядае чароўна; калі маштаб буйнейшы, як на карце Лансаротэ, што была ў мяне, справы трошачкі горшаюць: пачынаеш заўважаць усякія гатэльныя комплексы, забаўляльныя ўстановы. У маштабе адзін да аднаго апынаешся ў *нармальным свеце*, што ўжо зусім не радуе, а калі ўзбуйніць яшчэ, трапляеш у поўны кашмар: у вочы лезуць розныя кляшчы, грыбкі, паразіты, якія раз'ядаюць вашае цела. Каля другой паловы дня мы вярнуліся ў цэнтр.

Як жа вы ў час, у самы час! Наглядчык нас сустрэў, аж трасучыся ад радасці: прарок якраз вырашыў арганізаваць сённы невялікую імправізаваную вячэру з удзелам пры-

¹ І каманда суддзяў... наша міжнароднае журы!.. Чатыры сябры нашай камісіі некалькі разоў абагнулі ўвесь свет — і гэта самае меншае, што пра іх можна сказаць! Ужо ж яны ведаюць, як выглядаюць сексуальныя хлопцы й дзяўчаты! Лэдзі і джэнтльмэны, павітаем нашых экспертаў!.. (*анг.*)

сутных на злёце знакамітасцяў, то бок усіх, хто так ці іначай кантактуе з масмедыямі ці шырокаю публікай. Гумарыст побач з ім актыўна ківаў галавой і падміргваў мне, нібыта намякаючы, што ўсё гэта не трэба ўспрымаць надта ўсур'ёз. Напраўду, я думаю, ён нямала разлічваў на мяне, каб выправіць сітуацыю: будучы адказным за сувязі з прэсай, ён ва ўсіх сваіх ранейшых акцыях цяпеў ня-зменны правал; секта ў лепшым выпадку выстаўлялася як зборышча талалуяў-уфолагаў, а ў горшым — як небяспечная арганізацыя, якая прапагандуе ідэі з яўным душком еўгенікі, калі не нацызму; што да прарока, то яго рэгулярна абсыпалі насмешкамі за паслядоўныя няўдачы ва ўсім, за што ён толькі не браўся (спрабуючы стаць аўтагоншчыкам, эстрадным спеваком і г. д.). Карацей, больш-менш прыстойны VIP, кшталту мяне, быў для іх неспадзяванай знаходкай, кіслароднай падушкай.

У сталовай сабралася чалавек дзесяць; я ўбачыў Джанпаола, побач з якім сядзела Франчэска. Відаць, ён быў запрошаны дзякуючы сваёй акторскай кар'еры, пры ўсёй яе сціпласці: слова *знакамітасць* тут яўна трэба было разумець у шырокім сэнсе. Я пазнаў таксама яшчэ адну вельмі мажную даму, яркую бландзінку гадоў пяцідзесяці: у свой час яна выконвала вітальны спеў элахімам, што па гукавым узроўні было літаральна на мяжы, якую вытрымлівалі барабаньны перапонкі; яна назвалася опернаю спявачкай — дакладней, спявала ў оперным хоры. Мне адвялі ганаровае месца, насупраць прарока; ён прывітаў мяне вельмі сардэчна, але здаваўся нейкім напружаным, нечым устрывожаным і заклапочана пазіраў вакол; ён крыху супакоіўся, толькі калі Гумарыст заняў побач з ім сваё месца. Вэнсан сеў справа ад мяне і кінуў востры погляд на прарока, той ляпіў з хлебнага мякішу галачкі і машынальна катаў іх па сталю, — выгляд у яго быў стомлены, адсутны, упершыню ён сапраўды выглядаў на свае шэсцьдзесят пяць. «У масмедыях нас ненавідзяць... — з горыччу вымавіў ён. — Калі б мяне сёння не стала, не ведаю нават, што чакала б маё стварэнне. Гэта быў бы поўны гамон...» Гумарыст, які ўжо гатовы быў адпусціць жарт, павярнуўся да прарока і, зразумеўшы па тоне, што той гаворыць сур'ёзна, так і застаўся з разяўленым ротам.

Яго плоскі, нібыта адпрасаваны твар, малюпасенькі носік, рэдкія, кудлатыя валасы — усё ў ім схіляла да ролі блазна, ён быў з тых небарак, якіх, нават калі яны ў роспачы, немагчыма ўспрымаць сур'ёзна; калі б секта раптоўна распалася, яго лёсу нельга было б пазайздросціць, я нават не ўпэўнены, ці была ў яго нейкая іншая крыніца даходу. Ён жыў пры прароку ў Санта-Моніцы, у адным доме з яго дванаццаццю нявестамі. Але сексуальнае жыццё ў яго самога адсутнічала цалкам, ды ён наогул асабліва нічым не займаўся, адзіным дзівацтвам у яго было выпісваць сабе з Францыі любімую часночную каўбасу — каліфарнійскіх крамаў *Delicatessen* яму, відаць, не хапала; яшчэ ён калекцыянаваў рыбалоўныя зазубні, а ў цэлым выглядаў даволі нікчэмнай марыянеткай, без ніякага асабістага жадання і ўвогуле без ніякай жывой субстанцыі, прарок трымаў яго пры сабе трошкі праз міласэрнасць, трошкі ў якасці засцерагальнага клапана, каб было на каго выліць сваё набалелае.

Тым часам паявіліся нявесты прарока, якія неслі талеркі са стравамі; мабыць, аддаючы даніну артыстычнаму характару нашае сходкі, яны замянілі тунікі на ўбранні феі Мелюзіны, трактаваныя, праўда, досыць фрывольна: спічастыя, аздобленыя зоркамі шапкі спалучаліся са шчыгульнымі сукенкамі з серабрыстай саломкі, якая ззаду пакідала абсалютна непрыкрытымі ягадзіцы. У кулінарным плане быў зроблены прыкметны прарыў: на талерках прысутнічалі піражкі з мясам і цэлы набор закусак. Прарок машынальна паглядзіў азадак брунетцы, якая накладвала яму закускі, але гэтага было яўна не дастаткова, каб падняць яго дух; ён нервова загадаў неадкладна прынесці віна, адзін за адным выпіў два келіхі і, адкінуўшыся на спінку крэсла, абвёў прысутных доўгім поглядам.

— З медыямі трэба нешта рабіць... — прамовіў ён нарэшце да Гумарыста. — Я толькі што чытаў апошні «Нувэль абсэрватор»; гэтая іх кампанія па сістэматычным ахайванні — гэта, шчыра скажу, проста ўжо немагчыма... — Гумарыст звёў бровы і, пасля не менш як хвіліннай паўзы, з сумненнем рэкнуў, нібыта паведамляючы неверагодную ісціну: «Гэта нялёгка...» Яго абьякавасць мяне крыху здзіўляла: урэшце, ён быў адзіны афіцыйна адказны за гэтую справу, што

асабліва кідалася ў вочы, бо ні Вучонага, ні Наглядчыка на вячэру не запрасілі. Відаць, ён быў проста цалкам некампетэнтны ў гэтай галіне, роўным чынам як і ва ўсіх астатніх, ён прызвычайна атрымліваць кепскія вынікі і змірыўся, што так будзе заўсёды, што ўсе вакол таксама прызвычайліся, што вынікі ў яго кепскія; з выгляду яму таксама было каля шасцідзесяці пяці, і ад жыцця ён ужо не чакаў нічога асаблівага. Яго рот бязгучна разяўляўся і закрываўся, ён яўна шукаў, што б сказаць гэткага смешнага, чым бы вярнуць усім добры настрой, але не знаходзіў нічога, адбыўся *часовы збой камічнага механізму*. Урэшце ён здаўся і, вырашыўшы, відаць, што проста прарок сёння не зусім у гуморы, але ў яго гэта пройдзе, прасвятлеў тварам і ўзяўся спакойна жаваць піражок.

— А як па-твойму... — прарок раптам павярнуўся да мяне і зірнуў проста ў вочы. — Варожасць прэсы — гэта сапраўды доўгатэрміновая праблема?

— Увогуле, так. Калі выбраць пазіцыю пакутніка, пачаць жаліцца, што ты — ахвяра несправядлівага астракізму, гэтым, вядома, можна прыцягнуць на свой бок пэўную колькасць адхіленцаў ад агульна прынятай думкі; Лё Пэну ў свой час гэта добра ўдалося. Але ў канчатковым выніку ўсё адно будзе прайгрыш, асабліва калі ўзнікне жаданне звярнуцца да больш шырокай грамадскасці, то бок калі паспрабуеш выйсці за рамкі пэўнае аўдыторыі.

— Вось! Вось! Паслухайце, што сказаў Даніэль!... — ён ажно прыўстаў з крэсла, заклікаючы ў сведкі ўсіх, хто сядзеў за сталом. — Масмеды вінавацяць нас, што мы — секта, хоць якраз самі не даюць нам стаць рэлігіяй, сістэматычна перакручваюць нашы прынцыпы, перакрываюць доступ да болей шырокай публікі, хоць рашэнні, якія мы прапануем, маюць каштоўнасць для кожнага, незалежна ад яго нацыянальнасці, колеру скуры, ранейшага веравызнання...

Усе перасталі жаваць; некаторыя заківалі галовамі, але ніхто не знайшоў, што сказаць. Прарок разгублена зноў апусціўся на крэсла, зрабіў знак брунетцы наліць яшчэ келіх віна. Пасля кароткага маўчання гаворка за сталом аднавілася: гаварылі ў асноўным пра ролі, сцэнары, розныя кінапраекты. Мабыць, большасць запрошаных былі

акторами, пачаткоўцамі ці другога плана; я і раней заўважаў, што акторы — напэўна, таму, што выпадак гуляе ў іхнім жыцці вызначальную ролю, — досыць часта робяцца здабычай усякіх дзівакаватых сект, вераванняў і духоўных вучэнняў. Забаўна, але ніхто з іх мяне не пазнаў, што было, бадай, нават добра.

— Harley Dude was right... — задумліва прамовіў прарок. — Life is basically a conservative option...¹ — Я адразу не зразумеў, да каго ён звяртаецца, але аказалася — да мяне. Спахапіўшыся, ён загаварыў далей па-французску: «Разумееш, Даніэль, — сказаў ён з нечакана шчырым для сябе смуткам у голасе, — адзіны план чалавецтва — самаўзнаўленне, захаванне віду. Дарма што мэта відавочна нікчэмная — чалавецтва трымаецца яе з жаклівай упартасцю. Дарма што людзі няшчасныя, страшэнна няшчасныя, — яны ўсімі сіламі супраціўляюцца таму, што магло б змяніць іх долю: яны хочуць дзяцей, прычым дзяцей, падобных да сябе, каб сваімі рукамі капаць сабе магілу і захоўваць умовы свайго няшчасця вечна. Калі ім прапануеш змяніцца, зрабіць, так бы мовіць, мутацыю, рушыць іншай дарогай, трэба чакаць рэакцыі жорсткага непрымання. Я не маю ніякай ілюзіі наконт найбліжэйшай будучыні: чым больш мы будзем падыходзіць да тэхнічнай рэалізацыі праекта, тым актыўнейшым будзе супраціўленне; а ўся інтэлектуальная ўлада — у руках прыхільнікаў статус кво. Барацьба будзе цяжкая, вельмі цяжкая... — Ён уздыхнуў, дапіў келіх і ці то пагрузіўся ў медытацыю пра нешта сваё, ці то проста спрабаваў змагацца з апатыяй; Вэнсан глядзеў на яго з перабольшанаю ўвагай: прарокаў настрой у гэты момант, мабыць, вагаўся паміж адчаем і бесклапотнасцю, паміж смяротнай тугой і вясёлымі выбрыкамі жыцця; ён усё больш нагадваў старую, стомленую малпу. Але праз пару хвілін выпрастаўся і абвёў прысутных больш жывым позіркам; толькі цяпер, я думаю, ён заўважыў усё хараства Франчэскі. Паклікаўшы

¹ Тут: «Адзін мой знаёмы байкер меў рацыю... У сваёй аснове жыццё — штука кансерватыўная» (анг.).

знакам адну з дзяўчат, што прыслужвалі за сталом, японку, ён нешта шапнуў ёй на вуха; тая падышла да італьянкі, перадала ёй словы прарока. Франчэска радасна ўскочыла і, нават не зірнуўшы на свайго спадарожніка, перасела леваруч ад прарока.

Джанпаола выпрастаўся, яго твар цалкам застыў; я адварнуўся, мімаволі заўважыўшы, як прарок запускае руку ў валасы дзяўчыне; яго твар свяціўся дзіцячым, старэчым, калі хочаце, кранальным захапленнем. Я ўтаропіў вочы ў талерку, але праз паўхвіліны мне надакучыла разглядаць кавалачкі сыру, і я краем вока зірнуў убок: Вэнсан па-ранейшаму бессаромна, з нейкай нават, як мне здалося, весялосцю глядзеў прарока; рука ў таго была ўжо на шыі ў дзяўчыны, а яна паклала галаву яму на плячо. Калі ён сунуў руку ў яе станік, я мімаволі перавёў позірк на Джанпаола: ён ажно прыўстаў з крэсла, і я заўважыў, як яго твар загараецца гневамі, зрэшты, не я адзін, усе размовы за сталом сціхлі; потым, скароны, ён павольна асеў, згорбіўся, апусціў галаву. Паступова ўсе зноў загаварылі, спачатку паўголасам, а потым і гучна. Прарок пайшоў ад стала з Франчэскай, нават не дачакаўшыся дэсерту.

Назаўтра я ўбачыў дзяўчыну на выхадзе з ранішняй лекцыі, яна гаманіла з нейкай італьянскай сяброўкай. Параўняўшыся, я прыцішыў хаду, але паспеў пачуць усяго адно яе слова: «*Comunicare...*»¹ Яе твар ззяў і свяціўся, яна выглядала шчаслівай. Курсы тым часам набіралі абароты: я вырашыў хадзіць на ранішнія лекцыі, але ад заняткаў пасля абеду сябе вызваліў. Далучыўшыся да астатніх для вечаровае медытацыі, перад самай вячэрай, я заўважыў, што Франчэска зноў сядзіць побач з прарокам і што пасля ежы яны сышлі разам; а вось Джанпаола, наадварот, я за ўвесь дзень так і не ўбачыў.

У адным гроце побач з уваходам была арганізавана гарбатня. Я ўбачыў Гумарыста і Наглядчыка, якія сядзелі за сталікам з імбрычкам напаранай ліпы. Наглядчык ажыўлена нешта

¹ Паведаміць (*ital.*)

казаў, дапамагаючы сваім словам энергічнымі жэстамі, было відаць, што тэма яго яўна хвалюе. Гумарыст маўчаў, удаваў заклапочанасць і трос галавой, чакаючы, калі паток абурэння ў суразмоўцы скончыцца. Я скіраваў да элахіміта, прыстаўленага да чайнікаў, але не ведаў, што выбраць, бо ніколі не мог цярпець ніякага віду гарбаты. Адчаяўшыся, я ўзяў гарачага шакаладу: прарок дапускаў какаву, хоць і пры ўмове, што яна будзе моцна абястлушчаная, — відаць, праз пашану да Ніцшэ, ідэямі якога захапляўся. Калі я зноў праходзіў міма століка з двума кіраўнікамі, абодва маўчалі; Наглядчык сярдзіта пазіраў у залу. Ён жвава замахаў рукой, запрашаючы мяне далучыцца: відаць, перспектыва новага суразмоўцы выклікала ў яго новы прыліў актыўнасці.

— Я тут казаў Жэрару, — пачаў ён (ну так, нават у гэтага пакрыўджанага жыццём небаракі было імя, мабыць, напэўна ў яго была і сям'я, можа быць, і бацькі, якія яго колісь любілі і гушкалі на каленях; далібог, жыццё — няпростая штука, калі б я ўвесь час разважаў пра такія рэчы, я, без ніякага сумнення, урэшце застрэліўся б), — я тут казаў Жэрару, што, па-мойму, мы надта шмат гаворым пра навуковы аспект нашага вучэнні. Цяпер утварылася цэлая экалагічная плынь, «Нью эйдж», іх страшна палохаюць тэхналогіі, якія ўмешваюцца ў жыццё, бо яны ўвогуле крыва глядзяць на ідэю панавання чалавека над прыродай. Разам з тым, гэты людзі, якія актыўна адмаўляюць і хрысціянскую традыцыю, часцяком блізкія да паганства ці да будызму; мы маглі б мець сярод іх патэнцыйных прыхільнікаў.

— Але з другога боку, да нас цягнуцца тэхналогіі, — хітра ўставіў Жэрап.

— Так, але... — з сумневам у голасе адказаў Наглядчык, — іх шмат хіба толькі ў Каліфорніі, а ў Еўропе, можаш паверыць, я такіх бачыў мала... — Ён зноў павярнуўся да мяне: — А ты што думаеш?

Па шчырасці, я нічога асабліва не думаў, мне здавалася, што з часам прыхільнікаў геннай інжынерыі стане больш, чым праціўнікаў; але мяне здзівіла, што яны зноў робяць мяне сведкам сваіх унутраных звадаў. Я тады яшчэ не цалкам усвядоміў гэты, але яны лічылі, што як шоўмэн я павінен інтуітыўна арыентавацца ў ідэйных плынях, у зрухах, якія

адбываюцца ў грамадскай думцы; я не бачыў ніякай прычыны пазбаўляць іх ілюзій, і, выдаўшы пару банальнасцяў, якія яны выслухалі з глыбокай павагай, з усмешкай устаў з-за стала; спаслаўшыся на стомленасць, я спрытна выслізнуў з грота і пакрочыў да намётавага лагера: мне хацелася трошкі бліжэй разгледзець радавых адэптаў.

Было яшчэ не позна, ніхто не клаўся; большасць, сядушы ногі па-турэцку, сядзелі перад сваімі намётамі, часцей па аднаму, часам парамі. Многія былі голяя (не будучы абавязковым, натурызм шырока практыкаваўся элахімітамі; і нашы стваральнікі элахімы, дарэчы, цалкам падпарадкаваўшы сабе клімат на роднай планеце, хадзілі ўсе галяком, як і належыць кожнай свабоднай, гордай за сябе істоце, якая адпрэчыла сорам і пачуццё віны; паводле прарокавага вучэння, ад першароднага граху даўно не засталося і знаку, так што ўсе мы сёння жывем у новым законе — законе сапраўднай любові). У сваёй масе адэпты не нічога рабілі — кожны, хіба што, па-свойму медытаваў, многія сядзелі, павярнуўшы далоні і вочы да зорак. Намёты, забяспечаныя арганізатарамі, формай нагадвалі вігвамы, але белая, крыху блішчстая тканіна была вельмі сучаснай, з ліку «новых матэрыялаў, распрацаваных для космасу». Карацей, стваралася карціна своеасаблівага племя, індзейскага племя ў стылі хай-тэк, напэўна, у кожнага тут быў Інтэрнэт, прарок вельмі настойваў на гэтым, у яго мусіла быць магчымасць у любы момант распаўсюджаць свае дырэктывы. Я падазраю, што ўсе яны актыўна ліставаліся між сабой па Інтэрнэце, і цяпер, калі яны сабраліся, больш за ўсё ўражвалі якраз іх адасобленасць і цішыня; кожны сядзеў перад сваім намётам, ні з кім не заводзіў гаворкі, не хадзіў да суседзяў у госці; апынуўшыся ўсяго за пару метраў адно ад аднаго, яны быццам і не здагадваліся пра ўзаемае існаванне. Я ведаў, што ў большасці няма ні дзяцей, ні хатніх жывёл (гэта не забаранялася, але і настойліва не рэкамендавалася: найпершай задачай было стварэнне новага віду — узнаўленне існуючых разглядалася як перажытак, як прыкмета кансерватызму і нерашучасці, ужо прынамсі не як паказчык самай гарачай веры; уяўлялася малаверагодным, каб бацька сямейства мог падняцца надта высока ў іх арганізацыйнае

іерархіі). Я прайшоўся па ўсіх дарожках, перад не адной сотняй намётаў, але ніхто нават не паспрабаваў загаварыць са мною; людзі абмяжоўваліся кіўком, слабай усмешкай. Спачатку я думаў, што, мабыць, яны трошкі мяне пабойваюцца: я ўсё-такі быў VIP, меў прывілей наўпрост заводзіць размову з прарокам, але хутка зразумеў, што, сустракаючы адно аднаго на дарожках, яны паводзяць сябе ў дакладнасці гэтак сама: усмешка, ківок, не болей. Пакінуўшы намётавы лагер, я прайшоў некалькі сотняў метраў па камяністай сцежцы і прыпыніўся. На небе вісела поўня, можна было выдатна разгледзець кожны каменьчык, кожны кавалак застылай лавы; удалечыні, на ўсходзе, цьмяна паблісквала металічная агароджа; я стаяў пасярод небыцця, было цёпла, і мне вельмі хацелася б прыйсці хоць да нейкай высновы.

Я, відаць, доўга прастаяў так, у стане поўнай разумовай прастрацці, бо, калі вярнуўся ў лагер, у ім панавала цішыня; усё, мабыць, ужо спалі. Я зірнуў на гадзіннік: пачатак чацвёртай. У келлі Вучонага яшчэ гарэла святло; ён сядзеў за працоўным сталом, але, пачуўшы хаду, знакам запрасіў увайсці. Абстаноўка ўсярэдзіне аказалася зусім не такою строгай, як я чакаў: канапа з дастаткова сімпатычнымі ядwabнымі падушкамі, каменны дол, засланы дыванамі з абстрактным узорам; ён прапанаваў кубак гарбаты.

— Напэўна, ты заўважыў, што ў нашым кіраўніцтве ёсць пэўная напружанасць, — сказаў ён і пазначыў паўзу.

Далібог, я ўяўляў у іх вачах цяжкую фігуру; у мяне мімаволі прамільгнула думка, што яны перабольшваюць маю значнасць. Вядома, я мог балбатаць абы што, і заўсёды знайшліся б меды, гатовыя запісаць мае словы; але адсюль да таго, каб людзі мяне пачулі і змянілі свой пункт погляду, была дыстанцыя агромністага маштабу: усе ўжо прывыклі, што *знакамітасці* выказваюцца ў медыях на самыя розныя тэмы, прамаўляючы самыя зацяганыя ісціны, рэальна ніхто ўжо не звяртаў на гэта ўвагі, адным словам, сістэма шоў-бізнесу, змушаная забяспечваць абрыдлы ўсім кансенсус, даўно рухнула пад грузам сваёй нікчэмнасці. Але я не хацеў ні ў чым яго пераконваць; я проста кіўнуў з тым выразам добрачылівага нейтралітэту, які ўжо столькі

разоў дапамагаў мне ў жыцці, які дазволіў пачуць столькі інтымных споведзяў самых розных людзей з розных сацыяльных пластоў, пазней я іх усе — карэнным чынам, да непазнавальнасці перайначыўшы — выкарыстоўваў у сваіх скетчах.

— Па-сапраўднаму мяне гэта не турбуе, прарок мне давярае... — зноў сказаў ён. — Але наш імідж у масмедыях — поўная катастрофа... Нас выстаўляюць нейкімі недарэкамі, хоць ні адна лабараторыя ў свеце не змагла б паказаць сэння вынікі, параўнальныя з нашымі... — Ён абвёў рукою пакой, быццам усё, што ў ім знаходзілася — выдадзеныя Эльзэвірамі тамы па біяхіміі на англійскай мове, шэрагі DVD над пісьмовым сталом, уключаны манітор кампутара, — ужо самою сваёй прысутнасцю сведчыла пра сур'ёзнасць яго даследаванняў. — Прыйшоўшы сюды, я паламаў сваю навуковую кар'еру, — з горыччу прызнаўся ён, — мне закрыты доступ у найбольш значныя навуковыя часопісы...

Грамадства — гэта слоенае цеста, і я ніколі не ўводзіў у свае скетчы навукоўцаў; на маю думку, яны належалі да надта спецыфічнага слоя, іх памкненні і ацэначныя крытэры не маглі быць перанесеныя на простых смяротных, адным словам, яны не маглі даць нічога для сюжэту, разлічанага на *шырокую публіку*, але я слухаў, як слухаў усіх, па даўняй звычцы шпіёніць за чалавецтвам: я, вядома, быў ужо стары шпіён, шпіён у адстаўцы, але што з таго, я не страціў добрых рэфлексаў — здаецца, нават ківаў, падахвочваючы гаварыць далей, хоць і слухаў, так бы мовіць, не чуючы, яго словы як уляталі, так і выляталі з маёй галавы, я падсвядома ўключыў у сабе своеасаблівы фільтр. Пры гэтым я ўсведамляў, што Міцкевіч — асоба значная, можа, адна з найзначнейшых у гісторыі чалавецтва, здольная неўзабаве зменіць яго лёс на самым глыбокім біялагічным узроўні, у яго былі дзеля гэтага ўсе вытворчыя магчымасці й навыкі, але праблема, можа быць, была ўва мне, гісторыя чалавецтва мяне ўжо не так цікавіла, я быў проста стары стомлены чалавек, і ў той самы момант, калі ён гаварыў і ўсхваляў перада мной строгасць падыходу, якой трымаецца ў сваіх даследах, сур'ёзнасць кантролю і праверкі, якія ўчыняе сваім усёразбуральным тэорыям, мяне раптам апанавала вострае жаданне Эстэр,

я прагнуў яе чароўнай, пругкае похвы, успамінаў, як яна з трымценнем сціскаецца вакол майго чэlesa; спаслаўшыся, што хачу спаць, я ледзь паспеў выйсці з пячоры і адразу набраў нумар яе мабільніка; слухаўку ніхто не зняў, уключыўся аўтаадказчык, але мастурбаваць мне не вельмі хацелася, сперматазоіды ў маім узросце выпрацоўваюцца павольней, латэнтны перыяд даўжэе, прыемнасці жыцця неўзабаве пачнуць надарацца ўсё радзей, пакуль не знікнуць увогуле; я, безумоўна, быў за несмяротнасць, і Міцкевічавы даследаванні, безумоўна, давалі надзею, былі, па сутнасці, адзінай надзеяй, але яна была не для мяне, увогуле не для майго пакалення, у гэтым сэнсе я не меў ніякіх ілюзіяў; аптымізм, які ён праяўляў, гаворачы пра хуткі поспех, быў, зрэшты, не так падманам, як неабходнаю выдумкай — неабходнаю не толькі элахімітам, якія фінансавалі яго задумы, але, перадусім, яму самому, ніякая чалавечая задума не магла б здзейсніцца без надзеі свайго здзяйснення ў разумна акрэслены тэрмін, а дакладней, максімум за адрэзак часу, роўны працягласці жыцця, на якую спадзяецца яе распрацоўшчык; чалавецтва яшчэ ніколі не працавала ў духу каманды, расцягнутай на некалькі пакаленняў, хаця ўрэшце ўсё да гэтага якраз і зводзіцца: ты працуеш, ты паміраеш, а наступныя пакаленні карыстаюцца — калі, вядома, не палічаць за лепшае знішчыць вынікі тваёй працы; але такая думка ніколі не прыходзіла ў галаву нікому, хто быў апантаны нейкай задумай, яны лічылі за лепшае яе ігнараваць, бо іначай проста спынілі б працу, проста ляглі б і чакалі б смерці. Таму і Вучоны, якім бы сучасным ні выглядаў у інтэлектуальным плане, у маіх вачах усё адно заставаўся рамантыкам, яго жыццё кіравалася старымі ілюзіямі, а мяне ў гэты момант займала пытанне, што можа рабіць Эстэр, ці не сціскаецца яе пругкая похва вакол чыіх-небудзь чужых чэlesaў, і ў мяне ўсур'ёз пачало ўзнікаць жаданне адарваць сабе парачку органаў; але, на шчасце, я прыхапіў з сабой дзесятак паковак рагіпнолу, узяў, як кажуць, з запасам, і праспаў наступныя пятнаццаць з лішкам гадзін.

Калі я расплюшчыў вочы, сонца ўжо хілілася да гарызонту, і ў мяне адразу ўзнікла адчуванне, што адбываецца не-

шта дзіўнае. Бралася на навальніцу, але я ведаў, што яе не будзе, навальніц тут не бывае ніколі, колькасць ападкаў на выспе практычна нулявая. Намётавы лагер купаўся ў слабым жоўтым святле; вецер квола пакалыхваў палагі на ўваходах, але ў лагеры не было ні душы, ніхто не хадзіў па дарожках. Усякая чалавечая дзейнасць спынілася, панавала поўная цішыня. Спускаючыся з пагорка, я прайшоў паўз гроты Вэнсана, Вучонага, Наглядчыка, па-ранейшаму не сустрэўшы нікога. У прарокавай рэзідэнцыі дзверы былі шырока адчыненыя, упершыню з часу майго прыезду на ўваходзе не стаяла ахова. Уваходзячы ў першую залу, я мімаволі стараўся ступаць цішэй. Ідучы па калідоры, што вёў да асабістых пакояў прарока, я пачуў нясныя галасы, шум перасоўванай мэблі і штосьці падобнае да рыдання.

У вялікай зале, дзе прарок прымаў мяне ў дзень прыезду, былі запаленыя ўсе агні, але і тут было пуста. Я абышоў залу, штурхануў дзверы ў працоўны кабінет, павярнуў назад. Справа, каля басейна, былі дзверы ў яшчэ адзін калідор; мне падалося, што гук галасоў паходзіць адтуль. Асцярожна рушыўшы наперад, я дабраўся да месца, дзе калідор паварочваў, і сутыкнуўся з Жэрарам, той стаяў у дзвярнай пройме прарокавай спальні. Выгляд у Гумарыста быў прыгняталны: твар, які збляеў яшчэ больш, чым звычайна, пакрывалі глыбокія зморшчыны, здавалася, ён не спаў усю ноч.

— Здарылася... здарылася... — ён мармытаў слабым, дрыготкім, амаль нячутным голасам. — Здарылася страшнае... — урэшце вымавіў ён. Побач узнік Наглядчык; за гарадзіўшы праход, ён змераў мяне лютым поглядам. Гумарыст выдаў нейкае жаласнае бляянне. «Добра, што ўжо цяпер, застаецца яго толькі ўпусціць...» — буркнуў Наглядчык.

Амаль усю прастору прарокавай спальні займаў агромністы, не менш за тры метры ў дыяметры, круглы ложка, засланы ружовым атласам; сям-там былі раскіданы ружовыя атласныя пуфы, сцены з трох бакоў былі люстраныя, чацвёртая ўяўляла сабой адну велізарную шыбу, за якой шырылася камяністая раўніна, а за ёй удалечыні ўзвышаліся першыя вулканы, даволі пагрозлівыя ў цяперашнім навальнічным

святле. Шыба была разбітая ў друз, а пасярод ложка ляжаў аголены труп прарока з перарэзаным горлам. Ён страціў вялізную колькасць крыві, сонная артэрыя была перасечаная цалкам. З кута ў кут нервова сноўдаў Вучоны. Вэнсан з цалкам адсутным выглядам займаў месца на пуфе, калі я падышоў, ён толькі ледзь прыўзняў галаву. У далёкім куце ў поўнай прастрацы сядзела дзяўчына з доўгімі чорнымі валасамі, у якой я прызнаў Франчэску, на ёй была толькі белая начная кашуля, заплямленая крывёю.

— Італьянец, — суха прамовіў Наглядчык.

Я ўпершыню ў жыцці бачыў труп, але яго выгляд мяне асабліва не ўразіў; як і не асабліва здзівіў. Калі за вячэраю пазаўчора прарок спыніў выбар на італьянцы, мне на нейкае імгненне — калі я зірнуў на твар яе спадарожніка — падалося, што гэты раз прарок зайшоў занадта далёка, што проста так, як звычайна, гэта яму не сядзе; але потым Джанпаола нібыта панік, і я сказаў сабе, што ён здасца, як здаліся астатнія; гэта было відавочнай памылкай. Я з цікаўнасцю падышоў да сцяны з разбітаю шыбай: схілаў вельмі стромы, амаль вертыкальны; сям-там, праўда, тырчалі рэдкія выступы, дый скала была моцная, не патрэсканая, не сыпкая, але пад'ём, які ён зрабіў, усё-ткі ўраджаў. «Ды ўжо ж... — змрочна пракаментываў Наглядчык, падышоўшы, — відаць, моцна ў яго накіпела...» — і ён зноў узяўся мераць сюды і туды пакой, стараючыся трымацца далей ад Вучонага, які соваўся па другі бок ад ложка. Гумарыст так і стаяў як слуп ля дзвярэй, машынальна сціскаючы і расціскаючы рукі, з цалкам разгубленым выглядам, на мяжы з панікай. І тут да мяне ўпершыню дайшло, што, нягледзячы на ўсе геданісцкія і вальнадумныя ўстаноўкі, прынятыя ў секце, ніхто з блізкіх паплечнікаў прарока не жыў сексуальным жыццём: з Вучоным і Гумарыстам гэта было відавочна — у першага адсутнічала матывацыя, у другога патэнцыя. Што да Наглядчыка, то ў яго была жонка, аднаго з ім узросту — за пяцьдзесят, іначай кажучы, паміж імі наўрад ці штодня загараўся агонь пачуццяў; але ён ніколі не карыстаўся сваім высокім становішчам, каб спакушаць маладых адэптак. Дый самі адэпты, як я цяпер усвядоміў з яшчэ большым здзіўленнем, у лепшым выпадку трымаліся манагаміі,

ато й увогуле «нулегаміі» — за выключэннем маладых і прыгожых дзяўчат, якіх прарок часам запрашаў на ноч раздзяліць з ім ложка. Карацей, прарок у сваёй секце паводзіў сябе як чысты альфа-самец, і яму такі ўдалося задушыць у сваіх паплечніках усякі мужчынскі пачатак: яны не толькі не мелі сексуальнага жыцця, але больш да яго не імкнуліся, яны забаранілі сабе ўсякае заляцанне да самак і прасякнуліся думкай, што секс — выключная прэрагатыва прарока; цяпер я сцяміў, чаму ў сваіх лекцыях ён так упарта ўзносіў жаночыя вартасці і так бязлітасна нападаў на мачызм: яго задачай было спакладаць слухачоў. Дарэчы, у большасці малпаў, выпрацоўка тэстастэрону ў самцоў, якія маюць падпарадкаванае становішча, паступова падае і ўрэшце зусім спыняецца.

Неба патроху яснала, хмары расейваліся; раўніна без асаблівай надзеі чакала апошняга промня, перад тым як настане ноч. Зусім побач з выспай пралягаў Тропіка Рака — у *не-пасрэ-днём суседстве*, як сказаў бы Гумарыст, калі б быў здольны адпусаць свае жартачкі. «Гэта абасца-людна няважна... я на снаданне люблю хуйхуюзныя камякі...» — вось досціпы, якімі ён звычайна спрабаваў дадаць весялосці ў нашыя будні. Што чакала гэтага небараку цяпер, калі Малпы № 1 не стала? Ён зацкавана пазіраў на Наглядчыка і Вучонага, — адпаведна, Малпу № 2 і Малпу № 3, — а тыя паранейшаму мералі пакой крокамі, пачынаючы мераць адзін аднаго поглядам. Калі дамінуючы самец страчвае здольнасць здзяйсняць сваю ўладу, выпрацоўка тэстастэрону ў большасці малпаў аднаўляецца. Наглядчык мог разлічваць на адданасць ваенізаванага аддзялення арганізацыі: ён сам падбіраў ахову, сам яе навучаў, ахоўнікі падпарадкоўвалася толькі яму; прарок пры жыцці цалкам пакладаўся на яго ў гэтых пытаннях. З другога боку, лабаранты і тэхнічны персанал, адказны за генетычны праект, мелі справу толькі з Вучоным і ні з кім болей. Карацей, у наяўнасці меўся класічны канфлікт паміж грубаю сілай і інтэлектам, паміж праявамі тэстастэрону на базавым узроўні і на ўзроўні болей інтэлектуальным. Я падумаў, што ў любым выпадку гэта надоўга, і сеў на пуф непадалёк ад Вэнсана. Той, здаецца,

усвядоміў нарэшце маю прысутнасць, слаба ўсміхнуўся і зноў паглыбіўся ў свае думкі.

Хвілін пятнаццаць усе маўчалі; Вучоны і Наглядчык так і соўгаліся па пакоі, палас прыглушаў іх хаду. З улікам наяўных абставін, я адчуваў сябе досыць спакойна; я разумеў, што ў бліжэйшы час ні ад мяне, ні ад Вэнсана нічога не патрабуецца. У гэтай гісторыі мы былі проста пабочныя, ганаровыя малпы; апускалася ноч, у пакой залятаў вецер: італьянец літаральна вынес выбухам усю шыбу.

Гумарыст раптам выняў з кішэні палатнянай курткі лічбавы фотаапарат — трохмегапіксельны «Sony DSCF 101», я пазнаў мадэль, бо сам меў такую, перш чым кушў Мінольту «Dimage A2» на восем мегапікселяў з паўаўтаматычнай факусіроўкай, больш адчувальнай пры слабым асвятленні. Наглядчык і Вучоны знерухомелі і, развяўшы рот, назіралі, як няшчасны блазан лавіруе па пакоі, шчоўкаючы кадр за кадрам. «Жэрар, з табой усё ў парадку?» — папытаўся Наглядчык. Але, па-мойму, з ім было зусім не ў парадку, ён машынальна ціснуў на кнопку, нават не наводзячы камеру, і калі наблізіўся да акна, у мяне ўзнікла выразнае адчуванне, што ён зараз скінецца ўніз. «Досыць!» — рыкнуў Наглядчык. Гумарыст застыў, рукі ў яго так дрыжалі, што ён выраніў апарат. Франчэска, якая па-ранейшаму безуважна сядзела ў куце, кратка ўсхліпнула. Вучоны таксама застыў, павярнуўся да Наглядчыка і зірнуў яму проста ў вочы.

— Пара прымаць рашэнне... — прамовіў ён голасам без адценняў.

— Трэба тэлефанаваць у паліцыю, вось і ўсе рашэнні.

— Калі паклічам паліцыю, арганізацыі канец. Скаנדалу мы не перажывем, і ты гэта ведаеш.

— Ты маеш іншыя прапановы?

Павісла новая маўклівая паўза, гэты раз нашмат болей напружаная: супрацьстаянне распачалося, і я адчуў, што цяпер яно мусіць дайсці да свайго вырашэння; падсвядома ў мяне нават прамільгнула досыць выразная думка, што я стану сведкам яшчэ адной гвалтоўнай смерці. Страта харызматычнага лідэра — момант, які ўсякім рухам рэлігійнага кшталту перажываецца незвычайна цяжка;

калі сам лідэр не паклапаціўся загадзя прызначыць сабе пераемніка, гэта амаль немінуча канчаецца схізмай.

— Ён думаў пра смерць... — раптам прамовіў Жэрар дрыготкім, амаль дзіцячым голасам. — Апошнім часам ён усё часцей загаворваў са мной пра гэта; ён не хацеў, каб арганізацыя распалася, ён вельмі баяўся, што пасля яго ўсё разваліцца. Мы павінны нешта зрабіць, мы павінны паразумецца...

Наглядчык насупіў бровы і ледзь прыкметна павярнуў галаву ў яго бок — як рэагуюць на нейкі дакучлівы шум; вернуты да ўсведамлення сваёй поўнай нікчэмнасці, Жэрар асекся, рухнуў на пуф побач з намі і, панурыўшы голаў, ціхмяна склаў на каленях рукі.

— Нагадаю табе, — спакойным тонам прамовіў Вучоны, па-ранейшаму гледзячы Наглядчыку ў вочы, — смерць для нас зусім не канец, і гэта найпершы наш догмат. Мы маем генетычны код прарока, трэба ўсяго толькі пачакаць, пакуль праэдура будзе даведзеная да ладу...

— Ты думаеш, нехта будзе чакаць дваццаць год, пакуль твая штука запрацуе? — злосна гыркнуў Наглядчык, ужо не спрабуючы хаваць варожасці.

Вучонага аж скаланула ад такой абразы, але ён адказаў спакойна:

— Хрысціяне чакаюць ужо дзве тысячы гадоў...

— Можа быць, але тым часам ім давялося арганізаваць царкву, а як гэта робіцца, ужо ж я разбіраюся лепей. Калі давялося вызначаць вучня, які стане яго наступнікам, Хрыстос выбраў Пятра; няхай той быў не самы бліскучы, не самы разумны, не самы абазнаны ва ўсіх таемнасцях, але ён быў найлепшы арганізатар.

— Калі я пакіну праект, табе не будзе кім мяне замяніць; а ў гэтым выпадку ўсякая надзея на ўваскрэсенне адмяняецца. Не думаю, каб табе ўдалося пратрымацца доўга пры такіх абставінах...

Ізноў настала маўчанне, яшчэ болей гнятлівае; у мяне не складалася ўражання, што яны здолеюць паразумецца, усё паміж імі зайшло надта далёка, і ўжо надта даўно; у амаль поўнай цемры я ўбачыў, як Наглядчык сціснуў кулак. У гэты момант загаварыў Вэнсан: «Я магу заняць месца прарока», —

сказаў ён лёгкім, ці не вясёлым голасам. Абое злоснікі ажно ўздрыгнулі, Наглядчык скочыў да выключальніка, запаліў святло і, падбегшы да Вэнсана, узяўся яго трэсці: «Што ты вярзеш? Што ты такое вярзеш?» — крычаў ён яму ў твар. Вэнсан не супраціўляўся, ён пачакаў, пакуль той адпусціць, а тады дадаў ранейшым гарэзлівым голасам: «Урэшце, я яго сын...»

Калі першае аняменне прайшло, пачуўся плаксівы голас Жэрара:

— Гэта магчыма... Цалкам магчыма... Я ведаю, што ў прарока быў сын, гэта адбылося трыццаць пяць год таму, адразу пасля таго, як была заснавана Царква, ён час ад часу да яго ездзіў — але ніколі не гаварыў пра яго, нават са мной. Сын быў ад адной з першых адэптак, але яна скончыла самагубствам неўзабаве пасля нараджэння.

— Усё правільна... — спакойна прамовіў Вэнсан голасам, у якім чуўся водгук даўняга смутку. — Мая маці не змагла цярпець яго безупынныя здрады і групавыя сексуальныя гульні, да якіх ён яе змушаў. Яна абсекла з бацькамі ўсе сувязі — гэта былі буржуа-пратэстанты з Эльзаса, сям'я з вельмі строгімі правіламі, яны ёй так і не даравалі, што яна стала элахіміткай, пад канец яна ўжо ні з кім не мела сапраўдных стасункаў. Мяне выхавалі дзед і бабка па бацькоўскай лініі, прарокавы бацькі; першыя гады я практычна яго не бачыў, малыя дзеці яго не цікавілі. А потым, калі мне споўнілася пятнаццаць, ён пачаў прыезджаць, наведваў усё часцей: гаманіў са мною, цікавіўся, кім я хачу стаць, чым займацца ў жыцці, і ўрэшце прапанаваў далучыцца да секты. Мне спатрэбілася пятнаццаць год, каб рашыцца. Апошнім часам адносіны паміж намі, скажам так... паспакайнелі.

І тут я ўсвядоміў тое, што мусіў бы адзначыць ад самага пачатку, рэч у тым, што Вэнсан меў неверагоднае падабенства з прарокам; выраз вачэй быў іншы, нават дыяметральна розны, гэта, напэўна, і не дазволіла мне ўсё заўважыць адразу, але асноўныя рысы ў абліччы — абрыс твару, колер вачэй, форма броваў — былі абсалютна аднолькавыя; апроч таго, абое мелі амаль аднолькавыя рост і целасклад. Тым часам Вучоны таксама ўважліва разглядаў Вэнсана, здаецца, ён прыходзіў да такой самай высновы, і ўрэшце першы парушыў маўчанне:

— Ніхто дакладна не ведае, як далёка зайшлі мае доследы, усё трымалася ў строгім сакрэце. Мы цудоўна можам абвясціць, што прарок вырашыў пакінуць сваё цела, якое пачало старыцца, і перанесці генетычны код у новы арганізм.

— Ніхто не паверыць! — раз'юшана запярэчыў Наглядчык.

— Тых, хто паверыць, сапраўды, будзе няшмат; на буйныя медыі мы спадзявацца не можам, усе яны настроены супраць нас. А шуміха ў прэсе, зразумела, будзе агромністая, і скептыцызм будзе поўны; але давесці ніхто нічога не здолее, прарокава ДНК ёсць толькі ў нас, нідзе больш няма ніводнае копіі. Але важней, што нам павераць адэпты, мы доўгія гады іх рыхтуем да гэтага. Калі на трэці дзень Хрыстос уваскрэс, гэтаму таксама ніхто не даў веры, апроч першых хрысціянаў; яны так самі сябе і пазначылі: тыя, хто верыць у Хрыстова ўваскрэсенне.

— А што рабіць з цэлам?

— Гэта зусім не праблема, нават калі цела знойдуць, галоўнае, каб не ўбачылі раны на горле. Можна, напрыклад, знайсці якую расколіну на вулкане і скінуць яго ў расплаўленую лаву.

— А Вэнсан? Як мы растлумачым знікненне Вэнсана? — Наглядчык відавочна вагаўся, яго прэрэчанні гучалі ўсё меней упэўнена.

— О, ды я амаль ні з кім і не знаюся... — бесклапотна прамовіў Вэнсан. — Апроч таго, лічыцца, што ў мяне суіцыдальныя схільнасці, маё знікненне нікога не здзівіць... Па-мойму, вулканічная расколіна — выдатная думка, гэта будзе наводзіць на думку пра смерць Эмпедокла. — І ён прадэкламаваў на памяць надзіва роўным, напеўным голасам:

*І вось што яшчэ я скажу табе, мудры Паўсаній:
Нішто ў гэтым тленным сусвеце ані нараджэння,
Ні скону не мае ў фатальнай і гібельнай смерці —
Усё толькі змяшэнне й распаг былога змяшэння.¹*

Наглядчык моўчкі пару хвілін разважаў, потым выдаў: «Трэба заняцца яшчэ італьянцам...» Я зразумеў, што Вучоны ўзяў верх. Наглядчык, не адкладаючы, выклікаў трох ахоўнікаў,

¹ Эмпедокл, «Аб прыродзе», 8.

загадаў ім абшукаць тэрыторыю і, калі знойдуць цела, непрыкметна даставіць яго сюды, закруціўшы ў прасціну і сунуўшы ў багажнік недарожніка. На ўсё пра ўсё ім спатрэбілася ўсяго чвэрць гадзіны: няшчасны быў у такім разгубленым стане, што паспрабаваў пералезці плот пад напругай; ясная рэч, яго забіла на месцы. Труп паклалі на падлогу ў нагах прарокавага ложка. У гэты момант Франчэска ачулася ад здранцвення і, заўважыўшы цела прыяцеля, пачала выць — гучна, бясслоўна, амаль па-звярынаму. Вучоны падышоў да яе і спакойна, але не шкадуючы сілы, некалькі разоў ляснуў па шчоках; выццё змянілася новым прыступам плачу.

— З ёю давядзецца разабрацца таксама... — змрочна зазначыў Наглядчык.

— Думаю, выбару ў нас няма.

— Што ты маеш на ўвазе? — Вэнсан павярнуўся да Вучонага, імгненна ачوماўшыся.

— Я думаю, нам цяжка будзе разлічваць на яе маўчанне. Калі скінуць абодва іх целы з акна, з вышыні трыста метраў, застанецца адна калатуша; мяне здзівіць, калі паліцыя ўздумае анатамаваць іх трупы.

— Можа прайсці... — пагадзіўся Наглядчык пасля кароткага разважання, — я досыць добра ведаю шэфа тутэйшай паліцыі. Я магу сказаць, што яшчэ за некалькі дзён да гэтага бачыў, як яны лезлі па стромай скале, што спрабаваў іх папярэдзіць пра небяспеку, але яны толькі пасмяяліся мне ў твар... Дарэчы, усё вельмі праўдападобна — гэты тыпус быў аматарам экстрэмальных відаў спорту, здаецца, па ўік-эндах лазіў па даламітавых Альпах без ніякай страхоўкі.

— Добра... — проста падсумаваў Вучоны. Ён кіўнуў Наглядчыку, яны паднялі труп італьянца, адзін узяўшы за ногі, другі — пад пахі, і, ступіўшы некалькі крокаў, скінулі яго ў прорву; усё было зроблена так хутка, што ні я, ні Вэнсан не паспелі зрэагаваць. З забойчай рашучасцю Вучоны вярнуўся да Франчэскі, падхапіў яе пад пахі і пацягнуў па паласе; яна была ў поўнай прастрацы і рэагавала не больш, чым мех бульбы. У той момант, калі Наглядчык ужо ўзяўся за яе ногі, Вэнсан не сваім голасам закрычаў: «Э-э-э!..» Вучоны выпусціў дзяўчыну і з прыкрасцю азірнуўся.

— Ну што зноў?

— Ты ўсё-ткі не можаш зрабіць гэтага!

— Гэта чаму?

— Гэта забойства...

Вучоны не адказаў, толькі скрыжаваў на грудзях рукі і змераў Вэнсана спакойным поглядам.

— Вядома, усё гэта сумна... — сказаў ён нарэшце. І праз некалькі секунд дадаў: — Тым не менш, я думаю, гэта неабходна.

У кантрасце з доўгімі чорнымі валасамі твар італьянкі здаваўся яшчэ бялейшым; яе карыя вочы глядзелі на нас, перабягаючы ад аднаго да другога, па-мойму, яна была абсалютна не здольная зразумець, што адбываецца.

— Яна такая маладая, такая прыгожая... — прашаптаў Вэнсан умоўным голасам.

— Я так разумею, калі б яна была старая і брыдкая, я знішчэнне табе здавалася б больш даравальным...

— Не... не, — збянтэжана запратэставаў Вэнсан, — я не гэта хацеў сказаць...

— Якраз гэта ты і хацеў сказаць, — бязлітасна запырэчыў Вучоны, — але гэта неістотна. Скажы сабе, што яна — проста смяротная, такая самая, як пакуль што ўсе мы: проста часовае спалучэнне малекул. У гэтым канкрэтным выпадку, скажам так, прыгожае спалучэнне малекул; але яно не болей трывалае, чым марозны ўзор на акне, які знікае пры першай адлізе; і, на няшчасце для яе, яе знікненне сталася неабходным, каб чалавецтва магло ісці далей па вызначанай яму дарозе. Але я табе абяцаю, пакутаваць яна не будзе.

Ён выняў з кішэні рацыю, прамовіў паўголасам некалькі слоў. Праз хвіліну два ахоўнікі прынеслі чамаданчык з мякае скуры; ён адкрыў яго, выняў шпрыц і шклянкую бутэлечку. Па знаку Наглядчыка абодва ахоўнікі выйшлі.

— Чакай, чакай, чакай... — умяшаўся я. — Я таксама не збіраюся рабіцца саўдзельнікам забойства, тым больш што ў мяне няма на гэта ніякіх прычын.

— Ёсць, — суха запырэчыў Вучоны, — у цябе ёсць вельмі важкая прычына: я магу яшчэ раз паклікаць ахову. Ты таксама нязручны сведка; ты ў нас чалавек вядомы, і тваё знікненне, напэўна, створыць болей праблем; але й людзі вядомыя калі-небудзь паміраюць, а ў нас, як ні круці, няма

выбару. — Ён гаварыў спакойна, гледзячы мне проста ў вочы, і я быў упэўнены, што ён не жартуе. — Пакутаваць яна не будзе, — ласкава паўтарыў ён і, порстка схіліўшыся над дзяўчынай, знайшоў вену і ўвёў вадкасць. Я, як і ўсё, быў перакананы, што гэта снатворнае, але праз некалькі секунд яе цела выцягнуўся, скура пасіanela, і яна перастала дыхаць. Я пачуў, як у мяне за плячыма па-звярынаму жаласна заенчыў Гумарыст. Я павярнуўся: ён калаціўся ўсім целам і быў здольны вымавіць толькі адно: «А! А! А!..» Спераду па яго калашынах расплывалася пляма, я зразумеў, што ён напусціў у штаны. Наглядчык, выйшаўшы з сябе, таксама выняў з кішэні рацыю і аддаў кароткі загад; праз некалькі секунд узніклі пяцёра ахоўнікаў, з аўтаматамі, і абступілі нас колам. Па Наглядчыкавым загадзе нас адвялі ў суседні пакой, дзе з мэблі быў толькі стол на жалезных ножках і металічныя каталожныя шафы, потым дзверы за намі замкнуліся.

Мне ніяк не ўдавалася пераканаць сябе, што ўсё адбываецца рэальна; і я недаверліва пазіраў на Вэнсана, які, здавалася, быў прыкладна ў такім самым стане; ні ён, ні я не прамаўлялі ні слова, цішыню парушала толькі Жэравава енчанне. Праз дзесяць хвілін у дзвярах паявіўся Вучоны, і я раптам зразумеў, што ўсё здарылася напраўду, што перада мной забойца, ён пераступіў мяжу. Я глядзеў на яго з інстыктыўным, падсвядомым жахам, але ён выглядаў цалкам спакойным, у яго ўяўленні ён усяго толькі правёў тэхнічную аперацыю.

— Я пашкадаваў бы яе, калі б мог, — вымавіў ён, не звяртаючыся ні да каго канкрэтна. — Але, паўтараю, яна была проста смяротная; а я не думаю, што мараль мае нейкі рэальны сэнс, калі аб'ект, якога яна тычыцца, смяротны. Што да несмяротнасці, то мы хутка яе дасягнем, і вы будзеце сярод першых людзей, якім яна будзе падараная; гэта стане своеасаблівай узнагародай за ваша маўчанне. Паліцыя тут будзе заўтра; у вас ёсць цэлая ноч падумаць.

Наступныя дні пакінулі ў мяне дзіўны ўспамін: мы нібыта трапілі ў іншае вымярэнне, дзе звычайныя законы не дзейнічалі, дзе ў любое імгненне магло здарыцца што заўгодна, як найлепшае, так і найгоршае. Азіраючыся на-

зад, мушу, аднак, прызнаць, што ва ўсім гэтым была пэўная логіка — логіка, дыктаваная Міцкевічам, — і што яго план выконваўся пункт за пунктам, у найдрабнейшых дэталях. Перадусім, у шэфа паліцыі не ўзнікла ані сумнення ў тым, што смерць дваіх італьянцаў здарылася ў выніку няшчаснага выпадку. Гледзячы на іх знявечаныя целы, ператвораныя літаральна ў дзве крывавыя адбіўныя, без ніводнай цэлае косткі, сапраўды цяжка было застацца халаднакроўным і западозрыць, што смерць магла мець іншую прычыну, апроч падзення. А галоўнае, гэта досыць банальнае здарэнне хутка было заслоненае іншым — знікненнем прарока. На досвітку Наглядчык і Вучоны адцягнулі яго да расколіны ў невялікім дзейным вулкане, і расплаўленая лава ўмэнт паглынула цела — каб яго вылавіць, з Мадрыда давялося выклікаць спецыялізаваную брыгаду, але думаць пра нейкую аўтапсію, само сабой, было нерэальна. Тою ж ноччу яны спалілі скрываўленыя просціны, выклікалі майстра, што абслугоўваў тэрыторыю секты, — уставіць новую шыбу, — і ўвогуле развілі надзіва бурную дзейнасць. Калі інспектар мясцовай паліцыі пачуў, што прарок учыніў самагубства, маючы намер трыма днямі пазней уваскрэснуць у маладым целе, ён толькі задуменна пацёр падбароддзе — ён сёе-тое ведаў пра дзейнасць секты і быў збольшага перакананы, што мае справу са зборшччам шызікаў, апантаных лятучымі сподкамі; на гэтым яго інфармаванасць канчалася; таму ён палічыў за лепшае паведаміць пра здарэнне начальству. Якраз гэтага і чакаў Вучоны.

Ужо назаўтра падзея была вынесена буйнымі літарамі на палосы газет — не толькі ў Іспаніі, але і па ўсёй Еўропе, а неўзабаве і ў астатнім свеце. «Чалавек, які лічыў сябе несмяротным», «Вар'яцкае пары Богачалавека» — прыкладна так гучалі загаловкі. Праз тры дні каля агароджы высадзіўся дэсант з сямсот журналістаў; Бі-бі-сі і Сі-эн-эн прыслалі на здымкі лагера верталёты. Міцкевіч абраў пяць журналістаў з англамоўных навуковых часопісаў і правёў кароткую прэс-канферэнцыю. Найперш ён адмеў усякую надзею наведць лабараторыю: афіцыйная навука яго адпрэчыла, заявіў ён, прымусіўшы працаваць па-за сваім полем, і ён прыняў навязаныя правілы, а таму пакідае за

сабой права апублікаваць вынікі сваіх даследаванняў тады, калі сам палічыць патрэбным. У юрыдычным плане прыдрацца да яго пазіцыі было немагчыма: лабараторыя прыватная, працуе на прыватныя сродкі, ён меў поўнае права забараніць уваход у яе каму заўгодна; ды і сама тэрыторыя, на якой яна знаходзіцца, падкрэсліў ён, — таксама прыватная ўласнасць, так што ўсякія палёты над ёй, усякія здымкі з верталёта ўяўляюцца яму, з пункту погляду іх законнасці, даволі сумнеўнаю практыкай. Што да іншага, то ён працуе не з жывымі арганізмамі і нават не з эмбрыёнамі, а ўсяго толькі з малекуламі ДНК, прычым з пісьмовае згоды донара. Безумоўна, рэпрадуктыўнае кланаванне ў большасці краін забароненае або строга абмежаванае; але ў нашым выпадку пра кланаванне гаворкі няма; што да штучнага стварэння жыцця, то яно ніякім законам не забароненае: пра такі напрамак даследаванняў заканадаўцы проста не падумалі.

Безумоўна, журналісты ад пачатку не паверылі ніводнаму яго слову: сама іхняя адукацыя не дазваляла ім прымаць усур'ез такую гіпотэзу; але я заўважыў, што яны мімаволі былі ўражаныя асобай Міцкевіча, тым, з якой дакладнасцю ён строгасцю ён адказаў на пытанні; я быў упэўнены, што пад канец прэс-канферэнцыі прынамсі ў двух прысутных узніклі пэўныя сумневы: гэтага цалкам хапіла, каб яны былі раздзьмутыя і шырока разнесеныя выданнямі агульнаінфармацыйнага характару.

Але што мяне здзівіла найбольш — гэта імгненная, поўная і безумоўная вера адэптаў. Назаўтра пасля смерці прарока Наглядчык склікаў агульны сход. Яны з Вучоным па чарзе ўзялі слова і абвясцілі, што прарок, рухомы самаахвярнасцю і надзеяй, вырашыў стаць першым, хто спраўдзіць дадзенае абяцанне. Дзеля гэтага ён кінуўся ў жарало вулкана, аддаўшы агню старое фізічнае цела, каб адрадзіцца на трэці дзень у цэле адноўленым. Ён даручыў ім перадаць вучням свае апошнія словы, прамоўленыя ў цяперашняй інкарнацыі: «Я іду туды, куды і вы неўзабаве прыйдзеце следам за мною». Я чакаў, што ў натоўпе пачнецца рух, што рэакцыі могуць быць самыя непрадказальныя, нават жэсты адчаю; нічога не адбылося. Людзі разыходзіліся засяроджаныя, маўклівыя, але ў іх вачах свяцілася надзея, нібыта яны

пачулі тое, чаго заўсёды чакалі. Увогуле, я лічыў сябе за добрага знаўцу таго, што з сябе ўяўляюць людзі; але мая абазнанасць грунтавалася на самых будзённых матывах іхніх паводзінаў, — гэтыя ж мелі веру, што для мяне было ў навіну, і гэта ўсё кардынальна мяняла.

Праз два дні, не змаўляючыся, пакінуўшы сярод ночы намёты, яны сабраліся вакол лабараторыі і ўзяліся чакаць; ніхто не прамаўляў ні слова. Сярод іх прысутнічалі і пяць журналістаў, якіх выбраў Вучоны, — два з тэлеграфных агенцтваў, Франс-прэс і Ройтэрз, і тры з тэлеканалаў навін, Сі-эн-эн, Бі-бі-сі і, здаецца, Скай-Ньюс. Акрамя таго, былі два паліцыянты з Мадрыда, якія прыехалі адмыслова атрымаць заяву ад асобы, што мусіла ўзнікнуць з лабараторыі; уласна кажучы, ніякіх прэтэнзіяў да яе не мелася, але сам яе стан быў цалкам беспрэцэдэнтны: яна нібыта была прарокам, які афіцыйна памёр, хоць, строга кажучы, быццам і не, яна нібыта нарадзілася, але пры гэтым не мела біялагічных ні бацькі, ні маці. Юрыдычныя дарадцы пры іспанскім урадзе глыбока вывучылі пытанне, але, натуральна, не знайшлі нічога, што хоць бы здаля магло стасавацца з наяўным выпадкам; таму было вырашана абмежавацца фармальнай заявай Вэнсана, у якой бы ён пісьмова выклаў, на што прэтэндуе, а пакуль тое часова надаць яму статус знайдьша.

Калі лабараторная брама, крутануўшыся на нябачных завесах, адчынілася, усе ўсталі, і мне здалося, што над натоўпам пранёсся нейкі жывёльны ўздых, у які зліліся сотні частых усхваляваных дыханняў. У ранішнім сутонні твар Вучонага выглядаў напружаным, змардаваным, замкнёным. Ён абвясціў, што на завяршальнай стадыі аперацыя ўваскрэсення сутыкнулася з нечаканымі цяжкасцямі; пасля кансультацый з асістэнтамі ім прынята рашэнне аб адтэрміноўцы яшчэ на тры дні; таму ён заклікае адэптаў вярнуцца ў намёты і па меры магчымасці не пакідаць іх, засяродзіўшы думкі на трансфармацыйным працэсе, які адбываецца ў гэты момант і ад якога залежыць ратунак усяго чалавецтва. Новая сустрэча прызначалася праз тры дні, на захадзе сонца, ля падножжа гары; калі ўсё пойдзе добра, прарок на той час ужо вернецца ў свае пакоі і зможа ўпершыню паўстаць перад публікай.

Міцкевічаў голас гучаў сур'ёзна, з доляю заклапочанасці, якая адпавядала моманту, і цяпер я адзначыў у натоўпе рух, ціхі шэпт пабег над галовамі. Мяне здзівіла яго тонкае веданне калектыўнае псіхалогіі. Першапачаткова курсы было запланавана завяршыць заўтра, але, я думаю, ніхто пасур'ёзнаму нават не разглядаў магчымасць ад'езду: на трыста дванаццаць забранаваных вылетаў было трыста дванаццаць адмоваў. Нават мне спатрэбілася некалькі гадзін, перш чым я дадумаўся папярэдзіць Эстэр. І чарговы раз натрапіў на аўтаадказчык, чарговы раз пакінуўшы паведамленне; мяне крыху дзівіла, што яна не ператэлефаноўвае, яна ж мусіла ведаць, што адбываецца на выспе, цяпер пра гэта гаманілі медыі ўсяго свету.

Адтэрміноўка, натуральна, павысіла недавер прэсы, але цікаўнасць не падала, наадварот, з кожнай гадзінай расла, і якраз гэтага шукаў Міцкевіч; ён зрабіў яшчэ дзве кароткія заявы, па адной на дзень, гэты раз выключна для пяці журналістаў з навуковых выданняў, якіх абраў за суразмоўцаў; гаворка вялася пра цяжкасці, нібыта ўзніклія ў апошні момант. Ён дасканала валодаў прадметам, і мне падалося, што тыя ўсё больш падаюцца яго перакананням.

Здзіўлялі мяне і паводзіны Вэнсана, які ўсё больш ужываўся ў ролю прарока. У плане фізічнага падабенства задума спачатку выклікала ў мяне пэўныя сумневы. Вэнсан заўсёды веў сябе вельмі сціпла, ніколі не праяўляў жадання выступаць на публіцы — расказаць, напрыклад, пра свае мастацкія працы, хоць прарок не раз яго пра гэта прасіў; тым не менш большасць адэптаў за мінулыя гады так ці інакш з ім сутыкаліся. Але апошнія дні развевалі мае сумневы: нечакана для сябе я заўважыў, што Вэнсан мяняецца *фізічна*. Па-першае, ён вырашыў пагаліць галаву, і гэта ўзмацніла яго падабенства з прарокам, але самае дзіўнае, што ў яго пакрысе пачаў мяняцца і выраз вачэй, і нават тон галасу. Цяпер у яго вачах гарэў жывы, гуллівы, хітры агеньчык, якога я раней ніколі за ім не ведаў, а ў голасе пачалі ўзнікаць спакушальныя, цёплыя інтанацыі, што мяне здзіўляла ўсё болей. Ён заўжды вызначаўся сур'ёзнасцю і глыбінёй, якіх у прарока не было й заваду, але цяпер яны таксама ўпісваліся ў агульную карціну: істота, якая мелася неўзабаве ўваскрэснуць, па ідзі,

мусіла прарваць неадольную заслону смерці, так што вельмі можна было чакаць, што ў выніку набытага досведу чалавек пачне трымацца трошкі на большай дыстанцыі, трошкі болей адчужана. Ва ўсякім разе, Наглядчык і Вучоны былі невыказна рады ператварэнням, якія адбываліся ў ім; я думаю, яны нават не спадзяваліся, што ў выніку ўсё будзе выглядаць так пераканаўча. Адзіным, хто рэагаваў на змены адмоўна, быў Жэрар, якога я нават з вялікай цяжкасцю не мог больш называць Гумарыстам: ён цэлымі днямі бадзяўся па падземных калідорах, нібыта ўсё яшчэ спадзеючыся сустрэць прарока, перастаў мыцца, і ад яго пачало патыхаць. На Вэнсана ён крывіў недаверлівым, злосным вокам — адыстар сабака, што не пазнае свайго гаспадара. Вэнсан гаварыў мала, але погляд у яго прасвятлеў, стаў прыязны, здавалася, ён рыхтуецца да своеасаблівай ардалі, адкінуўшы ўсякі страх; пазней ён прызнаваўся, што ўжо тымі днямі пачаў задумвацца пра ўзвядзенне амбасады, пра яе ўбранства, з прарокавага праекта ён не збіраўся пакінуць нічога. Пра італьянку, чья смерць нядаўна выклікала ў яго такія згрызоты, ён відавочна цалкам забыў; ды я і сам, прызнацца, прыгадваў пра яе не часта. Па сутнасці, Міцкевіч меў, мабыць, рацыю: марозны ўзор, прыгожае часовае спалучэнне... Гады, праведзеныя ў шоў-бізнесе, крыху прыглушылі мае маральныя прынцыпы; аднак я лічыў, што пэўныя перакананні ў мяне ўсё ж засталіся. Чалавецтва, як і ўсе сацыяльныя віды, утварылася на аснове забароны забойства ў межах групы, а калі браць шырэй — на абмежаванні гвалту, дапушчальнага пры вырашэнні міжасабовых канфліктаў; у гэтым, насамрэч, і ёсць увесь змест цывілізацыі. Такі прынцып, дарэчы, аднолькава прымяняльны да ўсіх магчымых цывілізацый, да ўсіх «разумных істот», як сказаў бы Кант, няхай смяротных, няхай несмяротных: гэта абсалютная аксіёма. Пасля хвіліннага разважання я прыйшоў да высновы, што, з пункту погляду Міцкевіча, Франчэска не належала да групы: мэтай яго намаганняў было стварэнне новага віду, а гэты від меў перад людзьмі не больш маральных абавязацельстваў, чым тыя ж людзі — перад яшчаркамі ці медузамі, а галоўнае, я зразумеў, што не павінен адчуваць ніякіх згрызотаў, калі будулежаць да гэтага новага віду, што агіда, з якой я стаўлюся да забойства, мае не так рацыянальны,

як сентыментальны, эмацыійны характар; успомніўшы Фокса, я зразумеў, што забойства сабакі ўзрушыла б мяне, бадай, не менш, чым забойства чалавека, а можа, і больш; пасля гэтага я павёў сябе так, як паводзіў заўжды ва ўсіх цяжкіх жыццёвых абставінах: я проста перастаў думаць.

Нявесты прарока сядзелі кожная ў сваім пакоі: іх трымалі ў курсе падзей роўна ў такой самай ступені, як і іншых адэптаў; і навіна была ўспрынятая імі з такой самаю верай, яны з надзеяй чакалі вяртання свайго памаладзелага каханка. Я ў пэўны момант падумаў, што са Сюзэн могуць быць цяжкасці, яна ўсё-такі ведала Вэнсана асабіста і размаўляла з ім, але потым зразумеў, што нічога не здарыцца, яна ж таксама верыць, нават, мусіць, мацней за астатніх, сама яе прырода не дазваляе ніякіх сумневаў. У гэтым сэнсе, сказаў я сабе, яна — поўны антыпод Эстэр, я і ўявіць не мог, каб Эстэр прыняла такія нерэалістычныя догматы; а яшчэ адзначыў, што пасля прыезду сюды думаю пра яе трошкі менш — на шчасце, дарэчы, бо яна па-ранейшаму не адказвала на мае паведамленні, якіх я пакінуў ужо, мусіць, з дзесятак, і ўсё безвынікова, але я пераймаўся не надта, я быццам трапіў у іншае вымярэнне, яшчэ чалавечае, але карэнным чынам адрознае ад усяго, што я ведаў дагэтуль; нават некаторыя журналісты — як я пераканаўся пазней, чытаючы іх рэпартажы, — адчувалі гэтую асаблівую атмасферу, гэтае прадчуванне блізкага апакаліпсісу.

У дзень уваскрэсення вернікі сабраліся ля падножжа гары з самае раніцы, хоць Вэнсанава з'яўленне мусіла адбыцца толькі на захадзе сонца. Гадзіны праз дзве ў паветры загулі верталёты інфармацыйных каналаў — Вучоны ўрэшце дазволіў аблёт тэрыторыі, але не ўпусціў на яе ніводнага журналіста. Здымаць пакуль асабліва не было чаго — хіба некалькі кадраў з нешматлікім натоўпам маўклівых, практычна нерухомах людзей, якія мірна чакаюць цуду. Калі верталёты падляталі бліжэй, атмасфера крыху напружвалася — адэпты цярапец не маглі рэпарцёраў, што, увогуле, цалкам натуральна, калі ўлічыць, як да іх ставіліся дагэтуль самі меды; тым не менш не было ніякіх варожых рэакцый, пагрозлівых жэстаў ці выкрыкаў.

Каля пятай гадзіны вечара па натоўпе пракаціўся шолах; сям-там пачуліся прыглушаныя спевы, потым зноў усталявалася цішыня. Вэнсан, седзячы па-турэцку ў галоўным гроце, здаваўся не проста засяроджаным, а нібы выпаўшым з часу. Каля сёмай у дзвярной пройме ўзнік Міцкевіч. «Ты гатовы?» — спытаўся ён. Моўчкі кіўнуўшы, Вэнсан спрытна ўстаў; доўгі белы балахон боўтаўся на яго схуднелы целе.

Міцкевіч выйшаў першы і наблізіўся да краю тэрасы, што ўзвышалася над натоўпам; усе адразу паўскоквалі. Цішыню парушала толькі вуркатанне верталётаў, якія завіслі на месцы.

— Брама пройдзеная, — абвясціў ён. Ягоны голас добра ўзмацнялі дынамікі, гэты раз без скажэнняў і рэха, і я быў упэўнены, што, маючы накіраваны мікрафон, журналісты зробіць выдатны запіс. — Брама пройдзеная як у адзін бок, так і ў другі, — зноў сказаў ён. — Мяжы смерці болей няма; прадказанае — здзейснена. Прарок перамог смерць; ён зноўку з намі. — З гэтымі словамі ён адступіў крыху назад і пачціва схіліў галаву. Павісла невялікая паўза, якая доўжылася не больш за хвіліну, але здалася бясконцай; ніхто не прамаўляў ні слова, не варушыўся, усе вочы былі скіраваныя да выхаду з грота, арыентаванага роўна на захад. І ў той момант, калі прамень заходняга сонца, прабіўшыся скрозь аблогі, асвятліў выхад, у ім узнік Вэнсан; ён паволі рушыў да краю пляцоўкі; менавіта гэтыя кадры, знятыя аператарам Бі-бі-сі, потым круцілі на ўсіх тэлеканалах свету. Твары напоўніліся захапленнем, некаторыя ўзнялі ў неба рукі; але не было ніводнага ўскрыку, ніводнага шэпту. Вэнсан раскрыў далоні, развёў іх у бакі і, некалькі секунд пастаяўшы так перад мікрафонам, які чуйна ўлоўліваў кожнае яго дыханне; загаварыў: «Я дыхаю, як і кожны з вас... — ціха прамовіў ён. — Але я ўжо належу да іншага віду. Я абвясчаю прыход новага чалавецтва... Ад самага свайго пачатку Сусвет чакае нараджэння вечнай істоты, якая жыла б упоравень з ім, у якой бы ён мог адбівацца, як у чыстым люстэрку, не заплямленым пырскамі часу. І гэтая істота нарадзілася сёння, неўзабаве пасля сёмай вечара. Я — Параклет, я — здзейсненае абяцанне. Пакуль я адзін, але мая адзінота не будзе доўгай, бо хутка вы ўсе

далучыцеся да мяне. Вы — першыя мае спадарожнікі, і лік вам — трыста дванаццаць; вы — першае пакаленне новага віду, якому наканавана заступіць на месца чалавека; вы — першыя неалюдзі. Я — кропка адліку, вы — першая хваля. Сёння мы ўступаем у новую эру, дзе хада часу мае ўжо іншы сэнс. Сёння мы ўступаем у вечнае жыццё. Гісторыя захавae ўспамін пра гэта імгненне.

Акрамя Даніэля1, непасрэднымі сведкамі тых паваротных падзей сталі толькі тры чалавекі; аповеды аб жыцці Злотана1 (якога ён ахрысціў Вучоным) і Жэрома1 (якому ён даў мянушку Наглядчык) у цэлым супадаюць з ягоным — і ў тым, што тычыцца імгненнай і аднадушнай рэакцыі адэптаў, і ў іх безумоўнай веры ў прарокава ўваскрэсенне... План, як відаць, спрацаваў напоўніцу, калі ўвогуле можна казаць пра нейкі «план»; як сведчыць аповед аб жыцці Злотана1, у яго ні на хвіліну не ўзнікала думкі, быццам ён штось падтасоўвае, ён быў цалкам упэўнены, што рэальныя вынікі будуць дасягнутыя ім у самы бліжэйшы час; з яго пункту погляду, гаворка вялася проста пра невялікае апярэджанне падзеяў.

Што да аповеду аб жыцці Вэнсана1, то ён вытрыманы ў зусім іншай танальнасці і сваёй эліптычнай сцісласцю не раз збіваў з тропу сваіх каментатараў, але і ў ім дакладна пацвярджаецца паслядоўнасць апісаных падзей, уключаючы патэтычны эпизод з самагубствам Жэрара, — таго самага, якога Даніэль1 называў Гумарыстам, — пасля некалькіх тыдняў беспрытульнага бадзяння ён павесіўся ў сваёй келлі, калі ўжо і Злотан1, і Жэром1 пачалі самі задумвацца, што з ім трэба канчаць. Усё больш заліваючы сум алкаголем, Жэраар аддаваўся слёзным успамінам пра маладыя гады, якія правёў з прарокам, пра «вясёлыя выбрыкі», якія яны выкідвалі разам. Мяркуючы па ўсім, ні адзін, ні другі ў існаванні элахімаў ні секунды не верылі. «Гэта быў проста жарт... — паўтараў ён, — проста прыкол двух прытырчальных хлопцаў. Мы тады пакаштавалі грыбкоў, а пасля нас панесла гуляць між вулканаў, вось мы і прытрызнілі там гэтае вар'яцтва. У мяне

і ў думках не было, што ўсё так далёка зойдзе...» Яго балбатня пачынала назяць, бо афіцыйна ад культуры элахімаў ніхто не адмаўляўся, хоць досыць хутка ён і сышоў на нішто. Ні Вэнсан1, ні Злотан1, па сутнасці, не надавалі асаблівага значэння гіпотэзе аб расе творцаў-іншапланецянаў, але абодва падзялялі меркаванне, што чалавек як від хутка знікне і што на змену яму трэба рыхтаваць пераемніка. На думку Вэнсана1, нават калі чалавека і маглі стварыць элахімы, апошнія падзеі ўсё адно даводзілі, што цяпер ён сам уступіў у стадыю элахімізацыі — у тым сэнсе, што з гэтага моманту сам, у сваю чаргу, стаў уладаром і творцам жыцця. І амбасада, разгляданая ў такім ракурсе, паўставала як мемарыял чалавецтву, прызначаны сведчыць пра яго былыя памкненні й каштоўнасці ў вачах будучай расы, што, дарэчы, выдатна ўпісвалася ў класічныя традыцыі мастацтва. Што да Жэрона1, то пытанне з элахімітамі яму было глыбока абыякавае, абы не замінала займацца тым, што яго сапраўды займала, — стварэннем і арганізацыяй уладных структур.

Такое разыходжанне ў поглядах у трыумвіраце заснавальнікаў адыграла, як ужо не раз падкрэслівалася, немалаважную ролю ў размеркаванні між імі ўзаемадапаўняльных функцый і нямала паспрыяла аглушальнаму поспеху, які элахімізм спазнаў за наступныя некалькі гадоў пасля Вэнсанава «уваскрэсення». Тым больш пераканаўчай, дарэчы, выглядае на гэтым фоне поўная суладнасць пададзеных імі сведчанняў.

ДАНІЭЛЬ 1, 18

*Ускладненне свету ніяк не апраўданае.
Іў Руасі. З інтэрв'ю Марсэлю Фрэтрэзу.*

Пасля неверагоднага напружання, якое папярэднічала ўваскрэсенню прарока ў абліччы Вэнсана, пасля кульмінацыі, якім стала яго з'яўленне перад камерамі на выхадзе з грота, у промнях заходняга сонца, наступныя дні захаваліся ў мяне ў памяці пачуццём няяснай, амаль радаснае разрадкі. Наглядчык і Вучоны хутка акрэслілі межы сваіх паўнамоцтваў; і мне стала ясна, што, нават калі паміж імі не можа ўзнікнуць сімпатыі, яны будуць іх строга трымацца і складуць эфектыўны тандэм, бо маюць адзін у адным патрэбу, разумеюць гэта і вызначаюцца аднолькавай прыхільнасцю да бездакорнай арганізацыі.

Ужо на другі дзень Вучоны закрыў журналістам доступ на тэрыторыю і ад імя Вэнсана адмовіўся ад усіх інтэрв'ю; ён нават запатрабаваў забараніць аблёты – што неадкладна было забяспечана шэфам паліцыі, які хацеў аднаго: па магчымасці суцішыць навакольны ажыятаж. Прынятыя Вучоным захады не мелі ніякай асаблівае мэты, апроч як паказаць сусветным медыям, што ён – адзіны ўладальнік усёй інфармацыі, стаіць ля яе вытокаў і ніхто без яго дазволу не атрымае нічога. У выніку, беспаспяхова патоўкшыся перад брамай, журналісты пачалі раз'язджацца ўсё большымі групамі, і праз тыдзень мы зноў засталіся адны. Вэнсан, здавалася, цалкам перайшоў у іншую рэальнасць, кантакты паміж намі спыніліся; аднойчы, праўда, спаткаўшы мяне на камяністай сцежцы, што вяла да нашых колішніх келляў, ён прапанаваў зайсці паглядзець, як прасоўваецца праект амбасады. Я ўвайшоў следам за ім

у падземную залу з белымі сценамі, абвешанымі калонкамі і відэапраектарамі, і ён запусціў на кампутары «прэзентацыю». Гэта была не амбасада, нават, па праўдзе кажучы, не праект. Мне здавалася, што я іду скрозь нейкія агромністыя светлавыя заслоны, якія нараджаюцца, робяцца болей выразнымі і зноў растуць у прасторы. Часам мяне абступаў карагод нейкіх прыгожанькіх бліскучых прадметаў, якія нібы па-сяброўску туліліся да мяне адусюль; і потым нахлынала новая гіганцкая святлівая хваля, якая змывала ўсё, і нараджаўся новы дэкор. Усё вакол было цяпер белае, ад снежна-крыштальнага да малочнага, ад матавага да асляпляльнага; гэта не стасавалася з ніякай рэальнасцю, але было прыгожа. Я падумаў, што, можа быць, у гэтым і ёсць сапраўдная прырода мастацтва — дазваляць убачыць свет крозаў, свет немагчымага, — і што сам я ніколі да такога нават не набліжаўся, нават не адчуваў сябе здольным на гэта; і яшчэ я зразумеў, што іронія, гумар, камізм павінны памерці, бо прышлы свет будзе светам шчасця, і ім там не будзе месца.

У Вэнсане не было нічога ад дамінуючага самца, ён не любіў гарэмы і неўзабаве пасля прарокавай смерці меў доўгую размову са Сьюзэн, пасля якой астатнія дзяўчаты былі адпушчаныя на свабоду. Не ведаю, пра што яны гутарылі, не ведаю, у што яна магла паверыць, ці ўбачыла ў ім рэінкарнацыю прарока, ці прызнала за Вэнсана, ці ён сам адкрыў ёй, што прарок — яго бацька, або, можа, яна прыдумала нешта сярэдняе; думаю, усё гэта было ёй не так важна. Няздольная да рэалізму, даволі абыякавая да пытання, у чым ёсць праўда наогул, Сьюзэн магла жыць толькі ў каханні, аддаючыся яму да астатку. Цяпер, знайшоўшы новы аб'ект кахання, а можа, кахаючы яго ўжо даўно, яна адначасова знайшла новы сэнс жыцця, і я дакладна ведаў, што яны будуць разам да апошняга дня, пакуль смерць, як той казаў, не разлучыць іх, з тою розніцай, што гэты раз смерці, магчыма, не будзе, Міцкевічу ўдасца ажыццявіць свае планы, яны адродзяцца ў абноўленых целах і — упершыню ў гісторыі чалавецтва — будуць жыць сапраўды ў вечным каханні. Каханне канчаецца не таму, што некалі натамляе, дакладней, яно натамляе таму, што нас пад'юджае нецярпенне, нецярпенне целаў, якія ведаюць, што ім наканавана памерці, але хочуць жыць, хочуць за адведзены ім кароткі адрэзак не

выпусціць ніводнага шансу, ніводнай магчымасці, хочучь напоўніцу выкарыстаць той абмежаваны, уніклівы, шэры кавалак жыцця, што належыць ім, і таму не могуць кахаць нікога, бо ўсе ім здаюцца абмежаванымі, уніклівымі, шэрымі.

Нягледзячы на новую арыентацыю на карысць манагаміі — якая, зрэшты, усяго толькі мелася на ўвазе: Вэнсан ніяк яе не агучваў, не выдаў у гэтым сэнсе ніякае дырэктывы, а тое, што ён абмежаваў свае адносіны адною Сюзэн, было чыста яго асабістым выбарам, — наступны пасля «уваскрэсення» тыдзень быў адзначаны павышанай сексуальнай актыўнасцю, больш разняволенай і больш разнастайнай, я чуў нават пра сапраўдныя калектыўныя оргіі. Тым не менш, прысутныя ў лагеры пары, здаецца, ніяк ад гэтага не пацярпелі, не было адзначана ніводнага разрыву сямейных сувязяў, нават ніводнай звады. Перспектыва зусім блізкае несмяротнасці надала, відаць, пэўнай вагі паняццю *няўласніцкага кахання*, якое прарок спавядаў усё жыццё, хоць па-сапраўднаму так і не здолеў унушыць сваё перакананне нікому; думаю, яго смерць, а з ёй і знікненне яго ўсёпрыгнятальнага мужчынскага вяршэнства якраз і разняволілі астатніх адэптаў, абудзілі ў іх жаданне пажыць болей лёгкім, болей гулівым жыццём.

А ў маім жыцці наўрад ці мяне чакала нешта настолькі ж вясёлае, і я прадчуваў гэта ўсё мацней. Толькі напярэдадні ад'езду мне ўдалося нарэшце звязацца з Эстэр: яна растлумачыла, што была вельмі занятая, бо атрымала галоўную ролю ў кароткаметражцы, гэта была нечаканая ўдача, яе ўзялі ў апошні момант, і здымкі пачаліся адразу пасля ейных іспытаў — якія, дарэчы, яна здала бліскуча; адным словам, яна гаманіла са мной пра саму сябе. Праўда, яна чула і пра падзеі на Лансаротэ і ведала, што я — непасрэдны іх сведка. «Que fuerte!»¹ — толькі і ўсклікнула яна, што, па-мойму, як каментар гучала якраз такі слаба; і тады я зразумеў, што не скажу ёй нічога, што буду трымацца пашыранай версіі аб можа быць і махлярстве і не згадаю ніколі, да якой ступені быў сам замяшаны ў гэтых падзеях, а яшчэ — што адзіным чалавекам, з якім я, можа быць, калі-небудзь змагу загаварыць пра гэта, будзе Вэнсан.

¹ Магутна! (ісп.).

Толькі цяпер да мяне дайшло, чаму шэрыя кардыналы і нават звычайныя сведкі гістарычных падзеяў, глыбінныя прычыны якіх засталіся невядомымі шырокай публіцы, раней ці пазней адчуваюць патрэбу вызваліць сумленне ад гэтага грузу і выкласці ўсё, што ведаюць, на паперы.

Назаўтра Вэнсан узяўся падвезці мяне ў аэрапорт Арэсіфэ і сам сеў за руль недарожніка. Калі мы зноў ехалі паўз той дзіўны пляж з чорным пяском, перасыпаным маленькімі белымі каменьчыкамі, я паспрабаваў растлумачыць яму, адкуль у мяне гэтая патрэба ў пісьмовай споведзі. Ён слухаў уважліва і, прыпаркаваўшыся насупраць залы адлётаў, даў дазвол апісаць усё, што я бачыў. Але публікацыя стане магчымай толькі пасля маёй смерці, або, прынамсі, перш чым нешта публікаваць, ды і, дарэчы, проста даць пачытаць каму-небудзь, я павінен дачакацца афіцыйнага дазволу ад Царкоўнага кіраўніцтва, то бок трыумвірату, у які, апроч яго, уваходзілі Вучоны і Наглядчык. Я лёгка пагадзіўся на гэтыя ўмовы — і ведаў, што ён мне давярае, — але адчуў, што яго думкі занятыя нечым яшчэ, быццам мая просьба падштурхнула яго да развагаў, якія яму самому яшчэ няясныя, і яму не ўдаецца ў іх разабрацца.

Чакаючы пасады, мы прайшлі ў залу з агромністымі вокнамі, з якіх адкрываўся від на ўзлётна-пасадачныя палосы. Удалечыні віднеўся звыклы абрыс вулканаў, якія на фоне цёмна-сіняга неба выглядалі амаль прыветна. Я адчуваў, што Вэнсан хацеў бы надаць нашаму развітанню больш цеплыні, час ад часу ён паціскаў мне руку, браў за плечы; але адпаведныя словы ніяк не прыходзілі, ды і адпаведныя жэсты ён рабіць не ўмеў. Раніцай таго дня ў мяне ўзялі ўзор ДНК, і цяпер я афіцыйна належаў да Царквы. Калі сцюардэса абвясціла пасадку на рэйс да Мадрыда, я падумаў, што гэтая выспа з роўным, сярэднім кліматам, з мінімальным ваганнем тэмпературы і колькасці сонечных дзён на працягу года — ідэальнае месца для пераходу да вечнага жыцця.

Даніэль25,6

Вэнсан1 сапраўды паведамляе нам, што пасля той размовы з Даніэлем1, якая адбылася на паркінгу ў аэрапорце Арэсіфэ, яму ўпершыню прыйшла думка наконт *аповедаў аб жыцці* – якія спачатку былі ўведзеныя як дадатак, як простая паўмера на час, пакуль Злотан1 завершыць працу па кабельнай камутацыі сетак памяці, але пазней, у святле лагічных канцэпцый Пірса, набылі такое агромністае значэнне.

У аэрапорце Мадрыда я мусіў дзве гадзіны чакаць перасадкі на рэйс да Альмэры; гэтых дзвюх гадзінаў хапіла, каб стан абстрактнай адчужанасці, які застаўся ў мяне пасля побыту сярод элахімітаў, цалкам знік і я зноў душою і целама акунуўся ў пакуты — як крок за крокам уваходзяць у ледзяную ваду; сядваючы ў самалёт, я ўжо літаральна калаціўся ад трывогі і смутку, хоць у салоне панавала прыемная цеплыня. Эстэр ведала, што я прылятаю і адлятаю ў той самы дзень, і мне спатрэбілася неймавернае намаганне, каб не прызнацца, што ў аэрапорце ў мяне будзе дзве гадзіны чакання, — перспектыва пачуць ад яе, што дзве гадзіны ўсё адно вельмі мала, ды яшчэ дзевяццэцца браць таксоўку і г. д., была для мяне амаль невыносная. І тым не менш, бадзяючыся гэтыя дзве гадзіны паміж шапікамі з CD, якія на ўсе лады рэкламавалі апошні дыск Давіда Бісбаля (яна, у даволі непрыкрытым выглядзе, знялася ў адным нядаўнім кліпе гэтага спевака), паміж *Puntos de fumadores*¹ і крамкамі са шмаццём «Джэніфэр», я пранікаўся ўсё больш нясцерпным для сябе пачуццём, уяўляючы, як усяго за некалькі кіламетраў адсюль яе маладое цела, эратычна абцягнутае летняй сукенкай, плыве па вуліцах горада пад пажадлівымі позіркамі хлапцоў. Я зайшоў у «Тап Тап Тапас» і заказаў жудасныя сасіскі, якія плавалі ў неверагодна тлустым соўсе і якія я мусіў запіць некалькімі куфлямі піва; я адчуваў, як мой жывот раздзімаецца, напаўняецца гэтым паскудствам, і мяне раптам працяла думка знарок паскорыць працэс

¹ Месцы пад курэнне (*исп.*)

разбурэння, стаць старым, брыдкім і тоўстым, каб цалкам і канчаткова адчуць сябе нявартым цела Эстэр. Я замовіў чацвёрты куваль «Магоў», і ў гэты момант па радыё ў бары загучала песня, выканаўца якой я не ведаў, але гэта быў не Давід Бісбаль, хутчэй традыцыйны «лаціна», з вымогамі да вакалізацыі, якая ў цяперашняй іспанскай моладзі выклікала смех, словам, спявак хутчэй для матак сямействаў, а не для малых лялек; як бы там ні было, у прыпеве гучала: «*Mijer es fatal*»¹, — і я ўсвядоміў, што ніколі раней не чуў, каб такая простая, такая банальная рэч была выказаная так дакладна, што паэзія, калі ёй удаецца дасягнуць прастаты, — рэч вялікая, далібог, *the big thing*, іспанскае слова *fatal* падыходзіла тут цудоўна, я не бачыў ніякага іншага, якое так стасавалася б з маёй сітуацыяй, я быў у пекле, у чыстым пекле, я сам улез у пастку, хацеў у яе ўлезці, але цяпер не ведаў, дзе выйсце, не ведаў нават, ці хачу выйсці, усё перамяшалася ў маіх мазгах, калі яны яшчэ ў мяне былі, але цела ва ўсякім разе было, і яно балела, раздзіранае пякельным жаданнем.

Вярнуўшыся ў Сан-Хасэ, я адразу паклаўся спаць, праглынуўшы забойчую дозу снатворнага. Наступнымі днямі я толькі й рабіў, што бадзяўся з пакоя ў пакой; зразумела, цяпер я быў несмяротны, але гэта не мяняла нічога, Эстэр па-ранейшаму не тэлефанавала, і толькі гэта мела значэнне. Выпадкам трапіўшы на культурную перадачу па іспанскаму тэлебачанню (што, зрэшты, было не проста выпадкам, а сапраўдным чудам, бо культурныя перадачы па іспанскаму тэлебачанню бываюць рэдка, іспанцы не любяць культурныя перадачы, як і культуру ўвогуле, гэта цалкам варожая для іх сфера, часам нават складаецца ўражанне, што, заговорваючы пра культуру, ты гэтым наносіш ім персанальную абразу), я даведаўся, што апошнім словам, прамоўленым Імануэлем Кантам на смяротным ложы, было: «Дастаткова»². У тое ж імгненне мяне апанаваў пакутлівы прыступ смеху, і адначасова прачнуліся страшныя болі ў страўніку, якія мучылі мяне тры дні, так што ўрэшце я пачаў ванітаваць жоўцю. Я выклікаў доктара,

¹ Жанчына — стварэнне фатальнае (*icn.*).

² Апошнімі словамі Канта былі: «*Es ist gut*» — «Добра» (заўв. перакладчыка).

якія дыягназаваў атручэнне, распытаў, чым я апошнімі днямі харчуюся і рэкамендаваў купіць малочных прадуктаў. Я купіў малочных прадуктаў і тым самым вечарам завітаў у «Дайманд Найтс», які мне запомніўся досыць прыстойнай установай, дзе не занадта актыўна змушаюць да выпіўкі. Вакол бара за стойкай сядзела каля трыццаці дзяўчат і ўсяго два кліенты. Я спыніў выбар на мараканцы, якой было яўна не больш за семнаццаць; яе пышныя грудзі выгодна падкрэслівала дэкальтэ, і я сапраўды паверыў, што ў мяне атрымаецца, але, апынуўшыся ў спальні, мусіў канстатаваць: чэлес стаяў так слаба, што яна не магла нават надзець на яго прэзерватыў; у такіх умовах смактаць яна адмаўлялася — і што было рабіць? Урэшце яна ўзялася мяне мастурбаваць, упарта ўтаропіўшыся ў кут пакоя, але шчыравала так моцна, што мне аж было балюча. Праз хвіліну пырснуў танюткі празрысты струменьчык, і яна адразу выпусціла чэлес; я зашпіліўся і пайшоў адліць.

Назаўтра раніцай я атрымаў факс ад рэжысёра «Дыягенакініка». Ён працуе, што я адмовіўся ад праекту «Палавых мянял з вялікай дарогі», і выказваў шчырае шкадаванне; калі я ўсё-ткі пагаджуся напісаць сцэнар, ён гатовы адразу распачаць здымкі. Наступным тыднем ён будзе ў Мадрыдзе і прапануе сустрэцца, пагаварыць пра гэта.

Праўду кажучы, я практычна не кантактаваў з гэтым тыпам і не бачыў яго ўжо гадоў пяць. Уваходзячы ў кавярню, я ўсвядоміў, што абсалютна не памятаю, як ён выглядае; сеўшы за першы вольны столік, я замовіў піва. Праз пару хвілін перада мной узнік мужчына гадоў сарака, маленькі, кругленькі, з кучаравымі валасамі, у нейкай неверагоднай паляўнічай куртцы колеру хакі з незлічонымі кішэнькамі, ён трымаў у руцэ свой куфаль піва і распываўся ў усмешцы. Ад яго няголенага твару аж патыхала круцельствам, і я па-ранейшаму яго не пазнаваў; тым не менш я запрасіў яго сесці. Мой агент даў яму прачытаць эксплікацыю і дэталёва прапісаную ўводную сцэну, сказаў ён; на яго думку, праект надзвычай цікавы. Я машынальна кіўнуў і машынальна скасавурыўся на свой мабільнік; з аэрапорта я паслаў Эстэр эсэмэску — папярэдзіць, што я ў Мадрыдзе. Яна ператэлефанавала вельмі своечасова, калі я ўжо пачаў быў ізноў грузіцца сваёй няпэўнасцю, і паабяцала праз дзесяць хвілін пад'ехаць. Зноў падняўшы вочы на рэжысёра, я так

і не змог прыгадаць, як яго завуць, але зразумеў, што ён мне не падабаецца, мне не падабаецца яго погляд на чалавецтва, і ўвогуле, мне няма чаго з ім рабіць. У гэты момант ён прапанавалі папрацаваць над сцэнарам сумесна; ад такой думкі мяне аж перасмыкнула. Ён заўважыў, даў задні ход, запэўніў, што я вельмі магу працаваць і адзін, калі мне так лепей, ён цалкам мне давярае. У мяне ж не было ніякага жадання займацца гэтым тупым сцэнарам, я хацеў проста жыць, пажыць хоць яшчэ крыху, калі гэта магчыма, але я не мог сказаць гэтага шчыра, надта ўжо ён нагадваў яхіду, навіна адразу распаўзлася б у прафесійных колах, а мне па нейкіх самому незразумелых прычынах – можа, проста праз стому – здавалася, што яшчэ хоць некалькі месяцаў трэба папускаць людзям пыл у вочы. Каб неяк падтрымаць размову, я распавёў яму гісторыю пра аднаго немца, які зжор другога, пазнаёміўшыся з ім па Інтэрнэце. Спачатку ён адрэзаў у яго пеніс, пасмажыў з цыбуляй, і яны яго разам з'елі. Потым ён забіў яго, рассек на кавалкі і запхнуў у лядоўню. Час ад часу ён вымаў кавалак, размарожваў і смажыў, кожны раз па новым рэцэпце. Следчым ён заявіў, што сумеснае паяданне пеніса стала момантам найвастрэйшага рэлігійнага перажывання, сапраўдным узаемапранікненнем паміж ім і ахвярай. Рэжысёр слухаў мяне з нейкай блазенскай і, адначасова, крыважэрнай усмешкай, напэўна, мяркуючы, што я збіраюся ўставіць гэтыя элементы ў цяперашнюю сваю працу, і ўжо загадзя смакаваў агідныя кадры, якія зможа на гэтым пабудаваць. На шчасце, якраз прыйшла Эстэр; ззяючы ўсмешкай, у летняй плісаванай спадніцы, якая нібы віхор круцілася вакол яе сцёгнаў, яна так самазабыўна кінулася мне ў абдымкі, што я адразу пра ўсё забыў. Яна села і замовіла газіроўку з мятай, паслухмяна чакаючы, пакуль мы скончым размову. Рэжысёр час ад часу скідаў на яе ацэньваючым позіткам – яна паклала ногі на крэсла насупраць і крыху развяла калені, майткаў на ёй не было, што выглядала цалкам лагічным і натуральным – проста з прычыны навакольнай спёкі; я чакаў, што яна зараз возьме са стала папяровую сурвэтку і пратрэ сваю «кіску». Нарэшце ён развітаўся, мы паабяцалі адзін аднаму заставацца на сувязі. Праз дзесяць хвілін я ўжо быў у ёй, і мне было добра. Цуд паўтарыўся, з тою самаю сілай, як і першага дня, і я зноў, апошні ўжо раз, паверыў, што ён будзе доўжыцца вечно.

Непадзеленае каханне — гэта крывацёк, які нельга спыніць. Наступныя некалькі месяцаў, пакуль у Іспаніі раскашавала лета, я, напэўна, яшчэ мог бы пераконваць сябе, што ўсё добра, што мы ў каханні на роўніцы; але, на няшчасце, я ніколі асабліва не ўмеў хлусіць самому сабе. Праз два тыдні яна завітала да мяне ў Сан-Хасэ, і хоць яе цела па-ранейшаму самазабыўна і безаглядна аддавалася мне, я заўважыў, што яна ўсё часцей адыходзіцца на некалькі метраў пагаварыць па мабільніку. У гэтых размовах яна шмат смяялася, больш, чым са мною, абяцала, што хутка вернецца, і задума прапанаваць ёй правесці гэтае лета разам усё выразней уяўлялася мне бессэнсоўнай; я правёў яе да аэрапорта амаль з палёгкай. Мне ўдалося пазбегчы разрыву, мы былі, так бы мовіць, усё яшчэ разам, і наступным тыднем я сам выправіўся ў Мадрыд.

Я ведаў, што яе часта не бывае дома, што яна дагэтуль ходзіць па клубах, часам танцуе ўсю ноч навывёт; але яна ні разу не прапанавала мне пайсці з ёю. Я ўяўляў, як яна адказвае сябрам, калі тыя прапаноўваюць ёй куды-небудзь схадзіць: «Не, сёння вечарам не магу, я ў Даніэля...» Цяпер я большасць з іх ведаў, многія былі студэнтамі ці акторамі — гэтакімі ў духу *groove*¹, з паўдоўгімі валасамі, у зручнай вопратцы; другія, наадварот, у гумарным плане абыгрывалі стыль *machо* і *latin lover*, але ўсе, натуральна, былі *маладыя*, ды як магло быць іначай? Часам я пытаўся ў сябе, каторыя з іх — яе палюбоўнікі? Яна ніколі не паводзіла сябе так, каб мне было непрыемна; і разам з тым у мяне ніколі не ўзнікала пачуцця, што я належу да іх кампаніі. Памятаю аднойчы вечарам, было, мусіць, гадзін дзесяць, мы сядзелі ўдзесацёх у нейкім бары, і ўсе ажыўлена абмяркоўвалі вартасці розных клубаў: у тым — болей *хаўс*, у гэтым — больш *трэнс*². Ужо дзесяць хвілін мне страшна карцела сказаць ім, што я *хачу* таксама ўвайсці ў гэты свет, весяліцца з імі, дайсці да краю ночы; я гатовы быў *умольваць* іх узяць мяне з сабой. Але потым, выпадкова, злавіў свой адбітак у люстры — і ўсё

* Groove (анг.) — стыль у сучаснай музыцы, так званы груў-мэтал, іначай называны таксама пост-трэш.

* Хаўс, трэнс — стылі ў сучаснай музыцы.

зразумеў. Я меў за сорак, прычым з *добрым гакам*, мой твар быў заклапочаны і напята, на ім стаяла пячатка перажытага вопыту, адказнасці, смутку; я менш за ўсё быў падобны да чалавека, з якім можна *павесяліцца*; гэта быў прысуд.

Уначы мы займаліся з Эстэр каханнем (і гэта, бадай, адзінае, што ў нас атрымлівалася па-ранейшаму добра; гэта была, напэўна, адзіная частка мяне, якая захавалася маладой і нескранутаю часам), але потым, разглядаючы яе белае, гладкае, асвечанае месяцам цела, я з болем прыгадаў Таўстазаду. Калі, як сказана ў Евангеллі, мне будзе адмерана паводле меры, якой карыстаўся я, значыць, мае справы дрэнь, бо з Таўстазадай я абыходзіўся проста *бязлітасна*. Я, зрэшты, не маю на ўвазе, што літасцівасць можа ў нечым надта дапамагчы, — вядома, праз спагаду можна зрабіць нямала, але каб праз спагаду ўстаў — не, такое немагчыма.

У перыяд, калі я сустракаўся з Таўстазадай, мне было гадоў трыццаць, гэта быў якраз пачатак майго поспеху, няхай яшчэ не ў шырокай публікі, але мяне пачалі выдзяляць. Я хутка ўгледзеў гэтую бледную, мажную жанчыну, што прыходзіла на ўсе мае спектаклі, садзілася ў першым радзе і кожны раз цягнулася да мяне са сваім нататнічкам па аўтограф. Прайшло з паўгода, перш чым яна адважылася са мной загаварыць, — дык тое, па-мойму, я ўрэшце сам праявіў ініцыятыву. Яна была жанчына адукаваная, выкладала філасофію ў парыжскім універсітэце, і мне рэальна не было чаго апасацца. Калі яна папрасіла дазволу апублікаваць каментаваныя запісы маіх скетчаў ва ўніверсітэцкіх «Сшытках фенаменалагічных даследаванняў», я, натуральна, пагадзіўся. Прызнацца, мне гэта крыху лесціла, — урэшце, я не прайшоў далей за атэстат аб сярэдняй адукацыі, а яна параўноўвала мяне з К'еркегорам. Некалькі месяцаў мы перапісваліся па Інтэрнэце, але паступова ліставанне пайшло не ў той бок, яна запрасіла да сябе на вячэру, я пагадзіўся; напэўна, мяне адразу павінен быў насцярожыць яе хатні халат, і ўсё-ткі я паспеў сысці, не прымусіўшы яе занадта прыніжацца, прынамсі, я грэў такую надзею, але пачынаючы з наступнага дня пачаліся е-мэйлы парнаграфічнага зместу. «Ах, пачуць цябе нарэшце ўва мне, пачуць, як твая плоцевая сцябліна рассоўвае маю кветку...» —

гэта было жахліва, яна пісала, як Жэрард дэ Вілье*. Між іншым, яна захавалася не так добра і выглядала старэйшай, хоць, калі мы сустрэліся, ёй было ўсяго сорок сем — роўна столькі, як мне, калі я сустрэў Эстэр, — я аж саскочыў з ложка, усвядоміўшы гэта, мяне працяў жах, я засноўдаў сюды-туды па пакоі: Эстэр мірна спала, яна скінула з сябе прасцірады, Божа, колькі ў ёй было хараства.

Мне тады ўяўлялася — і праз пятнаццаць гадоў я прыгадваю гэта з сорамам і агідай, — мне ўяўлялася, што ў пэўным узросце сексуальнае жаданне знікае, прынамсі, пакідае чалавека ў спакоі. Як я мог — я, са сваім нібыта вострым, з'едлівым розумам, — як я мог убіць сабе ў галаву такую смеху вартую ілюзію? Я ж, у прынцеіпе, ведаў жыццё, я нават чытаў нейкія кніжкі, і калі ў іх быў хоць адзін сюжэт, па якім, як кажуць, *супадаюць усе сведчанні*, — ён быў якраз пра гэта. Сексуальнае жаданне не толькі не знікае, яно з узростам робіцца ўсё болей нясцерпным, усё болей пакутлівым і неспатольным — нават у тых, дарэчы, даволі рэдкіх мужчын, у якіх спыняецца выпрацоўка гармонаў, эрэкцыя і ўсё, што з гэтым звязана, усё адно цяга да маладога жаночага цела не памяншаецца, яна ператвараецца ў нешта, можа быць, яшчэ горшае, у *cosa mentale**, у жаданне жадання. Вось дзе праўда, вось відавочнасць, вось пра што нястомна паўтаралі ўсе больш-менш сур'ёзныя аўтары.

У выпадку з Таўстазадай я мог бы, калі ўжо на тое пайшло, зрабіць кунілінгус — я ўяўляў, як прабіраюся тварам паміж яе друзлых ляжак, да яе бляклых палавых губ, спрабуючы ажывіць яе паніклы секель. Але нават гэтага, я ўпэўнены, магло б не хапіць — можа, гэта толькі ўзмацніла б яе пакуты. Яна, як і столькі іншых жанчын, хацела, каб у яе ўвайшлі, меншае яе не задавальняла і абмеркаванню не падлягала.

Я ўцёк, як і ўсякі мужчына ў такіх абставінах, я ўцёк: перастаў адказваць на мэйлы, забараніў заходзіць у маю грымёрку. Яна не здавалася некалькі год — пяць, можа, сем — не здавалася жудасна доўга; па-мойму, яна здалася толькі на другі дзень

¹ Жэрард дэ Вілье — французскі пісьменнік і журналіст, аўтар серыі дэтэктыўных раманаў.

² З'ява псіхічнага характару (*итал.*).

пасля маёй сустрэчы з Ізабэль. Я, вядома, нічога ёй не казаў, я ўвогуле не кантактаваў з ёю; так што, можа, інтуіцыя, ці, як кажуць, *жаночая інтуіцыя*, урэшце ўсё ж існуе; як бы там ні было, менавіта ў той момант яна й перастала падаваць сігналы, яна знікла з майго жыцця, а можа, і з жыцця ўвогуле, чым неаднойчы мне пагражала.

Назаўтра пасля той цяжкай ночы я першым рэйсам вылецеў у Парыж. Эстэр гэта трошкі здзівіла, яна думала, што я ўвесь тыдзень прабуду ў Мадрыдзе, што, зрэшты, было і ў маіх планах, я сам ладам не разумеў прычыны свайго раптоўнага ад'езду; можа, я проста хацеў *хітрыць*, паказаць, што ў мяне таксама ёсць сваё жыццё, свае справы, свая незалежнасць — калі так, то мяне чакаў поўны правал, навіна яе ніяк не ўсхвалявала, не вывела з раўнавагі, яна проста сказала: «Вуено...»¹ — і ўсё. Я думаю, у маіх дзеяннях увогуле не было асаблівага сэнсу, я пачынаў паводзіць сябе, як стары, смяротна ранены звер, які рвецца ва ўсе бакі, натыкаецца на заслоны, падае і ўстае, яшчэ больш раз'юшаны, яшчэ больш аслабелы, ашалелы, сп'яnelы ад паху сваёй жа крыві.

Хоць у якасці прычыны ад'езду, якую я растлумачыў Эстэр, было нібыта маё жаданне пабачыць Вэнсана, але, толькі прыязмліўшыся ў Руасі, я зразумеў, што сапраўды хачу яго ўбачыць — зноў-такі, незразумела чаму: можа, мне проста хацелася спраўдзіць, што шчасце магчымае. Яны са Сьюзэн пасяліліся ў дамку яго дзеда і бабкі — дзе, уласна, ён і пражыў усё жыццё. Быў пачатак чэрвеня, але надвор'е стаяла хмурнае, і чырвоная цэгла на фасадзе ўсё адно глядзелася змрочна; імёны, пазначаная на паштовай скрыні, мяне здзівілі: «Сьюзэн Лангфэлоў» — згода, але чаму «Вэнсан Макоры»? Ах, ну так, праўда, прарока ж звалі Макоры, Рабэр Макоры, а Вэнсан цяпер не меў права насіць матчына прозвішча; прозвішча Макоры яму было нададзена адмысловым распараджэннем, бо нейкае ж ён павінен быў мець, пакуль усё вырашыцца юрыдычна. «Я памылка прыроды...» — аднойчы сказаў мне Вэнсан, намякаючы на сваё сваяцтва з прарокам. Можа быць; але дзед

¹ Добра (*icn.*).

і бабка прынялі і выпеставалі яго як ахвяру; яны былі глыбока расчараваныя безадказнасцю сына, які аказаўся эгаістычным шукальнікам уцех, — зрэшты, тыя ж якасці былі ўласцівыя ўвогуле ўсяму пакаленню, пакуль справы не сапсаваліся цалкам і пасля знікнення ўцех застаўся адзін эгаізм; ва ўсякім разе яны прынялі яго, адчынілі перад ім дзверы свайго дома, чаго я, напрыклад, ніколі не зрабіў бы дзеля свайго сына, сама думка жыць пад адным дахам з гэтым малым засранцам была мне невыносная, мы ўвогуле — і ён, і я — былі людзьмі, якіх бы *не мусіла быць*, у адрозненне, напрыклад, ад Сюзэн, якая жыла цяпер сярод старога, цяжкага, гнятлівага ўбранства, далёка ад роднае Каліфорніі, але адразу адчула сябе вельмі ўтульна, нічога не выкінула, — я знайшоў і старыя сямейныя фота ў тых самых рамачках, і працоўныя медалі дзеда, і фігуркі рухомах бычкоў на нітачках, сувенір аб адпачынку на Коста-Брава; яна, можа, хіба толькі праветрыла пакоі ды купіла вазонных кветак — не ведаю, я ў такіх штуках не майстар, бо сам заўсёды жыву, як у гасцініцы, інстынкт *хатняга агменя* ў мяне цалкам адсутнічаў; калі б я не меў жонкі, мне і думка такая ніколі не прыйшла б у галаву; ва ўсякім разе *гэты* дом цяпер унушаў уражанне, што тут жывуць шчаслівыя людзі, Сюзэн мела дзеля гэтага ўсе патрэбныя здольнасці. Яна кахала Вэнсана, я гэта заўважыў адразу, гэта кідалася ў вочы, менавіта — *кахала*. Кахаць было часткай яе прыроды, як у каровы — скубці траву (ці ў птушкі — спяваць, у пацука — нюхаць). Страціўшы папярэдняга гаспадара, яна амаль імгненна знайшла сабе новага, і свет вакол зноў напоўніўся яснымі і станоўчымі фарбамі. Я ў іх павячэраў, і час прайшоў вельмі прыемна, у пачуцці гармоніі, я амаль не ўспамінаў пра пакуты; тым не менш застацца нанач мужнасці ў мяне не хапіла, і каля адзінаццатай я з'ехаў у свой нумар у «Лютэцыі», які замовіў загадзя.

На станцыі Манпарнас-Бьенвэню мне зноў падумалася пра паэзію, можа быць, таму, што я нядаўна бачыў Вэнсана, а гэта заўсёды дазваляла мне яснай усвядоміць уласныя межы: з аднаго боку, межы творчыя, але з другога, таксама й межы ў каханні. У гэты момант, што трэба зазначыць, я праходзіў якраз каля афішы з серыі «Паэзія ў метро» — на гэтай быў верш Андрэ Брэтона «Свабоднае каханне»; якую б агіду ў мяне ні выклікала асоба Андрэ Брэтона, якой бы тупой ні была

назва — жалю вартая антыномія, якая засведчвала, у дадатак да лёгкага размякчэння мазгоў у аўтара, яшчэ і пра чыста рэкламны характар сюррэалізму (які ўрэшце да самарэкламы і зводзіцца), — трэба прызнаць: у дадзеным выпадку гэты імбецыл напісаў вельмі прыгожы верш. Я, дарэчы, быў не адзіны, у каго метрапалітэнаўская паэтычная ініцыятыва выклікала досыць стрыманыя пачуцці: праз два дні праходзячы паўз тую самую афішу, я заўважыў, што на ёй накрэмзана графіці наступнага зместу: «Лепш бы замест вашых сраных вершыкаў далі больш цягнукоў у час пік», — што было дастаткова, каб увесь вечар у мяне прайшоў у гуморы і нават крыху павысілася вера ў сябе: вядома, я ўсяго толькі комік, але ж усё-такі комік.

Назаўтра пасля вячэры ў Вэнсана я папярэдзіў адміністрацыю ў гатэлі, што хачу захаваць за сабой нумар, напэўна, яшчэ на некалькі дзён. Яны сустрэлі навіну з пачцівасцю і разуменнем. А як іначай — я ж быў *славутасць*, я меў поўнае права прамантэчаваць свае бабкі, пасёрбваючы ў бары каньячныя кактэйлы з якім-небудзь Філіпам Салерсам ці Філіпам Буварам — хіба толькі не з Філіпам Леатарам, бо гэты ўжо памёр, — ва ўсякім разе, улічваючы маю знакамітасць, я меў допуск да любой з гэтых трох катэгорый Філіпаў. Роўным чынам я меў поўнае права прабавіць ноч з якой-небудзь славенскай шлюхай-транссексуалкай — словам, мог весці *бліскачае свецкае жыццё*; і цалкам верагодна, якраз гэтага ад мяне чакалі; чалавеку, каб праславіцца, дастаткова зрабіць адну-дзве таленавітыя рэчы, не болей, — тое, што ён здольны выказаць пару ўласных думак, рэч ужо сама па сабе незвычайная; пасля ён проста кіруе сваім заняпадам, больш-менш лагодна ці больш-менш пакутліва, гэта ўжо як у каго.

Але я наступнымі днямі нічога такога не рабіў, я проста зноў патэлефанаваў Вэнсану. Хутка сцяміўшы, што сузіранне карціны яго сямейнага шчасця можа быць мне балючым, ён прапанаваў сустрэцца ў бары «Лютэцыі». Праўда, гаварыў ён выключна пра свой праект амбасады, які цяпер ператварыў у інсталяцыю, яе публікай меліся стаць людзі будучыні. Ён замовіў ліманад, але так да яго й не дакрануўся; у бар завітваў усякі *піл*, заўважаючы мяне, людзі па-змоўніцку, на мігах віталіся, але Вэнсан не зважаў на гэта. Ён гаварыў, нават не паглядаючы на мяне, не правяраючы, ці я слухаю, гаварыў

разважным і адначасова адсутным голасам, нібы надыктоўваў на магнітафон ці даваў паказанні следчаму. Чым далей ён тлумачыў сваю ідэю, тым я больш усведамляў, што ён паступова адыходзіць ад першапачатковага плана, што праект набывае ўсё большы размах і за мэту ён цяпер мае штось іншае, а не проста засведчанне таго, што аднаму прыўладнаму пісьменніку XX стагоддзя спадабалася ахрысціць «чалавечаю доляй». Адносна чалавецтва сведчанняў і так хапае, зазначыў ён, і ўсе яны супадаюць у сваёй невясёлай выснове; так што з гэтым усё ясна. А таму ён спакойна, але беспаваротна пакідае берагі чалавецтва і бярэ курс на *абсалютна іншы жыццёвы абшар*; я не адчуваў сябе здольным пайсці туды следам за ім, хоць, несумненна, гэта была адзіная прастора, дзе ён сам мог дыхаць, і, несумненна, гэта была адзіная мэта яго жыцця, а значыць, да гэтага мэты ён мусіў ісці ў адзіноце; зрэшты, ён у адзіноце заўсёды і жыў.

Мы ўжо не ранейшыя, мякка, але ўпэўнена сказаў ён, мы сталі *вечныя*; зразумела, нам патрэбен час засвоіць гэтую думку, зрабіць яе звычай; тым не менш ужо цяпер усё карэнным чынам змянілася. Пасля ад'езду адэптаў Вучоны застаўся ў Лансаротэ і, разам з некалькімі тэхнічнымі работнікамі, далей праводзіць даследаванні; няма ніякага сумневу, што вынік будзе ўрэшце дасягнуты. Мазгі ў чалавека маюць агромністыя памеры, непараўнальныя ў параўнанні з прымітыўнымі патрабаваннямі, абмежаванымі неабходнасцю падтрымліваць жыццё і элементарна шукаць ежу і палавых партнёраў; але ўжо зусім хутка мы зможам нарэшце выкарыстоўваць іх цалкам. Ніякая духоўная культура ніколі не магла развівацца ў грамадствах з высокім узроўнем злачыннасці, нагадаў ён, бо ўмова свабоды мыслення заключаецца ў фізічнай бяспецы; ніякая ідэя, ніякая паэзія, ніякая нават найменшая творчая задума не можа нарадзіцца ў чалавека, вымушанага клапаціцца пра сваё выжыванне, вымушанага ўвесь час *жыць з аглядкай*. Цяпер, калі забяспечана захаванне нашага ДНК і патэнцыйна мы сталі несмяротныя, сказаў ён, мы фактычна апынаемся ва ўмовах абсалютнай фізічнай бяспекі — такой бяспекі, якую чалавек дагэтуль ніколі не ведаў; што з гэтага можа выйсці, прадбачыць немагчыма — то бок, у плане інтэлектуальным і ў плане духоўным.

Гэтая мірная прыцельская размова на тэму, якая нібыта ні да чаго не абавязвала, прынесла мне вялікую палётку, і я ўпершыню задумаўся пра сваю асабістую несмяротнасць, змог шырэй паглядзець на рэчы; але, вярнуўшыся ў нумар, заўважыў на сваім мабільніку паведамленне ад Эстэр, кароткае і простае: «I miss you»¹, – і, адразу вярнуўшыся ў сваю плоцевую абалонку, адчуў, як яна мне патрэбна. Радасць – штука такая рэдкая. Назаўтра я вылецеў у Мадрыд.

¹ Я па табе сумую (анг.).

Неверагоднае значэнне, якое людзі надавалі сваім сексуальным праблемам, заўсёды выклікала ў іх каментатараў-неалюдзей страшэннае здзіўленне. Ва ўсякім разе, было проста балюча глядзець, як Даніэль¹ паступова набліжаецца да *Нягобрага таінства*, як называе гэта Вярхоўная Сястра; было балюча бачыць, як да яго крок за крокам прыходзіць усведамленне той праўды, якая, стаўшы відавочнаю, можа яго толькі знішчыць. Цягам усёй гісторыі большасць мужчын з дасягненнем пэўнага ўзросту лічылі слухным згадваць пытанні сексу як нешта юнацкае і пустое, а за сапраўдныя тэмы — тэмы, вартыя ўвагі сталага чалавека, — уважалі палітыку, бізнес, ваенную справу і г. д. За эпохай Даніэля¹ на паверхню пачала прабівацца праўда; яна праяўлялася ўсё выразней, і становілася ўсё цяжэй хаваць, што сапраўдныя мэты мужчыны, адзіныя, да якіх ён заўсёды несвядома імкнуўся б, калі б у яго захоўвалася такая магчымасць, маюць выключна сексуальны характар. Для нас, неалюдзей, гэта сапраўдны пункт спатыкнення. Вярхоўная Сястра папярэджвае, што мы ніколі не здолеем скласці дастаткова адэкватнага ўяўлення пра гэты феномен, мы можам наблізіцца да яго разумення, толькі пастаянна маючы на ўвазе шэраг ідэяў, якія тычацца рэгуляцыйных працэсаў і галоўная з якіх заключаецца ў тым, што ў чалавечым відзе, як і ва ўсіх відах жывёл, якія яму папярэднічалі, выжыванне нейкай адной асобіны не мела ніякага значэння. Дарвінаўская выдумка пра «барацьбу за выжыванне» доўга хавала той элементарны факт, што генетычная каштоўнасць індывіда, яго здольнасць перадаць нашчадкам свае характэрныя рысы можа быць груба зведзеная да аднаго параметра: агульнай колькасці патомства,

якое ён здольны запачаткаваць. Таму зусім не дзіва, што жы-
вёла, любая жывёла ўвогуле, гатова ахвяраваць сваім шчасцем,
фізічным дабрабытам і нават жыццём у надзеі на звычайную
палавую сувязь: воля віду (гаворачы ў фіналістычных тэрмінах),
уся гарманальная сістэма з яе магутнымі рэгулятарамі (калі
трымацца дэтэрміналісцкага падыходу) амаль непазбежна
дыктуюць такі і толькі такі выбар. Яркая афарбоўка і бліскучае
апярэнне, шумныя і паказушныя любоўныя рытуалы, здаецца,
толькі спрыяюць драпежнікам у выяўленні і пажыранні ад-
паведных самцоў; тым не менш на генетычным узроўні і такая
пігментацыя, і такія паводзіны заўсёды падтрымліваліся, бо за-
бяспечвалі больш эфектыўнае размнажэнне. З не меншаю сілай
гэтая падпарадкаванасць асобіны віду, закладзеная на ўзроўні
нязменных біяхімічных працэсаў, праяўляецца і ў такой жы-
вёлы як чалавек, з тою розніцай, што палавыя памкненні, не
абмежаваныя перыядамі цечкі, могуць адбывацца тут безупын-
на, — чалавечыя аповеды аб жыцці паказваюць, напрыклад,
што падтрыманне фізічнай знешнасці, спрыяльнай дзеля спа-
кушэння прадстаўнікоў іншага полу, было адзінай прычынай
захоўваць здароўе, і руплівы дагляд свайго цела, якому сучаснікі
Даніэля I прысвячалі ўсё большую частку вольнага часу, не меў
ніякай іншай прычыны.

Палавая біяхімія ў неалюдзей — і відаць, у гэтым крыецца
сапраўдная прычына ўдушша і дыскамфорту, якія ўзнікалі ў мя-
не, пакуль я чыгтаў аповед жыцця Даніэля I, праходзячы следам
за ім усе этапы яго пакутаў, — практычна засталася нязменнаю.

Даніэль 1,20

Нішто знішчае.
Марцін Гайдэгер

З пачаткам жніўня над цэнтральнай раўнінай усталявалася зона высокага ціску, і, прызямліўшыся ў аэрапорце Барахаса, я адразу адчуў, што справы дрэнь. Спёка была нясцерпная, а Эстэр спазнялася; яна прыехала толькі праз паўгадзіны, у летняй сукенцы на голае цела.

Я забыў крэм для расцягвання сексу ў «Лютэцыі», і гэта была першая памылка; я кончыў занадта хутка і ўпершыню адчуў, што яна крыху расчараваная. Яна трошкі яшчэ паёрзала на маім няўхільна слабеючым чэлесе, потым, змірыўшыся, адсунулася, пакрыўджана выпнуўшы губкі. Я шмат бы аддаў, каб у мяне ўстаў ізноў; мужчыны ад нараджэння жывуць у няпростым свеце, у свеце прымітыўнага і жорсткага адбору, і без разумення жанчын мала каму з іх удалося б выжыць. У той момант я, здаецца, зразумеў, што за маёй адсутнасцю яна спала з кімсьці другім.

Мы выправіліся на метро вышціць па келіху з парай яе сяброў; мокрая ад поту сукенка ліпла да яе цела, выдатна вымалёўваліся бугаркі саскоў, ямка паміж ягадзіцамі; зразумела, што ўсе хлопцы ў вагоне лупілі на яе вочы; некаторыя нават пасылалі ўсмешкі.

Мне было цяжка ўдзельнічаць у размове, толькі часам удавалася ўлавіць нейкую фразу, абмяняцца параю рэплік, але хутка я згубіў нітку цалкам, дый, па праўдзе, я думаў пра іншае, я адчуваў, што стаю на слізкім, вельмі нетрывалым адхоне. Як толькі мы вярнуліся ў гатэль, я ў лоб задаў ёй пытанне; яна

призналася проста, нічога не тоячы: «It was an ex-boyfriend... — сказала яна, нібыта жадаючы патлумачыць, што ў гэтым не было нічога сур'ёзнага, і пасля секунднага вагання дадала. — And a friend of him»¹.

Значыць, іх было двое; ну, так, двое, урэшце, у яе такое не ўпершыню. Яна сустрэла свайго былога выпадкова, у бары, ён быў з сябрам, ну, адно за другое, карацей, у выніку яны ўсе ўтраіх апынуліся ў адным ложку. і як гэта было, не ўтрымаўшыся, спытаў я. «Good... good...» — адказала яна, крыху азадачаная паваротам, які прымала размова. І ўдакладніла з мімавольнай усмешкай: «It was... comfortable»². Было зручна, ясна; я мог уявіць. Я зрабіў над сабой жудаснае намаганне, каб не спытаць, ці смактала яна ў яго, ці ў яго сябра, ці ў абодвух, ці не дала ім у зад; карціны замільгалі адна за адной, і я адчуў, як яны свідруюць мае мазгі; гэта, напэўна, было добра бачна, бо яна змоўкла і яе лоб заклапочана наморшчыўся. І тады яна прыняла адзіна магчымае рашэнне, узяўшыся за мой чэлес, прычым узялася з такою пяшчотай і такім спрытам пальцаў і губ, што, насуперак маім спадзяванням, у мяне зноў устаў, і праз хвіліну я зноў быў у ёй, і ўсё было добра, усё зноў было добра, я цалкам кантраляваў сітуацыю, і яна таксама, я думаю нават, што яна даўно ўжо не перажывала такога моцнага аргазму, — прынамсі са мной, падумаў я дзве хвіліны пазней, але гэты раз мне ўдалося адагнаць навязлівую думку, я вельмі пяшчотна сціснуў яе ў абдымках, з усёю пяшчотай, на якую быў здольны, і засяродзіў усе свае сілы на яе целе, на прысутнасці, тут і цяпер, яе цела, такога цёплага, такога жывога.

Сваёй мяккасцю, нешматслоўнасцю, нявыказанасцю гэтая сцэна, як я цяпер думаю, зрабіла рашучы ўплыў на Эстэр, і наступнымі тыднямі ўсе яе паводзіны кіраваліся адною думкай: нічым мяне не траўмаваць і пастарацца нават, у меру магчымасцяў, зрабіць мяне шчаслівым. А магчымасці зрабіць мужчыну шчаслівым яна мела багатыя; і я памятаю гэты час як адну суцэльную радасць, як штохвілінную плоцевую асалоду — такую, што, здавалася, яе нельга трываць, немагчыма

¹ Гэта быў мой былы бойфрэнд... І ягоны сябар (анг.).

² Добра... добра... Было... зручна (анг.).

перажыць. і яшчэ я памятаю яе прыязнасць, яе глыбокае, далікатнае разуменне і яе спагаду, але гэта і не ўспамін нават, ён не канкрэтызаваны ні ў якіх вобразах, проста я ведаў, што пражыў тыя дні, а можа, і тыдні ў пэўным *стане* — у стане поўнай, самадастатковай, але і цалкам чалавечай дасканаласці, магчымасць якой часам выпадала адчуць некаторым мужчынам, але даць яе колькі-небудзь прыблізнае апісанне не ўдалося дагэтуль нікому.

На свой дзень нараджэння, 17 жніўня, яна ўжо даўно задумала арганізаваць *party*, і наступнымі днямі пачала да яго падрыхтоўку. Ёй хацелася запрасіць шмат народу, чалавек сотню, і яна вырашыла звярнуцца з просьбай да аднаго свайго сябра, які жыў на вуліцы Сан-Ісідор. У таго быў прасторны лофт на апошнім паверсе, з тэрасаю і басейнам; ён запрасіў нас прапусціць па кілішку і ўсё абмеркаваць. Гэта быў высокі хлапец на імя Пабла, з чорнымі доўгімі і кучаравымі валасамі, даволі прыемнай знешнасці; каб нам адчыніць, ён накінуў лёгкі халацік, але, апынуўшыся на тэрасе, адразу яго скінуў; цела ў яго было мускулістае і загарэлае. Ён прапанаваў нам апельсінавага соку. Цікава, ці спаў ён з Эстэр? Няўжо я цяпер буду задаваць сабе гэтае пытанне адносна кожнага хлопца, якога нам выпадзе сустрэць? З таго вечара, калі я вярнуўся з Парыжа, яна была вельмі ўважлівая, пільнавала кожную дробязь; відаць, запрыкмеціўшы трывожны бляск у маіх вачах, яна адмовілася ад прапановы трошкі пазагараць ля басейна і старалася абмежаваць размову толькі падрыхтоўкай да свята. Пра куплю какаіну і экстазі ў колькасці, якой бы хапіла на ўсіх, не магло быць гаворкі; яна прапанавала ўзяць на сябе толькі першую дозу, каб разварушыць вечарыну, а пасля папрасіць пару-тройку дылераў зайсці трошкі пазней. Пабла браўся ўсё вырашыць, у яго цяпер якраз былі выдатныя пастаўшчыкі; у парыве шчодрасці ён нават прапанаваў узяць на сябе куплю некалькіх поперсаў.

15 жніўня, на дзень Панны Марыі, Эстэр занялася са мной каханнем з яшчэ большай юрлівасцю, чым звычайна. Мы былі ў гасцініцы «Санс», насупраць ложка стаяла вялізнае люстра і ў пакоі было так гарача, што пры кожным руху мы абліваліся

ручаямі поту; я раскінуў крыжам рукі і ногі і не адчуваў у сабе сілы паварушыцца, усе пачуцці сканцэнтраваліся ў маім чэlese. Уссеўшы на мяне верхам, яна больш за гадзіну плаўна гушкалася ўверх і ўніз па маім стрыжні, то сціскаючы, то расслабляючы вакол яго сваю похву, якую толькі што гладка выгаліла. Увесь гэты час яна адною рукой песціла свае бліскучыя ад поту грудзі, глядзячы мне ў вочы, усміхаючыся і засяроджана пільнуючы ўсе вібрацыі маёй насалоды. Свабоднай рукой яна лашчыла мае яйцы, сціскаючы іх то мякка, то трошкі мацней, у рытме руху ейнае похвы. Адчуваючы, што ў мяне падступае, яна рэзка спынялася і жвава сціскала два пальцы, каб спыніць эякуляцыю ў самым яе зачатку; потым, калі небяспека мінала, зноў пачынала сваё плаўнае гайданне. Я трываў так гадзіну, можа быць, дзве, на мяжы непрытомнасці, ва ўлонні самага вялікага шчасця, якое можа зведаць мужчына, і ўрэшце сам выказаў просьбу аб літасці, жаданне кончыць ёй у рот. Яна прыўзнялася, падклала мне пад ягадзіцы падушку, спытала, ці добра мне відаць у люстры; не, напэўна, лепш трошкі ўбок. Я адсунуўся амаль на край ложка. Яна ўкленчыла ў мяне паміж сцёгнаў, прымасціўшыся, каб твар быў якраз на ўзроўні чэlesa, і ўзялася яго лізаць, метадычна, сантыметр за сантыметрам, пакуль урэшце не звяла вусны вакол галоўкі; тады ў справу ўключыліся рукі, яна пачала мне мастурбаваць, не спяшаючыся, з сілай, нібы жадаючы выціснуць кожную кроплю спермы з самых маіх глыбін, а язык яе тым часам хутка бегаў вакол нарожняка майго сцябла. З затуманеным ад поту поглядам, страціўшы ўсякае ўсведамленне прасторы і часу, я ўсё-ткі здолеў падоўжыць яшчэ крыху гэты момант, і яе язык яшчэ паспеў зрабіць тры поўныя павароты, перш чым я — кончыў, і гэта было так, быццам усё мае цела, апаленае асалодай, самлела і хваля неабсяжнай шчаслівай энергіі панесла яго ў нябыт. А яна ўсё яшчэ не выпускала мяне з рота, амаль знерухомеўшы, яшчэ ледзь прыкметна пасмоктваючы, заплюшчыўшы вочы, нібы прыслухоўваючыся да майго рыку шчасця.

Потым яна лягла побач, прыгарнула да майго пляча, а над Мадрыдам хутка апускалася ноч, і толькі праз паўгадзіны нерухомай пяшчоты яна сказала мне тое, што ўжо некалькі тыдняў збіралася сказаць — гэтага пакуль не ведаў ніхто, апроч яе сястры, сябрам яна збіралася абвясціць навіну ў дзень

свайго нараджэння. Яе прынялі ў прэстыжную нью-йоркскую акадэмію па класе фартэп'яна, і яна збіраецца правучыцца там прынамсі год. Апроч таго, нядаўна яна ўдала прайшла кастынг для здымкаў у буйным галівудскім блок-бастэры пра смерць Сакрата, ёй далі ролю прыслужніцы Афрадыты, а Сакрата будзе граць Робэрт Дэ Ніро. Роля, вядома, невялікая, здымкі зоймуць не больш за тыдзень, але ж гэта Галівуд, і заробленых грошай хопіць аплаціць год вучобы і пражывання. Яна ад'язджае на пачатку верасня.

Па-мойму, я не прамовіў ні слова. Я нібы скамянеў, я быў няздольны рэагаваць, мне здавалася, што калі я скажу хоць што-небудзь, то расплачуся. «Вуено... It's a big chance in my life...»¹ — нарэшце сказала яна жаласным голасам і прытулілася галавой да маёй падпахі. Я ледзь не прапанаваў ёй таксама паехаць у Злучаныя Штаты, пасяліцца там з ёю, але словы засталіся ў мяне на вуснах, так і не нарадзіўшыся, я разумеў, што яна і блізка не разглядала такой магчымасці. Яна не прапанавала нават калі-небудзь яе наведаць; гэта быў новы этап у яе жыцці, новы адлік. Я запаліў лампу над ложкам, уважліва паглядзеў на яе, стараючыся адшукаць хоць нейкі знак зачараванасці Амерыкай, Галівудам; не, нічога гэтага не было, яна выглядала разважнаю і спакойнай, яна проста прыняла найлепшае рашэнне, найбольш рацыянальнае ў наяўных абставінах. Здзіўленая маім доўгім маўчаннем, яна павярнула галаву і зірнула на мяне, яе твар аблыгала доўгія белыя кудзеры, мой погляд мімаволі саслізнуў на яе грудзі, я зноў лёг, пагасіў святло, глыбока ўздыхнуў; я не хацеў яшчэ больш ускладняць сітуацыю, я не хацеў, каб яна бачыла, як я плачу.

Наступны дзень яна прысвяціла падрыхтоўцы да свята і пайшла ў бліжэйшы касметычны салон зрабіць гліняную маску і глыбокую ачыстку скуры; я застаўся курыць у гатэлі. Яшчэ праз дзень было прыкладна тое самае, пасля візіту да цырульніка, яна зайшла ў некалькі крамаў, купіла завушніцы і новы пояс. Я адчуваў незвычайную пустату ўнутры — напэўна, так адчуваюць сябе асуджаныя на смерць, чакаючы выканання прысуду: не думаю, што яны — апроч тых, хто верыць у Бога, —

¹ Ну ладна... Гэта ж вялікі шанец у маім жыцці... (*ісп., англ.*).

бавяць апошнія гадзіны, перабіраючы былое жыццё, падводзячы нейкі вынік; напэўна, яны проста стараюцца правесці іх як мага болей нейтральна; каму болей шанцуе — спяць, але мяне гэты выпадак не тычыўся, я, па-мойму, увогуле не сплюшчваў вачэй усе гэтыя два дні.

Калі семнаццатага жніўня каля восьмай гадзіны яна пастукалася да мяне ў нумар і ўзнікла ў пройме дзвярэй, я зразумеў, што яе ад'езду не перажыву. На ёй была кароткая празрыстая кашулька, завязаная вузлом пад самымі грудзьмі, выдатна падкрэсліваючы іх форму; залацістыя панчохі на шлейках заканчваліся за сантыметр ніжэй ад таксама залацістай мініспаднічкі з вінілавае тканіны — такой кароткай, што яна хутчэй нагадвала пояс. Ніякай бялізны на ёй не было, і калі яна нагнулася перавязаць шнуркі на высокіх чаравіках, гэты рух агаліў большую частку яе чароўнай пупкі; я мімаволі працягнуў руку і палашчыў. Яна павярнулася, абвіла мяне рукамі і паглядзела з такою прыязнасцю, з такою пяшчотай, што мне на імгненне паверылася, быццам яна зараз скажа, што ад усяго адмаўляецца, што застаецца са мной, цяпер і назаўсёды, але нічога такога не адбылося, мы селі ў таксі і паехалі да Паблавага лофта.

Першыя госці прышлі каля адзінаццатай вечара, але паспраўднаму свята пачалося толькі пасля трэцяй ночы. Спачатку я трымаўся даволі карэктна, я прагульваўся па натоўпе з разняволена-бесклапотным выглядам і пасёрбваў з бакала; шмат хто быў са мною знаёмы ці бачыў мяне на экране, што дазваляла завязваць лёгкія размовы, але музыка грымела занадта гучна, і неўзабаве я пачаў абмяжоўвацца проста кіўком галавы. Гасцей сабралася каля дзвюх соцень, і я быў, мусіць, адзіны, чый узрост перасягнуў за дваццаць пяць; але і гэта не магло вывесці мяне з раўнавагі, я перабываў у стане дзіўнага спакою; зрэшты, катастрофа ў пэўным сэнсе ўжо адбылася. Эстэр выглядала бліскуча, яна з імпэтам абдымала кожнага, хто прыходзіў. Цяпер усе ведалі, што праз два тыдні яна ад'язджае ў Нью-Йорк, і я спачатку баяўся, што мая прысутнасць выглядае смешна — урэшце, я быў у становішчы хлопца, якога *пракінулі*; але ніхто не даў мне гэтага адчуць, усе размаўлялі са мною так, быццам сітуацыя была цалкам нармальнай.

Пасля дзесятай раніцы хаўс саступіў месца трэнсу, рэгулярна

апаражняючы і напаўняючы сваю шклянку пуншам, я пачынаў адчуваць невялікую стому; як было б добра зараз заснуць, падумалася мне, але што гэта ўдасца, я па-сапраўднаму не верыў, алкаголь дапамог прыдушыць зачаткі трывогі, але я адчуваў, што яна па-ранейшаму тут, прыгаілася недзе глыбока і гатова мяне праглынуць пры першай праяве слабасці. Крыху раней пачалі ўтварацца пары, і я адзначыў рух у кірунку спальняў. Завярнуўшы ў першы-лепшы калідор, я адчыніў дзверы, упрыгожаныя плакатам з выявай сперматазоідаў буйным планам. Напэўна, толькі што тут закончылася міні-оргія; паўраспранутыя хлопцы і дзеўкі як папала валяліся ўпоперак ложка. У куце малая бландзінка-падлетак у задзёртай на грудзях майцы рабіла мінеты; я таксама падышоў на ўсякі выпадак, але яна жэстам мяне адагнала. Тады я сеў, абAPERшыся спінай аб ложка, непадалёк ад брунеткі з матавай скурай і раскошным бюстам, яе спадніца задралася да таліі. Яна, відаць, глыбока спала, бо ніяк не зрэагавала, калі я рассунуў ёй сцёгны, але як толькі я ўвёў ёй у похву палец, машынальна адштурхнула маю руку, хоць так па-сапраўднаму й не прачнулася. Я змірыўся, зноў сеў у нагах ложка і, мабыць, на палову гадзіны занурыўся ў змрочнае атупенне, пакуль не ўбачыў, як у пакой уваходзіць Эстэр, жывая, поўная сілы, у кампаніі з прыяцелем — я ведаў яго ў твар — маленькім, міленькім, вельмі белабрысым, каротка стрыжаным гомікам. У яе была пара загадзя купленых доз какаіну, яна села на кукішкі, паклала на дол кардонку і падрыхтавала на ёй палоскі; мяне яна не заўважыла. Прыяцель прыняў порцыю першы. Тады яна, у сваёй чаргу, апусцілася на калені, і спадніца на яе пупцы вельмі высока задралася. Сунуўшы ў ноздру кардонную трубачку, яна хуткім, спрытным, дакладным рухам удыхнула белы парашок, і ў тое ж імгненне я зразумеў, што гэты вобраз застанеца ў маёй памяці назаўжды: маленькі, бяскрыўдны, амаральны звярок, не добры й не дрэнны, які проста шукае сваёй порцыі асалоды і ўзбуджэння. Раптам мне прыгадаліся словы Вучонага, якімі ён характарызаваў італьянку: прыгожае спалучэнне часцінак, гладкая паверхня, без ніякай індывідуальнасці, чыё знікненне не мае значэння... і вось у гэта я быў закаханы, гэта стала адзіным сэнсам майго жыцця і, што найгорш, заставалася ім дагэтуль. Яна бадзёра ўскочыла, адчыніла дзверы — у пакой

уварвалася нашмат гучнейшая музыка — і зноў выйшла ў святя. Мімаволі я таксама ўстаў і рушыў за ёю; пакуль я дацёгся да галоўнае залы, яна ўжо танцавала ў натоўпе. Прабраўшыся пра людзей, я пачаў танцаваць побач, але яна, здаецца, не заўважала мяне; яе валасы віхурай ляталі вакол яе твару, кашулька ад поту наскрозь прамокла, праз тканіну выразна праступалі саскі, тэмп усё больш паскараўся — не менш за 160 тактаў у хвіліну — і мне ўсё цяжэй было за ім паспяваць, на кароткі час нас разлучыла групка з трох хлопцаў, потым мы апынуліся спіна да спіны, я прыціснуўся задам да яе пупкі, яна адказала прыязным віхляннем, нашы азадкі ўсё мацней церліся адзін аб адзін, і тады яна азірнулася, пазнаўшы мяне. «Оля-ля, Даніэль...» — сказала яна, усміхнуўшыся, і пачала танцаваць далей, потым нас разлучыла іншая група хлопцаў, і тут я раптоўна адчуў страшную стому, ледзь не падаючы, дабраўся да найбліжэйшай канапы, бяссільна абрынуўся на яе і наліў сабе ўіскі, але ідэя аказалася кепскай — мяне імгненна агарнула нясцерпная млосць, дзверы ў ванны пакой былі зачыненыя, і я доўга грукаў, паўтараючы: «I'm sick! I'm sick!»¹ — пакуль мне не адчыніла завінутая ў ручнік дзяўчына; зачыніўшы за мною дзверы, яна вярнулася ў ванну, дзе яе чакалі два хлопцы, і, як толькі яна стала ракам, адзін увайшоў у яе ззаду, а другі прыстроіўся спераду, каб даць ёй смактаць; я кінуўся да ўнітаза, сунуў у горла два пальцы і ванітаваў доўга, пакутліва, перш чым нарэшце мне крыху палегчала, тады я выправіўся паляжаць у спальню, дзе не было ўжо нікога, апроч брунеткі, якая нядаўна мяне адштурхнула; яна па-ранейшаму мірна спала ў задранай да пупа спадніцы, і я, сам таго не жадаючы, адчуў, як мяне напаўняе жудасная туга, я ўстаў і пацягнуўся шукаць Эстэр, я літаральна павіс на ёй, нікога ўжо не саромеючыся, я абвіў яе талію, маліў, каб яна пагаварыла са мной, не пакідала мяне, засталася са мною; яна ўсё больш нецярпліва вызвалалася ад мяне, каб далучыцца зноў да сяброў, але я зноў абдымаў яе, а яна зноў мяне адштурхоўвала, і я бачыў, як іх твары ўсё шчыльней абступаюць мяне, яны, напэўна, таксама казалі мне нешта, але я не разумеў нічога, грукат басоў перакрываў усё. Урэшце

¹ Мне блага! Мне блага! (англ.)

я пачуў, як яна настойліва паўтарае: «Please, Daniel, please... It's a party!»* — але гэта не дапамагло, пачуццё пакінутасці разрасталася, захлынала мяне, я зноў паклаў галаву ёй на плячо, і тады яна жорстка, абедзвюма рукамі адштурхнула мяне і крыкнула: «Stop that!»* — гэты раз яна сапраўды выглядала раз'юшана, многія вакол нас перасталі танчыць, я павярнуўся і рушыў у спальню; я лёг, скурчыўшыся, на падлозе, абхапіў галаву і ўпершыню за апошнія, сама меней, дваццаць гадоў заплакаў.

Свята доўжылася і ўвесь наступны дзень, каля пятай вечара Пабла прынёс шакаладныя кексы і круасаны, я ўзяў круасан і пачаў мачаць яго ў кубку кавы з вяршкамі; музыка паспакайнела, цяпер гэта быў лагодны і меладычны чыл-аўт, некалькі дзяўчат танцавалі, павольна ўзмахваючы рукамі, нібы вялікімі крыламі. Эстэр стаяла непадалёк, усяго за некалькі метраў, але не звяртала на мяне ніякай увагі, яна гаманіла з сябрамі, прыгадвала эпізоды з іншых вечарынак, і тут да мяне дайшло. Яна з'язджае ў Злучаныя Штаты на год, а можа, і назаўжды; у яе там узнікнуць новыя сябры, зразумела, і новы *бойфрэнд*. Несумненна, яна мяне кідае, але гэтак сама яна кідае і ўсіх іх, маё становішча не мае нічога асаблівага. Тое пачуццё эксклюзіўнае прывязанасці, якое я адчуваў у сабе, якое было гатова мучыць мяне ўсё больш, пакуль не знішчыць дарэшты, у яе вачах было зусім беспадстаўным, яно не мела ніякага апраўдання, было бессэнсоўным: кожны з нас мае сваю, асобную плоць, мы не можам адчуваць ні тыя самыя пакуты, ні тыя самыя радасці, мы — што абсалютна відавочна — дзве асобныя істоты. Ізабэль не падабалася асалода, а Эстэр — каханне, яна *не хацела* быць закаханай, яна не прымала гэтага пачуцця залежнасці, эксклюзіўнасці, і ўсё яе пакаленне не прымала яго разам з ёю. Я са сваімі рамантычнымі глупствамі, прывязанасцямі, ланцугамі хадзіў сярод іх як нейкая дагістарычная пачвара. Для Эстэр, як і для ўсіх дзяўчат яе пакалення, сексуальныя адносіны былі ўсяго толькі відам прыемнай забавы з удзелам эротыкі і спакусы, але без ніякага абавязковага ўдзелу пачуццяў; напэўна, каханне, як і спагада

¹ Калі ласка, Даніэль, калі ласка... Гэта ж вечарынка! (*анг.*)

² Перастань! (*анг.*)

ў Ніцшэ, заўжды была ўсяго толькі фікцыяй, прыдуманай слабымі для абвінавачання дужых, для абмежавання іх прыродных свабоды й бязлітасці. Даўней жанчыны былі слабыя, у прыватнасці, у перыяд родаў; напачатку, каб жыць, ім была патрэбна апека магутнага заступніка, і дзеля гэтага яны прыдумалі каханне, але цяпер яны сталі моцнымі, свабоднымі і незалежнымі і таму даўно адмовіліся, як выклікаць, так і зазнаваць пачуццё, якое больш не можа быць апраўданае нічым канкрэтным. Тысячагадовы мужчынскі план, які ў нашы дні дасканалы ўвасоблены ў парнаграфічных фільмах і заключаецца ў зняцці з сексуальных адносін усякае афектыўнае канатацыі з прывядзеннем іх у поле чыстай забавы, сёння, з прыходам цяперашняга пакалення, аказаўся нарэшце здзейсненым. Тое, што адчуваю я, цяперашнія маладыя людзі не могуць ні адчуць, ні нават дакладна ўцяміць, а калі б і маглі, то ім было б проста няёмка, быццам гэта нешта смяхотнае і трохкі ганебнае, быццам гэта нейкі перажытак даўно мінулых дзён. Ім удалося — пасля дзесяцігоддзяў узмоцненай псіхалагічнае апрацоўкі ім удалося нарэшце вырваць са свайго сэрца адно з найстаражытнейшых чалавечых пачуццяў, і цяпер, калі гэта адбылося, разбуранае ўжо не аднавіць — гэтак сама, як аскепкі разбітага кубка не могуць самі сабою сабрацца разам, — яны дасягнулі пастаўленай мэты: ім ніколі, ні ў адзін момант свайго жыцця ўжо не зведаць кахання. Яны свабодныя.

Бліжэй да поўначы нехта ўрубіў тэхна, і народ ізноў узяўся танчыць; дылеры ўжо сышлі, але заставалася куча экстазі й поперсаў. Я блукаў у паных калідорах сваёй свядомасці, дзе мае невясёлыя думкі, чапляючыся адна за адну, выстройваліся ў чараду змрочных пакояў. Без ніякай відавочнай сувязі мне прыгадаўся элахіміцкі гумарыст Жэрар. «Гэта абасца-людна няважна», — сказаў я нейкай цалкам асавелай шведцы, якая, зрэшты, усё адно гаварыла толькі па-ангельску; яна паглядзела на мяне неяк дзіўна, тады я заўважыў, што многія глядзяць на мяне дзіўна і што я ўжо, мусіць, некалькі хвілін гавару сам з сабой. Я паматляў галавой, зірнуў на гадзіннік і сеў у шэзлонг на беразе басейна; было ўжо каля другой ночы, але спёка паранейшаму душыла.

Крыху пазней я ўсвядоміў, што ўжо даўно нідзе не бачу

Эстэр, і без асаблівай упэўненасці выправіўся яе шукаць. У вялікай зале было пуставата; у калідоры я пераступіў некалькі чалавек і ўрэшце знайшоў яе ў адным з далёкіх пакояў, яна ляжала пасярод кампаніі; з адзення на ёй засталася толькі міні-спадніца, задраная да таліі. Ззаду ляжаў нейкі хлопец, магутны брунет з доўгімі кучаравымі валасамі, можа, Пабла, ён лашчыў яе азадак і прыладжваўся ў яе ўвайсці. Тым часам яна размаўляла з іншым хлопцам, таксама чарнявым і вельмі мускулістым, яго я не ведаў; размаўляючы, яна гуляла з ягоным чэлесам, з усмешкай пастуквала ім сабе па носе, па шчоках. Я неўпрыкмет зачыніў дзверы; я не ведаў тады, што бачу яе апошні раз.

Яшчэ пазней, калі над Мадрыдам бралася на дзень, я хутка падрачыў ля басейна. Непадалёк сядзела нейкая дзяўчына, уся ў чорным, вочы ў яе былі абсалютна пустыя; я думаў, што яна нават не заўважае маю прысутнасць, але калі кончыў, яна сплюнула ўбок.

Урэшце мне ўдалося заснуць, і, відаць, я праспаў доўга, бо калі прачнуўся, нікога ўжо не было, сышоў нават Пабла. На штанах у мяне ссохлася пляма спермы, і яшчэ я, напэўна, праліў ўіскі, бо ад кашулі страшна смярдзела. Цяжка ўстаўшы, я перасек тэрасу, заваленую недаедкамі і пустымі бутэлькамі, абалперся аб парэнчы і пачаў разглядаць вуліцу ўнізе. Сонца хілілася да далягляду, хутка павінна была настаць ноч, і я прыкладна ведаў, што мяне чакае. Мяркуючы па ўсім, я стаяў на фінішнай прамой.

Даніэль25,9

Бліскучыя металічныя сферы луналі ў паветры; яны паволі круціліся вакол сваёй восі і, вібруючы, ціха, напеўна гулі. Мясцовае насельніцтва ставілася да іх дзіўна, у яго паводзінах спалучаліся пашана й сарказм. Насельніцтва відавочна складалася з сацыяльна арганізаваных прыматаў, але хто яны былі — дзікуны, неалюдзі або які трэці від? Іх адзенне — шырокія чорныя плашчы, чорныя капюшоны з прарэхамі для вачэй — вызначыць гэта не дазваляла. Разварочаны навакольны ландшафт, выбраны фонам, быў, хутчэй за ўсё, наваяны нейкімі рэальнымі краявідамі — некаторыя пейзажы нагадвалі Лансаротэ ў апісанні Даніэля1; я не зусім разумеў, што хоча сказаць Марыя23 гэтай іканаграфічнай відэарэканструкцыяй.

*Мы — дадзеных крыніца,
Мы шлем у цэнтр іх,
Каб — прыйдзе смерці міг —
Праз IGUS апрагіца.*

Нават калі Марыя23, нават калі ўсе неалюдзі, у тым ліку я, — усяго толькі віртуальныя істоты, створаныя кампутарнаю праграмай (а ў мяне часам узнікала такое падазрэнне), усё адно — сама змястоўнасць і ўстойлівасць успрыняцця, уласцівая гэтым віртуальным істотам, сведчыць пра існаванне аднаго ці некалькіх IGUSaў, прычым незалежна ад іх прыроды — будзе яна біялагічная, лічбавая ці інтэрмедыйная. У сваю чаргу, існаванне IGUSaў ёсць самадастатковым фактам, які сведчыць, што ў пэўны адрэзак часу ў полі незлічоных патэнцый адбылося звужэнне; такое звужэнне і ёсць няўхільнай умовай парадыгмы існавання. Нават Жыхары Будучыні, калі прыйдуць, будуць

абавязаныя дапасоўваць свой онталагічны статус да агульных умоваў функцыянавання IGUSaў. Яшчэ Гартл і Гэль-Ман прыйшлі да высновы, што кагнітыўная функцыя IGUSaў (Information Gathering and Utilizing Systems¹) прадвызначае пэўныя ўмовы ўстойлівасці і ўзаемага выключэння ланцугоў падзей. Для IGUSa, які адсочвае падзеі (няважна, натуральны ён або штучны), толькі адзін варыянт сусвету можа быць надзелены рэальным існаваннем; і хоць такая выснова зусім не выключае магчымасці іншых варыянтаў сусвету, яна цалкам адмаўляе ў доступе да іх аднаму канкрэтнаму назіральніку; калі скарыстацца досыць загадкавай, але абагульняючай фармулёўкай Гэль-Мана, «у кожным варыянце захоўваецца толькі адзін гэты варыянт». Прычым сама наяўнасць супольнасці назіральнікаў, няхай нават звездзенай усяго да двух IGUSaў, ужо ёсць доказам існавання пэўнай *рэальнасці*.

З улікам пашыранае гіпотэзы аб непарыўнай эвалюцыі формаў «жыцця на аснове вугляроду» няма ніякай падставы меркаваць, што эвалюцыя дзікуноў была перапыненая Вялікай Засухай; разам з тым, няма ніякіх сведчанняў, што ім удалося, як лічыць Марыя²³, зноў прывучыцца да мовы і што ўзніклі разумныя супольнасці, з якіх утварыліся новыя грамадствы на падвалах, цалкам супярэчных тым, што былі некалі закладзеныя Заснавальнікамі.

Тым не менш Марыя²³ проста апантаная гэтаю тэмай дзікунскіх грамадстваў і ўсё часцей вяртаецца да яе ў нашых дачыненнях, якія працякаюць усё болей бурна. Я адзначаю ў ёй нейкае інтэлектуальнае ўзбуджэнне, заўзятасць, якія пакрысе перадаюцца і мне, хоць знешне, здаецца, выходзіць са стану нашай звычайнай закаснеласці ў нас няма ніякага апраўдання; пасля такіх нашых інтэрмедыйных сеансаў я адчуваю сябе ўзрушаным і нібыта аслабелым. На шчасце, Фокс хутка супакойвае мяне сваёй прысутнасцю, я сядваю ў свой улюбёны фатэль у паўночным канцы галоўнага пакоя і з заплюшчанымі вачыма ціхамірна сяджу ў роўным святле, чакаючы наступнага кантакту.

¹ Сістэмы збору і выкарыстання інфармацыі (анг.).

Даніэль 1,21

Тым самым днём я выправіўся цягніком у Біярыц, у Андэі была перасадка, дзяўчаты ў кароткіх спаднічках і агульная курортна-адпачынкавая атмасфера, з якой я, вядома, стасаваўся не надта; тым не менш я быў здольны яе заўважыць, я ўсё яшчэ быў чалавекам, тут не магло быць ілюзій, я не дарэшты забранзавеў, поўнае вызваленне так і не наставала, і не магло б ніколі настаць, пакуль я не памру рэальна. Прыбыўшы на месца, я пасяліўся ў «Віле Аўгіння», старажытнай загараднай рэзідэнцыі, падоранай Напалеонам III імператрыцы і ператворанай у XX стагоддзі ў раскошны гатэль. Рэстаран таксама называўся «Віла Аўгіння» і паводле класіфікацыі Мішлен меў адну зорку. Я ўзяў кальмараў з вараным на малацэ рысам і сэпьевым соўсам; гэта было смачна. У мяне было пачуццё, што я мог бы есці гэта хоць кожны дзень і ўвогуле мог бы застацца вельмі надоўга, на некалькі месяцаў, а можа, і на ўсё жыццё. Наступнай раніцай я кушў ноўтбук «Самсунг Х10» і друкарку «Кэнан 180». У мяне быў цьмяны намер распачаць праект, пра які я казаў Вэнсану: апісаць нейкай пакуль яшчэ невядомай публіцы падзеі, сведкам якіх я стаў на Лансаротэ. Толькі нашмат пазней, пасля маіх доўгіх размоваў з Вэнсанам, калі я шмат расказваў яму, якое рэальнае, хоць няхай і няпоўнае, супакаенне і адчуванне няхай нават частковай яснасці прыносяць мне гэтыя запісы, яму прыйшла думка папрасіць усіх прэтэндэнтаў на несмяротнасць узяцца за *апаведы аб жыцці* і зрабіць іх як мага больш вычарпальнымі; у выніку гэта адбілася і на маім праекце, які стаў прыкметна болей аўтабіяграфічным.

Едучы ў Біярыц, я, вядома ж, меў намер пабачыцца з Ізабэль, але пасяліўшыся ў гатэль, падумаў, што, у прынцыпе, гэта не

так ужо тэрмінова — штука дзіўная, бо мне ўжо тады было цалкам ясна, што на жыццё мне застаецца вельмі абмежаваны адрэзак часу. Я кожны дзень хадзіў на шпацыр па пляжы, хвілін на пятнаццаць, я думаў, што буду шанец перастрэць яе там у кампаніі з Фоксам; але з гэтага нічога не атрымалася, і па двух тыднях я вырашыў ёй патэлефанаваць. Урэшце, яна ж магла ўвогуле пераехаць з гэтага горада, мы не падтрымлівалі кантакту ўжо больш за год.

Яна не пераехала, але паведаміла, што зробіць гэта адразу пасля смерці маці — якая магла здарыцца праз тыдзень-два, максімум праз месяц. Мяркуючы па голасе, яна была не надта рада мяне чуць, і мне давалося самому прапанаваць сустрэцца. Я запрасіў яе паабедаць у рэстаране майго гатэля; гэта немагчыма, сказала яна, туды не пускаюць з сабакамі. Урэшце мы пагадзіліся спаткацца, як звычайна, у «Срэбным Сэрфэры», але я адразу адчуў: нешта змянілася. Гэта было дзіўна, амаль не вытлумачальна, але ў мяне ўпершыню ўзнікла пачуццё, што Ізабэль на мяне злучаецца, і яшчэ я зразумеў, што ніколі ні словам не згадаў ёй пра Эстэр, і гэта мне самому было незразумела, бо, паўтараю, мы былі цывілізаваныя, сучасныя людзі, нашае расстанне не было адзначанае ніякімі разборкамі, у прыватнасці, фінансавымі, мы развіталіся, можна сказаць, *добрымі сябрамі*.

Фокс крыху пастарэў, патаўсцеў, але быў усё самы ласкавы й гулівы; яму проста давалося трошкі дапамагчы забрацца мне на калені. Мы хвілін дзесяць пагаманілі пра яго: усе старыя рок-энд-рольшчыцы Біярыца былі ад Фокса ў захапленні, верагодна, таму, што такога самага сабаку мела ангельская каралева — і Мік Джагер таксама, з таго часу, як яго ўзвялі ў рыцары. Дарэчы, ён зусім не дварняк, паведаміла мне Ізабэль, гэта ўэльскі коргі пэмброк, улюбёная парода каралеўскай сям'і; якім чынам гэтае маленькае трохмесячнае стварэнне высакародных крывей апынулася ў зграі бадзяжных сабак на ўзбочыне іспанскае аўтастрады назаўсёды застаецца тайнай.

Мы паабмяркоўвалі тэму хвілін пятнаццаць, а потым, няўхільна, нібы падпарадкоўваючыся закону прыроды, перайшлі да сутнасці справы, і я распавёў Ізабэль сваю гісторыю з Эстэр. Я раскажаў усё, ад самага пачатку, гаварыў цэлыя дзве гадзіны і скончыў мадрыдскаю вечарынкай на яе дзень нараджэння. Ізабэль слухала ўважліва, не перапыняючы,

па-сапраўднаму нічому не здзіўляючыся. «Так, табе заўсёды падабаўся секс...» — усяго толькі каротка, паўголасам сказала яна, калі я ўдаўся ў нейкія эратычныя разважанні. Калі я нарэшце скончыў, яна прызналася, што ўжо даўно здагадвалася пра нешта і рада, што я рашыўся ўсё расказаць.

— Па сутнасці, у маім жыцці былі дзве галоўныя жанчыны, — падсумаваў я, — першая — ты, якой не надта падабаўся секс, другая — Эстэр, якой не надта падабаецца каханне.

Гэты раз яна шчыра ўсміхнулася.

— Сапраўды... — сказала яна нейкім новым, на дзіва хітрым і маладым голасам, — не пашанцавала табе... — потым, падумаўшы, дадала: — Урэшце, мужчыны ніколі не задаволеныя сваімі жонкамі...

— Рэдка, гэта праўда.

— Напэўна, яны проста хочуць узаемавыключальныя рэчы... Зрэшты, цяпер і жанчыны такія самыя, але так стала нядаўна. Можна, палігамія, у прынцыпе, — неблагое выйсце...

Сумна бачыць заняпад цывілізацыі, сумна назіраць, як згасаюць яе самыя светлыя розумы — усё пачынаецца з няўтульнага самаадчування ў сваім жыцці, а канчаецца жаданнем увесці ісламскую рэспубліку. Зрэшты, скажам так — *крыху сумна*, бо, само сабой, ёсць і больш сумныя рэчы. Ізабэль заўсёды любіла тэарэтычныя дыскусіі, гэта ў ёй мяне заўсёды і вабіла; наколькі бясплённым, а часам і згубным бывае тэарэтызаванне дзеля тэарэтызавання, настолькі глыбокім, пяшчотным і творчым яно робіцца адразу пасля кахання — адразу пасля сапраўднага жыцця. Мы шчыра глядзелі адно аднаму ў вочы, і я ведаў, я адчуваў, што зараз нешта адбудзецца, шумы ў кавярні аціхлі, нібыта мы, можа, часова, а можа, і назаўжды, трапілі ў зону, куды гукам звонку прабівацца цяжка, і ўрэшце, па-ранейшаму гледзячы мне ў вочы, яна сказала, выразна і без сумнення ў голасе: «Я ўсё яшчэ кахаю цябе».

Гэтаю ж ноччу я спаў у яе, і наступныя ночы таксама — але ад свайго нумару ў гатэлі не адмовіўся. Як я і чакаў, кватэра была абстаўленая з густам; яна месцілася ў невялікім маёнтку пасярод парку, за сотню метраў ад акіяна. Я з задавальненнем напаўняў Фоксу ягоную місу, хадзіў з ім на прагулку; цяпер ён бегаў ужо не так хутка і не так цікавіўся іншымі сабакамі.

Кожную раніцу Ізабэль сядала ў машыну і ехала ў шпіталь;

большую частку дня яна праводзіла ў палаце з мамай; па яе словах, даглядалі за ёй вельмі добра, што цяпер стала рэдкасцю. Лета ў Францыі, як усе апошнія гады, стаяла спякотнае, і, як усе апошнія гады, старыя ў шпіталях і дамах састарэлых праз недагляд паміралі пачкамі; але гэта ўжо даўно нікога не абурала, такое становішча ў пэўным сэнсе ўвайшло ў звычай — як, у прынцыпе, натуральны спосаб выправіць статыстычную сітуацыю з яўна празмернаю колькасцю пенсіянераў, нявыгаднай для эканамічнай стабільнасці краіны. Ізабэль была не такая, і, жывучы з ёю, я зноў пераконваўся ў яе маральнае перавазе над іншымі мужчынамі і жанчынамі яе пакалення: яна была і шчадрэйшая, і ўважлівейшая, і прыязнейшая. Пры ўсім гэтым, у сексуальным плане паміж намі не адбылося нічога; мы спалі ў адным ложку, што зусім нас не бянтэжыла, але і не дазваляла цалкам змірыцца з такой сітуацыяй. Праўду кажучы, я адчуваў сябе стомленым, спёка вымотвала і мяне таксама, энергіі ўва мне засталася не больш, чым у дохлай вустрыцы, і гэты ступар праяўляўся ва ўсім: я сядаў пісаць за невялікім столікам, паглядаў у парк, але ў галаву нічога не йшло, усё здавалася нязначным, няважным, я пражыў жыццё, якое хутка скончыцца, нічога болей, усё як ва ўсіх, кар'ера шоўмэна здавалася мне цяпер такой далёкай, пасля яе не застанецца і знаку.

Часам, праўда, я схамянаўся, прыгадваючы, што напачатку мае запісы мелі зусім іншую мэту; я ўсведамляў, што прысутнічаў у Лансаротэ ў пачатку самага важнага, можа быць, паваротнага этапу ва ўсёй эвалюцыі чалавечага роду. Аднойчы раніцай, адчуўшы ў сабе крыху больш энергіі, я патэлефанаваў Вэнсану: яны поўным ходам займаюцца пераездам, паведаміў ён, вырашылі перасяліцца ў прарокаў маёнтак у Санта-Моніцы, а штаб-кватэра Царквы будзе перанесеная ў Шэвіі-Ляру. Вучоны па-ранейшаму на Лансаротэ, у лабараторыі, а вось Наглядчык з жонкаю тут, яны прыкупілі суседні будынак, цяпер прыбудоўваць да яго новыя памяшканні і набіраюць персанал, у планах набыць частку эфірнага часу на тэлеканале, адведзеным новым культам. Ён яўна займаўся важнымі і значнымі рэчамі, прынамсі яны выглядалі такімі ў яго вачах. Але ў мяне не ўзнікла да яго ніякай зайздрасці: усё жыццё мяне цікавіў толькі мой чэлес і болей нішто, цяпер мой чэлес памёр, і мне было наканавана паўтарыць яго сумны лёс; нічога іншага я й не

заслугоўваю, паўтараў я сабе, прыкідваючыся, што адчуваю пры гэтым своеасаблівую змрочную асалоду, але ў думках мяне агортваў самы сапраўдны жах, які яшчэ больш павялічваўся неаслабнай, пякельнаю спёкай і сляпучым лазуркам неба і мора.

Ізабэль, я думаю, усё гэта адчувала і паглядала на мяне, уздыхаючы; праз два тыдні стала цалкам ясна, што ўсё можа скончыцца блага і мне лепш сысці, чарговы і — што ўжо хлусіць — апошні раз, цяпер мы сапраўды былі занадта старыя, занадта знясіленыя, занадта з'едлівыя, мы маглі толькі прычыняць адно аднаму боль, папракаць адно аднаго ў немагчымасці чаго б там ні было. Падчас нашай апошняй вячэры (а вечар выдаўся не надта спякотны, мы вынеслі стол у сад, Ізабэль пастаралася прыгатаваць што-небудзь) я распавёў ёй пра элахіміцкую Царкву і несмяротнасць, абяцанне якой прагучала на Лансаротэ. Сёе-тое яна, несумненна, чула, але, як і большасць, лічыла ўсё гэта поўнай лухтой, і не ведала, што я асабіста прысутнічаў пры падзеях. Тады да мяне дайшло, што яна, хоць і памятае Рабэра Бельгійскага, але ж Патрыка ніколі не бачыла, што пасля яе ад'езду ў маім жыцці сапраўды адбылося шмат рознага, і нават дзіўна, чаму я не раскажаў ёй пра гэта раней. Безумоўна, ідэя выглядала занадта новай, нават я не ўвесь час памятаў, што далучыўся да несмяротных, часам, каб пра гэта ўспомніць, мне даводзілася рабіць над сабой намаганне. І ўсё-ткі я пастараўся ёй растлумачыць — я пачаў гісторыю ад самага яе пачатку, з усімі неабходнымі падрабязнасцямі, і асобна спыніўся на асобе Вучонага, на ўражанні поўнае кампетэнтнасці, якое ён мне ўнушыў. У яе з інтэлектам таксама ўсё было ў поўным парадку, яна, па-мойму, абсалютна нічога не разумела ў генетыцы, проста ніколі не было часу пацікавіцца гэты, тым не менш яна без ніякай цяжкасці сачыла за маімі тлумачэннямі і адразу зрабіла сваю выснову.

— Несмяротнасць, кажаш... — сказала яна. — Нібы атрымаеш другі шанс.

— І трэці, і ўвогуле безліч шансаў, бясконца. Самая сапраўдная несмяротнасць.

— Згода; я згодная перадаць ім сваю ДНК і завяшчаю ім усю маёмасць. Дасі мне іх каардынаты. Я і Фоксава ўсё перадам. І маміна... — яна завагалася, яе твар пазмрачнеў. — Напэўна, з ёй ужо позна; яна не зразумее. У яе ўжо пачаліся болі; думаю, яна сапраўды хоча толькі памерці. Хоча нябыту.

Хуткасць яе рэакцыі мяне ўразіла, і напэўна, якраз у гэты момант я падсвядома адчуў, што ў найбліжэйшы час можа адбыцца абсалютна новы феномен. Каб на Захадзе магла ўзнікнуць нейкая новая рэлігія — гэта само па сабе выглядала неверагодным, бо тры апошнія дзесяцігоддзі еўрапейскай гісторыі былі адзначаныя суцэльным, паўсюдным і нечувана хуткім разбурэннем традыцыйных рэлігійных вераванняў. У такіх краінах, як Іспанія, Польшча, Ірландыя, глыбокая, аднадушная, усеагульная каталіцкая вера на працягу стагоддзяў вызначала жыццё грамадства і ўсіх чалавечых паводзінаў, абумоўлівала мараль і стасункі ў сям'і, ляжала ў падмурку культурнай і мастацкай дзейнасці, сацыяльнай іерархіі, правіл прыстойнасці і жыццёвых нормаў. На працягу ўсяго некалькіх гадоў, менш за жыццё аднаго пакалення, словам, за неверагодна кароткі час усё гэта знікла, выпарылася, ператварыўшыся ў нішто. Сёння ў гэтых краінах ніхто ўжо не верыў у Бога, ніяк на яго не зважаў і не памятаў нават, што ў яго верылі; і ўсё гэта адбылося лёгка, без канфліктаў, без гвалту, без ніякіх пратэстаў, нават без ніякіх сапраўдных дыскусій на гэтую тэму — так, быццам нейкую цяжкую глыбу пэўны час трымалі ў падвешаным стане, а тады адпусцілі, і яна адразу вярнулася ў стан раўнавагі. Напэўна, духоўныя вераванні чалавецтва зусім не былі той масіўнай, крэпчай, непарушнай глыбай, якой іх выстаўлялі звычайна; напэўна, яны якраз былі тым, што ў чалавеку ёсць самага няўстойлівага, самага нетрывалага, самага падатлівага, каб раптам узнікнуць і гэтак сама раптоўна завяць.

Даніэль 25, 10

Большасць сведчанняў сыходзяцца ў тым, што якраз з гэтага часу элахіміцкая Царква пачала прывабліваць усё больш адэптаў і нястрымна разрастацца па ўсяму заходняму свету. Ажыццявіўшы ультра-хуткі бліцкрыг і менш як за два гады ўвабраўшы ўсе заходнія будысцкія плыні, элахіміцкі рух з не меншаю лёгкасцю падмеў парэшткі разваленага хрысціянства і павярнуў на Азію, чыя заваёва, пачынаючы з Японіі, таксама адбылася імгненна, што было асабліва дзіўна, калі ўспомніць, з якім поспехам гэты кантынент стагоддзямі супрацьстаяў усім намаганням хрысціянскіх місіянераў. Праўда, час цяпер быў не той, і элахімізм ішоў, так бы мовіць, па слядах спажывецкага капіталізму (які, узнёсшы маладосць у якасці найвышэйшай каштоўнасці, паступова разбурыў пашану да традыцый і культ продкаў), — у тым сэнсе, што элахімізм абяцаў неабмежаванае захаванне гэтай самае маладосці, а таксама асацыяваных з ёю ўцех.

Іслам, на здзіўленне, аказаўся трывалейшым бастыёнам і супраціўляўся даўжэй. Абапіраючыся на масавую і несупынную іміграцыю, мусульманская рэлігія ўмацоўвалася ў заходніх краінах практычна такімі самымі тэмпамі, што і элахімізм; апелюючы перадусім ды выхадцаў з дзяржаваў Магрыбу і чорнай Афрыкі, яна карысталася ўсё большым поспехам і сярод «карэнных» еўрапейцаў, прычым выключна дзякуючы свайму мачызму. Адмова ад мачызму, зрабіўшы мужчын няшчаснымі, на-самрэч не зрабіла ішчаслівымі і жанчын. Усё большая колькасць людзей (сярод якіх жанчыны складалі большасць) марыла пра вяртанне да сістэмы, у якой жанчына была сарамлівая і паслухмяная, а яе цнота аберагалася. Зразумела, што паралельна з гэ-

тым эратычны ўціск на маладое дзявочае цела не памяншаўся, а толькі ўзрастаў, і пашырэнне ісламу стала магчымым толькі дзякуючы шэрагу прыстасаванцкіх захадаў, уведзеных пад уплывам новага пакалення імамаў, якія, натхніўшыся, з аднаго боку, каталіцкай традыцыяй, а з другога — рэаліты-шоў і відовішчымі тэлевізійнымі выступленнямі амерыканскіх евангелістаў, распрацавалі на паслугу мусульманскай публіцы навучальны сцэнар жыцця, які грунтаваўся на двух, няхай і адносна чужых мусульманскай традыцыі, паняццях: вяртанні ва ўлонне і адпушчэнні грахоў. Згодна з тыповою схемай, якая ідэнтычна паўтараецца ў дзесятках тэлераманаў (найчасцей знятых у Турцыі ці ў Паўночнай Афрыцы), маладая дзяўчына, не зважаючы на прыгнечаных горам бацькоў, напачатку вядзе распусны вобраз жыцця: п'е, спажывае наркатыкі, спавядае поўнаю свабоду ў сексе. Потым, пад уплывам нейкай падзеі, якая робіцца для яе выратавальным шокам (пакутлівы аборт, сустрэча з маладым, сумленным і пабожным мусульманінам, які вучыцца на інжынера), яна адкідае прэч мірскія спакусы і ператвараецца ў паслухмяную і цнатлівую жонку, пакрыўшы сябе паранджой. Такая самая схема існавала і ў мужчынскім варыянце, дзе, як правіла, прысутнічалі рэперы і галоўны акцэнт рабіўся на злачыннасці і спажыванні цяжкіх наркатыкаў. Гэты крывадушны сцэнар меў тым большы поспех, што ўзрост, у якім адбывалася вяртанне ва ўлонне мусульманскай царквы (а героям заўсёды было паміж дваццаццю двума і дваццаццю пяццю гадамі) выдатна супадаў з часам, калі маладыя магрэбінкі, якія ў малалецтве ўражваюць сваім хараством, нарэшце пачынаюць таўсцець і адчуваюць патрэбу ў менш адкрытым убранны. Такім чынам за адно-два дзесяцігоддзі ісламу ў Еўропе ўдалося ўзяць на сябе тую ролю, якую выконваў каталіцызм у час свайго росквіту: ролю «афіцыйнай» рэлігіі, якая арганізуе каляндар і забяспечвае паўсядзённую рытуалізацыю жыцця, надаючы ёй тым самым рытм і цыклічнасць; якая прапануе догмы, дастаткова простыя, каб іх зразумела большасць, але і дастаткова неадназначныя, каб прывабіць нават самы тонкі і праніклівы розум; якая ў прынцыпе спавядае суровую маральную строгасць, але на практыцы пакідае дастаткова масткоў, каб вітаць вяртанне ўсякага грэшніка. Той самы феномен назіраўся і ў Злучаных Штатах Амерыкі, перадусім сярод чар-

наскурага насельніцтва, — з тою розніцай, што каталіцызм, чым носьбітам выступалі імігранты-лацінаамерыканцы, тут яшчэ доўга захоўваў больш прыкметныя пазіцыі.

Але ўсё гэта магло доўжыцца толькі часова, і нежаданне старыцца, *трымацца вызначаных рамак* і ператварацца ў добрую тоўстую мамку сямейства ўсяго праз некалькі год пашырылася і ў імігранцкіх сляях насельніцтва. Калі сацыяльная сістэма разбураецца, яна разбураецца цалкам, і ніякае вяртанне да яе немагчымае; законы сацыяльнае энтрапіі, якія паводле тэорыі аднолькава дзейсныя ў любой сістэме чалавечых стасункаў, знайшлі строгае навуковае пацверджанне толькі два стагоддзі пазней, дзякуючы даследаванням Д'юда і Хьюлета; але інтуітыўна пра іх ведалі ўжо вельмі даўно. Па сутнасці, падзенне ісламу на Захадзе на дзіва нагадвае крах камунізму некалькімі дзесяцігоддзямі раней: і ў адным, і ў другім выпадку феномен адліўной хвалі, якая прыйшла з краінаў, што яе спарадзілі, за лічаныя гады змыў у краінах, што яе прынялі, усе, нават самыя ўплывовыя і багата фінансаваныя арганізацыі. Калі арабскія краіны ў выніку шматгадовай падрыўной працы, якая вялася галоўным чынам праз падпольнае падлучэнне да Інтэрнэту і спампоўванне культурных праграм разбэшчальнага характару, атрымалі нарэшце доступ да ладу жыцця, заснаванага на масавым спажыванні, сексуальнай свабодзе і шырокіх магчымасцях баўлення вольнага часу, прыячванне мясцовага насельніцтва да гэтых каштоўнасцяў было настолькі ж нястрымным і шпаркім, як паўстагоддзем раней у краінах камуністычных. Рух пачаўся, як ужо не раз было ў чалавечай гісторыі, з Палястыны, дакладней, з раптоўнай адмовы палястынскіх дзяўчат зводзіць сваё жыццё да безупыннага нараджэння будучых ваяроў джыхаду і іх жадання карыстацца такой самай свабодай нораваў, якую мелі іх суседкі-ізраільчанкі. Цягам усяго некалькіх гадоў гэтая прага зменаў, падаграваная музыкай тэхна (гэтак сама, як гадамі раней прыхільнасць да капіталістычнага свету выходзілася праз рок, толькі цяпер усё ішло яшчэ эфектыўней дзякуючы карыстанню сецівам), пашырылася ва ўсіх арабскіх краінах, якія, сутыкнуўшыся з масавым бунтам моладзі, не змаглі ўстояць перад яе напорам. І тады жыхарам Захаду стала цалкам ясна, што спрадвечная вера ў мусульманскіх краінах трымалася толькі на невуцтве і пры-

нуцы; заходнія ісламісцкія рухі, будучы пазбаўленымі тылавой базы, неадкладна рухнулі.

Што да элахімізму, дык ён якраз-такі выдатна стасаваўся з цывілізацыяй вольнага баўлення часу, у нетрах якой нарадзіўся. Не навязваючы ніякіх маральных абмежаванняў, зводзячы чалавечае жыццё да такіх катэгорый, як асабісты інтарэс і задавальненне, ён, разам з тым, пераняў галоўнае абяцанне ўсіх монатэістычных рэлігій — перамогу над смерцю. Проста, адкінуўшы ўсё цьмянае і датычнае душы, ён абмежаваў маштаб гэтай перамогі і прыроду абяцання бясконцым падаўжэннем фізічнага жыцця і бясконцым задавальненнем матэрыяльных жаданняў.

Першая асноватворная цырымонія — узяцце ўзору ДНК, — якой адзначалася далучэнне да веры кожнага новага адэпта, суправаджалася падпісаннем акта, згодна з якім нованавернуты пасля смерці перадаваў усю сваю маёмасць Царкве, а тая пакідала за сабой магчымасць інвеставаць яе ў свае праекты, але і абяцала вярнуць усё цэлым і спраўным адразу пасля яго адраджэння. Такія ўмовы не выклікалі ніякага шоку, тым больш што мэта заключалася ў адмаўленні ад усякага натуральнага размнажэння, а значыць, і ад усякай сістэмы перадачы спадчыны, а смерць успрымалася, як нейкі нейтральны перыяд, як звычайная паўза ў чаканні амалоджанага цела. Вынікам інтэнсіўнай кампаніі, праведзенай у амерыканскіх бізнесовых колах, стала далучэнне Стыва Джобса, які папрасіў — і атрымаў — дазвол адпісаць часткі маёмасці дзецям, якія нарадзіліся ў яго да знаёмства з элахімізмам. Следам далучыліся Біл Гэйтс, Рычард Брэнсан, а тады і цэлая група кіраўнікоў найбуйнейшых усясветных кампаній, пасля чаго колькасць прыхільнікаў толькі расла. Царква стала незвычайна багатай і ўсяго праз некалькі год пасля прарокавай смерці ператварылася ў першую еўрапейскую рэлігію, як паводле наяўнага капіталу, так і па ліку вернікаў.

Другой асноватворнай цырымоніяй быў пераход да стадыі чакання будучага адраджэння — іншымі словамі, да самазабойства. Пасля перыяду няпэўнасці і вагання ўрэшце ўсталяваўся звычай учыняць самазабойства публічна, паводле простага і гарманічнага рытуалу і ў час, які абіраўся самім адэптам, — калі ён лічыў, што яго фізічнае цела больш не дорыць яму тых радасцяў, на якія ён мае права разлічваць. Рытуал выконваўся

з поўнаю верай у хуткае адраджэнне і нават з поўнай у ім упэўненасцю, што было дзіўна, бо нягледзячы на каласальныя сродкі, якімі цяпер валодаў Міцкевіч, ён так і не дасягнуў у сваіх даследаваннях ніякага прагрэсу і, хоць сапраўды мог гарантаваць неабмежавана доўгае захаванне ДНК, быў дагэтуль няздольны запачаткаваць ніякі жывы арганізм, складанейшы за звычайную клетку. Зрэшты, абяцанне несмяротнасці, сфармуляванае ў свой час хрысціянствам, трымалася на яшчэ меней трывалым грунце. Думка пра несмяротнасць, па сутнасці, ніколі не пакідала чалавека, і нават калі ён па тых ці іншых абставінах быў вымушаны адмовіцца ад былых вераванняў, настальгічная цяга да несмяротнасці заўжды ў ім жыла, ад яе ён ніколі не адмаўляўся і быў гатовы прыняць любую новую веру, абы толькі яна дала хоць нейкую падставу, няхай нават самую непераканаўчую.

Даніэль 1,22

*Тады здольны да зменаў культ атрымае
эмпірычную перавагу над закаснелаю догмай,
і гэтым будзе закладзены грунт яго няўхільнаму
ўздыму, які пазітывізм тлумачыць афектыўным
элементам рэлігіі.*

Агюст Конг «Заклік да кансерватараў».

Ува мне было так мала ад прыроды верніка, што напраўду мяне амаль не цікавіла, ува што вераць іншыя; я ахвотна паведаміў Ізабэль каардынаты элахіміцкай Царквы, хоць і не надаў гэтаму асаблівага значэння. Тою апошняй ноччу я паспрабаваў заняцца з ёю каханнем, але пацярпеў няўдачу. Яна некалькі хвілінаў старанна камячыла ў роце мой чэлес, але я адчуваў, што яна займаецца гэтым упершыню за доўгія гады і ўвогуле больш у гэта не верыць, а ў такіх рэчах, каб давесці нешта да ладу, патрэбен хоць бы мінімум веры і энтузіязму; мая плоць заставалася млявай у яе вуснах і яйцы не рэагавалі на няпэўныя ласкі. Урэшце яна здалася і спытала, ці не хачу я снатворнага. Я, вядома, хацеў — адмаўляцца ў такіх выпадках, па-мойму, неразумна, навошта мучыцца. Яна па-ранейшаму магла ўстаць першая і прыгатаваць каву, і гэта была яшчэ адна здольнасць, якую яна не страціла. На бэзе блішчалі кропелькі расы, у паветры адчувалася прахалода; я замовіў білет на цягнік а 8-32, лета паціху пачынала адпускаяць.

Як звычайна, я спыніўся ў «Лютэцыі», але зноў доўга цягнуў, перш чым патэлефанаваць Вэнсану, можа, месяц ці два, сам не ведаю чаму; я рабіў тое, што і раней, але цяпер усё выходзіла

неяк запаволена, быццам кожнае дзеянне спачатку трэба было раскласці на асобныя кампаненты, каб пасля больш-менш нармальна выканаць. Часам я атабарваўся ў бары і спакойна, флегматычна пачынаў сябе напампоўваць; часцяком мяне пазнавалі былыя знаёмыя. Я не рабіў ніякага намагання, каб падтрымаць размову, і не адчуваў ніякай няёмкасці; у гэтым і ёсць адна з рэдкіх перавагаў *зоркі*, ці, дакладней, у маім выпадку — былой *зоркі*: калі вы з кімсьці сустрэліся і, як гэта нармальна бывае, пачынаеце разам нудзіцца, не па яго віне і не па вашай, а, так бы мовіць, з *агульнай згоды*, то ўсё адно адказнасць за гэта будзе ляжаць на ім, і ён адзін будзе адчуваць сябе вінаватым, што не змог падтрымаць размову на дастаткова высокім узроўні, не змог стварыць дастаткова іскрамётную і цёплую атмасферу. Гэта вельмі камфортна і дазваляе нават расслабіцца, калі вам сапраўды напляваць. Часам пасярод такога вербальнага ўзаемаабмену я, абмяжоўваючыся згодным пагойдваннем галавой, мімаволі аддаваўся ўспамінам — як правіла, зрэшты, досыць непрыемным: мне прыгадваліся кастынгі, у час якіх Эстэр даводзілася цалавацца з хлопцамі, пасцельныя сцэны, у якіх яна здымалася ў кароткаметражках, я ўспамінаў, колькі цяпеў, колькі ўсё трымаў у сабе — без сэнсу, дарэчы, бо з такім самым поспехам мог бы ўчыняць ёй сцэны, рыдаць: гэта нічога не змяніла б — і я добра ўсведамляў, што ўсё адно доўга не пратрымаўся б у такіх умовах, я быў занадта стары, у мяне не было ўжо сілы; зрэшты, канстатацыя факту зусім не памяншала смутку, бо ў цяперашняй сітуацыі я не меў іншага выйсця, апроч як пакутаваць да канца, я ніколі не змагу забыць яе цела, яе скуры, яе твару, і яшчэ я ніколі не адчуваў так выразна, што чалавечыя адносіны нараджаюцца, развіваюцца і паміраюць з такой самай прадвызначанасцю, гэтак сама няўхільна, як рух планет, і што абсурдна і марна спадзявацца хоць трошкі змяніць іх хаду.

У «Лютэцыі» я таксама мог бы пражыць досыць доўга, хоць, напэўна, не так доўга, як у Біярыцу, бо пачаў усё-ткі зашмат выпіваць, тута паволі раз'ядала мае органы, і я цэлымі вечарамі мог бадзяцца па «Бон Маршэ», разглядаючы пуловеры, жыць так далей не мела сэнсу. Аднойчы кастрычніцкім ранкам, здаецца, гэта быў панядзелак, я патэлефанаваў Вэнсану. Калі я прыехаў

у яго дом у Шэв'іі-Ляру, мне здалося, што я трапіў у мурашнік ці ў вулей — ва ўсякім разе ў арганізацыю, дзе кожны меў сваю, выразна акрэсленую задачу і дзе справы ішлі поўнай хадой. Вэнсан чакаў мяне ў перадапокі, гатовы ехаць, з мабільнікам у руцэ. Убачыўшы мяне, ён устаў, гарача паціснуў мне руку і прапанаваў з'ездзіць разам у іх новы офіс. Яны купілі невялікі будынак, рамонт там яшчэ не скончыўся (рабочыя завяршалі ізаляцыю і галагенавую падсветку), але чалавек дваццаць ужо працавалі: адны адказвалі на званкі, другія друкавалі лісты на кампутарах, абнаўлялі базы дадзеных ці нешта яшчэ — словам, я трапіў на «прадпрыемства малага і сярэдняга бізнесу», трэба прызнаць, нават досыць буйное сярэдняе прадпрыемства. Ужо чаго я не мог чакаць ад Вэнсана, калі сустрэў яго ўпершыню, дык гэта што ён ператворыцца ў *начальніка фірмы*, але ж няма немагчымага, апроч таго, ён адчуваў сябе ў гэтай ролі вельмі ўтульна — часам у жыцці, прынамсі ў некаторых, усё-ткі адбываюцца пэўныя зрухі да лепшага; зводзіць жыццёвы працэс да чыстага ўпадку было б залішнім спрашчэннем. Пазнаёміўшы мяне з двума супрацоўнікамі, ён паведаміў, што ўсе яны толькі што здабылі важную перамогу: пасля некалькіх месяцаў юрыдычных баталіяў Дзяржаўная Рада вынесла рашэнне, якое дазваляе элахімітам выкупляць дзеля сваіх патрэбаў культавыя будынкі, на ўтрыманне якіх у каталіцкай царквы не хапае сродкаў. Адзіны абавязак — той самы, што і ў папярэдніх уладальнікаў: забяспечыць, разам з Нацыянальным фондам гістарычных помнікаў, захаванасць архітэктурна-мастацкай спадчыны; што да культавых службаў, якія будуць весціся ў гэтых будынках, дык тут ніякіх абмежаванняў не ставілася. Нават у часы ў эстэтычным плане спрыяльнейшыя, зазначыў Вэнсан, было б неверагодна ўсяго за некалькі гадоў задумаць і ажыццявіць такую бліскучую мастацкую экспансію; разам з тым гэтае рашэнне, перадаючы вернікам шматлікія храмы непараўнальнае прыгажосці, дазваляе засяродзіць усе высілкі на ўзвядзенні амбасады.

Калі ён пачаў мне тлумачыць сваё бачанне эстэтыкі рытуальных абрадаў, у кабінет увайшоў Наглядчык, апрануты ў бездакорны цёмна-сіні блэйзар; ён таксама выглядаў выдатна і энергічна паціснуў мне руку. Далібог, секта яўна нічога не страціла ад знікнення прарока; наадварот, яе справы ішлі толькі

лепш. Пасля той сцэны з уваскрэсеннем, што была разыграна ў пачатку лета на Лансаротэ, не адбылося нічога; але сама падзея мела такі рэзананс у медыях, што ўжо гэтага аднаго хапіла; просьбы даць інфармацыю аб секце паступалі бесперапынна і ў большасці выпадкаў завяршаліся далучэннем; колькасць вернікаў і наяўных сродкаў няўхільна расла.

Тым самым днём я быў запрошаны на вячэру да Вэнсана, разам з Наглядчыкам і яго жонкай — я бачыў яе ўпершыню, і яна здалася мне жанчынай ураўнаважанай, надзейнай і, бадай што, прыязнай. І мяне зноў уразіла, наколькі Наглядчык па сваіх рысах можа адпавядаць якому-небудзь адміністрацыйнаму работніку — менеджэру па сувязях з грамадскасцю, напрыклад, ці адказнаму за размеркаванне сельгасдатацый высакагорным раёнам; у ім нішто не нагадвала пра містыцызм, ды і проста пра рэлігійнасць. Па сутнасці, яго ўвогуле мала што магло ўзрушыць, і гэтак сама, без ніякіх прыкметных эмоцый, ён паведаміў Вэнсану, што ў некаторых раёнах, куды секта пранікла нядаўна, у прыватнасці ў Італіі і Японіі, адзначаюцца выпадкі трывожнага адхілення ад прынятых нормаў. Элахіміцкае вучэнне нідзе не прапісвала, як павінна адбывацца цырымонія добраахвотнага адыходу; уся інфармацыя, патрэбная для адбудовы цела адэпта, утрымлівалася ў яго ДНК, само ж цела магло быць аддадзенае гніенню ці ператворанае ў попел — гэта не мела ніякага значэння. Але ў некаторых ячэйках, здаецца, пачала набываць усё большы размах нездаровая тэатралізацыя, звязаная з разбіраннем цела на складовыя элементы; найчасцей феномен назіраўся сярод медыкаў, сацыяльных работнікаў, малодшага медыцынскага персаналу. Развітваючыся, Наглядчык пакінуў Вэнсану справаздачу старонак на трыццаць і тры DVD — большасць цырымоніяў запісваліся на відэа. Я пагадзіўся застацца нанач; пакуль Вэнсан чытаў, Сюзэн наліла мне каньяку. Мы сядзелі ў былой гасцінай яго дзеда і бабкі, і з моманту майго першага візіту тут не змянілася нічога: на зялёных велюравых фатэлях і канапе па-ранейшаму ляжалі карункавыя сурвэткі-падгалоўнікі, на сценах па-ранейшаму віселі альпійскія пейзажы ў рамачках, я пазнаў нават філадэндран каля піяніна. Па меры азнаямлення са справаздачай, Вэнсанаў твар пахмурнеў; ён коратка пераказаў змест Сюзэн па-ангельску, і потым працягваў некалькі прыкладаў мне:

«У ячэйцы Рыміні з цела адэпта выпусцілі ўсю кроў; удзельнікі цырымоніі выпацкалі ёю свае целы, а потым з'елі яго печань і палавыя органы. У барселонскай ячэйцы мужчына папрасіў, каб яго падвесілі на мясніцкім круку, як тушу, і дазволілі кожнаму з яе карыстацца; цела правісела ў сутарэнні два тыдні: удзельнікі адразалі ад яго па кавалку і, як правіла, на месцы з'ядалі. У японскім Осака адэпт папрасіў, каб яго цела раструшчылі і апрацавалі на прамысловым прэсе, каб выйшаў шар дыяметрам дваццаць сантыметраў, які потым трэба было пакрыць празрыстай сіліконавай плёнкай і выкарыстоўваць для боўлінгу; відаць, пры жыцці гэты тып быў сам вялікім аматарам боўлінгу».

Ён прыпыніў чытанне, голас у яго трохкі дрыжаў; размах з'явы яго прыкметна ўразіў.

— Гэта грамадская тэндэнцыя... — сказаў я. — Агульная цяга да варварства, было б дзіўна, калі б яна вас абмінула.

— Я не ведаю, што рабіць, не ведаю, як спыніць гэта. Праблема, што мы ніколі, ні ў якім сэнсе не закраналі маралі...

— There are not a lot of basic socio-religious emotions... — уставіла Сьюзэн. — If you have no sex, you need ferocity. That's all...¹

Вэнсан змоўк і, задумаўшыся, падліў сабе каньяку; на другі дзень, за сьнеданнем, ён абвясціў, што вырашыў запусціць усяветную акцыю: «Дайце людзям секс. Зрабіце ім ласку». Трэба прызнаць, што праз некалькі тыдняў пасля смерці прарока сексуальнае абуджэнне ў адэптаў, пасля каротка ўсплёску, пачало хутка спадаць, пакуль не стабілізавалася на ўзроўні, практычна роўным сярэдняму па краіне, то бок на вельмі нізкім. Такое падзенне сексуальнай цягі было, у прынцыпе, з'явай сусветнай, агульнай для ўсіх сацыяльных слаёў, усіх развітых нацый, і не тычылася хіба толькі падлеткаў ды бязвусае моладзі; нават гомасексуалісты, перажыўшы бурлівы, але кароткі перыяд, звязаны з лібералізацыяй іх нораваў, потым вельмі аціхлі, пачалі схіляцца да монагаміі і спакойнага, упарадкаванага жыцця ў сям'і, аддаючыся

¹ Асноўных сацыярэлігійных эмоцый не так ужо шмат... Калі не маеш сексу, табе патрэбна крыважэрнасць. Вось і ўсё (*англ.*)

культурнаму туризму і дэгустацыі мясцовых він. Для элахіміцкай царквы гэтая з'ява была досыць трывожнай, бо нават калі ў якасці фундаментальнага аб'яцання рэлігія мае вечнае жыццё, ёй усё адно значна лягчэй прывабліваць новых вернікаў, калі яна паказвае, што ўжо цяпер здольная рабіць гэтае жыццё паўнейшым, багацейшым, цікавейшым і радаснейшым. «З Хрыстом ты жывеш мацней!» — прыкладна так гучала тэма, якая прысутнічала ў рэкламных кампаніях, арганізаваных каталіцкай царквой незадоўга да яе распаду. У сувязі з гэтым, Вэнсан задумаў пайсці далей за фур'ерысцкія ўстаноўкі і адрадіць практыку сакральнай прастытуцыі, класічна звязанай з Вавілонам; па першым часе ён разлічваў набраць добраахвотніц з былых жонак прарока і арганізаваць нешта накшталт оргіястычнага турнэ, каб паказаць адэптам узор перманентнай сексуальнай самаадданасці і запусціць у мясцовых элахіміцкіх арганізацыях хвалю юрлівых асалод і ўдех, здольную паставіць заслон пашырэнню некрафільскіх і сада-мазахісцкіх тэндэнцый. Сюзэн знайшла ідэю бліскучай: яна ведала дзяўчат, магла ім патэлефанаваць і была ўпэўненая, што большасць пагодзіцца з энтузіязмам. Уначы Вэнсан зрабіў падборку эскізаў, прызначаных на размяшчэнне ў Інтэрнэце. Маючы шчыра парнаграфічны характар (на іх былі намалюваныя групы ад двух да дзесяці мужчын і жанчын, якія выкарыстоўвалі рукі, палавыя органы, губы і языкі амаль усімі магчымымі спосабамі), выявы былі ў найвышэйшай ступені стылізаваныя, вызначаліся вялікаю чысцінёй ліній і рэзка адрозніваліся ад моташлівага фатаграфічнага рэалізму прарокавай мазаніны.

Праз некалькі тыдняў высветлілася, што акцыя мела вялікі поспех: турнэ прарокавых нявестаў стала трыумфам, адэпты ў сваіх ячэйках з натхненнем кінуліся пераносіць эратычныя канфігурацыі, выяўленыя Вэнсанам на паперы, у рэальную практыку і знаходзілі ў гэтым такое задавальненне, што частата сходаў у большасці краін павялічылася ўтрая; выходзіла, што рытуальная оргія ў адрозненне ад іншых, пазнейшых і болей мірскіх варыянтаў сексуальнай свабоды — такіх, як абмен партнёрамі, — зусім не ператварылася ў нейкую састарэлую формулу. Але самае галоўнае — будзённыя дачыненні паміж адэптамі, у якіх псіхалагічнае суперажыванне цяпер

прысутнічала ў мінімальнай ступені, пачалі ўсё часцей суправаджацца фізічнымі дотыкамі, інтымнымі ласкамі і нават узаемнаю мастурбацыяй; словам, рэсексуалізацыя чалавечых стасункаў нібыта пчала набліжацца да свайго здзяйснення. І ў гэты момант было адзначана тое, што, на першай хвалі энтузіязму, для ўсіх засталася па-за ўвагай: у памкненні да стылізацыі Вэнсан значна аддаліўся ад рэалістычнага паказу чалавечага цела. Калі фалас на яго маляўніцкіх выглядаў даволі падобна (хоць і быў болей роўным, безвалосым і пазбаўленым вянознай гузаватасці), дык похва ўяўляла сабой доўгую тонкую шчыліну, пазбаўленую ўсякай расліннасці і размешчаную дакладна пасярэдзіне прамежнасці на падаўжэнні між'ягадзічнае баразны так, каб, вядома ж, шырока разяўляцца, прымаючы любы чэлес, але абсалютна непрыдатную на якую б там ні было экскрэтормую функцыю. Адным словам, усякія выдзяляльныя органы адсутнічалі, у выніку чаго істоты, уяўленыя такім чынам, маглі займацца каханнем, але яўна былі няздольныя харчавацца.

Можа быць, на гэтым усё і скончылася б, і было б аднесена на рахунак мастацкай умоўнасці, каб не ўмяшаўся Вучоны, які на пачатку снежня вярнуўся з Лансаротэ са справаздачай аб стане сваіх даследаванняў. Я па-ранейшаму жыў у «Лютэцыі», але большасць часу бавіў у Шэвіі-Ляру; не ўваходзячы ў кіраўніцтва, я, тым не менш, належаў да ліку нешматлікіх непасрэдных сведкаў падзей, звязаных са знікненнем прарока, і карыстаўся агульным даверам; нават Наглядчык больш не меў ад мяне сакрэтаў. Безумоўна, у Парыжы, як заўжды, адбывалася шмат усякага — палітычныя дэмаршы, культурныя імпрэзы, але я не сумняваўся, што самае важнае, самае значнае робіцца тут, у Шэвіі-Ляру. Я быў перакананы ў гэтым даўно, хоць і не змог выказаць гэтую ўпэўненасць у сваіх скетчах ці фільмах, бо рэальна раней не сутыкаўся з такім феноменам: безумоўна, палітычныя ці ваенныя падзеі, эканамічныя пераўтварэнні, эстэтычныя і культурныя змены могуць адыгрываць вялікую, часам вельмі вялікую ролю ў жыцці людзей, але нішто і ніколі не параўнаецца па сваім гістарычным значэнні з нараджэннем новай рэлігіі і крахам той, што існавала раней. Часам, усё яшчэ сутыкаюся ў бары «Лютэцыі» са сваімі знаёмымі, я казаў, што *пішу*; напэўна, яны думалі, што я пішу раман, і таму не праўлялі

асаблівага здзіўлення, у мяне заўсёды была рэпутацыя коміка, схільнага да *белетрыстыкі*; каб яны толькі ведалі, думаў я часам, каб яны маглі ведаць, што гаворка вядзецца не празвычайны мастацкі твор, што я спрабую засведчыць на паперы адну з найважнейшых падзей у чалавечай гісторыі; каб яны маглі ведаць, думаю я цяпер, гэта ўсё адно іх не асабліва ўразіла б. Яны ўсе прызвычаліся жыць млява і без прыкметных зменаў, прызвычаліся ўсё менш цікавіцца рэальным жыццём і аддаваць перавагу яго апісальнаму каментару; я разумеў іх, я калісь быў такі самы — і ў вялікай, можа, нават у большай ступені такім заставаўся. Ні разу з таго моманту, як была запушчана акцыя «Дайце людзям секс. Зрабіце ім ласку», мне не прыйшло ў галаву самому скарыстацца сексуальнымі паслугамі нявестаў прарока; я ні разу не папрасіў ні ў адной адэпткі міласці ў выглядзе феяцыі ці проста дробкі рукой, хоць мне з задавальненнем зрабілі б такую паслугу; у маёй галаве, у маім целе, у кожнай маёй клетцы па-ранейшаму жыла Эстэр. Адночы я сказаў пра гэта Вэнсану, быў ранак, цудоўная, ужо зімовая раніца, я глядзеў на дрэвы ў гарадскім скверы за акном яго кабінета: маім выратаваннем магла стаць акцыя «Твая жанчына чакае цябе», але ўсё складалася іначай, зусім іначай. Ён сумна зірнуў на мяне, са спачуваннем, яму было няцяжка мяне зразумець, ён выдатна памятаў час, калі яго каханне да Сьюзэн здавалася безнадзейным. Я слаба махнуў рукой, праспяваўшы: «Ля-ля-ля», — і скурчыў грывасу, якая выйшла зусім не смешнай, і потым — гэтка Заратустра на схіле дзён — пацягнуўся ў сталовую.

Так ці іначай я прысутнічаў на сходзе, калі Вучоны абвясціў, што Вэнсанавы малюнкi — не проста мастацкі вобраз, але прадбачанне чалавека будучыні. Сам ён ужо даўно разглядаў харчаванне ў жывёл як сістэму прымітыўную і энергетычна слаба рэнтабельную з утварэннем яўна празмернай колькасці адыходаў, якія не толькі павінны неяк выводзіцца з арганізму, але і — пакуль будуць выведзены — наносяць яму немалую шкоду. Ён ужо даўно задумаў надзяліць новую чалавекападобную жывёлу сістэмаю фотасінтэзу, якая, па капрызе эвалюцыі, засталася прывілеем расліннага свету. Непасрэднае выкарыстанне сонечнае энергіі, несумненна, ёсць сістэмай болей надзейнай, болей трывалай і болей дасканалай,

сведчанне гэтаму — практычна неабмежаваная працягласць жыцця, дасягнутая раслінамі. Апроч таго, надзяленне чалавечай клеткі аўтатрофнымі здольнасцямі — аперацыя зусім не такая складаная, як можна ўявіць; пэўны час яго даследчыя групы ўжо працуюць над гэтым пытаннем; як высветлілася, колькасць генаў, якія адказваюць за працэс, — надзіва малая. Пераўтвораная такім чынам чалавечая істота будзе жыць за кошт сонечнае энергіі, а таксама вады і невялікай колькасці мінеральных соляў; стрававальная сістэма, а з ёю і сістэма экскрэтэрная, змогуць знікнуць — лішак мінералаў будзе лёгка выдаляцца з вадою праз пот.

Вэнсан, прызвычаены слухаць тлумачэнні Вучонага адным вухам, машынальна кіўнуў, а Наглядчык думаў увогуле пра нешта іншае: так, за некалькі хвілін, адштурхоўваючыся ад паспешліва зробленых мастаком накідаў, было прынята рашэнне аб Стандартнай Генетычнай Рэктыфікацыі, якую мусілі праходзіць усе без вынятку адзінкі ДНК перад вяртаннем да жыцця і якая пазначыла канчатковы разрыў паміж неалюдзьмі і іх продкамі. Хоць астатні генетычны код заставаўся нязменным; цяпер гаворка вялася пра новы від, а нават, па сутнасці, пра новае царства.

Даніэль 25, 11

Смешна сказаць, але менавіта СГР, прычыны якой першапачаткова ляжалі ў чыста эстэтычнай плоскасці, дазволіла неалюдзям без вялікай цяжкасці перажыць пазнейшыя кліматычныя катастрофы, пра якія на той час ніхто не падазраваў і якія прывялі да амаль поўнага вынішчэння людзей старога расы.

У гэтым вузлавым пытанні аповед Даніэля 1 таксама цалкам стасуецца з аповедамі Вэнсана 1, Злотана 1 і Жэрона 1, хоць кожны з іх адводзіць падзеі рознае месца. Вэнсан 1 згадвае яе толькі ў асобных абзацах, Жэром 1 амаль зусім абыходзіць маўчаннем, а вось Злотан 1 прысвячае дзесяткі старонак як самой ідэі СГР, так і тым распрацоўкам, якія многімі месяцамі пазней дазволілі яе практычна ажыццявіць. Увогуле кажучы, аповед аб жыцці Даніэля 1 звычайна разглядаецца каментатарамі як цэнтральны і кананічны. Калі Вэнсан 1 часцяком залішне засяроджваецца на эстэтыцы рытуалаў, Злотан 1 аддае выключную ўвагу сваім навуковым працам, а Жэром 1 — пытанням дысцыпліны і матэрыяльнага забеспячэння, Даніэль 1 — адзіны, хто дае нам поўнае і, адначасова, бесстаронняе апісанне нараджэння элахіміцкай царквы; калі астатнія, захопленыя штодзённым руцінай, маглі думаць толькі пра вырашэнне практычных праблем, з якімі ім даводзілася сутыкацца, дык ён часцяком аказваўся адзіным, каму ўдавалася зірнуць на падзеі крыху збоку і рэальна ўсвядоміць значэнне таго, што адбываецца ў яго на вачах.

Такі стан рэчаў ускладае на мяне, як і на ўсіх маіх папярэднікаў па лініі Даніэля, асаблівую адказнасць: мой каментар не ёсць і не можа быць звычайным каментарам, бо самым непасрэдным чынам тычыцца абставінаў стварэння нашага віду і нашай сістэмы каштоўнасцяў. Яго ключавы характар павы-

шаецца яшчэ больш тым фактам, што, на думку Вэнсана¹, дый, напэўна, на сваю таксама, мой далёкі продак быў тыповай, рэпрэзентатыўнай для свайго віду, чалавечай істотай — чалавекам *такім, як усе*.

Вярхоўная Сястра вучыць, што рэўнасць, пажада, цяга да дзетараджэння маюць адну крыніцу, якою ёсць пакута быцця. Менавіта пакута быцця прымушае нас шукаць іншага ў якасці паліятыву; мы павінны выйсці з гэтае стадыі і дасягнуць стану, дзе факт быцця сам па сабе стане перманентнай падставай для радасці, дзе інтэрмедыйны кантакт зробіцца ўсяго толькі гульнёй з вольным удзелам і перастане быць вызначальным элементам быцця. Словам, мы павінны дасягнуць свабоды індывідуальнасці — перадумовы ўзнікнення дасканаллага спакою.

Даніэль 1, 23

Пра самазабойства Ізабэль я даведаўся на Каляды, у сярэдзіне першай паловы дня. Навіна не тое, каб мяне асабліва здзівіла: проста на некалькі хвілін я адчуў, як унутры мяне ўтварылася нейкая пустата, але пустата прадказальная, чаканая. З моманту свайго ад'езду з Біярыца я ведаў, што ўрэшце яна скончыць самагабствам; я ведаў гэта з таго позірку, якім мы абмяняліся апошняю раніцай, калі я пераступіў парог яе кухні і сеў у таксі, каб выправіцца на вакзал. Я падазраваў таксама, што яна дачакаецца смерці сваёй маці, каб дагледзець яе да канца і каб не прычыніць ёй болю. Урэшце, я ведаў, што рана ці позна сам прыйду да такога рашэння.

Яе маці памерла 13 снежня; Ізабэль купіла месца на гарадскіх могілках, арганізавала хаўтуры; яна склала тэстамент, прывяла ў парадак справы; потым уначы 24 снежня ўвяла сабе моцную дозу морфію. Яна памерла не толькі без пакутаў, але, напэўна, у радасці — ці, прынамсі, у стане эйфарычнай расслабленасці, характэрным для дзеяння гэтага прэпарату. Яшчэ раніцай яна здала Фокса ў сабачы гадавальнік, але мне ліста не пакінула, мяркуючы, напэўна, што гэта залішне, што я і так выдатна яе зразумею; тым не менш яна зрабіла ўсё неабходнае, каб сабаку мне перадалі.

У Біярыц я выправіўся праз некалькі дзён, яе цела ўжо спалілі. Раніцай 30 снежня я прыбыў у «залу маўчання» на біярыцкіх могілках. Гэта было вялікае круглае памяшканне са шкляной столлю, праз якую ўсярэдзіну лілося спакойнае шэрае святло. У масіўных сценах былі зроблены маленькія нішы, куды ставіўся металічны паралелепіпед з прахам нябожчыка. Над кожнаю нішай вісела шыльдачка, а на ёй ангельскім курсівам

былі пазначаныя імя і прозвішча памерлага. У цэнтры вакол мармуровага, таксама круглага стала стаялі шклянныя ці, дакладней, празрыстыя пластыкавыя крэслы. Упусціўшы мяне, ахоўнік паставіў на стол урну з прахам Ізабэль і пакінуў мяне аднаго. Пакуль я быў у зале, у яе не мог зайсці ніхто іншы; маю прысутнасць пазначала маленькая чырвоная лямпачка. якая запальвалася звонку — як у кінапавільёнах, дзе такім чынам пазначаюць, што ідуць здымкі. Як і большасць наведнікаў, я прабыў у зале маўчання хвілінаў дзесяць.

Новы год я сустрэў дзіўна, седзячы адзін у сваім нумары на «Віле Аўгіння» і перажоўваючы простыя і зусім не супярэчлівыя думкі аб смерці. Раніцай 2 студзеня я забраў Фокса. Перад ад'ездам, на жаль, яшчэ спатрэбілася вярнуцца ў кватэру да Ізабэль па дакументы, неабходныя для ўладжвання спадчыны. Калі мы пад'ехалі да варот, я заўважыў, што Фокс дрыжыць у радасным нецярпенні; ён яшчэ крыху патаўсцеў, — коргі ўвогуле схільныя да паўнаты, — але стрымгалоў кінуўся да дзвярэй Ізабэлінай хаты і потым, запыхаўшыся, чакаў, пакуль я сваёй напшмат павольнейшаю хадой дабрыду па голых узімку каштанавых прысадах. Пакуль я шукаў ключы, ён ціха яхкаў ад нецярпення; небарака ты, думаў я, небарака. Як толькі я адчыніў дзверы, ён уварваўся ўсярэдзіну, хутка абабег усю кватэру і потым, вярнуўшыся, утаропіў на мяне пыгальны позірк. За той час, што я капаўся ў Ізабэліным секрэтэры, ён зрабіў яшчэ некалькі кругоў, адзін за адным даследуючы пакоі, абнюхваючы кожны кут, і кожны раз, зноў вяртаючыся да мяне, спыняўся на парозе з распаччу ў вачах. Завяршальны этап усякага жыцця больш-менш нагадвае *навядзенне парадку ў хаце*; жадання распачаць нешта новае не ўзнікае — хутчэй бы пакончыць хоць з тым, што ўжо робіш. Усякая рэч, якой ты ніколі не займаўся раней, нават самая бяскрыўдная, кшталту прыгатавання маянэзу ці гульні ў шахматы, паступова робіцца недасягальнай, жаданне ўсякага новага досведу, як і ўсякага новага пачуцця знікае цалкам. Як бы там ні было, усе рэчы ў Ізабэль былі складзеныя ў поўным парадку, і мне спатрэбілася ўсяго некалькі хвілін, каб знайсці яе тэстамент і пашпарт на кватэру. У мяне не было намеру сустракацца з натарыусам адразу, я казаў сабе, што прыеду ў Біярыц калі-небудзь пазней, разумеючы, што

зрабіць такі ўчынак будзе цяжка, што я, напэўна, ніколі на яго не рашуся, але гэта было ўжо не так важна, цяпер усё было не так важна. Распячатаўшы канверт, я, аднак, упэўніўся, што ніякага ўчынку і не спатрэбіцца: яна перадала ўсю маёмасць элахіміцкай царкве, я пазнаў тыповы кантракт; неўзабаве ўсім павінна была заняцца адпаведная прававая служба.

Калі я сабраўся ісці, Фокс без угавораў пабег следам, думачы, напэўна, што мы проста ідзем гуляць. У бліжэйшай ад вакзала краме для жывёл я купіў пластмасавы кантэйнер пад яго перавозку, пасля чаго ўзяў білет на экспрэс да Іруна.

Надвор'е ў Альмэрыі стаяла цёплае, кароткія дні, якія заканчваліся, здаецца, ладам не паспеўшы пачацца, ахувала заслона імжы, і мяне такі пахавальны спакой задаволіў бы цалкам, я мог бы жыць так з маім старым сабакам доўгімі тыднямі, аддаючыся мроям, якія і мроямі па-сапраўднаму не былі, але, на жаль, абставіны гэтага не дазвалялі. У радыусе некалькі кіламетраў вакол майго дома распачалася будоўля, узводзіліся новыя вiлы. Працавалі краны, бегонамяшалкі, дабрацца да мора цяпер можна было, толькі агінаючы кучы пяску і стосы металічных бэлек, ухіляючыся ад бульдозераў і грузавікоў, якія перлі, не прытарможваючы і ўздымаючы гейзеры гразі. Паступова я адвык выходзіць з дома, апроч двух разоў на дзень дзеля прагулкі з Фоксам, якая таксама выдавалася не надта прыемнай: Фокс скуголіў і туліўся да мяне, палохаючыся бразгату грузавікоў. Ад прадаўца газет я даведаўся, што Гільдэгарда памерла, а Гары прадаў маёнтак і з'ехаў дажываць у Нямеччыну. Паступова я перастаў выходзіць нават са спальні і дакаціўся да таго, што большую частку дня праводзіў у ложку ў стане поўнай і, тым не менш, пакутлівай прастрацы. Часам я прыгадваў наш прыезд сюды з Ізабэль, усяго некалькі год назад; я ўспамінаў, як ёй было прыемна ўсё ўпрыгожваць, асабліва вырошчваць кветкі, даглядаць сад; усё-ткі ў нас было некалькі кароткіх момантаў шчасця. Я прыгадаў таксама апошні раз, калі мы займаліся каханнем, тую ноч у дзюнах, па дарозе з гасцей ад Гары; але не было ўжо і тых дзюнаў, бульдозеры спляжылі ўсё, застаўся толькі роўны абшар, заліты граззю і разгароджаны сеткавым плотам. Я збіраўся прадаваць таксама, у мяне не было ніводнай прычыны заставацца тут: я звязаўся з агентам па

нерухомасці, які паведаміў, што кошты на зямлю цяпер значна ўзраслі і я магу разлічваць на салідны прыбытак; я не надта задумваўся, у якім стане буду паміраць, але ва ўсякім разе я буду паміраць *багатым*. Я папрасіў яго пастарацца паскорыць продаж, нават калі прапанаваная цана будзе ніжэйшая за тую, на якую ён спадзяецца; кожны дзень гэтае месца рабілася мне ўсё больш невыцярпным. Мне здавалася, што рабочыя не толькі не адчуваюць да мяне сімпатыі, але ставяцца да мяне непрыхавана ваража, што яны знарок праязджаюць у сваіх агромістых грузавіках, ледзь мяне не збіваючы, абдаючы граззю, палыхаючы Фокса. Можна быць, такое ўражанне мела падставы: я быў чужынцам, чалавекам з поўначы, і апроч таго, яны ведалі, што я багацейшы, нашмат багацейшы за іх; яны адчувалі да мяне глухую, звярыную нянавісць, тым мацнейшую, што яна была бяссільнай, уся сацыяльная сістэма абараняла такіх людзей, як я, а сацыяльная сістэма — штука трывалая, і мясцовая паліцыя не спала ў шапку, усё часцей наведваючыся ў тутэйшыя мясціны з аб'ездам; Іспанія нядаўна прыдбала сацыялістычны ўрад, менш карумпаваны за папярэдня, менш звязаны з мясцовымі мафіёзнымі групамі і цвёрда настроены абараніць адукаваны і заможны клас, аснову свайго электарату. Я ніколі не адчуваў сімпатыі да бедных, а сёння, калі майму жыццю настаў поўны гамон, — яшчэ менш, чым раней; перавага, якую маё бабло мне дарыла над імі, магла б нават служыць лёгкім суцяшэннем: я мог бы пазіраць з вышыні, як яны пераварочваюць свае груды жвіру, як яны, гарбацячыся пад цяжарам, разгружаюць таўшчэзныя бэлькі ці цэглу; я мог бы з насмешкаю пазіраць на іх парэпаняныя рукі, на іх маслы, на выразаных з календароў голых цётак, якімі яны ўпрыгожваюць свае будаўнічыя механізмы. Але я ведаў: усе гэтыя нікчэмныя ўцехі не перашкодзілі б мне зайздросціць іх простаі, непрыхаванай мужыцкасці; і яшчэ — іх маладосці, іх брутальнай, жывёльнай, пралетарскай маладосці.

Даніэль 25, 12

Сёння раніцай, незадоўга перад світаннем, я атрымаў ад Марыі 23 паведамленне:

*Полаг цяжкі паўсну,
Што няспешна цячэ,
Мае вартасць агну:
Сонца ў ім не пячэ.*

399,2347,3268,3846. На маніторы ўзнікла карціна прасторнай гасцёўні з белымі сценамі, з нізкімі белымі скуранымі канапамі, і палас таксама быў белы. За агромністым акном віднеліся вежы Крайслер-білдынга — я іх ужо аднойчы бачыў на старой рэпрадукцыі. Праз некалькі хвілін у полі аб'ектыва ўзнікла маладая нежанчына, гадоў самае большае дваццаці пяці, якая села насупраць камеры. Валасы ў яе на галаве і на кушмаку былі густыя, кучаравыя і чорныя; яе гарманічнае цела з шырокімі сцёгнамі і налітымі грудзьмі ўнушала моцнае адчуванне трываласці і энергіі; фізічна я прыкладна такой яе і ўяўляў. На фоне выявы хутка прабегла яшчэ адно паведамленне:

*Кліча мора мяне й клічуць пляжы,
Імгненні ж спльваюць, цякуць чарадою,
Нібы птушкі паволі ляцяць над Нью-Йоркам,
Нібы птушак палёт несупынны штось кажа.*

*Пойдзем! Час нам настаў раскалоць шкарлупіну
І да мора пайсці, разагнуць сваю спіну.
Па шляхах, што былі ўжо даўно нам знаёмы,
Пойдзем разам са мной, пойдзем разам, да стомы.*

Тое, што сярод неалюдзей ёсць адступнікі, — зусім не сакрэт; нават калі тэма спецыяльна ніколі не падымаецца, пэўныя на-

мёкі, пэўныя чуткі сям-там, зрэчас узнікаюць. Ніякіх захадаў супраць дэзерціраў не прымаецца, ніякіх іх пошукаў не вядзецца; проста станцыя, якую яны займалі раз і назаўжды зачыняецца адмысловай камандай, што прыязджае з Цэнтральнага горада, а лінія, якую яны прадстаўлялі, абвешчаецца згаслай.

Я ведаў, што, калі Марыя²³ рашыла пакінуць свой пост і далучыцца да супольнасці дзікуноў, нічога сказанае мною не прымусяць яе перадумаць. Некалькі хвілін яна хадзіла сюды-туды па пакоі, увесь яе выгляд сведчыў, што нервова яна вельмі ўзбуджана, двойчы яна амаль выходзіла з кадра. «Я дакладна не ведаю, што мяне можа чакаць, — урэшце сказала яна, павярнуўшыся да камеры, — але ведаю, што хачу жыць паўней. Я доўга не прымала рашэння, старалася супаставіць усе даступныя звесткі. Я шмат гаманіла пра гэта з Эстэр³¹, яна таксама жыве ў руінах Нью-Йорка; тры тыдні назад мы з ёй нават сустрэліся фізічна. Гэта не немагчыма, напачатку розум адчувае моцную напружанасць, пераступіць межы станцыі не так проста, адразу апаноўвае неверагодная трывога, хваляванне; але гэта не немагчыма...»

Я засвоіў пачутую інфармацыю і лёгкім кіўком галавы засведчыў, што зразумеў. «Я, вядома ж, кажу пра тую самую Эстэр, што была знаёмая з тваім продкам, — зноў сказала яна. — У пэўны момант я амаль паверыла, што яна захоча пайсці са мной, але ўрэшце яна адмовілася, прынамсі пакуль, хоць мне здаецца, яна таксама незадаволеная нашым ладам жыцця. Мы гаварылі пра цябе, шмат разоў; думаю, яна была б рада ўвайсці з табой у інтэрмедыйную фазу».

Я зноў кіўнуў. Яна яшчэ некалькі секунд пільна ўглядалася ў аб'ектыў, потым з нейкай дзіўнай усмешкай ускінула на сябе лёгкі запlechнік, павярнулася і выйшла з кадра налева. Я доўга яшчэ нерухома сядзеў перад экранам з выявай пустога пакоя.

Даніэль 1, 24

Пасля некалькіх тыдняў прастрацы і зноў узяўся за аповед аб жыцці, але гэта дало слабую палёжку; я ўжо дайшоў прыкладна да моманту сваёй сустрэчы з Ізабэль і стварэнне прычасанага дубліката таго, што было мною пражыта рэальна, здавалася мне заняткам крыху няшчырым, ва ўсякім разе ў мяне абсалютна не было ўражання, быццам я раблю нешта важнае ці адметнае, але Вэнсан, мяркуючы па ўсім, наадварот, надаваў гэтай справе вялізарнае значэнне, ён тэлефанаваў штотыдзень, цікавячыся, як я прасунуўся, а аднойчы сказаў нават, што па-свойму тое, што я раблю, не саступае па важнасці даследаванням Вучонага ў Лансаротэ. Ён, зразумела, моцна перабольшваў, і тым не менш я сеў за працу з яшчэ большым натхненнем; дзіва ўсё-ткі, да якой ступені я пачаў яму ва ўсім давяраць, я цяпер слухаў яго, быццам аракула.

Паступова дзень прыбываў, на двары цяплела, дажджы спыніліся, і я пачаў выходзіць часцей; пазбягаючы будоўлі, што вялася якраз насупраць майго дома, я выбіраў дарожку, якая ішла да пагоркаў, а потым спускаўся па ёй да прыбярэжных скал; адтуль я глядзеў на мора, шэрае і бязмежнае, такое шэрае і панылае, як маё жыццё. На кожным павароце я прыпыняўся, прыладжваючыся да хады Фокса; я бачыў, што ён радуецца гэтым доўгім прагулкам, хоць хадзіць цяпер яму было ўсё цяжэй. Мы клаліся спаць вельмі рана, да захаду сонца; тэлевізар я не глядзеў, а таму не падумаў падаўжаць абанемент на спадарожнік; я і чытаў няшмат, так што ўрэшце пачаў стамляцца нават ад Бальзака. Грамадскае жыццё цікавіла мяне яўна менш, чым калі я пісаў свае скетчы, але і тады я адчуваў, што выбраў вельмі абмежаваны па сваіх магчымасцях жанр, які мне за ўсё жыццё не дазволіць стварыць і дзесятую долю таго, што Бальзаку

ўдавалася ў адным рамане. Разам з тым, я цалкам усведамляў, чым абавязаны гэтаму жанру: у мяне захоўваліся ўсе мае скетчы, кожнае выступленне было запісанае, усяго сабралася дзесятка паўтара DVD; але ні разу за ўсе гэтыя, здаецца, бясконцыя дні, мне не прыйшло ў галаву іх паглядзець. Мяне часта параўноўвалі з французскімі маралістамі, часам з Ліхтэнбергам, але ніхто ні разу не згадаў ні Мальера, ні Бальзака. І ўсё-ткі я перачытаў «Бляск і ўбоства куртызанак» — галоўным чынам дзеля персанажа Нусінгэна. Усё-ткі неверагодна, як Бальзаку ўдалося надаць персанажу нейкага старога закаханага хрэна такую кранальную ўласцівасць — уласцівасць, праўду кажучы, відавочную, калі падумаць, закладзеную ў вобраз па самім яго вызначэнні, але ж Мальер пра такое не мог бы і марыць; праўда, Мальер працаваў у жанры камедыі, і ў гэтым уся праблема, тут якраз і натыкаешся на адну і тую самую цяжкасць: рэч у тым, што жыццё па сваёй сутнасці — штука не камедыйна.

Аднойчы, дажджлівым красавіцкім ранкам, памясіўшы пяць хвілін грязь у разбітых грузавікамі каляінах, я вырашыў скараціць прагулку. Дайшоўшы да варотаў вілы, я заўважыў, што Фокса са мной няма; пачалася залева, за пяць метраў нічога не было відаць, я чуў толькі, як недзе непадалёк грукоча экскаватар, але разгледзець яго не мог. Вярнуўшыся па плашч, я зноў выправіўся на пошукі; па чарзе абышоў усе месцы, дзе ён любіў спыняцца, дзе вынюхваў толькі яму вядомыя пахі.

Знайшоў яго я толькі надвячоркам, метраў за трыста ад вілы, напэўна, я ўжо некалькі разоў праходзіў міма, але не заўважаў яго. З гразі тырчала адна галава, крыху запэцканая крывёй, з высунутым языком і жахам, застылым у вачах. Я раскапаў рукамі грязь і вызваліў цела, якое лопнула, як напоўнены плоццю мячык, вантробы вываліліся; ён ляжаў воддаль ад дарогі, на ўзбочыне, грузавік мусіў спецыяльна звярнуць, каб яго раздушыць. Я зняў плашч, закруціў Фокса і рушыў дадому, згорбіўшыся, заліваючыся слязьмі і не падымаючы вачэй, каб не сустрэцца позіркам з рабочымі, якія, калі я праходзіў, спыняліся і пасылалі наўздагон злыя ўсмешкі.

Я праплакаў, напэўна, доўга; калі мне ўдалося сябе супакоіць, ужо амаль апусцілася ноч; будоўля спусцела, але дождж яшчэ

ліў. Я выйшаў у сад — туды, дзе калісьці быў сад, а цяпер — пыльная пустка ўлетку і гразкае балота зімою. Выкапаць магілку на рагу дома было зусім не цяжка; зверху я паклаў яго ўлюбёную цацку, маленькую пластмасавую качку. Але дождж, падмыўшы зямлю, выклікаў новы гразкі паток, які затапіў цацку, і мяне зноў апанаваў плач.

Не ведаю чаму, але нешта не вытрымала і здалося ўва мне ў тую ноч, нібы апошні лінія абароны, якая ўстаяла і пасля Эстэрынага ад'езду, і пасля Ізабэлінай смерці. Можа, таму, што Фоксава смерць супала з момантам, калі я апісваў у сваім аповедзе, як мы падабралі яго на з'ездзе з аўтастрады паміж Сарагосай і Тарагонай; можа, проста таму, што я стаў стары і мая здольнасць трымаць удар аслабла. Як бы там ні было, я патэлефанаваў Вэнсану пасярод ночы, думаючы, што мае слёзы не спыняцца ўжо ніколі, што я да канца сваіх дзён толькі і змагу, што плакаць і плакаць. З пажылымі людзьмі такое бывае, я гэта бачыў: часам іх твар вылучае непарушны спакой, і здаецца, у душы ў іх — мір і пустата; але як толькі яны зноў датыкаюцца да рэальнасці, як толькі апрытомніваюць і зноў пачынаюць думаць, з іх вачэй пачынаюць ліць слёзы — ціха, безупынна, цэлымі днямі. Вэнсан выслухаў мяне ўважліва, не наракаючы на позні час, і паабяцаў зараз жа патэлефанаваць Вучонаму. Фоксаў генетычны код захаваны, нагадаў ён, а мы цяпер несмяротныя; але не толькі мы, а, калі мы захочам, разам з намі — і нашы хатнія жывёлы.

Здавалася, ён у гэта верыць; здавалася, ён цалкам у гэта верыць, і я адчуў, што не магу нават паварушыцца ад радасці. Але і ад недаверу таксама: я вырас, я састарэў з думкай пра смерць, з упэўненасцю ў яе ўсёмагутнасць. У гэтым дзіўным душэўным настроі — быццам я вось-вось расплюшчу вочы і апынуся ў чарадзейным свеце — я чакаў заранку. І вось ён заняўся, у бясколернай і лёгкай смуге над морам; хмары зніклі, па-над гарызонтам вызірнуў ускраек блакітнага неба, вузенькая палоска.

Каля сёмай раніцы патэлефанаваў Міцкевіч. Фоксаў ДНК захаваны, усё так, ён утрымліваецца ў добрых умовах, тут няма пра што хвалявацца; аднак пакуль што, на жаль, у сабак аперацыя кланавання гэтак сама немагчымая, як у людзей. Да мэты застаецца няшмат, гэта пытанне некалькіх гадоў,

мога, месяцаў; на пацуках ужо ўсё прайшло паспяхова, нават на адным хатнім кацэ — праўда, з іншымі катамі паўтарыць аперацыю не ўдалося. А вось з сабакам, на здзіў, праблема аказалася больш складанай; але ён абяцаў трымаць мяне ў курсе, паабяцаў нават, што Фокс будзе першы сабака, які скарыстаецца гэтай тэхналогіяй.

Міцкевічаў голас, якога я даўно ўжо не чуў, па-ранейшаму ўнушаў пачуццё кампетэнтнасці і тэхнічнае абазнанасці, і, даючы адбой, я адчуваў у душы нешта дзіўнае: Гэта была катастрофа — часовая, але катастрофа, і я, без ніякага сумневу, быў асуджаны скончыць жыццё ў поўнай самоце; і разам з тым я ўпершыню пачаў разумець Вэнсана і іншых вернікаў; я пачаў усведамляць маштаб Абяцання; і ў той самы момант, калі сонца ўставала, разліваючыся над морам, я ўпершыню адчуў у сабе — няхай яшчэ няяснае, далёкае, прыхаванае — хваляванне, падобнае да надзеі.

Даніэль 25, 13

Сыход Марыі²³ устурбаваў мяне больш, чым я разлічваў; я прызвычаіўся да нашага ліставання; яго спыненне выклікае ў мяне штось кшталту суму, недахопу чагосьці, а ўвайсці ў кантакт з Эстэр³¹ я пакуль не рашыўся.

Назаўтра пасля яе сыходу я раздрукаваў тапаграфічныя здымкі зон, якія ёй давядзецца прайсці, дабіраючыся да Лансаротэ; я часта думаю пра яе, уяўляю, дзе яна, на якім этапе свайго маршрута. Мы жывем нібыта пад полагам, абнесеныя інфармацыйным валам, але ў нас ёсць выбар прарваць гэты полаг, разбурыць гэты вал; нашы ўсё яшчэ чалавечыя целы цалкам гатовы вярнуцца да былога жыцця. Марыя²³ вырашыла пакінуць нашу супольнасць, і яе сыход — учынак свабодны і незваротны; а я нязменна сутыкаюся з цяжкасцю прыняць гэту ідэю. У такіх абставінах Вярхоўная Сястра рэкамендуе чытаць Спінозу; я прысвячаю гэтаму па гадзіне штодня.

Толькі пасля смерці Фокса я па-сапраўднаму ўсвядоміў усе параметры наяўнае апарыі. Надвор'е імкліва мянялася, неўзабаве на поўдзень Іспаніі мусіла наваліцца спёка; на пляжы па суседстве з маім маёнткам усё часцей, асабліва па выходных, пачалі ўзнікаць дзяўчаты, якія выстаўлялі свае аголеныя целы загару, і я пачынаў адчуваць, як ува мне адраджаецца, размыгае і слабое, не жаданне нават — бо, па-мойму, слова «жаданне» мае на ўвазе прынамсі мінімальную веру ў магчымасць яго здзяйснення, — а ўспамін, фантом таго, што магло б быць жаданнем. Я выразна бачыў, як праступаюць рысы гэтай *cosa mentale*, гэтай перадсмяротнай пакуты, і ў гэты момант змог нарэшце сказаць, што *зразумеў*. Сексуальнае задавальненне не толькі перавышае па вастрынi і магутнасці ўсе іншыя віды задавальнення, якія могуць быць у жыцці, яно не толькі адзінае задавальненне, якое ніколі не ідзе на шкоду арганізму, а наадварот — падтрымлівае ў ім сілу і найвышэйшы жыццёвы тонус, яно ўвогуле — адзінае задавальненне, адзіная сапраўдная мэта чалавечага існавання, а ўсе іншыя — звязаныя няхай з раскошнаю ежай, з тытунём, з алкаголем або з наркотыкамі — гэта ўсяго толькі нікчэмныя і безнадзейныя сурэгаты, міні-самазабойствы, якія не асмельваюцца назвацца сваім імём, гэта памкненні хугчэй разбурыць цела, якому адзінае задавальненне ўжо недаступнае. Чалавечае жыццё, такім чынам, арганізавана да жахлівага проста, і я два дзесяткі гадоў, ва ўсіх сваіх скетчах, ва ўсіх сцэнарах толькі і рабіў, што круціўся вакол рэальнасці, якую мог бы выказаць некалькімі фразамі. Маладосць — пара шчасця, адзіны яго сезон; жывучы ў бесклапотным гультайстве, толькі часткова і зусім не надта абцяжарваючы сябе вучобай, маладыя

людзі могуць неабмежавана аддавацца вольным радасцям цела. Яны могуць гуляць, танцаваць, кахаць, шукаць і знаходзіць самыя разнастайныя і бясконцыя ўцехі. Яны могуць раннюю раніцай выходзіць пасля гулянку, у абдымку з абраным сексуальным партнёрам, і пазіраць на панылую чараду работнікаў, якія цягнуцца на сваю працу. Яны — соль зямлі, ім дадзена ўсё, усё дазволена, усё магчыма. Пазней, завёўшы сям'ю, увайшоўшы ў свет дарослых, яны спазнаюць клопат, працу, адказнасць, увесь цяжар жыцця; яны павінны будуць плаціць падаткі, падпарадкоўвацца адміністрацыйным правілам і ўвесь гэты час, бясільна і сарамліва, назіраць няўхільны, спачатку павольны, а пасля ўсё болей імклівы заняпад свайго цела; а галоўнае, яны павінны будуць утрымліваць дзяцей — смяротных ворагаў ва ўласным доме, яны абавязаныя будуць іх песціць, карміць, хвалявацца праз іх хваробы, забяспечваць сродкі на іх адукацыю і забавы і, у адрозненне ад жывёл, займацца гэтым не адзін сезон — яны застануцца рабамі патомства да канца дзён, час радасці для іх проста скончаны; цяпер яны павінны будуць гарбець вечна, усё часцей і мацней адчуваючы немач і боль, аж пакуль не стануць зусім ні на што не здатнымі, аж пакуль дарэшты не ператворацца ў адкіды, у старызну, якая дарэмна займае месца. Іх дзеці ў адказ ані не будуць ім удзячныя, наадварот, усе іх высілки, якімі б настойлівымі яны ні былі, ніколі не будуць палічаныя дастатковымі, яны да канца, з той проста прычыны, што яны — *бацькі*, будуць лічыцца вінаватымі. З іх жыцця, поўнага сораму і пакутаў, будзе бязлітна выгнаная ўсякая радасць. Калі ж ім захочацца падступіцца да маладога цела, іх прагоняць, адштурхнуць, высмеюць, зганяць, ато — што ў нашы дні здараецца ўсё часцей — яшчэ й пасадзяць у турму. Маладое цела — адзінае, што з усіх фізічных даброт, створаных гэтым светам, можна сапраўды пажадаць, — аддадзена ў выключнае карыстанне моладзі, а доля старэчы — працаваць і гібець. У гэтым і ёсць сапраўдны сэнс *повязі пакаленняў*: ён заключаецца ў простым і чыстым халакосце кожнага пакалення на карысць таго, што прыходзіць яму на змену, халакосце жорсткім і доўгім, у якім няма месца ні суцяшэнню, ні душэўнай падтрымцы, ні матэрыяльнай або маральнай кампенсацыі.

Я здрадзіў. Я кінуў жонку пасля таго, як яна зацяжарала, ні разу не пацікавіўся сынам, абьякава ўспрыняў яго смерць;

я адмовіўся ад ланцуга пераемнасці, разарваў кола бясконцага паўтарэння адных і тых самых пакут, і гэта, мабыць, адзіны высакародны ўчынак, адзіны сапраўдны бунтарскі акт, які я магу паставіць сабе ў заслугу напрыканцы свайго досыць банальнага, нягледзячы на знешні артыстычны налёт, жыцця; я нават спаў, хоць і нядоўга, з дзяўчынай, якая магла б быць раўналеткаю майму сыну. Я да канца вытрымаў слова і вернасць праўдзе, як і варта захаплення Жана Кальман, якая, будучы пэўны час найстарэйшым чалавекам планеты і ўрэшце памершы ва ўзросце ста дваццаці двух гадоў, калі чула тупыя пытанні журналістаў: «Кіньце, Жана, няўжо вы не верыце, што хутка зноў сустрэнецеся са сваёй дачкой? Няўжо вы не верыце, што ёсць нешта *пасля*?» — нязменна з чароўнай шчырасцю адказвала: «Не. Нічога не будзе. Нічога няма. І сваю дачку я не ўбачу, бо яна *памерла*». Дарэчы, хай мімаходзь, але я ў свой час аддаў Жане Кальман пашану, згадаўшы ў скетчы яе «ашаламляльнае прызнанне»: «Мне сто шаснаццаць, а я не хачу паміраць». Тады ніхто не зразумеў, што гэта была мая *іронія поўнага двайніка*; цяпер я шкадаваў таго непаразумення, а галоўнае — шкадаваў, што не змог яшчэ болей выдзеліць, яшчэ болей падкрэсліць, што яе змаганне было тым, за што змагаецца ўсё чалавецтва, і, па сутнасці, адзіным, за што варта змагацца. Зразумела, Жана Кальман памерла, а Эстэр мяне кінула — словам, біялогія ўрэшце ўзяла сваё, і тым не менш усё гэта адбылося па-за нашым, па-за маім і Жаніным удзелам, самі мы не здаліся, мы да канца адмаўляліся ад усякага калабаранцтва і згодніцтва з сістэмай, задуманай, каб нас знішчыць.

Усведамленне ўласнага гераізму дазволіла мне правесці выдатны вечар; тым не менш я рашыў, што ўжо заўтра палячу ў Парыж — прычынай гэтаму, напэўна, быў пляж, а дакладней, дзяўчаты, іх цыцкі й касматкі; у Парыжы таксама былі дзяўчаты, затое цыцак і касматак было так не відаць. Ва ўсякім разе, прычына была не адна, хоць мне сапраўды патрэбна была разрыўка (і не толькі каб адарвацца ад касматак і цыцак). Развагі, якія даймалі мяне напярэдадні, прывялі мяне ў такі стан, што я задумаў напісаць новы спектакль — гэты раз што-небудзь сапраўды жорсткае і радыкальнае, у параўнанні з чым усе мае папярэднія правакацыі здаліся б саладзенькай чалавекалюбнаю лапатнёй. Я стэлефанаваўся са сваім агентам, дамовіўся на сустрэчу, каб усё абгаварыць; ён быў крыху здзіўлены, я так

даўно і доўга казаў, што стаміўся, выдыхнуўся і памёр, што ён урэшце ў гэта паверыў. Разам з тым, яго здзіўленне было прыемным: пры тых нешматлікіх клопатах, што я яму прычыніў, ён зарабіў на мне неблагія бабкі; так што ў цэлым ён мяне вельмі любіў.

Па дарозе ў Парыж, у самалёце, пад уплывам бутлі «Саўзэрн Камфарт», купленай у д'юці-фры альмэрыйскага аэрапорта, мой злосніцкі гераізм неўпрыкмет пераўвасобіўся ў жаль да самога сябе, які дзякуючы алкаголю быў не такі ужо й непрыемны, і я склаў верш, які ў прынцыпе адпавядаў майму душэўнаму стану апошнімі тыднямі; у думках я прысвяціў яго Эстэр:

*Не хапае кахання
(Каб навек, назаўжды),
Ды няма спадзявання,
І памрэм мы агны.*

*Марна хочам мы шчасця
Або літасці хоць,
Нашы целы лядашчы,
Але прагне ўсё ж плоць.*

*Згаслі юныя жарасць,
Мар і дум прастата,
Засталася нам старасць,
Дзе адна пустата*

*І пустыя ўспаміны
Пра наш страчаны рай,
Дзе агны злосць і кпіны,
Агзін голы адчай.*

У аэрапорце Руасі я ўзяў падвойны экспрэса, які цалкам мяне працверазіў, а потым, шукаючы сваю банкаўскую картку, натрапіў на гэты тэкст. На маю думку, напісаць што-небудзь без пэўнай узбуджанасці, без нервовага ўздыву, — немагчыма, і таму змест напісанага, які б ён ні быў змрочны, у момант напісання не ўспрымаецца як прыгнятальны. Пазней — іншая рэч, і мне стала адразу ясна, што верш гэты адпавядае не проста майму душэўнаму стану, а ўвогуле візуальна назіранай рэальнасці: якой бы ні была мая злосць і кпівасць, як бы я ні наравіўся, як бы ні вылузваўся — я проста перайшоў у *лагер старэчы*, і дарогі назад

не было. Пэўны час я пракручваў у галаве гэтую журботную думку — прыкладна так, як жуюць нешта горкае, спадзеючыся, што горыч урэшце знікне. Марна: гнятлівая з першага погляду, думка засталася гнятлівай і пры ўважлівейшым вывучэнні.

Дагодлівасць, якою мяне сустрэлі швейцары ў «Лютэцыі», ва ўсякім разе засведчыла, што мяне яшчэ не забылі і я, у медыйным плане, па-ранейшаму навідавоку. «Прыехалі папрацаваць?» — спытаў адміністратар са змоўніцкаю ўсмішкай, нібыта хацеў пацікавіцца, ці прыслаць мне ў нумар прастытутку; я падміргнуў, пацвердзіўшы, што выклікала новы прыступ дагодлівасці, і ён шапнуў ледзь не ўмольным тонам: «Спадзяюся, вам у нас будзе ўтульна...» Аднак пачынаючы з гэтай першай ночы ў Парыжы мой творчы настрой пачаў паступова здаваць. Мае перакананні заставаліся па-ранейшаму непакінутымі, але мне пачало здавацца смешным брацца зноў за нейкія мастацкія сродкі выяўлення рэальнасці, калі *рэальная* рэвалюцыя адбываецца не проста недзе ў сусвеце, а тут, зусім побач. Праз два дні я цягнуком выправіўся ў Шэвіі-Ляру. Калі я выклаў Вэнсану свае высновы адносна недапушчальнай самаахвярнасці, якой сёння патрабуе працяг роду і канкрэтна дзеці, я заўважыў у ім нейкую ці то нерашучасць, ці то няёмкасць, але цяжка было зразумець, у сувязі з чым.

— Ведаеш, мы досыць актыўна ўвязаліся ў рух childfree... — крыху ёрзаючы, сказаў ён. — Трэба будзе цябе пазнаёміць з Лукасам. Мы нядаўна купілі тэлеканал, ну, не ўвесь — час на тэлеканале, прысвечаным новым рэлігіям. Ён будзе адказваць за праграмы, ну, і ўвогуле займацца нашымі камунікацыйнымі сродкамі, мы яго для гэтага і ўзялі. Думаю, ён табе спадабаецца.

Лукас аказаўся маладым чалавекам гадоў трыццаці, з разумным і праніклівым тварам, у белай кашулі і чорным гарнітуры з мяккай тканіны. Ён таксама выслухаў мяне з пэўнаю сарамлівасцю, пасля чаго прапанаваў паглядзець першы з серыі рэкламных ролікаў, якія яны планавалі размясціць праз тыдзень на большасці каналаў з усясветным пакрыццём. Кліп даўжынёй трыццаць секунд складаўся з адзінага плана, які ўражваў сваёй жахлівай праўдзівасцю: хлопчык шасці гадоў біўся ў істэрыцы ў зале гандлёвага цэнтра. Ён патрабаваў яшчэ адзін пакецік з цукеркамі, спачатку канькаючы і ныючы — што ўжо было брыдка, — а потым, калі бацькі адмовілі, галосычы

і качаючыся па зямлі, ледзьве не на мяжы апаплексічнага ўдару, але раз-пораз сціхаючы і хітра зіркаючы на бацькоў, каб упэўніцца ў сваёй поўнай псіхічнай уладзе над імі; пакупнікі, праходзячы міма, кідалі абураныя погляды, а бацькі, адчуваючы ўсё большую няёмкасць, урэшце ўкленчвалі перад маленькім монстрам і пачыналі хапаць з паліц усе цукеркі, да якіх маглі дацягнуцца, і працягваць яму, як нейкія ахвярапрынашэнні. Кадр застываў і на экране вялікімі літарамі ўзнікаў заклік: «JUST SAY NO. USE CONDOMS»¹.

У іншых роліках гэтак сама пераканаўча ілюстраваліся асноўныя жыццёвыя прынцыпы элахімітаў — адносна сексу, старэння, смерці, словам, звыклых чалавечых пытанняў, — але імя царквы не згадалася ні разу, хіба што ў самым канцы, у вельмі кароткім, амаль няўлоўным для ўвагі інфармацыйным блоку, які проста ўтрымліваў надпіс: «Элахіміцкая царква» і нумар кантактнага тэлефона.

— Са станоўчымі ролікамі ў мяне цяжэй, — паўшэптам прызнаўся Лукас. — Адзін я ўсё-ткі зрабіў, актора, я думаю, ты пазнаеш... — І праўда, я з першых секунд пазнаў Наглядчыка: апрануты ў джынсава камбінезон, ён завіхаўся ў ангары на беразе ракі, выконваючы нейкую ручную працу, відаць, рамантуючы лодку. Асвятленне падабралі ўдала, усё патанала ў муары, праз прарэхі ў сцяне скрозь мроіва спёкі паблісквала вада, атмасфера нагадвала рэкламу ўіскі «Джэк Дэніэлс», толькі колеры былі больш сакавітыя, радасныя, але без залішняй яркасці, як вясна, прыглушаная асеннім спакоем. Ён працаваў нетаропка, разважна, усім выглядам паказваючы, што атрымлівае ад працы задавальненне і мае на яе процьму часу; потым паварочваўся да камеры і шырока ўсміхаўся, а на прырэдні план выплываў надпіс: «ВЕЧНАСЦЬ. СА СПАКОЕМ».

І тады я зразумеў, чаму ім усім было трохі няёмка: маё адкрыццё наконт шчасця, пакінутага толькі моладзі, наконт ахвярнасці пакаленняў — было зусім не адкрыццём: усе — і Вэнсан, і Лукас, і большасць адэптаў — усе гэта цудоўна і даўно разумелі. І, напэўна, Ізабэль разумела таксама, і скончыла самагубствам без ніякага хвалявання, у выніку рацыянальнага

¹ Проста скажыце не. Карыстайцеся прэзерватывамі (анг.).

рашэння — так, як просяць пераздаць карты, калі першая здача была няўдалая, у тых рэдкіх гульнях, дзе такое дазваляецца. Няўжо я дурнейшы за сярэдні ўзровень? — тым жа вечарам спытаў я ў Вэнсана, калі мы пілі ў яго аперытыў. Не, адказаў ён спакойна, у інтэлектуальным плане я насамрэч нават крыху вышэй, а ў плане маральным — такі, як усе: трошкі сентыментальны, трошкі цынічны, як большасць людзей. Проста я занадта сумленны — у гэтым мая спецыфічнасць, у параўнанні з прынятымі чалавецтвам нормамі я вызначаюся амаль неверагодным сумленнем. Я не павінен крыўдаваць на гэтыя заўвагі, дадаў ён, усё гэта можна было даўно зразумець, зыходзячы з майго агромністага поспеху ў публікі; і якраз гэта надае непараўнальную каштоўнасць майму аповеду аб жыцці. Усё, што я скажу людзям, будзе ўспрымацца за аўтэнтычную праўду; і туды, куды пайду я, следам за мной, зрабіўшы невялікае намаганне, пойдучы і яны. Калі я прыняў элахіміцкую веру, гэта азначае, што і ўсе астатнія людзі, паводле майго прыкладу, могуць яе прыняць. Ён казаў гэта вельмі спакойна, гледзячы мне проста ў вочы, з абсалютна шчырым выразам твару; і акрамя таго, я ведаў, што ён мяне любіць. І тады я з усёй яснасцю зразумеў, да чаго ён імкнецца, і яшчэ я зразумеў, што гэта яму ўдасца.

— Колькі ў вас ужо прыхільнікаў?

— Семсот тысяч, — ён адказаў імгненна, не задумаўшыся. І тады я зразумеў трэцюю рэч — што Вэнсан стаў сапраўдным кіраўніком Царквы, яе рэальным правадыром. Вучоны, як ён заўсёды хацеў, прысвяціў сябе выключна навуковай працы, а Наглядчык падпарадкаваўся Вэнсану, стаўшы на прыступку ніжэй, і выконваў яго загады, аддаўшы яму на паслугу ўвесь свой практычны розум і магутную працаздольнасць. Не было сумневу, што Вэнсан сам, на свой адум узятў на працу Лукаса, на свой адум запусціў кампанію «Дайце людзям секс. Зрабіце ім ласку» і на свой адум яе спыніў, калі мэта была дасягнутая, цяпер ён цалкам і поўнасцю замяніў сабою прарока. Тады я ўспомніў, як упершыню прыехаў у гэты дом у Шэвіі-Ляру і як мне здалося, што ён на мяжы нервовага зрыву і гатовы накласці на сябе рукі. «Камень, які адкінулі будаўнікі...»¹ — падумаў

¹ Мац. 21:42; Марк 12:10.

я. Я не адчуваў да Вэнсана ні рэўнасці, ні зайздрасці: ён быў з іншага цеста, ён рабіў тое, на што я быў няздольны; ён шмат атрымаў, але ён і шмат паставіў на кон, ён паставіў усяго сябе, кінуў на шалі ўсё, і прычым даўно, ад самага пачатку, ён быў бы няздольны зрабіць іначай, ён ніколі не ўмеў будаваць разлікі, выдумляць стратэгію. Тады я спытаў, ці працуе ён яшчэ над планами амбасады. Ён апусціў вочы, нечакана сумеўшыся, чаго я не заўважаў за ім ужо даўно, і сказаў, што так, і ён думае нават, што хутка іх скончыць, — калі б я застаўся яшчэ на месяц-другі, ён змог бы мне іх паказаць; па праўдзе, яму вельмі хочацца, каб я застаўся, і я буду першы наведнік — адразу пасля Сьюзэн, бо Сьюзэн гэта тычыцца самым непасрэдным чынам.

Я, натуральна, застаўся; нішто асабліва не прыспешвала мяне вяртацца ў Сан-Хасэ; там на пляжы, напэўна, яшчэ пабольшала касматак і цыцак, мне давядзецца неяк даваць гэтаму рады. Ад агента па нерухомаści прыйшоў факс, ён атрымаў цікавую прапанову ад аднаго ангельца, здаецца рок-выканаўцы, але напэўна і гэта не было тэрміновым: цяпер, калі Фокс памёр, я таксама мог памерці ў тым месцы і мяне пахавалі б побач. Я сядзеў у бары «Лютэцыі», і напрыканцы трэцяй шклянкі кактэйлю гэтая думка падалася мне, далібог, выдатнай: не-не, я не буду нічога прадаваць, проста зачыню пакуль што маёнтак і нават запішу ў тэстамент забарону на яго продаж, я выдзелю асобную суму на яго ўтрыманне, зраблю з яго што-небудзь накшталт маўзалея, маўзалея з усякім паскудствам, бо тое, што я там перажыў, было, у цэлым, паскудствам, але гэта будзе маўзалеяй. «Маўзалея паскудства...» — я на розны лад паўголосам паўтарыў словапалучэнне, адчуваючы, як разам з цеплынёй алкаголю па ўсім маім целе разліваецца злая радасць. А пакуль тое, дзеля палягчэння апошніх дзён буду запрашаць шлюх. Не, не шлюх, секунду падумаўшы, сказаў я сабе, у іхніх паслугах усе надта ўжо механічнае, надта ўсе абьякавае. Затое можна запрашаць маладзенькіх дзяўчат, што прыходзяць пазагараць на пляжы; многія, вядома, адмовяць, але хто-нікто, можа, й пагодзіцца; ва ўсякім разе, прапанова яўна не будзе ім шокам. Хоць, зразумела, ёсць рызыка, у іх могуць быць усякія сябручкі-злачынцы; тады можна паспрабаваць з пакаеўкамі, сярэд іх бываюць вельмі спажыўныя, напэўна ж, яны не адмовяцца ад прыробку. Я замовіў чацвёрты кактэйль

і няспешна ўзважваў розныя варыянты, боўтаючы напоем у шклянцы, пакуль не ўсвядоміў, што хутчэй за ўсё нічога гэтага не зраблю, бо калі ўжо не скарыстаўся паслугамі прастытутак, пасля таго, як сышла Ізабэль, дык не буду карыстацца і цяпер, калі мяне кінула Эстэр, і яшчэ, са змяшаным пачуццём спалоху й агіды, я ўсвядоміў, што па-ранейшаму (праўда, у чыста тэарэтычным плане, бо са мной, зразумела, усё кончана, я прамантачыў астатнія шансы і гатовы ўжо да адлёту, засталася падвесці рысу і падсумаваць), тым не менш я па-ранейшаму недзе ў глыбіні сябе і насуперак відавочнаму верыў у каханне.

Даніэль25,14

Першы кантакт з Эстэр31 мяне здзівіў: напэўна, пад уплывам аповеду аб жыцці майго чалавечага продка, я чакаў убачыць маладую асобу. Атрымаўшы ад мяне запыт на інтэрмедыйны кантакт, яна перайшла ў візуальны рэжым, і я ўбачыў перад сабой жанчыну са спакойным, сур'ёзным тварам, якой было крыху за пяцьдзесят; яна сядзела ў маленькім, акуратна прыбраным пакойчыку, які, мусіць, служыў кабінетам, і была ў акулярах. Яе парадкавы нумар 31 ужо сам па сабе быў лёгкім сюрпрызам; яна патлумачыла, што лінія Эстэр атрымала ад заснавальніцы загану ў будове нырак і, як вынік, мела пакарочаную перыядычнасць жыцця. Пра сыход Марыі23 яна, натуральна, ведала; і таксама была амаль упэўненая, што на месцы колішняга Лансаротэ сёння жыве супольнасць развітых прыматаў; яна патлумачыла, што гэты ўчастак паўночнай Атлантыкі перажыў вялікія геалагічныя зрухі: спачатку, у час Першага Скарачэння выспа апусцілася ў акіян, але пазней, у выніку аднаўлення вулканічнай дзейнасці, зноў усплыла над паверхняй, а ў час Вялікай Засухі ператварылася ў паўвыспу, якая дагэтуль, паводле апошніх тапаграфічных здымкаў, злучаецца з афрыканскім кантынентам вузкай палоскай сушы.

У адрозненне ад Марыі23, Эстэр31 меркавала, што супольнасць, якая жыве ў рэгіёне, складаецца не з дзікуноў, а з неалюдей, што адпрэчылі вучэнне Вярхоўнай Сястры. Здымкі з космасу, праўда, не дазвалялі адказаць адназначна: істоты маглі як прайсці СГР, так і не; аднак, заўважыла яна, якім чынам гетэратрофы здолелі б выжыць у месцы, дзе няма і наміку на хоць якую расліннасць? Яна была перакананая, што Марыя23, якая разлічвала сустрэць людзей былой расы, на-

самрэч убачыць неалюдзей, што дабраліся туды тым самым шляхам, што і яна.

— Мож, яна, па сутнасці, гэтага і хацела? — сказаў я. Пасля доўгай задумлівай паўзы яна ўрэшце прамовіла роўным тонам: «Магчыма».

Даніэль 1, 26

Вэнсан працаваў над планамі амбасады ў ангары без вокнаў, які меў у даўжыню метраў пяцьдзесят і месціўся побач са штаб-кватэрай Царквы, злучаючыся з ёю крытым пераходам. Ідучы паўз чараду кабінетаў, у якіх, нягледзячы на ранні час, ужо працавалі, седзячы за маніторамі, сакратары, бухгалтары, работнікі па пошуку і захаванню інфармацыі, я здзіўляўся, да якой ступені ўсё-ткі гэтая магутная духоўная арганізацыя, ужо роўная па колькасці прыхільнікаў усім хрысціянскім канфесіям у краінах паўночнай Еўропы, нагадвае структуру невялікага вытворчага прадпрыемства. Я ведаў, што гэтая ціхая працоўная атмасфера цалкам адпавядае памкненням Наглядчыка і што ён адчувае сябе тут у сваёй талерцы; прарокавы шуміха і паказушнасьць насамрэч ніколі яму не падабаліся. Пачуваючыся ў новых абставінах як рыба ў вадзе, ён праяўляў усе якасці клапатлівага боса, гатовага заўсёды выслухаць падначаленага, даць паўдня адгула, выплаціць трошкі раней аванс. Справы ў арганізацыі ішлі выдатна, маёмасць, адпісаная прыхільнікамі ў спадчыну, па іх смерці безупынку папаўняла царкоўную казну, якая, паводле ацэнак, ужо ўдвая перавышала капітал секты Муна; ДНК адэптаў у пяці ідэнтычных копіях утрымліваўся пры нізкай тэмпературы ў падземных сховішчах, непранікальных для большасці вядомых відаў выпраменьвання і здольных вытрымаць тэрмаядзерны выбух. Лабараторыі, узначаленыя Вучоным, не проста ўяўлялі сабой *лес plus ultra*¹ сучаснае тэхналогіі – насамрэч, з імі ўвогуле нішто не

¹ Тут: перадавы край (лац.).

магло параўнацца ні ў прыватным, ні ў дзяржаўным сектары; і ў геннай інжынерыі, і ў галіне нейронных сістэм з пераменнаю камутацыйнай Вучоны і яго каманда зрабілі такія прарыў, што дагнаць іх ужо было немагчыма, пры чым усе даследаванні вяліся строга ў рамках дзейнага заканадаўства; у выніку папоўніць іх шэрагі імкнуліся самыя перспектыўныя студэнты большасці тэхналагічных універсітэтаў Амерыкі і Еўропы.

Пасля таго як усё, што тычылася веравучэння, рытуалу і нормаў паводзін канчаткова ўстоялася, і небяспека адхіленняў знікла, Вэнсан толькі зрэчас паяўляўся ў мас-медыях, дзе мог дазволіць сабе раскошу быць талерантным, пагаджаючыся з прадстаўнікамі монатэістычных рэлігій у наяўнасці агульных з імі духоўных памкненняў, але, разам з тым, не хаваў, што мэты ў іх карэнным чынам адрозныя. Такая прымірэнчая стратэгія давала свой плён, і два напаўдзённі на прадстаўніцтвы Царквы – адно ў Стамбуле, учыненае нейкай ісламісцкай групойкай, а другое ў Таксане, штат Арызона, прыпісанае пратэстантам-фундаменталістам, – выклікалі агульнае абурэнне і павярнуліся супраць іх завадатараў. Прапаганду наватарскіх прынцыпаў элахіміцкага ладу жыцця забяспечваў цяпер Лукас, чые вострыя грамадскія акцыі з непрыхаваным высмейваннем бацькоўства, дзёрзкай, але разлічанай гульнёй адносна сексуальнай неадназначнасці малалетак-дзяўчат, разбурэннем – але без насокаў у лоб – старажытнага табу кровазмяшэння забяспечвалі кожнай яго кампаніі поспех, не параўнальны з укладзенымі ў яе сродкамі, тым больш што адначасова ён знаходзіў спосабы захоўваць шырокі кансенсус з грамадствам, выступаючы з безумоўнай апалагетыкай пануючых геданічных каштоўнасцяў і падкрэслена шануючы ўсходнія тэхнікі сексу; усё гэта прапаноўвалася ў выключна эстэтычнай і, разам з тым, цалкам шчырай візуальнай абгортцы, якая стварыла цэлую школу (да кліпа «ВЕЧНАСЦЬ. СА СПАКОЕМ» дадаўся «ВЕЧНАСЦЬ. З ПАЧУЦЦЕМ», а пасля і «ВЕЧНАСЦЬ. З КАХАННЕМ», якія, несумненна, сталі поўнай навацыяй у сферы рэлігійнай рэкламы). Традыцыйныя цэрквы без супраціву, нават не наважыўшыся ні разу перайсці ў контрнаступ, назіралі, як усяго за колькі гадоў іх зорка згасла, і большасць вернікаў далучылася да новага культу, які, акрамя таго, набіраў шматлікіх новых прыхільнікаў сярод матэрыяльна

забяспечаных і сучасных атэістаў — ВПК + ¹ і ВПК + +, паводле тэрміналогіі, уведзенай Лукасам, — то бок сярод тых, з кім традыцыйныя рэлігіі ўжо даўно страцілі сувязь.

Вэнсан разумее, што царкоўныя справы ідуць выдатна, што персанал, які ён сабраў, найлепшы з магчымых, і апошнімі тыднямі ўсё больш займаўся толькі сваім грандыёзным праектам, і я са здзіўленнем заўважыў, што да яго зноў вярнуліся былыя сарамлівасць, нясмеласць, няўпэўненая і няскладная манера ў гаворцы, якія прысутнічалі пры нашых першых сустрэчах. Тым ранкам ён доўга вагаўся, перш чым паказаць мне галоўную справу свайго жыцця. Мы ўзялі з аўтамата па порцыі кавы, потым яшчэ па адной. Урэшце, круцячы ў пальцах пусты кілішак, ён сказаў: «Думаю, гэта апошняя мая праца... — і апусціў вочы. — Сюзэн са мною згодная... — дадаў ён. — Калі настане час... ну, калі прыйдзе момант пакінуць гэты свет і перайсці ў чаканне будучай інкарнацыі, мы ўвойдзем разам у гэтую залу; мы станем у цэнтры і разам вып'ем смяротны напой. Іншыя залы будуць пабудаваныя па такім самым узору, каб усе адэпты маглі мець да іх доступ. Мне падалося... мне падалося, што будзе карысна нейкім чынам фармальна абумовіць гэты момант. — Ён змоўк, зірнуў мне проста ў вочы. — Гэта была цяжкая праца... — сказаў ён. — Я шмат думаў пра бадлераўскую «Смерць гаротнікаў», гэта моцна дапамагло».

Чароўны, велічны верш адразу ўсплыў у маёй памяці, быццам заўсёды прысутнічаў недзе ў далёкім закутку маёй душы, быццам усё маё жыццё было больш ці менш выразным яго каментарам:

*Смерць — адно суцязэнне, што жыць дазваляе,
Бо яна наша мэта й надзея адна,
Што, нібы эліксір, і п'яніць, і натхняе,
І дае сілы сэрцу дабіцца да гна.*

*Яна — свет мігталівы, што шлях асвятляе
Скрозь завеі і дождж, ад цямна да цямна;
Яна — казачны дом, які ўсіх нас чакае,
Дзе нам будзе абрус-самабор — прасціна.*

¹ ВПК — вышэйшыя прафесійныя кадры.

Я кіўнуў; ды і як яшчэ можна было адказаць? Павярнуўшыся, я рушыў па калідоры ў бок ангара. Ледзь штурхнуўшы герметычныя браніраваныя дзверы, я аслеп ад зыркага святла і паўхвіліны нічога не бачыў; дзверы ў мяне за плячыма, глуха клацнуўшы, зачыніліся.

Паступова мае вочы прызвычаліся, пачалі праступаць формы і абрысы; усё крыху нагадвала кампутарную мадэль, якую я бачыў на Лансаротэ, толькі асвятленне стала болей насычанае, і праца была сапраўды строга выкананая белым па беламу, толькі музыка знікла цалкам, адно лёгкія, рэдкія шolahі, бы няпэўныя ўздыхі паветра. Было адчуванне, што я рухаюся ў малочна-белай ізатропнай прасторы, якая раз-пораз раптам пачынала згущацца, спараджаючы дробныя зярністыя мікраўтварэнні — падыходзячы бліжэй, я мог бачыць горы, даліны, цэлыя краявіды, якія хутка ўскладняліся і амаль адразу знікалі, усё вакол зноў ператваралася ў размытую аднастайнасць з пацелваннем няпэўных патэнцыйных форм. Дзіўна, але я не бачыў ні сваіх рук, ні якой іншай часткі цела. Вельмі хутка я страціў усякае ўсведамленне напрамку, і тады мне здалося, што я чую крокі, якія туравалі рэхам маёй хадзе: калі я спыняўся, крокі сціхалі таксама, але з невялікім спазненнем. Павярнуўшы позірк направа, я ўбачыў сілуэт, ён паўтараў усе мае рухі, адрозніваючыся ад навакольнай сляпуча-белае атмасферы толькі крыху большаю матавасцю. Мяне агарнула лёгкае хваляванне: сілуэт у тое ж імгненне знік. Хваляванне развевалася: сілуэт матэрыялізаваўся нанова, нібы паўстаўшы з нябыту. Паступова я прызвычаіўся да яго прысутнасці, і падоўжыў сваё падарожжа; я ўсё выразней усведамляў, што Вэнсан выкарыстаў фрактальныя структуры, я пазнаваў трохкутнікі Сярпінскага, мноствы Мандэльброта, і па меры таго, як я ўсведамляў гэта, сама інсталяцыя нібыта мянялася. У момант, калі мне здалося, што прастора вакол члянціцца на трайковыя кантаравы мноствы, сілуэт знік і ўтварылася поўная цішыня. Я не чуў нават свайго дыхання, і тады я зразумеў, што я *стаў* прасторай; я быў сусветам і я быў існаваннем кожнае з'явы, зіхатлівыя мікраструктуры, што выплывалі, цвярдзелі і зноў раставалі ў прасторы, былі часткай мяне, і кожнае іх узнікненне, кожнае іх згасанне я адчуваў сваімі, народжанымі ўсярэдзіне майго цела. І мяне ахапіла вострае жаданне знікнуць, растаць у гэтым нябыце, святлівым, актыўным, напоўненым

пульсам вечна новых патэнцыйных магчымасцяў; асвятленне зноў стала сляпучым, прастора вакол, здавалася, выбухнула і раскалолася на часцінкі святла, але гэта ўжо была й не прастора ў звычайным сэнсе, яна мела бясконцыя вымярэнні, усякае іншае ўспрыняцце знікла — гэтая прастора не ўтрымлівала, у звычайным сэнсе, нічога. Не ведаю, як доўга я заставаўся так, сярод гэтых патэнцыйных магчымасцяў без формы, па-за ўсякаю формай і адсутнасцю формы; потым нешта ўзнікла ўва мне, спачатку амаль нячутна, як успамін ці мроя пра адчуванне сілы цяжару; тады да мяне вярнулася ўсведамленне майго дыхання і трох вымярэнняў прасторы, якія паступова сталі на месцы; вакол мяне зноў узніклі аб'екты, як дыскрэтныя эманцыі белага, і мне ўдалося выйсці з пакоя.

Крыху пазней я прызнаўся Вэнсану, што, відаць, сапраўды, у такім месцы заставацца жывым больш за дзесяць хвілін немагчыма. «Я назваў гэтае месца *каханнем*, — сказаў ён. — У чалавека ніколі не было магчымасці кахаць, ніколі, апроч як у бессмяротнасці; напэўна, таму жанчыны і падыходзілі бліжэй да кахання, калі мелі перад сабой задачу падарыць жыццё. Цяпер мы зноў набылі несмяротнасць і супрысутнасць са светам, свет больш не мае ўлады нас знішчыць, затое мы, наадварот, можам яго стварыць сілаю свайго погляду. Калі мы захаваем нявіннасць і згоду з адным гэтым поглядам, мы захаваем таксама і каханне».

Развітаўшыся з Вэнсанам і сеўшы ў таксоўку, я пакрысе паचाў супакойвацца; але пакуль мы кацілі па парыжскіх прадмесцях, у душы ўсё яшчэ быў хаос; толькі прамінуўшы Порт-д'Італі, я зноў набыў здольнасць да іроніі і ў думках паўтараў сам сабе: «Ды як так можа быць! Каб такі вялікі мастак, стваральнік такіх каштоўнасцяў і дагэтуль не ведаў, што каханне *памерла!*» І ў тую ж хвіліну я з пэўным сумам канстатаваў, што так і застаўся тым, кім я быў заўсёды, праз усю кар'еру: Заратустрам сярэдніх класаў.

Парцьё ў «Лютэцыі» спытаў, ці добра прайшоў мой побыт. «Цудоўна, — адказаў я, шукаючы сваю картку Visa Premier, — па поўнай праграме». Тады ён пацікавіўся, ці будуць яны мець гонар убачыць мяне ў хуткім часе зноў. «Не, гэта — не думаю, — адказаў я, — не думаю, што ў мяне будзе нагода вярнуцца дастаткова хутка».

«Мы ўздываем нашы погляды да нябёсаў, але нябёсы пустыя», — піша Ферданаңд¹² у сваім каментары. Першыя сумневы адносна прышэсця Жыхароў Будучыні ўзніклі прыкладна ў дванаццатым пакаленні неалюдзей, ці то праз тысячу год пасля падзеяў, апісаных Даніэлем¹; прыкладна ў той самы час узніклі і першыя адступнікі.

Мінула яшчэ тысяча год, і сітуацыя не змянілася, працэнт дэзерціраў застаўся ранейшым. Чалавечы мысляр Фрыдрых Ніцшэ, які заклаў традыцыю вольнага абыходжання з навуковымі дадзенымі, што ўрэшце прывяло філасофію да заняпаду, уяўляў чалавека, як «від, чый тып яшчэ не ўстояўся». Калі нават людзі не заслугоўвалі такой ацэнкі — прынамсі менш, чым большасць відаў жывёл, — дык з неалюдзьмі, якія прыйшлі ім на змену, яна стасуецца яшчэ меней. Можна нават сказаць, што галоўная характарыстыка, якая адрознівае нас ад папярэднікаў, заключаецца якраз у пэўным кансерватызме. Людзі, прынамсі людзі апошняга перыяду, мяркуючы па ўсім, з вялікаю лёгкасцю далучаліся да любой новай ініцыятывы, прычым больш-менш незалежна ад таго, у які бок прапаноўвалася рухацца; у іх вачах *перамены* ўжо самі па сабе былі вялікай каштоўнасцю. Мы, наадварот, сустракаем усё новае вельмі стрымана і прымаем яго, толькі калі палічым, што яно дасць бясспрэчнае паляпшэнне. Пасля Стандартнай Генетычнай Рэктыфікацыі, якая ператварыла нас у першы аўтаграфны від жывёл, ніякай іншай мадыфікацыі параўнальнага маштабу так і не было праведзена. Навуковыя інстанцыі з Цэнтральнага Горада дасылалі нам на ўхваленне розныя праекты, у якіх прапаноўвалася, напрыклад, развіць у нас здольнасць лятаць

або жыць у падводным асяроддзі; усе яны абмяркоўваліся, і абмяркоўваліся доўга, але ўрэшце былі ўсе адкінутыя. Адзіныя генныя характарыстыкі, якія адрозніваюць мяне ад Даніэля², майго першага папярэдніка-неачалавека, тычацца мінімальнага палепшанняў, прадыхаваных здаровым сэнсам, напрыклад, павышанай метабалічнай эфектыўнасці ў засваенні мінералаў ці невялікага зніжэння ўспрымальнасці нервовых валокнаў-рэцэптараў болю. Таму і наша калектыўная гісторыя, на ўзор нашых асабістых лёсаў, выглядае, у параўнанні з гісторыяй людзей апошняга перыяду, надзвычай спакойнай. Часам я ўстаю ўначы паглядзець на зоркі. Буйныя кліматычныя і геалагічныя змены, якія адбыліся за апошнія дзве тысячы гадоў, перайначылі аблічча гэтага рэгіёна, як і большасці рэгіёнаў планеты; напэўна, толькі бляск зорак, іх размяшчэнне і спалучэнне ў сузор'і засталіся адзінымі прыроднымі элементамі, якія з часоў Даніэля¹ ніяк не змяніліся. Часам, гледзячы ў начное неба, я думаю пра Элахімаў, пра дзіўную веру, якая такім пакручастым шляхам урэшце ўсё ж паслужыла штуршком для Вялікае Трансфармацыі. Даніэль¹ жыве ўва мне, мае цела — яго новая інкарнацыя, яго думкі — гэта мае думкі, яго ўспаміны — мае, я рэальны працяг яго існавання, пры тым што ніводзін чалавек ніколі нават не марыў, каб яго патомства стала яго асабістым працягам. Што да жыцця, якім я жыву, то — я часта пра гэта думаю — яно далёкае ад таго, якім бы хацеў жыць ён.

Вярнуўшыся ў Сан-Хасэ, я жыў *далей*, і гэта, бадай, усё, што можна сказаць. Зрэшты, калі мець на ўвазе самазабойства, справы ішлі хутчэй добра, і за ліпень і жнівень я на дзіва лёгка скончыў апісанне падзей, якія, трэба зазначыць, аказаліся самымі значнымі і самымі жудаснымі ў маім жыцці. У жанры аўтабіяграфіі я быў, як пісьменнік, зусім пачаткоўцам, ды, шчыра сказаць, я ўвогуле быў не пісьменнік; і, несумненна, таму за ўсе гэтыя дні мне ні разу не прыйшло ў галаву, што проста сам факт пісання, даючы ілюзію кантролю над падзеямі, якраз і не дазволіў мне ўпасці ў той стан, пры якім, паводле чароўнага жаргону нашых псіхіятраў, апраўдана *шокавая тэрапія*. Дзіўна, але я не ўсведамляў, што хаджу па беразе прорвы, — дзіўна тым больш, што сны даўно ўжо падавалі мне трывожны сігнал. У іх усё часцей узнікала Эстэр, кожны раз усё больш прыязная і гуллівая, і яны ўсё часцей набывалі наіўна парнаграфічны характар, характар сапраўдных *галодных сноў*, якія не абяцаюць нічога добрага. Час ад часу мне даводзілася выходзіць — аднавіць прыпасы піва й сухарыкаў; вяртаўся я звычайна праз пляж і, натуральна, сустракаў голых дзяўчат, прычым у вялікай колькасці; потым яны вярталіся да мяне ўначы, у да смешнага нерэальных оргіях, дзе я быў галоўны герой, а Эстэр — завадатарка; мяне ўсё часцей наведвала думка пра *начныя палюцы* ў дзядоў, адчай усіх сядзелак, але я пераконваў сябе, што да гэтага не дайду, што паспею загадзя ўзяць апошні акорд, што ў мяне ўсё-ткі ёсць пэўная *годнасць* (хоць ніводнага яе прыкладу ў маім жыцці дагэтуль не адзначалася). І дарэчы, не было абсалютна ніякай пэўнасці, што я сапраўды пакончу самагаўствам, я з такім самым поспехам

мог бы далучыцца да ліку тых, хто *прасярае мазгі* да канца, тым больш што, маючы дастаткова бабла, я мог бы прасерці мазгі вельмі многім. Я, без сумневу, ненавідзеў чалавецтва, ненавідзеў ад самага пачатку, а як бо няшчасце распальвае злосць, цяпер я ненавідзеў яго яшчэ мацней. Разам з тым я стаў мілым рахманым цуцыкам, якому хапіла б і кавалачку цукру, каб супакоіцца (я нават не думаў канкрэтна пра цэла Эстэр, падышло б любое — любая цыцка, любая касматка), ды праблема, што ніхто мне яго не даваў, гэты кавалачак цукру, так што ўсё складалася проста выдатна, каб я скончыў жыццё так, як яго пачынаў — у занядбанні й шаленстве, у раз'ятранай паніцы, яшчэ болей абвостранай летняя спёкай. Толькі праз сваю былую прыналежнасць да жывёльнага свету людзі вядуць столькі размоваў на тэмы надвор'я і клімату, усё гэта — першабытны ўспамін, запісаны на ўзроўні органаў пачуццяў і звязаны з дагістарычнымі ўмовамі выжывання. Тым не менш, пры ўсёй сваёй пустапарожнасці і фармальнасці, гэтыя дыялогі сведчаць пра рэальную залежнасць, якая дагэтуль не знікла: нават жывучы ў кватэрах са стабільнымі тэмпературнымі ўмовамі, якія гарантуюцца надзейнай і адладжанай тэхналогіяй, мы нязвольна пазбыцца гэтага жывёльнага атавізму; і такім самым чынам, па прынцепах кантрасту, поўнае ўсведамленне нашай нікчэмнасці і няздарнасці ў іх цэласці і паўнаце можа праяўляцца толькі ў дастаткова камфортных кліматычных умовах.

Паціху-патроху час апавядання дагнаў час майго рэальнага жыцця; 17 жніўня, у шалёную спёку, я скончыў выкладаць на паперу свае ўспаміны пра мадрыдскае *party* на Эстэрын дзень нараджэння — дзень у дзень, роўна праз год пасля тых падзеяў. Я адно мімаходзь згадаў сваю апошнюю паездку ў Парыж, смерць Ізабэль: мне здавалася, пра ўсё гэта і так ужо ёсць на папярэдніх старонках, усё гэта было, так бы мовіць, проста наступства, агульны лёс чалавецтва, а я хацеў, наадварот, стварыць нешта першапраходніцкае, новае, уразіць усіх.

Хлусня цяпер паўставала перада мной ва ўсёй сваёй паўнаце: яна ўелася і ўгназдзілася ва ўсе сферы жыцця і маштабы яе ўжывання мелі сусветны характар, яна была ўвекавечана ў імёнах усіх без выключэння філосафаў і практычна ўсіх

літаратараў; напэўна, яна такі была неабходна для выжывання віду, і Вэнсан меў рацыю: мой аповед аб жыцці, пракаментаваны і распаўсюджаны, пакладзе канец чалавецтву ў тым выглядзе, у якім мы яго ведаем. Мой *заказчык*, гаворачы моваю мафіі (а мая *справа* была *крымінальная* і злачынства, у літаральным сэнсе, было *злачынствам супроць чалавецтва*), мог быць задаволены: неўзабаве яго чалавек перакінецца — у іншы свет, у новую веру.

Перш чым паставіць у сваім аповедзе кропку, я апошні раз прыгадаў Вэнсана, сапраўднага натхняльніка гэтай кнігі і адзінага чалавека, які ўнушаў мне гэтае пачуццё, такое чужое маёй прыродзе: захапленне. Вэнсан слушна вызначыў ува мне здольнасці *шпегі* і *зрадніка*. І шпегі, і здраднікі ў чалавечай гісторыі ўжо сустракаліся (зрэшты, не так ужо шмат і не так ужо часта; здзіўляла якраз тое, да якой ступені людзі ў сваёй большасці былі *бязвіннымі авечкамі*, а лепей сказаць — *баранамі*, якія па добрай волі і радасна лезлі ў кузаў грузавіка, што вез іх да разніцы); але я пэўна быў першы, хто жыў у эпоху, чые тэхналагічныя магчымасці дазвалялі надаць здрадзе яе поўны маштаб. Зрэшты, уся мая справа заключалася ў тым, каб, канцэптуальна аформіўшы, усяго толькі паскорыць і без таго непазбежную гістарычную эвалюцыю. Людзі чым далей, тым болей будуць хацець жыць у поўнай вольніцы, у безадказнасці, у бяздумным пошуку ўдех; па сутнасці, яны будуць хацець увесь час жыць так, як яны ўжо жывуць, пасярод такіх самых, як яны, *kids*, а калі ўзрост канчаткова прыдушыць іх усім сваім цяжарам, калі яны ўжо не змогуць яму супраціўляцца, яны проста пакладуць гэтаму канец, а пакуль тое — далучацца да элахіміцкай царквы, іх генетычны код будзе захаваны і яны памруць у надзеі на вечнае паўтарэнне гэтага, поўнага ўдех, існавання. Менавіта ў гэтым кірунку рухаецца гісторыя, у гэтым яе перспектывы на прамак, і ён не абмяжоўваецца Захадам — Захад усяго толькі карчuae, церабіць і топча дарожку, узваліўшы на сябе гэтую справу з канца Сярэднявечча.

І тады чалавецтва знікне — у тым выглядзе, у якім ёсць сёння, — і паўстане штось іншае, чаму сёння нельга назваць імя, можа горшае, можа лепшае, але яўна больш стрыманае ў сваіх амбіцыях і, ва ўсякім разе, спакайнейшае, а значэнне

нецярпліваасці і апантанасці ў чалавечай гісторыі нельга недаацэньваць. А можа гэты поўны казёл Гегель усё-ткі ўгадаў, і можа я — *хітрык розуму*. Малаверагодна, што від, які мае нас замяніць, будзе да такой самай ступені *грамадскім відам*; яшчэ калі я быў дзіцём, адзіная думка, вакол якой спыняліся ўсякія спрэчкі, наконт якой знікалі ўсе разыходжанні, адносна якой утвараўся поўны, міралюбны і непарушны кансенсус, зводзілася прыкладна да наступнага: «Па сутнасці, кожны сам нараджаецца, сам жыве і сам памірае». Даступная самаму недалёкаму розуму, гэтая фраза ўвечвала і высновы самых вытанчаных мысляроў, яна заўжды і ва ўсіх абставінах сустракала агульнае ўхваленне, і кожнаму здавалася нават, як толькі гучалі гэтыя словы, што ён ніколі не чуў нічога аж такога прыгожага, аж такога глыбокага, аж такога слушнага, — незалежна ад узросту, пола і сацыяльнага становішча суразмоўцаў. І калі ўжо ў маім пакаленні аднадушнасць па гэтым пытанні кідалася ў вочы, то ў пакаленні Эстэр — яшчэ больш. У доўгатэрміновай перспектыве такія грамадскія настроі не надта спрыяюць багатым сацыяльным стасункам. Чалавечыя зносіны аджылі сваё, яны выканалі сваю гістарычную ролю; на першых парах па ўзнікненні ў чалавека розуму яны былі неабходныя, але сёння засталіся ўсяго толькі залішнім і бескарысным перажыткам. Тое самае тычыцца і палавых зносін, пасля таго як паўсюдна пашырылася штучнае апладненне. «Займацца ананізмам — значыць займацца каханнем з тым, каго сапраўды кахаеш» — гэтая фраза прыпісваецца самым розным вядомым асобам, ад Кэіта Рычардса да Жака Лакана; як бы там ні было, на той момант, калі яна была ўпершыню прамоўленая, яна *алярэджвала свой час* і, як следства, не магла мець рэальнага ўплыву. Зрэшты, сексуальнасць яшчэ нейкі час, пэўна, пратрымаецца, як элемент рэкламы і як прынцып нарцысчнай дыферэнцыяцыі, але ўсё больш будзе адыходзіць да спецыялістаў, да *зратычнай эліты*. Што да спаборніцтва ў нарцысцызме, то яно яшчэ будзе доўгім і праіснуе датуль, пакуль будуць знаходзіцца добраахвотныя ахвяры, гатовыя атрымаваць ад гэтага сваю порцыю прыніжэння, мабыць, яно пратрывае столькі ж, колькі і самі міжчалавечыя зносіны, яно будзе астатнім іх следам, але ўрэшце і яно згасне. А вось на *каханне* ўжо цяпер разлічваць

не варта: я, напэўна, адзін з апошніх людзей свайго пакалення, які любіць сябе недастаткова, каб быць здольным пакахаць яшчэ кагось іншага, пры тым што і мне гэта ўдавалася рэдка, калі быць дакладным — двойчы за ўсё жыццё. Там, дзе гаворка вядзецца пра асабістую свабоду, пра незалежнасць, — там каханню месца няма, усё іншае проста хлусня, прычым самая грубая, якую толькі можна ўявіць; каханне ёсць толькі ў жаданні асабістага самаадмаўлення, растварэння, знікнення — у тым, што некалі называлі *акіянічным пачуццём*, ва ўсякім разе, у тым, што ў найбліжэйшай будучыні асуджана на выміранне.

Неяк тры гады назад я выразаў з «Хентэ Лібрэ» здымак, на якім мужчына, чый быў відзён толькі таз, ужо да паловы, так бы мовіць, без спеху, увёў свой палавы орган у адпаведны орган жанчыны гадоў дваццаці пяці з доўгімі каштанавымі кудзерамі. Усе фота ў гэтым часопісе, прызначаным для «ліберальных пар», круціліся больш-менш вакол адной тэмы: чым мяне так прываблівае гэты кадр? Абапіраючыся на калені і локці, жанчына глядзела ў аб'ектыў, быццам была здзіўленая гэтым нечаканым пранікненнем, якое здарылася ў момант, калі яна думала зусім пра іншае, напрыклад, што трэба працерці падлогу; зрэшты, з выгляду яна была здзіўленая прыемна, яе погляд выдаваў саладжавае, безасабовае задавальненне, быццам на гэты непрадбачаны кантакт рэагавалі не так яе мазгі, як палавыя губы. Што да яе похвы, то яна выглядала мяккай і пруткай, правільнага памеру, камфортнай, ва ўсякім разе была прыемна раскрытая і, мяркуючы па ўсім, раскрывалася па першым патрабаванні. Вось такога, гасціннага, без трагічнасці — у пэўным сэнсе, прыцельскага прыёму я сёння чакаў ад свету, і мне больш не трэба было нічога, я ўсведамляў гэта, тыднямі разглядаючы фатаграфію; і ўсведамляў таксама, што мне больш ніколі не ўдасца яго сустрэць, што я не буду нават да яго імкнуцца і што сыход Эстэр — не балючая змена ў жыцці, а поўнае яго завяршэнне. Можа, яна цяпер ужо вярнулася са Злучаных Штатаў, нават хутчэй за ўсё, бо малаверагодна, каб яе кар'ера піяністкі мела нейкі працяг, на мой погляд, яна ўсё-ткі не мела патрэбнага дзеля гэтага таленту, як і пэўнай долі апантанасці, якая заўсёды пры ім прысутнічае, яна, па сутнасці, была вельмі рацыянальным стварэннем. Вярнулася яна ці не, гэта не мяняла нічога, я ведаў, што яна не захацела

б зноў сустрэцца са мной, я быў для яе старою гісторыяй, дый па шчырасці, я і для сябе быў старою гісторыяй, усякая думка вярнуцца да публічнай кар'еры ці ўвогуле аднавіць кантакт з падобнымі да мяне цалкам і назаўсёды мяне пакінула, Эстэр выпусціла мяне, я пакінуў ёй свае астатнія сілы і цяпер сам быў *пакінуты* і абясілены; яна прынесла мне шчасце, але, як я і прадбачыў з пачатку, яна ж прынесла мне смерць; тым не менш гэтае прадчуванне мяне не спыніла, бо калі ўжо трэба сустрэцца з уласнай смерцю і прынамсі аднойчы зірнуць ёй у твар — а кожны з нас усярэдзіне сябе гэта ведае, — дык хіба не лепш, каб гэта быў не той твар, да якога ўсе прывыклі, змардаваны й маркотны, а каб гэта быў твар асалоды.

Спачатку была спароджаная Вярхоўная Сястра, і яна была першая. Пасля былі спароджаныя Сем Заснавальнікаў, якія стварылі Цэнтральны Горад. Калі вучэнне Вярхоўнай Сястры складае падмурак нашых філасофскіх перакананняў, то палітычная ўладкаванасць неачалавечых супольнасцяў амаль усім абавязаная Сямі Заснавальнікам; але, па іх уласным прызнанні, яна выявілася неістотным параметрам, залежным як ад біялагічных трансфармацый, якія павысілі функцыянальную аўтаномнасць неалюдзей, так і ад гістарычных зрухаў, ужо шырока запачаткаваных у папярэдніх грамадствах, якія выліліся ў адміранне функцыяў зносін. Дарэчы, матывы, якія прывялі да поўнага раз'яднання неалюдзей, зусім не былі выкліканыя нейкай абавязковай умовай, і ўсё сведчыць, што яно адбывалася паступова, верагодна, цягам некалькіх пакаленняў. Поўная фізічная раз'яднанасць насамрэч уяўляе сабой адну з магчымых канфігурацый сацыяльнай структуры, якая стасуецца з вучэннем Вярхоўнай Сястры і ў цэлым супадае з яе дырэктывамі, а не ёсць іх наступствам у строгім сэнсе слова.

Па знікненні кантакту следам прапала й жаданне. Я ніколі не адчуваў фізічнай цягі да Марыі²³, як, натуральна, не адчуваю і да Эстэр³¹, якая ва ўсякім разе выйшла з узросту, каб выклікаць такія рэакцыі. Я перакананы, што ні Марыя²³, нягледзячы на яе сыход, ні Марыя²², нягледзячы на дзіўны эпизод перад сконам, пра што паведамляў мой папярэднік, таксама ніколі не зведвалі жадання. Тое, што яны зведвалі, — і гэтаксама выклікала ў іх балючыя адчуванні, — была настальгія па жаданні, прага зноў яго паспытаць, прасякнуцца, як іх далёкія продкі, гэтай, мяркуючы па ўсім, магутнаю сілай. Але мяне

гэты феномен дагэтуль не закранаў, хоць Даніэль¹, гаворачы пра настальгію па жаданні, праяўляе якраз-такі асаблівае красамоўства, я застаюся цалкам спакойны, абмяркоўваючы з Эстэр³¹ падрабязнасці дачыненняў паміж нашымі продкамі; са свайго боку, і яна праяўляе не меншую халоднасць, пасля нашых эпизадычных інтэрмедыйных кантактаў мы расстаемся без шкадавання, без смутку, мы вяртаемся да нашага спакойнага, сузіральнага жыцця, якое людзям класічнай эпохі, напэўна, здалося б нясцерпна нудным.

Наяўнасць незанятай разумовай дзейнасці, адасобленай ад усякіх намераў і скіраванай на чыстае пазнанне, ёсць ключавым пунктам вучэння Вярхоўнай Сястры; нішто дагэтуль не дазваляла засумнявацца ў яе слушнасці.

Маё існаванне арганізавана паводле вузкага графіку, у якім пакінута дастатковае месца і міні-радасцям (такім, якія, напрыклад, дорыць сонечны прамень, што слізгане па аканіцы, або крыху мацнейшы вецер, які, наляцеўшы з поўначы, раптам разгоніць аблокавыя ўтварэнні пагрозлівай формы); яго працягласць — параметр, які не мае значэння. Сам ідэнтычны Даніэлю²⁴, я ведаю, што знайду ў Даніэлю²⁶ эквівалентнага пераемніка; набор успамінаў, якія мы перадаем адзін аднаму, пра жыццё, праведзенае намі ў ідэнтычных рамках, не валодае змястоўнасцю, на якой магла б узрасці індывідуальная фантазія. Усякае чалавечае жыццё, у сваіх агульных рысах, — падобнае на ўсякае іншае, і гэтая таемная праўда, якую хавалі на працягу ўсёй гісторыі, толькі ў неалюдзей стала выразнай явай. Адкідаючы недасканалую парадыгму формы, мы імкнемся злучыцца з сусветам незлічоных патэнцыялаў. Пяняцце «станавіцца» мы пакідаем за дужкай, для нас ёсць толькі «быць», мы перабываем у стане бязмежнага, бясконцага стазу.

Даніэль 1,28

Верасень, хутка з'едуць апошнія курортнікі, а з імі — апошнія цыцкі, апошнія касматкі; апошнія ўлоўныя мікра-сусветы. Мяне чакае бясконцая восень, за якою — касмічная зіма; і гэты раз я сапраўды завяршыў задачу, вычарпаў усе астатнія хвіліны, маёй прысутнасці тут больш няма апраўдання, няма больш ніякіх кантактаў, ніякіх мэтаў. Аднак нешта ёсць, нешта злавеснае, яно вісіць у прасторы і, здаецца, хоча наблізіцца. Мацней за любую скруху, за любую маркоту, за любую канкрэтна акрэсленую тугу, ёсць іншае, што, напэўна, можа называцца *чыстым страхам прасторы*. Няўжо гэта і ёсць апошняя стадыя? Што я зрабіў, каб заслужыць такі лёс? І што ўвогуле зрабілі ўсе людзі? Я больш не адчуваю ў сабе нянавісці, нічога, за што можна было б зачэпіцца, ніякай адзнакі, ніякай прыкметы; толькі страх, як праўду ўсіх рэчаў, роўны навакольнаму свету. І няма болей свету рэальнасці, свету пачуццяў, свету людзей, я выйшаў з часу, у мяне больш няма ні мінулага, ні будучага, няма ні скрухі, ні планаў, ні настальгіі, ні самоты, ні спадзявання; адзін толькі страх.

Прастора набліжаецца, падыходзіць, хоча мяне праглынуць. Нейкі шоргат у цэнтры пакоя. Здані, яны складаюць прастору, яны абступваюць мяне. Яны жывуць працятымі вачыма людзей.

Даніэль25, 17

Так завяршаецца аповед аб жыцці Даніэля¹; мне асабіста шкада, што ён абрываецца так рэзка. Яго заключныя разважанні наконт псіхалогіі віду, які мае замяніць чалавецтва, досыць цікавыя; калі б ён развіў іх яшчэ, мы маглі б, як мне здаецца, пачэрпнуць з іх карысныя звесткі.

Мае папярэднікі зусім не падзялялі гэтага меркавання. Следам за Вэнсанам¹, яны ў цэлым дастаткова жорстка ацэньвалі нашага агульнага продка: асоба, вядома, сумленная, але абмежаваная, недалёкая, досыць тыповая ў сваіх абмежаванасці і супярэчлівасці, якія ўрэшце і аказаліся гібельнымі для віду. Калі б ён не памёр, падкрэсліваюць яны, то, улічваючы ўсе наяўныя апары, неадрыўныя ад яго натуры, ён так бы і жыў у сваім цыклатымічным ваганні паміж распаччу і надзеяй, паступова спаўзаючы ў стан асамотненасці, які ўсё больш абвастраўся б па меры старэння і страты жыццёвага тону; яго апошні верш, напісаны ў самалёце па дарозе з Альмэрыі ў Парыж, ёсць настолькі сімптаматычным для разумовага настрою тагачаснага чалавека, заўважаюць яны, што мог бы паслужыць эпіграфам да класічнай працы Гатчэта і Роўлінза «Асамотненасць, старасць».

Я ўсведамляў сілу іх аргументаў, і, праўду кажучы, толькі пад уплывам нейкага няўлоўнага інтуітыўнага прадчування рашыў усё-ткі паспрабаваць даведацца трохі больш. Я звярнуўся з запытамі да Эстэр³¹, якая спачатку на іх не адказвала, а потым увогуле перастала прымаць, пазначыўшы, відаць, як спам. Натуральна, яна прачытала аповед аб жыцці Эстэр¹ і нават паспела скласці да яго каментар; але ёй здавалася недарэчным мяне з ім знаёміць.

«Разумеете... — пісаў я (мы даўно перасталі карыстацца візуальным рэжымам), — я ўсё-ткі адчуваю вялікую сваю аддаленасць ад свайго продка...»

«Не такая ўжо яна вялікая, як здаецца», — досыць груба адказала яна.

Я не разумеў, чаму яна меркавала, што гісторыя двухтысячагадовай даўнасці, паміж людзьмі старой расы, можа мець нейкі адгалосак і сэння. «Тым не менш, яна яго ўжо мела, і адгалосак вельмі адмоўны...» — загадкава сказала яна.

Урэшце мая настойлівасць прымусіла яе здацца, і яна расказала ўсё, што ведала пра апошнія эпизоды ў стасунках паміж Даніэлем¹ і Эстэр¹. 23 верасня, пра два тыдні пасля заканчэння свайго аповеду аб жыцці, ён патэлефанаваў ёй. Яны ў канчатковым выніку так больш ніколі й не сустрэліся, але ён яшчэ шматразова тэлефанаваў, і яна адказвала, спачатку мякка, але няўмольна, што больш не хоча з ім бачыцца. Пераканаўшыся, што яго метад не спрацоўвае, ён перайшоў на СМС, потым на e-mail, словам, прайшоў усе злавесныя этапы згасання жывога кантакту. Па меры таго як надзея на нейкі крок у адказ слабела, дзёрзкасць яго захадаў павялічвалася, ён цалкам пагаджаўся з сексуальнай свабодай Эстэр, нават шчыра яе вітаў, згадваў самыя эратычныя моманты ў іх дачыненнях, казаў, што яны змогуць хадзіць у спецыяльныя клубы для сямейных пар, здымаць гуллівае відэа, паспытаюць разам якіх-небудзь новых эксперыментаў; усё гэта было варта жалю, убога і крыху агідна. Урэшце ён напісаў процьму лістоў, якія ўсе засталіся без адказу. «Ён скаціўся да самапрыніжэння... — пракаментавала Эстэр³¹, — да рабалецтва, прычым самага брыдкага. Дайшло да таго, што ён прапанаваў грошы, шмат грошай, проста за тое, каб правесці з ёй адну, апошнюю ноч; гэта было тым болей абсурдна, што яна, як акторка, ужо сама мела неблагі заробак. Напрыканцы ён пачаў цягацца вакол яе дома ў Мадрыдзе — яна не раз заўважала яго ў барах і пачынала адчуваць страх. У яе тады быў новы каханак, з якім у яе ўсё было добра, — яна адчувала сапраўдную асалоду, займаючыся з ім каханнем, чаго ў яе, дарэчы, ніколі не здаралася з вашым продкам. Яна нават намервалася звярнуцца ў паліцыю, але ён абмяжоўваўся проста цяганнем па квартале, так ні разу не насмеліўшыся на кантакт з ёю, і ўрэшце знік».

Я не быў здзіўлены, усё гэта дастаткова стасавалася з тым, што мне ўдалося даведацца пра асобу Даніэля¹. Я спытаў у Эстэр³¹, што было потым, — усведамляючы, што і тут адказ ведаю загадзя.

— Ён скончыў самагубствам. Ён скончыў самагубствам пасля таго, як паглядзеў фільм «Una mujer desnuda»¹, у якім яна выконвала галоўную ролю, — фільм быў зняты па рамане адной маладой італьянкі, які тады карыстаўся пэўным поспехам, аўтарка апісвала свае шматлікія сексуальныя эксперыменты, у якіх ёй ніколі не ўдавалася дасягнуць ніякіх пачуццяў. Перад самазабойствам ён напісаў ёй апошні ліст — дзе пра самазабойства не згадаў ні словам, яна даведалася пра гэта толькі пазней, з прэсы; сам ліст быў, наадварот, у вельмі радасным тоне, ледзьве не ў эйфарычным, ён заяўляў, што верыць у іх каханне і ў павярхоўны характар цяжкасцяў, з якімі ім давалося сутыкнуцца ў апошнія адзін-два гады. Гэты ліст і паўплываў на Марыю²³ самым катастрафічным чынам, падштурхнуўшы яе сысці, гэта пад яго ўплывам ёй прымоілася, што недзе ўтворана нейкая грамадская супольнасць — людзей, неалюдзей, яна сама ладам не ведала, — што ў ёй адкрыты нейкі новы спосаб арганізацыі ўзаемадчынненняў і што вядомая нам поўная індывідуальная раз'яднанасць можа быць ужо цяпер адкінутая, не чакаючы прышэсця Жыхароў Будучыні. Я спрабавала прывесці яе да розуму, растлумачыць, што гэты ліст сведчыць усяго толькі аб парушэнні разумовых здольнасцяў у вашага продка, аб яго апошняй, жалю вартай спробе абвергнуць рэальны стан рэчаў, што гэтае нібыта бясконцае каханне, пра якое ён кажа, існавала толькі ў яго ўяўленні, а Эстэр насамрэч ніколі яго не кахала. Усё марна: Марыя²³ лічыла гэты ліст, і асабліва верш, якім ён завяршаўся, за сведчанне агромністай важнасці.

— А вы так не лічыце?

— Мушу прызнаць, што тэкст забаўны, ні іроніі, ні сарказму, абсалютна не ў яго звычайнай манеры; бадай, нават кранальны. Але праз гэта надаваць яму такую важнасць... Не, тут я не згодная. Марыя²³, відаць, сама асоба не надта ўраўнаважаная,

¹ Аголеная жанчына (*исп.*).

толькі гэтым можна растлумачыць той факт, што апошні радок верша быў ёю ўспрыняты, як канкрэтная практычная інфармацыя.

Эстэр³¹, вядома, ужо чакала пытаньня, якое я ёй задаў, бо мінула ўсяго дзве хвіліны, і яна паспела ўжо набраць, а я ўбачыў на сваім маніторы апошні верш, які Даніэль перада самагубствам паслаў Эстэр — той самы, што падштурхнуў Марыю²³ адмовіцца ад жылга, звыклага ўкладу, жыцця і выправіцца на пошукі гіпатэтычнай неачалавечай супольнасці:

*Жыцця майго старая рана,
Першы нястрыманы зарок, —
Я першы раз кахаў, як мог, —
Ты ажыла наканавана,*

*І я наканавана шчасце
Спазнаў вышэйшае ў жыцці,
Калі два целы ў забыцці
Злучаюцца ў бурлівай жарсці.*

*Яму адгаўшыся газвання,
Я зведаў плоці землятрус,
І ўпаў з душы вагання груз,
І сонца зноў прыйшло з каханнем!*

*Хай нас яно панесла ўвысь бы,
Дзе ўсё нам дадзена агразу.
Я веру, ёсць на ўскрайку часу
Надзея на магчымасць выспы.*

Частка трэцяя

Заклучны каментар, эпілог

А што было па той бок свету?

У гэты перыяд, на пачатку чэрвеня, сонца пачынала ўставаць ужо а чацвёртай гадзіне, нягледзячы на даволі нізкую шырату; змена ў нахіле зямной восі мела, акрамя Вялікай Засухі, і шмат іншых наступстваў такога парадку.

Як усе сабакі, Фокс не меў дакладнага распарадку сну: ён спаў, калі спаў я, і прачынаўся так сама. Ён зацікаўлена сачыў, як я бегаю па пакоях, збіраючы лёгкі заплечнік, і радасна завіхляў хвостом, калі я пачапіў заплечнік на спіне і выйшаў за парог вілы, накіраваўшыся да ахоўнае агароджы; наша першая штодзённая прагулка звычайна пачыналася нашмат пазней.

Калі я ўключыў механізм адчынення варот, ён зірнуў на мяне са здзіўленнем. Металічныя колцы паволі закруціліся, вызваляючы трохметровы праезд; ступіўшы некалькі крокаў, я апынуўся звонку. Фокс зноў кінуў на мяне нерашучы, пытальны позірк: ён быў не падрыхтаваны да такой падзеі ні ўспамінамі з мінулых жыццяў, ні генетычнай памяццю; па шчырасці, я таксама не быў да гэтага падрыхтаваны. Павагаўшыся яшчэ колькі, ён нетаропкім трушком падбег да маіх ног.

Спачатку мне належала перасячы пляскатую, без ніякай расліннасці прастору, якая шырылася кіламетраў на дзесяць; а потым да самага далягляду ўздымаўся спадзісты, пакрыты лесам адхон. Увесь мой план быў — ісці строга на захад, а яшчэ лепш — на паўднёва-заходні захад; недзе там, на месцы былога Лансаротэ ці ў наваколлі мусіла быць неачалавечая, ці чалавечая, ці яшчэ якая супольнасць; можа, мне ўдасца яе знайсці; да гэтага і зводзіўся мой намер. Населенасць рэгіёнаў, якія мне належала перасячы, была вядомая вельмі слаба; затое апошнія тапаграфічныя здымкі праводзіліся нядаўна і карта была дакладная.

Нягледзячы на камяністую глебу, ісці было лёгка, і гадзіны праз дзве я апынуўся пад полагам лесу; Фокс трухаў побач, яўна радуючыся, што прагулка такая доўгая і можна размяць свае лапкі. У мяне ж увесь час круцілася ў галаве, што мой сыход — поўная катастрофа, а можа, і самазабойства. Заплечнік быў напакаваны капсуламі з мінеральнымі солямі, я мог пратрымацца месяцы, бо ўжо ў чым, а ў пітной вадзе і сонечным святле недахопу па дарозе не будзе; зразумела, прыпасы калінебудзь скончацца, але па-сапраўднаму надзённай праблемай было харчаванне Фокса: я што-небудзь мог бы ўпаляваць, бо ўзяў пісталет і некалькі скрынак з набоямі, але я ніколі раней не страляў і тым больш не ведаў, на які тып жывёл магу натрапіць у рэгіёнах, па якіх буду ісці.

Надвячоркам лес пачаў радзець, і я выйшаў на луг з нізкай травой на вяршыні пад'ёму, па якім ішоў увесь дзень. У заходнім кірунку зноў пачынаўся спуск, нашмат болей стромы, а тады, колькі хапала вачэй, бачыліся пагоркі ўперамежку з лагчынамі, таксама ўсе парослыя лесам. З часу майго сыходу, я не сустрэў ніводнай прыкметы чалавечай прысутнасці і жывёльнага жыцця ўвогуле. Я вырашыў зрабіць нанач прывал непадалёк ад вялікай лужыны, з якой выцякаў і бег на поўдзень ручай. Фокс доўта піў, потым уладкаваўся ля маіх ног. Я прыняў тры таблеткі, патрэбныя для майго метабалізму, і раскруціў выратавальны мех, які ўзяў з сабой і які практычна нічога не важыў; яго мне, безумоўна, павінна было хапіць, бо ніякіх высакагорных зон па дарозе не прадбачылася.

Пад сярэдзіну ночы тэмпература крыху пасвяжэла; Фокс прыгуліўся да мяне, ён дыхаў роўна і часам бачыў сны, тады лапы ў яго пачыналі пацэпвацца, быццам ён адольвае перашкоду. Я спаў зусім кепска; мая задума ўсё выразней вымалёўвалася перада мной, як поўнае глупства, асуджанае на немінучы правал. Тым не менш я зусім не шкадаваў; я, дарэчы, мог бы вярнуцца назад, ніякага кантролю з Цэнтральнага Горада не было, дэзерцірства, як правіла, выяўлялася выпадкова, пры чарговай пастаўцы ці патрэбе ў рамонце, часам праз доўгія гады. Я мог вярнуцца, але не хацеў: самотная руціна, разбаўленая толькі рэдкім сеансамі інтэлектуальнага ўзаемаабмену, з якой складалася маё жыццё і з якой яно мусіла складацца да самага канца, здавалася мне цяпер нясцерпнай. Па ідэі, я павінен быў адчуваць гчасце —

шчасце паслухмянага дзіцяці, гарантаванае выкананнем нескладаных працэдур, бяспекай, якая з іх выпякае, адсутнасцю болю і рызык; але шчасце не прыходзіла; супакаенне перайшло ў аняменне; кволья неачалавечыя радасці часцей за ўсё звязваліся з ранжыраваннем і класіфікацыяй, складаннем невялікіх упарадкаваных сістэм, дбайнай і прадуманай перастаноўкай дробных аб'ектаў; яны аказаліся недастатковымі. Плануючы адмаўленне ад жаданняў у будысцкім сэнсе, Вярхоўная Сястра рабіла стаўку на зніжэнне энергетыкі да як мага слабейшага, але не крытычнага ўзроўню, дастатковага чыста для захавання жыццядзейнасці, які мусіў па-ранейшаму дазволіць функцыянаванне думкі — няхай думкі не такой хуткай, але болей дакладнай, бо чыстай, думкі *вызваленай*. Гэты феномен, калі і быў часам адзначаны, то ў прапорцыі, ніжэйшай за хібнасць, а вось туга, меланхолія, млявая і ў канчатковым рахунку смяротная апатыя пахавалі пад сабой цэлыя пакаленні. І найбольш яскравая прыкмета няўдачы — я ўрэшце дайшоў да таго, што пачаў зайздросціць лёсу Даніэля¹, яго супярэчліваму і бурліваму жыццёваму шляху, жарсцям кахання, якія яго скаланалі, — нягледзячы на ўсе пакуты, якія яму давялося перажыць, і ўрэшце трагічны канец.

Паводле рэкамендацый Вярхоўнай Сястры, я гадамі кожную раніцу выконваю практыкаванні, вызначаныя Будам у яго казанні дзеля засяроджання ўвагі: *«Так ён перабывае, сузіраючы цела з сярэдзіны цела, перабывае, сузіраючы цела звонку цела, перабывае, сузіраючы цела з сярэдзіны й звонку цела. Ён перабывае, сузіраючы ўзнікненне цела, ён перабывае, сузіраючы знікненне цела, ён перабывае, сузіраючы ўзнікненне й знікненне цела. «Вось цела», — гэтае самасузіранне прысутнічае ў ім толькі дзеля спазнання, толькі дзеля развагі, і так ён перабывае, вызвалены, і не звязваючы сябе ні з чым у свеце»*. Кожную хвіліну майго жыцця, ад самага яго пачатку, я заўжды ўсведамляў маё дыханне, кінестэтычную раўнавагу майго арганізму, усе змены яго асноўнага стану. Але той агромністай радасці, таго поўнага перайначання фізічнай сутнасці, якое агортвала Даніэля¹ у момант рэалізацыі яго жаданняў, і асабліва — таго пачуцця, калі ён пераносіўся ў іншы, вядомы яму сусвет, у момант пранікнення плоці ў плоць, — гэтага я ніколі не ведаў, я не меў пра гэта нават блізкага ўяўлення, і цяпер мне здавалася, што жыць далей у такіх умовах я больш не змагу.

Над лясным краявідам заняўся золкі світанак, і з ім прыйшлі салодкія мроі, у якіх я нічога не зразумеў. І прыйшлі слёзы, чый саланаваты дотык здаўся мне дзіўным. Пасля ўзнікла сонца, і з ім насякомыя; толькі тады я пачаў усведамляць, чым было жыццё ў людзей. Мае далоні, мае ступакі пакрыліся сотнямі пухіркоў, сверб быў страшэнны, і я дзесяць хвілін люта чухаўся, аж да крыві.

Пазней, калі мы дабраліся да поля з густою травой, Фокс улавіў труса, ён спрытным рухам пераламаў яму шыйныя пазванкі і прынёс акрываўленага звярка да маіх ног. Калі ён пачаў жэрці яго вантробы, я адварнуўся; так створаны прыродны свет.

Увесь наступны тыдзень мы ішлі па ўзгорыстай мясцовасці, якая, паводле карты, адпавядала Сьера-дэ-Гадор; сверб паменшыўся, ці, дакладней, я прызвычаіўся да гэтага безупыннага болю, які павялічваўся ўвечары; гэтак сама я прызвычаіўся да слоя гразі, што пакрываў маю скуру, і да выразнага паху цела.

Адночы я прагнуўся на досвітку ад таго, што не адчуў побач цёплага Фоксавага цела. Я спалохана ўскочыў. Ён стаяў за некалькі метраў ля дрэва і, раз'юшана чхаючы, чухаўся аб камель. Балела недзе ззаду паміж вушамі, унізе патыліцы. Я падышоў, мякка ўзяў яго галаву рукамі. Развёўшы шэрсць, я хутка знайшоў маленькую шэрую бубку велічынёй некалькі міліметраў: гэта быў клешч, я адразу яго пазнаў, бо чытаў апісанне ў працах па біялогіі жывёлаў. Я ведаў, што вымаць паразіта трэба далікатна; вярнуўшыся да запlechніка, я ўзяў пінцэт і змочаны спіртам кампрэс. Падчас аперацыі Фокс ціхенька скуголіў, але не варушыўся; паволі, міліметр за міліметрам я выцягнуў насякомае; гэта быў гідкага выгляду шэры мясісты мяшэчак, набраклы ад высмактанай крыві; так створаны прыродны свет.

У першы ж дзень наступнага тыдня я ўткнуўся ў гіганцкі разлом, што загароджваў шлях на захад. Я ведаў пра яго існаванне са спадарожнікавых здымкаў, але думаў, што неяк перабяруся і змагу рушыць далей. Аднак сіня-чорныя базальтавыя сцены амаль вертыкальна абрыналіся на сотні метраў уніз, дзе невыразна віднеўся дол, высланы нагрувашчваннем чорных камлыг

уперамежку з гразевымі азёрамі. Другая сцяна была такая самая стромая; хоць да яе было кіламетраў дзесяць, празрыстае паветра дазваляла разгледзець кожную яе дробязь.

Карта, пабудаваная паводле касмічных здымкаў, не дазваляла прадбачыць, што гэты ландшафтны элемент акажацца неадольным, затое па ёй можна было прасачыць, адкуль і куды ён ідзе: пачынаючыся ў наваколлі былога Мадрыда (горад быў зруйнаваны чарадой ядзерных выбухаў у час аднаго з апошніх этапаў міжчалавечых канфліктаў), разлом перасякаў увесь поўдзень Іспаніі, ішоў праз зону балот, што адпавядала колішняму Міжземнаму мору, і глыбока ўразаўся ў пліту афрыканскага кантынента. Адзіным выйсцем было абагнуць яго з поўначы; а гэта азначала круг у тысячу кіламетраў. Некалькі хвілін я сядзеў у разгубленасці, звесіўшы ногі над прорвай; над вяршынямі ўставала сонца; Фокс сеў побач і пыгальна паглядаў на мяне. Прынамсі з яго харчаваннем праблема была вырашаная: трусюў у тутэйшых краях была процьма, і яны даверліва падпускалі да сябе, так што задушыць іх не ўяўляла цяжкасці; напэўна, драпежнікі, чыю здабычу яны традыцыйна складалі, даўно вымерлі. Мяне дзівіла, як хутка да Фокса вярнуліся інстынкты яго дзікіх продакаў, і не меней дзівіла радасць, з якою ён, знаёмы дагэтуль толькі з цёплай кватэрай, прынюхаўся цяпер да паветру вяршынь і гойсаў па горных лугах.

Дні стаялі пагодныя і ўжо цёплыя; і мы лёгка перабраліся на другі бок ланцугоў Сьера-Невады праз Пуэрта-дэ-ля-Рагуа на вышыні дзвюх тысяч метраў; удалечыні відзелася ўвянчаная снягамі вяршыня Муласэна, колішняга — дый цяперашняга, нягледзячы на ўсе геалагічныя ўзрушэнні, — найвышэйшага пункта Іберыйскай паўвыспы.

Далей на поўнач шырылася зона плато і вапняковых узгоркаў з глебай, парытай незлічонымі пячорамі. У свой час яны служылі прытулкам першабытным людзям, першым жыхарам гэтага рэгіёна, пазней у іх хаваліся апошнія мусульмане, выгнаныя з Іспаніі Рэканкістай, а ў XX стагоддзі іх ператварылі ў гатэлі і зоны адпачынку; я ўзяў за звычку адпачываць у іх удзень, а калі апускаўся змрок, ішоў далей. Раніцай трэцяга дня я ўпершыню ўбачыў сляды прысутнасці дзікуноў — вогнішча, косткі дробнай жывёлы. Яны развялі агонь проста на падлозе ў адным

з нумароў, уладкаваных у гротах, прапаліўшы тым самым палас, хоць на гатэльнай кухні стаяла цэлая батарэя шклокерамічных пліт — яны не маглі зразумець іх прызначэння. Мяне кожны раз здзіўляла, што большасць прыладаў, вырабленых людзьмі, дагэтуль, праз столькі стагоддзяў, заставалася ў рабочым стане — нават электрастанцыі па-ранейшаму выпрацоўвалі тысячы кілават, якія ўжо нікім не выкарыстоўваліся. Ставячыся з глыбокай варожасцю да ўсяго, што паходзіла ад чалавецтва і жадаючы цалкам адмежавацца ад папярэдняга віду, Вярхоўная Сястра амаль адразу пастанавіла развіваць аўтаномныя тэхналогіі ў анклавах, прызначаных для жыцця неалюдзей, якія яна паступова выкупляла ў гаротных нацый, няздольных звесці баланс у сваіх бюджэтах, а неўзабаве й забяспечыць санітарныя патрэбы насельніцтва. Усе ранейшыя прадпрыемствы былі занядбаняны; і тое, што яны дагэтуль функцыянавалі, не выклікала нічога, апроч захвалення; які б чалавек ні быў у іншых адносінах, далібог, млекакормячым ён быў *вынаходлівым*.

Дабраўшыся да вадасховішча электрастанцыі Нэгратын, я зрабіў кароткі прывал. Гіганцкія турбіны круціліся ў запаволеным рытме; цяпер яны сілкавалі толькі чараду натрыевых ліхтароў, якія бескарысна асвятлялі аўтастраду паміж Гранадай і Алікантэ. Патрэсканая, засыпаная пяском шаша зарасла травою і хмызам. Сядзячы на тэрасе былога кафэ-рэстарана, што ўзвышаўся над бірузовай паверхняй вады, пазіраючы на паедзеныя іржой металічныя крэслы і столікі, я чарговы раз здзівіўся прыступу настальгіі, які мяне агарнуў пры думцы пра сямейныя святы, банкеты і ўрачыстасці, што, напэўна, адбываліся тут стагоддзі назад. Разам з тым, я лепш, чым ніколі, усведамляў, што чалавецтва *не заслугоўвала* жыць, што знікненне гэтага віду, з усіх пунктаў погляду, магло разглядацца толькі як добрая навіна; але праз гэта глядзець на яго раскіданыя, спаракхнелыя парэшткі было не меней тужліва.

«Дакуль будуць трываць умовы пакут і няшчасця?» — задаецца пытаннем Вярхоўная Сястра ў «Другім Адмаўленні Гуманізму». І адразу адказвае: «Яны будуць трываць, пакуль будуць нараджаць жанчыны». Ніводная чалавечая праблема, вучыць Вярхоўная Сястра, не магла б і блізка падысці да

свайго вырашэння без рашучага змяншэння шчыльнасці зямнога насельніцтва. На пачатку XXI стагоддзя, далей піша яна, дзеля гэтага склаліся надзвычай спрыяльныя гістарычныя ўмовы – як у Еўропе, дзякуючы падзенню нараджальнасці, так і ў Афрыцы, дзякуючы СНІДу і іншым пошасцям. Чалавецтва не захацела выкарыстаць гэты шанец, выбраўшы палітыку масавай іміграцыі, і, такім чынам, нясе поўную адказнасць за міжэтнічныя і міжрэлігійныя войны, якія выбухнулі неўзабаве і сталі прэлюдыяй да Першага Скарачэння.

Доўгая і блытаная гісторыя Першага Скарачэння знаёма сёння толькі вузкаму колу спецыялістаў, якія абапіраюцца галоўным чынам на манументальную «Гісторыю Паўночных Цывілізацый» у дваццаці трох тамах Равэнсбургера і Дыкінсана. Прызнаючы працу за непараўнальную крыніцу інфармацыі, некаторыя дакараюць яе часам за не надта строгі падыход да праверкі фактаў; у прыватнасці, выказваецца папрок за адвядзенне залішне вялікага месца запісам Горсы, якія, паводле Пэнроўза, захоўваюць вернасць хутчэй традыцыям гераічнага эпасу і густу да правільнай метрыкі, чым строгай гістарычнай праўдзе. Асабліва рэзкую крытыку ён выказвае, напрыклад, адносна такога ўрыўку:

*Ёсць тры высны на поўначы, сцягтыя льдамі,
Ды шукаць іх на картах і ў кнігах гарма.
Кажуць, мора было там, ды вод больш няма,
Толькі камень тырчыць нежывымі гарамі.*

*Зноў брыдуць вешчуны ўсцяж па нашых дарогах,
Славу Альфа-Цэнтаўры пяюць уначы
І клянучца крывёю на царскім мячы,
Што ўжо блізкі прыход гіперборскага Бога.*

Гэты ўрывац, заўважае ён, яўна супярэчыць таму, што мы ведаем пра гісторыю клімату на планеце. Ва ўсякім разе болей глыбокія даследаванні паказалі, што пачатак распаду чалавечай цывілізацыі быў пазначаны як раптоўнымі, так і, у аднолькавай ступені, непрадказальнымі тэмпературнымі зменамі. Тое самае Першае Скарачэнне, а значыць, і раставанне леднікоў, якое было выклікана двума тэрмаядзернымі выбухамі на паўночным і паўднёвым полюсах, прывёўшы да затаплення ўсяго азіяцкага кантынента, за выключэннем Тыбета, і скарачэння зямнога

насельніцтва ў дваццаць разоў, адбылося толькі ў канцы стагоддзя.

Іншыя гісторыкі наглядна паказалі, што ў той смутны перыяд зноў ажылі звычаі і вераванні, якія сваімі каранямі сягалі ў далёкую фальклорную мінуўшчыну заходняга чалавецтва, — астралогія, вяшчунства, магія, адданасць іерархічным структурам дынастычнага тыпу. Адбудова сялянскіх і гарадскіх кланаў, аднаўленне варварскіх традыцый і культура — падзенне цывілізацыі, прынамсі на яе першай стадыі, досыць блізка нагадвала прагнозы, якія, пачынаючы з канца XX стагоддзя, выказвалі разнастайныя аўтары навукова-фантастычнай літаратуры. Людзей чакала будучыня, поўная дзікасці й гвалту, і шмат хто ўсведамляў гэта яшчэ да ўзнікнення першых беспарадкаў; некаторыя выданні, напрыклад, «Мэтал Урлян»¹, вызначаліся ў гэтым сэнсе неверагоднай празорлівасцю. Але ніякія прадчуванні і прадусведамленні не дапамаглі людзям знайсці ці хоць бы пашукаць нейкага выйсця. Чалавецтва, вучыць Вярхоўная Сястра, мусіла прайсці свой лёс гвалту да поўнага свайго вынішчэння; нішто не магло яго ўратаваць, нават калі дапусціць, што такое ўратаванне было б пажаданым. Невялікая неачалавечая супольнасць, разгрупаваная па анклавах, абароненая бездакорнай сістэмай бяспекі, забяспечаная надзейнай сістэмай самарэпрадукцыі і аўтаномнаю сеткай узаемасувязі, змагла без асаблівых цяжкасцяў перажыць гэты няпросты перыяд. З не меншаю лёгкасцю яна перажыла і Другое Скарачэнне, што адбывалася ў карэляцыі з Вялікаю Засухай. Ахоўваючы назбіраныя чалавецтвам веды ад знішчэння і распылення і разважна пры магчымасці іх папаўняючы, яна ўзяла на сябе прыблізна тую самую ролю, якую праз усё Сярэднявечча адыгрывалі манастыры, — з адной, праўда, розніцай: яе мэта была зусім не ў тым, каб падрыхтаваць будучае адраджэнне чалавецтва, а хутчэй наадварот — паспрыяць, наколькі магчыма, яго знікненню.

Наступныя тры дні мы ішлі па сухім выбеленым плато з нежывой расліннасцю; вада і дзічына сталі рэдкасцю,

¹ Французскі часопіс фантастычных коміксаў, даслоўна — «Равучы метал».

і я вырашыў збочыць на ўсход, адхіліўшыся ад лініі разлому. Уздоўж рэчышча Гуардаля мы дабраліся да вадасховішча Сан-Клемэнтэ, а тады з прыемнасцю ўступілі пад засень багатых на дзічыну лясоў Сьера-дэ-Сэгуры. Чым далей мы ішлі, тым я больш пераконваўся, што біяхімія майго арганізму надзяліла мяне такой выключнай трываласцю, такой здольнасцю прыстасоўвацца да самага рознага асяроддзя, што роўнай ёй няма нідзе ў жывёльным свеце. Я не сустрэў дагэтуль ніводнага следу буйных драпежнікаў, і тое, што кожны вечар, разбіўшы лагер, запальваў вогнішча, было хутчэй данінай старажытнай чалавечай традыцыі. Што да Фокса, то ў ім хутка прачыналіся атавістычныя звычкі, характэрныя для сабак з таго часу, калі яны, шмат тысячагоддзяў назад, вырашылі далучыцца да чалавека, задоўга да таго, як зноў занялі сваё месца побач з неалюдзьмі. З вяршынь веяла прахаладай, мы спыніліся на вышыні каля дзвюх тысяч метраў, і Фокс назіраў за языкамі полымя, а тады, калі заірдыла вуголле, расцягнуўся каля маіх ног. Я ведаў, ён будзе спаць толькі на адно вока, гатовы ўскочыць пры першай небяспецы і пры патрэбе забіць ці памерці, ратуючы свайго гаспадара і ягоны агмень. Я ўважліва прачытаў усё, напісанае Даніэлем¹, але так і не разумеў, што людзі мелі на ўвазе пад словам *каханне*, я не змог ухапіць усёй множнасці разнастайных, супярэчлівых пачуццяў, якія яны ўкладалі ў гэты тэрмін, я ўлавіў пакуты змагання за сексуальнага партнёра, улавіў нясцерпны боль пачуццёвае адзіноты пры яго страце, але па-ранейшаму не разумеў, што дазваляла ім спадзявацца, быццам паміж гэтымі дыяметральнымі станамі, можна знайсці нейкую форму сінтэзу. Тым не менш пасля гэтых некалькіх тыдняў падарожжа па горных хрыбтах Іспаніі я больш чым ніколі адчуваў, што таксама магу пакахаць, у самым узвышаным сэнсе, які ён укладаў у гэтае слова; я больш чым ніколі быў таксама гатовы асабіста «спазнаць шчасце, вышэйшае ў жыцці», калі казаць словамі Даніэля¹, якія ён напісаў у сваім перадсмяротным вершы, і я разумеў, што настальгія па гэтым пачуцці сапраўды была здольная выштурхаць Марыю²³ шукаць да яго дарогу, так далёка адсюль, з таго боку Атлантыкі. Зрэшты, і дарога, у якую выбраўся я, была не меней гіпатэтычнай, але цяпер мне было няважна, ці дайду я да мэты: па шчырасці, я проста хацеў ісці, разам з Фоксам, па палях і ўзгорках, зноў

сустракаць усходы, мыцца ў ледзяных рэках, сохнуць на сонцы, бавіць вечары ля вогнішча пад зорным небам. Мне нарэшце ўдалося дасягнуць бязвіннасці, цалкам безантаганістычнага і безадноснага стану, я больш не меў ні намеру, ні мэты, і мая індывідуальнасць растала ў чарадзе дзён; я быў шчаслівы.

Пасля Сьера-дэ-Сэгуры, мы паглыбіліся ў Сьера-дэ-Алька-трас, чыя вышыня была меншай; я адмовіўся весці дакладны падлік дзён падарожжа, але, думаю, быў прыкладна пачатак жніўня, калі ў далечыні паказаўся Альбасэтэ. Стаяла страшэнная спека. Я далёка адхіліўся ад лініі разлому; і цяпер, калі б захацеў выйсці да яго зноў, мне трэба было б павярнуць строга на захад і больш за дзвесце кіламетраў шыбаваць па плато Ла-Манчы, дзе не было ні расліннасці, ні прытулку. Або, павярнуўшы на поўнач, я мог дабрацца да больш лясістых мясцін у наваколлях Куэнкі, а пасля, перасекшы Каталонію, выйсці да Пірэнеяў.

За ўсё маё неачалавечае існаванне мне ні разу не даводзілася прымаць рашэнне, браць на сябе ініцыятыву, гэты працэс быў мне абсалютна чужы. Асабістая ініцыятыва, вучыць Вярхоўная Сястра ў «Настаўленнях да ціхамірнага жыцця», ёсць матрыцай волі, прывязанасці і жадання; працуючы на развіццё гэтага палажэння, Сямёра Заснавальнікаў паставілі за мэту скласці вычарпальны каталог мажлівых жыццёвых сітуацый. Натуральна, першачарговай задачай было пакончыць з грашымі і сексам, двума фактарамі, чый згубны ўплыў прасочваўся праз усе чалавечыя аповеды аб жыцці; другая задача заключалася ў прадухіленні ўсякага палітычнага выбару, прычыны, як пісалі яны, «штучных, але зацятых» прыхільнасцяў. Тым не менш, пры ўсёй сваёй неабходнасці, названыя перадумовы адмаўленчага характару былі, у іх вачах, недастатковыя, каб дазволіць неачалавецтву прыйсці да «відавочнай нейтральнасці рэальнага», калі ўжыць іх часта цытаваны выраз; дзея гэтага належала выдаць і канкрэтны спіс пазітыўных прадпісанняў. Індывідуальныя паводзіны, зазначаюць яны ў «Пралегоменах да ўзвядзення Цэнтральнага Горада» (першым неачалавечым творы, які, што паказальна, не пазначаны нічым аўтарствам) павінны стаць «прадказальнымі, як праца лядоўні». І дарэчы, яны прызнаюць, што пры складанні гэтых інструкцый крыніцаю натхнення ў стылістычным плане для іх у першую чаргу

і ў большай ступені, чым уся чалавечая літаратурная пісаніна, служылі «правілы карыстання побытавымі электрапрыборамі сярэдняга памеру й складанасці, у прыватнасці інструкцыя да відэамагнітафона JVC HR-DV3S/MS». Так, яны заяўляюць адразу, што неалюдзі гэтак сама, як людзі, могуць разглядацца як рацыянальныя млекакормячыя сярэдняга памеру й складанасці; таму цалкам прымальна, калі ва ўмовах стабілізаванага жыцця ім будзе прапанаваны поўны каталог паводзінаў.

Выйшаўшы за рамкі каталагаванага жыцця, я адхіліўся і ад усякай прапісанай схемы. Так, усяго за некалькі хвілін, што я сядзеў на кукішках на вяршыні вапняковага ўзгорка і пазіраў на бясконцую белую роўнядзь, што распасціралася ля маіх ног, перада мной адкрылася пакута персанальнага выбару. І тады я зразумеў таксама — гэты раз канчаткова, — што не хачу, ужо не хачу, а напэўна, і не хацеў ніколі далучыцца ні да якой супольнасці прыматаў, кім бы яны ні былі. Не асабліва вагаючыся, нібы падпарадкоўваючыся нейкай унутранай сіле цяжару, прыкладна так, як схіляешся ўрэшце ў той бок, дзе ў цябе большы груз, я выбраў рушыць на поўнач. Неўзабаве пасля Ла-Роды, заўважыўшы першыя лясы і бляск вады Аларконскага вадасховішча і пазіраючы, як ля маіх ног весела трухае Фокс, я зразумеў, што ніколі не сустрэнуся з Марыяй 23, і ні з якой іншай неажанчынай, і што мне гэтага зусім не шкада.

Да Аларкона я дабраўся неўзабаве пасля змяркання; у вадзе возера, якая маршчынілася лёгкаю рабізнай, адбіваўся месяц. Калі мы падышлі да першых дамоў, Фокс рэзка застыў і глуха загыркаў. Я спыніўся таксама; не было чуваць ні гуку, але я давяраў яго слыху, які быў вастраўшы, чым у мяне. Месяц засланілі аблокі, і справа данеслася нейкае ціхае скрабанне. Месяц вынырнуў зноў, і я заўважыў чалавечую постаць, згорбленую, нібы пакалечаную, якая шыганула паміж дамоў. Я ўтрымаў Фокса, які быў гатовы кінуцца наўздагон, і рушыў наперад па галоўнай вуліцы. Можа быць, гэта было неразважна; але па сведчаннях усіх, каму даводзілася сутыкацца з дзікунамі, тыя адчувалі сапраўдны жах да неалюдзей, ва ўсякім разе, іх першай рэакцыяй заўсёды былі ўцёкі.

Аларконскі замак быў пабудаваны ў XII стагоддзі, прачытаў я на шыльдачцы з пацёртымі літарамі, у XX стагоддзі — ператвораны

ў турыстычны гатэль; масіўныя муры па-ранейшаму ўражвалі, замак узвышаўся над усім мястэчкам, з яго, напэўна, можна было назіраць наваколле ў акрузе некалькіх кіламетраў; я вырашыў застацца тут нанач, не зважаючы ні на якія скрабанні й постаці, што ўцякалі, хаваючыся ў цемры. Фокс бесперастанку гырка, і ўрэшце, каб яго супакоіць, я ўзяў яго на рукі; я пераконваў сябе, што, калі буду шумець, дзікуны, пачуўшы маё набліжэнне, проста ўцякуць.

Усярэдзіне замка меліся ўсе сляды чыёйсьці нядаўняй прысутнасці, у вялікім каміне нават гарэў агонь, і ляжаў прыпас дроваў; ужо прынамсі сакрэт самага старажытнага вынаходніцтва чалавека яны не забылі. Але, хутка абышоўшы пакоі, я зразумеў, што гэта, бадай, адзінае, што ім можна паставіць у заслугу: побыт дзікуноў у будынку выяўляўся перадусім у беспарадку, смуродзе і кучах высахлых экскрэнтаў на доле. Усякія прыкметы духоўнай, інтэлектуальнай ці мастацкай дзейнасці адсутнічалі, што стасавалася з высновамі тык рэдкіх даследчыкаў, якія вывучалі гісторыю дзікуноў: за адсутнасцю ўсякай культурнай пераемнасці, дэградацыя адбылася з імкліваю хуткасцю.

Тоўстыя сцены добра захоўвалі цяпло, і я вырашыў атабарыцца ў галоўнай зале, проста падцягнуўшы матрац бліжэй да агню, у падсобцы знайшоўся стос чыстых прасцінаў. і яшчэ я знайшоў два аўтаматычныя карабіны, багаты прыпас набояў і поўны рыштунак па даглядзе і змазванню зброі. Відаць, за чалавечым часам у навакольных лясах і лагчынах вялося нямала дзічыны; але як яно цяпер — невядома, хоць ужо за першыя тры дні свайго падарожжа я змог адзначыць, што прынамсі некаторыя віды перажылі і чараду патопаў і засух, і атамныя радыеактыўныя хмары, і атручанне вод — словам, усе катаклізмы, што скаланалі планету цягам двух тысячагоддзяў. Мала хто ведае — хоць гэты факт сам па сабе вельмі паказальны, — што на схіле дзён чалавецтва ў Заходняй Еўропе ўзнік шэраг рухаў з дзіўнай мазахісцкай ідэалогіяй, якія было прынята называць «экалагічнымі», хоць да экалогіі як навукі яны мелі вельмі аддаленае дачыненне. Гэтыя рухі настойвалі на неабходнасці абароны «прыроды» ад чалавечай дзейнасці і змагаліся за ідэю, што ўсе віды, незалежна ад узроўню іх развіцця, маюць аднолькавае «права» насяляць планету; здаецца, некаторыя

прыхільнікі гэтых рухаў, па сутнасці, сістэматычна пераходзілі на бок жывёл супроць чалавека, больш бядуучы ад навіны аб знікненні нейкага віду бесхрыбетных, чым ад паведамлення аб голадзе, які пляжыць насельніцтва цэлага кантынента. Сёння нам досыць цяжка зразумець гэтыя паняцці «прыроды» і «права», якімі яны маніпулявалі з такою нязмушанасцю, мы проста разглядаем гэтыя аганічныя ідэалогіі як сімptom чалавечага жадання паўстаць супраць самога сябе і пакончыць з тым існаваннем, якое сам чалавек лічыў неадэкватным. Як бы там ні было, «экалагісты» яўна недаацанілі здольнасць жывога свету да адаптацыі і тую хуткасць, з якой ён здолее аднавіць раўнавагу на руінах пагіблага свету; мае першыя неачалавечыя папярэднікі, такія як Даніэль³ і Даніэль⁴, неаднаразова засведчваюць пачуццё лёгкай іроніі, з якім яны назіралі, як імкліва лясы і пушчы, населеныя ваўкамі й мядзведзямі, паглынаюць тэрыторыі былых індустрыяльных комплексаў. Сёння, калі людзі практычна зніклі і ад іх былога ўладарства засталася адна тужлівая спаруда, смешна канстатаваць, што кляшчы і кузуркі ўсё вытрывалі і цудоўна жывуць.

Ноч прайшла ціха, і я прагнуўся на досвітку. Разам з Фоксам, які бег па пятах, мы дазорам абышлі замкавы мур, пазіраючы, як над возерам устае сонца; дзікуны, відаць, пакінуўшы мястэчка, перасяліліся куды-небудзь на бераг. Тады я правёў інспекцыю ўсіх памяшканняў замка і знайшоў процьму вырабленых чалавекам прылад, некаторыя былі ў добрым стане. Усё, што ўтрымлівала электроніку і літыевыя батарэі для захавання інфармацыі пры адключэнні электраэнергіі, за доўгія стагоддзі прыйшло ў непригоднасць; таму мабільныя тэлефоны, кампутары, электронныя нататнікі мяне не цікавілі. Затое апараты з механічнымі часткамі і оптыкай у сваёй большасці захаваліся добра. Я крыху пазабаўляўся з двухаб'ектыўнай камерай «Ролейфлекс» у матава-чорным металічным корпусе: рычажок перамоткі працаваў без запінкі, пялёсткі затвора разыходзіліся і сыходзіліся з ціхім шоргатам, з хуткасцю адпаведна выстаўленай вытрымцы. Калі б была фотастужка і праявочныя лабараторыі, я, далібог, нарабіў бы выдатных кадраў. Сонца пачало прыпякаць, пазалаціўшы паверхню возера зіхатлівым бляскам, і я на пэўны час паглыбіўся ў думкі

пра забыццё і пра ласку; пра найлепшы бок чалавецтва: яго тэхнічную вынаходлівасць. Ад твораў мастацтва і літаратуры, якімі чалавецтва так ганарылася, сёння не засталася нічога; тэмы, якія іх спарадзілі, страцілі актуальнасць, сіла іх эмацыйнага ўздзеяння вычхнулася. Не засталася нічога і ад філасофскіх ці багаслоўскіх сістэм, за якія людзі так зацята змагаліся, часам аддаючы сваё, а найчасцей забіраючы чужое жыццё; усё гэта больш не мела з неалюдзьмі ніякай сугучнасці і ўспрымалася намі, як пустое, адвольнае словаблудства абмежаванага, затлумёнага розуму, няздольнага сфармуляваць ніякага выразнага ці проста ўжыткавага паняцця. А вось тэхнічныя дасягненні людзей дагэтуль выклікалі павагу: у гэтай сферы чалавек паказаў усю глыбіню сваёй прыроды, праявіў усе свае найлепшыя рысы і адразу ўзняўся да такіх вяршынь дасканаласці, што неалюдзі не змаглі дадаць да гэтага нічога асабліва значнага.

Трэба, праўда, прызнаць, што мае тэхналагічныя патрэбы былі вельмі сціплыя; я абмежаваўся біноклем з добрым павелічэннем і шырокім нажом, які сунуў за пояс. Урэшце, цалкам можа быць, што мне давядзецца натрапіць на небяспечных звяроў у час майго падарожжа, калі я зноў надумаю ў яго выправіцца. У другой палове дня над раўнінай сабраліся хмары, і крыху пазней доўгімі, маруднымі космамі паліў дождж, было чуваць, як па бруку дзядзінца глуха ляпаюць цяжкія каплі. Я выйшаў незадоўга да захаду сонца: дарогі раскіслі, ператварыліся ў калатушу; я зразумеў, што лета саступіла месца восені, і яшчэ зразумеў, што застануся тут на некалькі тыдняў, а можа, некалькі месяцаў; дачакаюся пачатку зімы, калі пахаладнее і дні стануць зноў сухія. Буду хадзіць на паляванне, страляць аленяў і ланяў, потым смажыць іх у каміне, — буду весці простае жыццё, знаёмае мне з чалавечых аповедаў аб жыцці. Я ведаў, Фокс будзе рады, памяць пра такое жыццё закладзена ў яго ў генах; а вось мне былі патрэбны пігулкі з мінеральнымі солямі, запасу якіх заставалася на паўгода. Потым давядзецца або шукаць марскую ваду, калі мора яшчэ ёсць і я змагу да яго дайсці, або памерці. Мая прывязанасць да жыцця была не такая моцная, калі параўноўваць з чалавечымі крыгтэрамі, у вучэнні Вярхоўнай Сястры ўсё зводзілася да ідэі адасобленасці; трашўшы ў спрадвечны свет, я адчуваў сябе тут іншародным,

недарэчным целам, не адпаведным гэтай светабудове, дзе ўсё было скіравана на выжыванне і на працяг роду.

Прачнуўшыся сярод ночы, я ўгледзеў на беразе возера вогнішча. Наставіўшы бінокль, я адчуў шок — там былі дзікуны: мне ніколі не даводзілася іх бачыць так зблізку, і яны былі не падобныя да тых, што жылі ў раёне Альмэрыі, у гэтых цэлы былі дужэйшыя і скура святлейшая; пакалечаная асобіна, якую я сустрэў у дзень прыходу ў мястэчка, была, мусіць, выключэннем. Іх было недзе тры дзiesiąткі; апранутыя ў скураныя лахманы, відаць, яшчэ чалавечай вытворчасці, яны стаялі вакол вогнішча. Я доўга не вытрымаў гэтага відовішча і, адышоўшы ад акна, лёг у прыцемку, адчуваючы лёгкую дрыготку; Фокс прыгарнуўся да мяне і тыцкаў пыскай у маё плячо, пакуль я не супакоіўся.

Назаўтра раніцай я ўбачыў ля замкавай брамы цвёрды пластмасавы чамадан, таксама чалавечай вытворчасці; будучы няздольнымі зрабіць самастойна што-небудзь людскае, не развіўшы ніякіх тэхналогій, дзікуны жылі з парэшткаў чалавечае прамысловасці і абмяжоўваліся выкарыстаннем рэчаў, якія знаходзілі сям-там у руінах былых дамоў, — прынамсі тых рэчаў, чыё прызначэнне маглі зразумець. Я адкрыў чамадан: у ім былі нейкія клубні, чыю прыроду я не змог вызначыць, і вялікі кавалак запечанага мяса. Гэта пацвярджала поўнае няведанне дзікунамі неалюдзей: яны, відаць, нават не ўсведамлялі, што мой метабалізм адрозніваецца ад іхняга і што мне гэтыя харчы непрыдатныя; затое Фокс з'еў мяса з вялікім смакам. Гэта пацвярджала яшчэ і тое, што яны адчуваюць да мяне моцны страх і хочуць здабыць маю ласку ці хоць бы нейтралітэт. Увечары я выставіў чамадан за браму — паказаць, што паднашэнне прынятае.

Тая самая сцэна паўтарылася назаўтра, і ў наступныя дні. Удзень я назіраў за паводзінамі дзікуноў у бінокль; я крыху прызвычаіўся да іх знешняга выгляду, да іх грубых, нібы высечаных тапаром рысаў, аголеных палавых органаў. Калі яны не палявалі, то па большасці спалі або спароўваліся — прынамсі тыя, каму такая магчымасць была падараная. Племя было арганізаванае па строгай іерархічнай схеме, якую я вызначыў з першых дзён назірання. На чале стаяў самец

гадоў сарака, з густой грывай, кранутаю сівізной; пры ім былі два памагатыя — маладыя самцы з моцна развітым торсам, нашмат вышэйшыя і дужэйшыя за астатніх у групе; спаравацца з самкамі дазвалялася толькі ім: сустракаючы аднаго з трох дамінуючых самцоў, самка становілася ракам і падстаўляла похву; заляцанні іншых самцоў самкі груба адпрэчвалі. Важак ва ўсіх выпадках меў над двума памагатымі перавагу, але паміж імі асаблівай іерархічнай падначаленасці я не заўважыў: у адсутнасць важнага яны па чарзе, а часам сумесна карысталіся паслугамі розных самак племені. У групе не было, здаецца, ніводнай старой асобіны, максімальны ўзрост з выгляду быў гадоў пяцьдзсят. У цэлым такая арганізацыйная мадэль не вельмі адрознівалася ад ладу чалавечых супольнасцяў, асабліва на апошніх стадыях, пасля знікнення буйных федэратыўных сістэм. Я быў упэўнены, што Даніэль 1 не адчуў бы сябе чужым у гэтым свеце і лёгка знайшоў бы ў ім сваё месца.

Праз тыдзень пасля майго прыходу, па заведзенай звычцы адчыніўшы браму замка, я ўбачыў побач з чамаданам маладую дзікунку з вельмі белаю скурай і чорнымі ўскудлачанымі валасамі. Яе галізну прыкрывала толькі скураная спаднічка, скура была размаляваная грубымі сінімі і жоўтымі рысамі. Убачыўшы мяне, яна павярнулася, задрала спаднічку і выгнула спіну, выставіўшы мне зад. Калі Фокс падбег і ўзяўся яе абнюхаць, яна задрыжала ўсім целам, але не змяніла паставы. Я па-ранейшаму стаяў на месцы, і ўрэшце яна павярнула галаву ў мой бок; я кіўком паказаў, каб яна прайшла за мной у замак.

Становішча было досыць прыкрае: калі я прыму гэты новы від паднашэння, яго могуць паўтарыць і наступнымі днямі; а з другога боку, адаслаць гэтую самку азначала аддаць яе на ганьбаванне і суд супляменнікаў. Яна была яўна перапалоханая і з панікай у вачах лавіла кожны мой рух. Сам працэс палавых зносін у людзей быў мне знаёмы, хай гэтыя веды й былі чыста тэарэтычныя. Я паказаў ёй на маграц; яна стала ракам і замёрла ў гатоўнасці. Я знакам паказаў, каб яна перавярнулася; яна паслухмяна легла на спіну і, шырока развёўшы сцёгны, пачала вадзіць рукой па сваёй дзірцы, якая аказалася на дзіва касмая. Механізмы пажады ў неалюдзей амаль не змяніліся, хоць і значна аслаблі, і я ведаў, што некаторыя маюць звычку даводзіць

сябе да ўзбуджанасці з дапамогай рук. Адноўчы, шмат гадоў таму, я паспрабаваў таксама, але, так і не здолеўшы выклікаць у думках ніякай карцінкі, паспрабаваўшы засяродзіцца толькі на адчуваннях дотыку — якія засталіся досыць кволымі, — урэшце расчараваўся і больш не паўтараў эксперыменту. Але я ўсё-ткі зняў штаны, спадзеючыся, што, маніпулюючы, надам свайму органу патрэбную цвёрдасць. Маладая дзікунка выпусціла задаволеннае вуркатанне і ўзялася церці дзірку з падвойнай энергіяй. Я падышоў да яе, і маё горла здушыў страшны смурод, які ішоў ад яе прамежнасці. Пакінуўшы дом, я страціў былыя звычкі неачалавечае гігіены, пах майго цела зрабіўся болей выразным, але ён не ішоў ні ў якое параўнанне са смуродным духам з палавога органа гэтай дзікункі, ад яе тхнула змесівам гаўна і пратухлай рыбы. Я мімаволі адкаснуўся; яна адразу ўсхапілася, зноў апанаваная непакоем, і папаўзла да мяне; наблізіўшыся да майго чэlesa, яна пацягнулася да яго ротам. Смурод ужо быў не такі нясцерпны, але ўсё яшчэ моцны, зубы ў яе былі дробныя, няроўныя, чорныя. Я мякка яе адштурхнуў, апрунуўся і, вывеўшы яе за браму, на мігах паказаў, каб яна не вярталася. Назаўтра я не выйшаў па чамадан, які зноў быў пакінуты, разважыўшы, што лепш не ўступаць з дзікунамі ў надта блізкія дачыненні. Каб задаволіць патрэбы Фокса я мог паляваць, дзічыны вакол было ўдосталь і яна была не пужаная; дзікуны, нешматлікія, карысталіся толькі стрэламі й лукамі, так што з маімі двума карабінамі я меў у руках усе козыры. На другі дзень я зрабіў першую вылазку і, на радасць Фоксу, падстрэліў дзвюх ланяў, якія пасвіліся, стоячы ў вадзяным раве. Кароткай сякеркай я адсек два паляндрвічныя кавалкі, пакінуўшы астатняе гніць на месцы. Гэтыя жывёліны — усяго толькі недасканалыя, няскладныя механізмы з кароткім тэрмінам службы, ім далёка да надзейнасці, элегантнасці і функцыянальнай дасканаласці двухаб'ектыўнага «Ролейфлекса», падумаў я, гледзячы ў іх пукатыя вочы, у якіх ужо не было жыцця. Дажджы лілі паранейшаму, але пачалі цішэць, па дарогах збольшага ўжо можна было хадзіць; калі пачнуцца прымаразкі, пара будзе рушыць на Запад.

Наступнымі днямі я глыбей заходзіў у лес, які абступаў возера; пад шатамі высокіх дрэваў расла кволая трава, сям-

там расквечаная плямамі сонца. Часам з гушчару даносілася храбусценне, або, папярэдзваючы мяне, пачынаў гыркаць Фокс. Я ведаў, што вакол дзікуны, што я на іх тэрыторыі, але яны не насмеляцца паказацца: гукі стрэлаў павінны наганяць на іх страх. І недарма: я цяпер вельмі спрытна абыходзіўся з карабінамі, навучыўся хутка іх перазараджаць і мог бы ўчыніць сапраўдную бойню. Усе сумневы, якія часам маглі даймаць мяне ў былым абстрактным і самотным жыцці, сёння зніклі: я ведаў, што маю справу з істотамі злоснымі, жорсткімі і нікчэмнымі; я не знайду сярод іх кахання ці хоць бы яго магчымасці, ані якіх іншых ідэалаў, якія маглі жывіць мары маіх чалавечых продкаў; гэта ўсяго толькі карыкатурныя адкіды звычайнага чалавецтва ў найгоршых яго праявах, таго чалавецтва, якое ведаў ужо Даніэль¹, таго, чью пагібель ён так жадаў, рыхтаваў і ў значнай ступені здзейсніў. Новае пацверджанне гэтаму я атрымаў праз некалькі дзён, назіраючы нейкае падабенства свята, якое наладзілі дзікуны. Была поўня, і мяне пабудзіла Фоксава скавытанне; з надворку даносіўся навязлівы, аглушальны, раз'юшаны рытм бубнаў. Я прыхапіў бінокль і падняўся на цэнтральную вежу. Усё племя сабралася на вялікай паляне, яны запалілі вялізнае вогнішча і выглядалі неверагодна ўзбуджанымі. Важак вёў рэй, седзячы, як мне здалося, на старым прадушаным крэсле ад аўтамабіля; на ім красавалася майка з надпісам «Ibiza Beach» і высокія чаравікі, але ногі і чэлес былі аголеныя. Па яго знаку музыка пацішэла і дзікуны племені ўтварылі кола, акрэсліўшы своеасаблівую арэну, у цэнтр якой памагатыя важака, бесцырымонна пхаючы і цягнучы, вывелі двух дзікуноў сталага ўзросту — відаць, самых старых у племені, ім было, можа, за шэсцьдзесят. Яны былі цалкам голяы і трымалі ў руках кінжалы з кароткім шырокім лязом — дакладна такія, як я знайшоў у падсобках замка. Спачатку барацьба адбывалася пры поўнай цішыні; але як толькі ўзнікла першая кроў, дзікуны загарлалі, засвіталі, падбадзёрваючы супернікаў. Я адразу зразумеў, што гэта двубой на смерць — каб менш здатны да жыцця загінуў; саборнікі, не шкадуючы, секлі адзін аднаго, стараючыся дастаць у твар, у самыя балючыя месцы. Праз тры хвіліны быў зроблены перапынак; сеўшы на кукішкі па два бакі арэны, яны прагна жлукцілі ваду і абціраліся. Таму, каторы быў крыху таўсцейшы,

давялося цяжка, ён страціў шмат крыві. Па сігнале важака бітва аднавілася. Таўстун, хістаючыся, устаў; яго праціўнік, не губляючы ні секунды, кінуўся наперад і ўсадзіў кінжал яму ў вока. Смяротна паранены абрынуўся долу з залітым крывёю тварам, і тут адразу, неадкладна пачалася дзьяльба здабычы. Самцы, самкі, з выццём, з узнятымі кінжаламі і нажамі кінуліся на пераможанага, які ўсё яшчэ спрабаваў адпаўзці ў бок; і адначасова зноў пачалі малаціць бубны. Спачатку дзікуны адразалі кавалкі плоці і смажылі іх на вуглях, але шаленства расло і яна пачалі адкусваць проста ад цела ахвяры, хлябтаць яе кроў, ад паха якой яшчэ больш п'янелі. За некалькі хвілін тоўсты дзікун быў расшкumatаны на крывавыя лахманы, раскіданыя на некалькі метраў па ўсёй паляне. Галава, некранутая, апроч выкалатага вока, ляжала ўбаку. Адзін з памагатых падняў яе і працягнуў важаку, які ўстаў і пачаў ёю трэсці, узняўшы да зорнага неба, музыка зноў аціхла, і ўсё племя, хорам, зацягнула нейкі манатонны, невыразны рэчытатыў, паволі пляскаючы ў далоні. На маю думку, гэта мог быць нейкі рытуал згуртавання племені, пэўны спосаб умацаваць яго лучнасць — і адначасова пазбавіцца ад аслабелых ці хворых асобін; усё гэта досыць добра стасавалася з ведамі пра чалавецтва, якія я змог сабраць.

Калі я прачнуўся, на лугах ляжаў тонкі слой шэрані. І ўсю першую палову дня я прысвяціў зборам, рыхтуючыся да апошняга, як я спадзяваўся, этапу майго падарожжа. Фокс подскакам бегаў за мной па пакоях. Я ведаў, што, рухаючыся на захад, выйду на раўніны, дзе будзе цяплей; выратавальны мех там не спатрэбіцца. Дакладна не ведаю, чаму я ўсё-ткі вярнуўся да свайго першапачатковага плана паспрабаваць дабрацца да Лансаротэ; ідэя знайсці неачалавечую супольнасць па-ранейшаму не выклікала ў мяне сапраўднага энтузіязму, ды і дадатковых прыкмет яе існавання ў мяне не было. Відаць, проста сама перспектыва дажываць існаванне ў гэтых мясцінах, населеных паскуднымі дзікунамі, няхай і ў кампаніі Фокса, няхай і ведаючы, што яны адчуваюць да мяне страх нашмат большы, чым я да іх, што яны, як змогуць, будуць трымацца ад мяне на паважнай адлегласці, — пасля гэтай ночы зрабілася мне невыноснай. І тады я зразумеў, што паступова адсякаю ўсё свае магчымасці; можа быць, у гэтым свеце, не было месца, якое мне адпавядала б.

Я доўга вагаўся, гледзячы на карабіны. Яны былі вялікія, цяжкія і запавольвалі б маю хаду; за сваю бяспеку ў мяне не было ніякага страху. З іншага боку, было не відавочна, што Фокс сам зможа знаходзіць сабе харчаванне ў раёнах, дзе мы будзем ісці. Паклаўшы галаву на лапы, ён назіраў за маёй нерашучасцю. Калі я ўстаў, усё ж прыхапіўшы карабін, каторы быў карацейшы, і напакаваў у запlechнік запас ладункаў, ён ускочыў і радасна заматляў хвостом. Было відаць, што ён прыахваціўся да палявання, ды і, у пэўнай ступені, я таксама. Я цяпер адчуваў своеасаблівую радасць, калі забіваў жывёл, калі вызвалаў іх ад феномена жыцця; розумам я ўсведамляў, што не маю рацыі, што вызваленне можа быць дасягнутае адно праз аскезу, і ў гэтым пункце вучэнне Вярхоўнай Сястры здавалася мне больш чым ніколі бясспрэчным; але можа быць, ува мне прачнулася чалавечнасць — у найгоршым сэнсе гэтага слова. Як бы там ні было, усякае знішчэнне той ці іншай формы арганічнага жыцця набліжае да здзяйснення духоўнага закона; разам з тым, калі я па-ранейшаму спадзяваўся на Жыхароў Будучыні, я мусіў паспрабаваць далучыцца да мне падобных ці да чаго-небудзь аналагічнага ім. Зашпіліўшы запlechнік, я зноў успомніў Марыю²³, якая выправілася на пошукі кахання і амаль напэўна яго не знайшла. Фокс скакаў вакол мяне, шалючы ад радасці, што мы зноў рушым у дарогу. Я паволі абвёў вачыма лясны і раўніну і прачытаў у думках малітву за вызваленне ўсяго жывога.

Час блізіўся да паўдня, і паветра было прыемнае, амаль цёплае — пачатак зімы, шэрань доўга не пратрымалася, а неўзабаве я зусім пакіну гэтыя халодныя мясціны. Нашто я жыву? Я ні з чым не звязаны. Перш чым выправіцца ў дарогу, я прыхапіў карабін і вырашыў апошні раз прагуляцца наўкол возера — не тое каб папаляваць, бо ўсё адно не змог бы ўзяць дзічыну з сабой, а каб падарыць Фоксу апошняе задавальненне падурэць у лясным гушчары, панюхаць пахі падлеску — далей перад намі ляжалі толькі палі і раўніны.

З усіх бакоў мяне абступаў свет, з яго лясамі, лугамі, і з яго жывёламі ва ўсёй іх бязвіннасці — стрававальнымі апаратамі на лапках з вяном зубоў, чыё жыццё зводзілася да пошуку іншых стрававальных апаратаў з мэтай іх зжэрці і аднавіць свой энергетычны баланс. Крыху раней тым днём я назіраў за лагерам

дзікуноў, большасць спалі, змардаваныя бурлівымі эмоцыямі пасля крывавай оргіі мінулаі ночы. Яны стаялі на вяршыні харчовага ланцуга, драпежнікаў, чыю звычайную здабычу яны складалі, практычна не існавала, таму яны павінны былі самастойна пазбаўляцца ад сваіх старых і хворых супляменнікаў дзеля захавання здароўя роду. Гэтак сама, не могучы разлічваць на натуральны адбор, яны павінны былі арганізаваць грамадскую сістэму кантролю за доступам да жаночай вульвы — дзеля падтрымання геннага капіталу племені. Усё гэта было ў парадку рэчаў, і дзень стаяў на дзіва прыемны. Я сядзеў на беразе возера, а Фокс тым часам шнарыў у навакольных зарасніках. Часам над вадой выскоквала рыба, на паверхні ўтвараліся слабыя хвалькі, які разбягаліся ва ўсе бакі і ля берага аціхалі. Мне ўсё цяжэй было зразумець, навошта я пакінуў абстрактную, віртуальную супольнасць неалюдзеяў. Наша існаванне, пазбаўленае ўсякіх вострых пачуццяў, было існаваннем дзядоў; мы глядзелі на свет позіркам поўнага і непрыхільнага разумення. Мы ведалі ўвесь жывёльны свет, мы ведалі ўсе чалавечыя грамадствы, у іх не было ніякіх загадак і ад іх не было чаго чакаць, толькі вечна паўтараюць бойню. «Так было, так ёсць», — доўга і машынальна паўтараў я сам сабе, пакуль не ўпаў у амаль гіпнатычны стан.

Праседзеўшы так дзве з лішкам гадзіны, я ўрэшце ўстаў, напэўна, здолеўшы сябе супакоіць, вы ўсякім разе, з рашучасцю рушыць у сваіх пошуках далей — хоць адначасова пагадзіўся з думкай, што хутчэй за ўсё яны скончацца няўдачай і, як вынік, скончацца. І тады я заўважыў, што Фокс знік — напэўна, напаўшы на які-небудзь след, ён надта глыбока залез у хмызы.

Больш за тры гадзіны я абшукваў усе зараснікі вакол возера, раз-пораз гукаючы, з аднолькавымі інтэрваламі, і чуючы ў адказ трывожную цішыню, дзень тым часам пачаў згасаць. Я знайшоў яго, калі ўжо змяркалася, цела было працягае стралой. Напэўна, ён памёр страшнай смерцю, у ашклянелых вачах застыў жах. У парыве апошняй лютасці дзікуны адрэзалі яму вушы; напэўна, яны спяшаліся, баючыся, каб я іх не заспеў, абрэз быў грубы, уся пыска і грудзі запэцкаліся ў крыві.

Ногі пада мной падагнуліся, і я ўпаў на калені перад яшчэ цёплым трупікам майго маленькага спадарожніка, можа быць, мне не хапіла ўсяго пяці-дзесяці хвілін, каб не даць дзікунам

наблізіцца. Трэба было капаць магілку, але ў гэты момант я не адчуваў у сабе сілы. Апускалася ноч, вакол возера клубамі згушчаўся халодны туман. Я доўга, вельмі доўга глядзеў на знявечанае цэльца Фокса; потым прыляцелі мухі, няшмат.

*Гэта было таемнае месца,
і кодавае слова было: элентэрын.*

Цяпер я адзін. Над возерам апускаецца ноч, і мая самота ўжо незваротная. Фокс ніколі не ажыве, ні ён, ніякі іншы сабака з такім самым наборам генаў, ён кануў у суцэльны нябыт, да якога скіроўваюся і я. Цяпер я ўпэўнены — я спазнаў, што такое каханне, бо спазнаў пакуту. Мелькам мне згадаўся Даніэлеў аповед аб жыцці, і я ўсвядоміў, што гэтыя некалькі тыдняў майго падарожжа падарылі мне няхай спрошчанаю, але вычарпальную карціну чалавечага жыцця. Я ішоў усю ноч, і наступны дзень, і яшчэ адну ноч, і большую частку трэцяга дня. Час ад часу спыняўся, прымаў капсулу з мінеральнымі солямі, выпіваў глыток вады і кратаў далей; я не адчуваў стомы. Я не надта абазнаны ў біяхіміі і фізіялогіі, лінія Даніэлеў — не лінія навукоўцаў; тым не менш я ведаў, што пераход да аўтатрафіі ў неалюдзей адбываўся паралельна з разнастайнымі трансфармацыямі ў будове і функцыянаванні гладкіх цягліцаў. У параўнанні з людзьмі я вызначаюся нашмат большаю гнуткасцю, цягавітасцю і функцыянальнай аўтаномнасцю. Мая фізіялогія, зразумела, таксама адрозніваецца; мне ніколі не даводзілася зведаць страх, і хоць пакута была мне даступная, я не адчуваў у поўнай меры таго, што людзі называлі *нараканнем*; само пачуццё жыло ўва мне, але не мела ніякай праекцыі на мае думкі. Я, безумоўна, адчуваў пэўную страту, калі прыгадваў, які Фокс быў ласкавы, як любіў ляжаць, згарнуўшыся, на маіх каленях, як купаўся, гойсаў, а галоўнае — радаваўся, гэтая радасць, якая чыталася ў яго поглядзе, асабліва ўражвала таму, што была цалкам мне недаступная; але і гэты боль, і гэтае пачуццё страты здаваліся мне непазбежнымі —

з той простаі прычыны, што яны *былі*. Думка, што ўсё магло б быць іначай, ніколі ў мяне не ўзнікала, не болей, чым думка, што было б добра, каб гэты горны ланцуг, што ў мяне перад вачыма, прапаў, і на яго месцы ўзнікла раўніна. Усведамленне суцэльнага дэтэрмінізму, бадай, і было тым, што найбольш выразна адрознівала нас ад нашых чалавечых продкаў. Як і яны, мы былі ўсяго толькі надзеленымі свядомасцю механізмамі, але, у адрозненне ад іх, мы ўсведамлялі, што мы ўсяго толькі механізмы.

Гадзін сорак я ішоў, ні пра што не думаючы, у поўным тумане, рухомы толькі цьмяным успамінам пра маршрут на карце. Не ведаю, што прымусіла мяне спыніцца і вярнула ў прытомнасць, — хутчэй за ўсё, незвычайнасць краявіду, у якім я апынуўся. Мяркуючы па ўсім, я набліжаўся да руінаў колішняга Мадрыда, ва ўсякім разе, вакол, колькі хапала вачэй, шырыўся гіганцкі забетанаваны абшар, толькі вельмі далёка ў смуге вымалёўвалася палоска невысокіх, пасохлых узгоркаў. Сям-там бетон дыбіўся пачварнымі пузырамі дыяметрам некалькі метраў, нібы ўзняты жахлівай распаленай хваляй, што прыйшла з-пад зямлі. Палосы бетону тырчалі ў неба, уздымаліся на дзесяткі метраў і абрываўся, ператвараючыся ў друз і крушні чорных камлыг; дол высцілалі металчныя абломкі, асколкі палопанага шкла. Спачатку я падумаў, што гэта прапускны пункт, дзе калісьці аплачвалі праезд па аўтастрадзе, але нідзе не засталася ніводнай шыльды з пазначэннем кірункаў, і ўрэшце я сцяміў, што стаю пасярод руінаў аэрапорта Барахас. Я рушыў далей на захад і неўзабаве ўбачыў сляды былога чалавечага жыцця: тэлевізары з плоскім экранам, стосы раструшчаных CD, гіганцкі рэкламны шчыт з выявай Давіда Бісбая. Гэта было адно з найбольш бамбаваных месцаў на апошняй стадыі міжчалавечых канфліктаў, і, напэўна, радыяцыя тут заставалася досыць высокай. Я спраўдзіў карту: вяршыня разлому мусіла быць недзе побач; каб рухацца ранейшым курсам, я павінен быў збочыць на поўдзень, а значыць прайсці праз колішні цэнтр горада.

У раёне развязкі аўтастрад М45 і R2, дзе я мусіў прабірацца праз награвашчаныя кучамі паплаўленыя каркасы машын, мой рух крыху замарудзіўся. Першых гарадскіх дзікуноў я сустрэў,

ідучы паўз былыя склады «Івэка». Група з паўтара дзiesiąтка асобін сядзела пад металічнай павеццю ангара за пяцьдзiesiąт метраў ад мяне. Я хутка ўскінуў карабін і стрэліў: адзін упаў, астатнія шмыганулі за вароты. Неўзабаве азірнуўшыся, я ўбачыў, як двое асцярожна вызірнулі і пацягнулі сябрука ўсярэдзіну — збіраючыся, відаць, ім паласавацца. У мяне быў бінокль, і я змог канстатаваць, што гэтыя меншыя ростам і больш выродлівыя за дзікуноў, што жылі ў наваколлі Аларкона, іх цёмна-шэрую скуру спрэс пакрывалі нарасці і гнайнікі — яўна, вынік павышанай радыяцыі. Так ці іначай, яны таксама адчувалі жах перад неалюдзьмі — тыя, якіх я сустракаў потым у горадзе, адразу кідаліся наўцёкі, не даючы ладам прыцэліцца; і ўсё-ткі пяцёх ці шасцёх я меў задавальненне пакласці. Нягледзячы што большасць былі кульгавыя, бегалі яны вельмі хутка, часам дапамагаючы прырднімі канечнасцямі; я быў здзіўлены, нават ашаломлены, як імі ўсё кішэла.

Відаць, пад уплывам Даніэлевага аповеду аб жыцці мяне агарнула нейкае дзіўнае пачуццё, калі я апынуўся на вуліцы Абіспо-дэ-Леон, дзе адбылася яго першая сустрэча з Эстэр. Ад бара, які ён згадваў, не засталася нічога, ды і паўз усю вуліцу высіліся толькі счарнелыя фасады, і на адным нейкім дзівам захавалася шылдачка з назвай. Мне ўбілася ў галаву адшукаць вуліцу Сан-Ісідор, дзе на апошнім паверсе дома нумар 3 праходзіла вечарынка з нагоды Эстэрынага дня нараджэння і дзе абарвалася іх сувязь. Я досыць добра памятаў, як выглядаў цэнтр Мадрыда ў часы Даніэля; адны вуліцы былі цяпер змеценыя цалкам, другія стаялі некранутыя, без усякай відочнай логікі. Каб знайсці патрэбны будынак, мне спатрэбілася паўгадзіны; ён быў цэлы. Уздымаючы нагамі стаўбуры цэментнага пылу, я падняўся наверх. Мэбля, дываны, шпалеры — усё знікла; на бруднай падлозе валяліся толькі кучкі высахлых экскрэментаў. У задуменні я абышоў пакоі, дзе Даніэль, несумненна, правёў найгоршыя хвіліны свайго жыцця. Я выйшаў на тэрасу, з якой ён пазіраў на гарадскі краявід перад тым, як апынуцца на «фінішнай прамой», як ён гэта назваў. Натуральна, я не мог зноў не задумацца аб жарсці каханна, што спапяляла людзей, аб яе неверагоднай сіле і яе значэнні ў генетычнай

будове віду. Сённышні краявід з ператвораных у вуглі, голых каробак дамоў, кучаў друзу і пылу выклікаў сваёй не надта пераборлівай градацыяй чорна-шэрага пачуццё міралюбнага заспакаення і сумнае адасобленасці. Ва ўсе бакі адкрываўся прыкладна аднолькавы від; але я ведаў, што на паўднёвым захадзе, абышоўшы разлом і дабраўшыся да Леганэса ці, можа, Фуэнлабрада, выйду да Вялікіх Шэрых Абшараў. Эстрэмадура і Партугаліі, як асобных рэгіёнаў, больш не было. Чарада з ядзерных выбухаў, патопу і цыклонаў, якія абрыналіся на гэтыя рэгіёны за апошнія стагоддзі, урэшце цалкам выветрыла і выраўняла іх паверхню, ператварыўшы яе ў адну бясконцую слаба пахілую пласкаціну, аднастайна пакрытую, мяркуючы па касмічных здымках, светлашэрым слоём вулканічнага попелу. Гэтая пласкаціна распасціралася на дзве з паловай тысячы кіламетраў, а далей, недзе ў шыротых былых Канарскіх выспаў, пачынаўся мала вывучаны раён, дзе неба ўвесь час захіналі густыя хмары і выпарэнні. Рэдкія фота, зробленыя са спадарожнікаў, не давалі ніякай пэўнасці. Лансаротэ мог заставацца паўвыспай, мог ператварыцца зноў у выспу, а мог увогуле знікнуць; такімі, у геаграфічным плане, звесткамі я валодаў, выходзячы ў падарожжа. а ў фізіялагічным плане было ясна, што вады я там знайду вобмаль. Ідучы па дваццаць гадзін у суткі, я мог штодзень праходзіць па сто пяцьдзесят кіламетраў; значыць, каб дабрацца да прыморскіх раёнаў, калі яны ёсць, мне спатрэбіцца крыху больш за два тыдні. Я дакладна не ведаў трываласці свайго арганізму пры абязводжванні; не думаю, каб ён быў калі-небудзь выпрабаваны ў такіх экстрэмальных умовах. Перад тым як выступіць, я на імгненне ўспомніў Марыю²³ – ідучы з Нью-Йорка, яна мусіла сутыкнуцца з аналагічнай праблемай; і яшчэ я падумаў пра старажытных людзей, якія ў такіх акалічнасцях даручалі сваю душу Богу; я пашкадаваў, што Бога ці якой іншай існасці такога кшталту няма; і ўрэшце ўзнісся духам і думкамі да надзеі ў прышэсце Жыхароў Будучыні.

У адрозненне ад нас, Жыхары Будучыні будуць не механізмамі і нават не асобнымі істотамі ў строгім сэнсе. Яны будуць адным, застаючыся ў мностве. Нішто не дазваляе нам уявіць дакладную прыроду Жыхароў Будучыні. Святло ёсць

адно, але промні яго незлічоныя. Я ўзбіўся да сэнсу Слова; целы памерлых і прах будуць накіроўваць маю ступу, гэтак сама як успамін пра слаўнага сабаку Фокса.

Я выйшаў на світанку, пад ціхі шоргат і тупат дзікуноў, якія кідаліся ва ўсе бакі наўцёкі. Мінуўшы руіны прадмесцяў я бліжэй да паўдня выйшаў да Вялікіх Шэрых Абшараў. Я пакінуў тут свой карабін, у якім больш не было ніякай патрэбы: далей, па-за вялікім разломам не было адзначана ніякіх прыкметаў жыцця, ні жывёльнага, ні расліннага. Адразу высветлілася, што ісці лягчэй, чым я думаў: слой попелу не перавышаў некалькіх сантыметраў, пад ім ляжала цвёрдая глеба, па прыродзе блізкая да акаліны, якая пры хадзе служыла добрым апірышчам. Сонца стаяла высока ў нерухомым нябесным лазурку, роўнядзь не мела ніякіх перападаў, ніякіх элементаў рэльефу, якія маглі адхіліць мяне ад курсу. Не спыняючы хады, я паступова ўпаў у ціхамірны паўсон-паўмару, у якім крыху змененыя, нібы абстрактныя, празрыстыя і крохкія вобразы неалюдзей перамешваліся з успамінамі пра тыя матава-аксамітныя, шаўкавістыя выявы, якія некалі даўно, у маім мінулым жыцці, дасылала на мой манітор Марыя23, спрабуючы такім чынам сімвалізаваць адсутнасць Бога.

Незадоўга да захаду сонца я зрабіў кароткі прыпынак. З дапамогай нескладаных трыганаметрычных назіранняў я вызначыў, што пакат складае каля 1 %. Калі схілі і далей ідзе пад такім вуглом, значыць, паверхня акіяна знаходзіцца на дваццаць пяць тысяч метраў ніжэй ад узроўню кантынентальнай пліты. А гэта ўжо недалёка ад астэнасферы; у бліжэйшыя дні я мог чакаць адчувальнага пад'ёму тэмпературы.

Насамрэч гарачыня стала непрыемнай толькі праз тыдзень, і тады ў мяне ўзніклі першыя прыкметы смагі. Неба захоўвала непарушную чысціню сіняй смальты, якая рабілася ўсё болей насычанай, амаль цёмнай. Паступова, адну за другой, я скідаў з сябе часткі адзення; у запlechніку заставалася ўсяго некалькі капсул; глытаць іх было цяжкавата, сліны не хапала. Я пачынаў фізічна пакутаваць, што было новым для мяне пачуццём. Жыццё дзікіх жывёл, пастаўленае цалкам пад уладу прыроды, урэшце і ёсць нішто іншае, як суцэльны боль з рэдкімі момантамі раптоўнай разрадкі, шчаслівага атупення, звязанага

з задавальненнем інстынктаў — харчавальных ці сексуальных. Жыццё ў людзей, груба кажучы, таксама было падобнае, пастаўленае пад дыктат пакуты з кароткімі імгненнямі асалоды, звязанай з рэалізацыяй усвядомленага інстынкту, які ў людзей стаў жаданнем. У неалюдзей, па ідэі, жыццё павінна было цячы мірна, рацыянальна, у далечыні ад асалод і пакут, і мой сыход стаў сведчаннем краху гэтай ідэі. Можа быць, толькі Жыхары Будучыні спазнаюць радасць, другое імя вечнае асалоды. Я нястомна ішоў наперад, вытрымліваючы рытм у дваццаць гадзін на дзень і ўсведамляючы, што цяпер маё выжыванне банальна залежыць ад падтрымання асматычнага ціску, ад раўнавагі паміж колькасцю мінеральных соляў і вады, якую назапасілі мае клеткі. Строга кажучы, я не быў упэўнены, што хачу жыць, проста ідэя смерці была беззмястоўнай. Пры тым, што я ўспрымаў сваё цела як носьбіт, гэты носьбіт нічога не нёс. А дасягнуць разумення Духа я быў няздольны; і тым не менш па-ранейшаму чакаў нейкага знаку.

Попел у мяне пад нагамі стаў белы, а неба набыло ўльтрамарынавыя адценні. Праз два дні я натрапіў на пасланне ад Марыі²³. Яно было напісанае сціслым каліграфічным почыркам на лістках тонкага і празрыстага, але трывалага пластыка, скручаных і ўсунутых у чорны металічны тубус, які глуха шпакнуў, калі я яго адкрыў. Пасланне не было адрасаванае мне, і ўвогуле нікому канкрэтна: гэта была проста яшчэ адна праява таго абсурднага — ці ўзвышанага — жадання, якое прысутнічала яшчэ ў людзей і засталася нязменным у іх пераемнікаў — пакінуць па сабе след, хоць нейкае сведчанне.

Агульны змест паслання быў вельмі сумны. Яшчэ калі Марыя²³ выбіралася з руін Нью-Йорка, ёй давялося сутыкнуцца з дзікунамі; часам яны былі арганізаваныя ў вялікія плямёны; у адрозненне ад мяне, яна паспрабавала ўвайсці ў кантакт. Не адчуваючы над сабой небяспекі, бо выклікала ў іх страх, яна, разам з тым, была аж да мласці шакаваная брутальнасцю іх стасункаў, непавагай да старых і слабых, неспатольнай прагаю гвалту, іерархічнага і сексуальнага прыніжэння, чыстай і шчырай лютасці. Тыя самыя сцэны, што я бачыў у Аларконе, яна практычна ў нязменным выглядзе бачыла ў Нью-Йорку — пры тым што гэтыя плямёны раздзяляла агромністая адлегласць і за сем-восем апошніх стагоддзяў ніякі кантакт паміж імі

быў немагчымы. Здавалася, ніякае свята ў дзікуноў не магло абыходзіцца без гвалту, кровапраліцця і публічнага пакарання; выдумка, якую яны праяўлялі ў самых вытанчаных і пачварных прыёмах катавання, была, відаць, тым адзіным, у чым яны захавалі хоць нешта ад вынаходлівасці сваіх чалавечых продкаў; гэтым і абмяжоўвалася ўся іх цывілізаванасць. Калі верыць, што ў спадчыну перадаюцца і маральныя якасці, гэта не здасца дзіўным: цалкам натуральна, што ў працэсе шматлікіх і доўгіх канфліктаў выжывалі па большасці самыя жорсткія і лютыя індывіды з самым высокім патэнцыялам агрэсіўнасці і ў выніку іх характар перадаваўся патомству. У тым, што тычыцца маральнай спадчыннасці, ніколі і нічога даказаць было немагчыма — як немагчыма й абвергнуць, але сведчанне Марыі²³, у роўнай ступені як і маё, пераканаўча пацвярджала справядлівасць прысуду, які Вярхоўная Сястра вынесла чалавецтву, і апраўдвала яе рашэнне ніяк не перашкаджаць працэсу самавынішчэння, у якое чалавецтва ўвязалася два тысячагоддзі назад.

Паўставала пытанне, чаму Марыя²³ не вярнулася, чаму рушыла ўсё-ткі далей; некаторыя ўрыўкі, зрэшты, падказваюць, што ў яе ўзнікала думка адмовіцца, але, напэўна, у ёй, як і ўва мне, як ва ўсіх неалюдзях, выпрацаваўся пэўны фаталізм, абумоўлены ўсведамленнем асабістае несмяротнасці; гэтым мы набліжаліся да старажытных чалавечых народаў, чыя свядомасць была глыбока прасякнутая рэлігійнымі вераваннямі. Формулы мыслення ўвогуле жывуць нашмат даўжэй за рэальнасць, якая іх спарадзіла. Стаўшы ў тэхнічным плане бяссмертным, прынамсі, дасягнуўшы стадыі, роднаснай *рэінкарнацыі*, Даніэль¹ усё адно да канца захоўваў у паводзінах нецярплівасць, апантанасць, прагнасць звычайнага смертнага. Гэтак сама я, па асабістай ініцыятыве парваўшы з рэпрадукцыйнай сістэмай, якая забяспечвала маю несмяротнасць, ці, дакладней кажучы, бясконцае аднаўленне майго набору генаў, ведаў, што ніколі не змагу ў поўнай меры ўлічваць такую штуку, як смерць; мне ніколі не спазнаць суму, жадання, боязі ў той ступені, у якой іх адчуваў чалавек.

Калі я ўжо збіраўся сунуць лісткі назад, то заўважыў, што ў тубусе ёсць нешта яшчэ — мне ледзьве ўдалося гэта вытрасці. Я ўбачыў старонку з чалавечай кнігі, яна была

складзеная ў некалькі столак і спрасаваная так, што стала падобнай да суцэльнай папяровай пласцінкі; калі я паспрабаваў яе разгарнуць, яна распалася на кавалкі. На самым вялікім я прачытаў некалькі фраз, у якіх пазнаў дыялог з «Банкета», дзе Арыстафан выказвае сваё разуменне кахання:

«І калі чалавеку — будзе ён аматар хлапцоў ці жанчын — выпадае сустрэць сваю палавіну, абаіх працінае такое дзівоснае пачуццё пяшчоты, даверу й кахання, што яны не хочуць больш разлучацца, няхай нават на імгненне. І людзі, якія праводзяць усё жыццё разам, не могуць нават сказаць, чаго яны, уласна, адно ад аднаго чакаюць; бо зусім не падобна, каб толькі дзеля задавальнення пажады ім было так прыемна быць разам. Відавочна, што душа ў кожнага хоча нечага іншага, але чаго — яна не можа сказаць, пра што яна толькі здагадваецца і пра што адно намякае».

Я выдатна памятаў працяг: да двух смяротных, «калі яны ляжаць разам», з'яўляецца каваль Гэфест і прапануе расплавіць іх целы і зліць іх разам, «каб з дваіх паўстала адно і каб па смерці, там, у Аіду, яны былі не двума, а адным, бо памруць агульнаю смерцю». Асабліва мне памяталіся апошнія фразы: «А прычына гэтаму ў тым, што па сваёй адвечнай прыродзе мы былі нечым суцэльным. Вось жа прагу такой суцэльнасці і памкненне да яе і называюць каханнем». Менавіта гэтая кніга атруціла спачатку заходні свет, а пасля і ўсё чалавецтва, удыхнула ў яго агіду да свайго лёсу разумнай жывёлы, увяла яму ў душы мару, ад якой яно спрабавала пазбавіцца цягам двух тысячагоддзяў, але так дарэшты й не здолела. Нават хрысціянства, нават апостал Павел не ўстоялі і схіліліся перад гэтай сілай. «І будуць двое адна плоць. Тайна гэтая вялікая; я кажу пра Хрыста і пра Царкву»¹. Да самых апошніх напісаных людзьмі аповедаў аб жыцці настальгія па гэтай суцэльнасці застаецца невылечнай. Калі я хацеў зноў згарнуць папяровы абрывак, ён рассыпаўся ў маіх пальцах; я заткнуў тубус, паклаў яго назад на зямлю. Перш чым рушыць далей, я апошні раз падумаў пра Марыю²³, усё яшчэ чалавечую і такую чалавечную; я аднавіў у памяці выяву ейнага цела, якое мне было наканавана так і не спазнаць. І раптам

¹ Пасланне да Эфэсянаў, 5 : 31-32.

з хваляваннем усвядоміў, што раз знайшоў гэта яе пасланне, значыць, нехта з нас дваіх збіўся з дарогі.

Аднастайная белая паверхня не давала ніякага арыенціру, але было сонца, і хутка зірнуўшы на свой цень, я ўбачыў, што сапраўды надта адхіліўся на захад; цяпер мне трэба было павярнуць дакладна да поўдня. Я не піў дзесяць дзён і нават не мог сілкавацца; адзін кароткі эпізод безуважнасці пагражаў стаць для мяне фатальным. Праўду кажучы, я ўжо не так і пакутаваў, болевы сігнал прытушўся, але на мяне навалілася страшэнная стома. Інстынкт самазахавання ў неалюдзей не прапаў, ён стаў проста меней выразным; і пэўны час я сачыў, як ён змагаецца ўва мне са стомай; я ведаў — урэшце ён пераможа. І павольнай хадой рушыў далей, на поўдзень.

Я ішоў увесь дзень і наступную ноч, кіруючыся па зорках. Адно праз тры дні, на світанку, я ўбачыў аблогі. Іх шаўкавістыя абрысы здаваліся проста смугою на даляглядзе, святлівым мроівам, якое я спачатку палічыў за міраж, але, падышоўшы бліжэй, змог разгледзець прыгожыя, адзеленыя завіткамі матава-белыя клубы, якія віселі з ненатуральнаю нерухомасцю. Пад паўдня я ўвайшоў у слой смугі, і перада мной адкрылася мора. Я дасягнуў канцавога пункта свайго падарожжа.

Праўду кажучы, краявід зусім не нагадваў акіян, якім яго ведалі людзі; гэта была чарада сажалак і азёр з амаль нерухомай вадой, раздзеленых невысокімі пясчанымі дзюнамі; усё гэта патанала ў размытым, роўным святле. Я ўжо не меў сілы бегчы, і хісткай хадой пацягнуўся да крыніцы жыцця. У першых сажалках насычанасць вады мінераламі была вельмі нізкая; тым не менш усё маё цела з удзячнасцю прыняло гэты салёны душ; я адчуў, як па мне з ног да галавы пракацілася шчаслівая жывільная хваля. Я не толькі разумеў, але мог амаль прасачыць працэсы, якія ўва мне адбываліся, як падымаўся да нармальнага ўзроўню асматычны ціск, як аднаўлялі працу метабалічных ланцугі, выпрацоўваючы адэназінтрыфасфат, неабходны для функцыянавання мышцаў, пратэіны і тлустыя кіслоты, патрэбныя для рэгенерацыі клетак. Гэта было падобна да вяртання ў сон пасля трывожнага абуджэння, да задаволенага ўздыху механізма, які аднаўляе хаду.

Праз дзе гадзіны я ўстаў, мае сілы крыху аднавіліся; тэмпе-

ратура павета і вады была аднолькавая, напэўна, каля 37°C, бо я не адчуваў ні холаду, ні гарачыні; святло было дастаткова яркае, але не сляпіла. У пяску паміж сажалкамі былі неглыбокія ямкі, падобныя да магілак. Я забраўся у адну і лёг; пясок быў цёплы і ласкаў сваёй шаўкавістасцю. Тады я ўсвядоміў, што застануся жыць тут, і дні мае будуць доўгія. І дзень, і ноч тут доўжыліся аднолькава па дванаццаць гадзін, і я прадчуваў, што так яно застанецца ўвесь год, што астранамічныя змены, якія адбыліся ў перыяд Вялікай Засухі, ператварылі гэты рэгіён у зону, дзе пара года ўвесь час адна, дзе пануе вечны пачатак лета.

Даволі хутка я страціў звычку трымацца пэўнага распарадку сну; я спаў урыўкамі па адной-дзве гадзіны, як уначы, так і ўдзень, але кожны раз, сам не ведаю чаму, адчуваў пры гэтым патрэбу забрацца ў якое-небудзь паглыбленне. Усякія прыкметы расліннага ці жывёльнага жыцця адсутнічалі. І ўвогуле ландшафтныя арыенціры былі рэдка: колькі хапала вачэй шырыліся дзюны, азёры, сажалкі розных памераў і велічыні. Неба найчасцей хавалася за шчыльным слоём аблокаў, але ён не быў зусім нерухомы, проста ўсе змены ў ім адбываліся надзвычай паволі. Часам паміж белымі масамі вызвалюўся невялікі ўчастак, і я мог назіраць сузор'і ці сонца; гэта было адзінай падзеяй, адзінаю пераменаю ў паслядоўнасці дзён; сусвет нібыта знаходзіўся ў кокане або стазе, досыць блізім з архетыпнай выявай вечнасці. Як і ўсім неалюдзям, сум быў мне недаступны; маю свабодную ў сваіх ваганнях, ні да чаго не прывязаную свядомасць напэўнялі толькі размытыя ўспаміны і неканкрэтныя летуценні. І тым не менш я быў далёкі ад радасці і нават ад сапраўднага супакаення; сам факт існавання — няшчасце. Па добрай волі пакінуўшы цыкл адраджэнняў і смерцяў, я накіроўваўся да простага небыцця, да чыстай адсутнасці зместу. Толькі Жыхарам Будучыні, можа быць, удалася дасягнуць царства незлічоных патэнцый.

Наступнымі тыднямі я ўсё больш паглыбляўся ў новыя свае ўладанні. І чым далей прасоўваўся на поўдзень, тым больш заўважаў, што паступова памеры сажалак і азёр растуць, на некаторых нават можна было назіраць слабыя прылівы і адлівы; але ўсе яны былі зусім неглыбокія, і нават даплываючы да

сярэдзіны, я быў пэўны, што знайду водмель. Ніякіх прыкметаў жыцця па-ранейшаму не было. Мне прыпаміналася, што жыццё на Зямлі ўзнікла ў вельмі адмысловых умовах, у атмасферы, насычанай аміякам і метанам у сувязі з актыўнай вулканічнай дзейнасцю на першых этапах яе існавання, і што малаверагодна, каб тыя самыя ўмовы ўтварыліся на той самай планеце яшчэ раз. Але нават калі арганічнае жыццё ўзнікне паўторна, яно, будучы заложнікам вузкіх параметраў, вызначаных законамі тэрмадынамікі, будзе вымушанае паўтарыць тыя самыя схемы: фармаванне адасобленых індывідаў, драпежніцтва, селектыўную перадачу генетычнага кода; нічога новага чакаць не даводзілася. Згодна з некаторымі тэорыямі, біялогія на аснове вугляроду аджыла сваё, і Жыхары Будучыні будуць істотамі на аснове крэмнію, іх цывілізацыя будзе будавацца шляхам паступовага ўзаемазлучэння працэсараў з пазнаваўчымі і запамінальнымі функцыямі; працы Пірса, застаючыся выключна ў полі фармальнай логікі, не могуць ні пацвердзіць, ні абвергнуць гэтую гіпотэзу.

Ва ўсякім разе, калі зона, у якой я знаходзіўся, была населеная, яна магла быць населеная толькі неалюдзьмі; арганізм дзікуна ніколі не вытрымаў бы падарожжа, якое я здзейсніў. Але цяпер я глядзеў на перспектыву сустрэць каго-небудзь з да сябе падобных без радасці, нават з пэўнай збынтэжанасцю. Фоксава смерць і пераход праз Вялікія Шэрыя Абшары мяне ўнутры цалкам высушылі; я больш не адчуваў у сабе ніякіх жаданняў і ў першую чаргу апісанага Спінозам жадання перабываць у сваім быцці; я шкадаваў толькі, што свет перажыве мяне. Марнасць свету, відавочная ўжо ў апаведзе аб жыцці Даніэля¹, больш не здавалася мне прымальнай; я не бачыў у свеце нічога, апроч панурае пустаты без ніякіх патэнцый, пазбаўленай усякага свята.

Прачнуўшыся адным ранкам, я раптам, без ніякай відочнай прычыны, адчуў, што мне дыхаецца лягчэй. Я рушыў у дарогу і ўсяго праз некалькі хвілін хады маім вачам адкрылася возера, нашмат большае за ўсе папярэднія, першы раз я не мог разгледзець другога берага. І вада ў ім была крыху саланейшая.

Значыць, вось што людзі называлі морам, вось што лічылі за вялікага суцяшальніка, але і за вялікага разбуральніка,

таго, каторы размывае ласкава і нішчыць усё. Я быў уражаны відовішчам, і апошнія дэталі, якіх мне не хапала для поўнага разумення чалавека як віду, адразу сталі на свае месцы. Цяпер я ўсведамляў, якім чынам у мазгах гэтых прыматаў магла запачаткавацца ідэя бясконцага — бясконцага, дасягальнага праз паступовы, павольны пераход, які бярэ пачатак у канечным. І цяпер я ўсведамляў, якім чынам у мазгах Платона магла ўтварыцца першая канцэпцыя кахання. Я зноў падумаў пра Даніэля I, пра яго маёнтак у Альмэрыі, які быў і маім, пра маладых дзяўчат на пляжы, пра тое, як Эстэр яго знішчыла, і ўпершыню ўва мне варухнулася жаданне яго пашкадаваць, няхай і не адчуваючы да яго павагі. Я зразумеў тады, чаму Вярхоўная Сястра настойвала на вывучэнні аповедаў аб жыцці нашых продкаў; я зразумеў мэту, якой яна хацела дасягнуць. І зразумеў таксама, чаму гэтая мэта ніколі не будзе дасягнутая.

Я быў нявызвалены.

А потым я рушыў далей, рытмуючы сваю ступу з рухам хваляў. Я ішоў цэлымі днямі, не адчуваючы стомы, а ўначы гушкаўся ў ціхім прыбоі. На трэці дзень я ўбачыў прысады з чорнага каменя, якія сыходзілі ў мора, губляючыся ў далечыні. Што гэта было — пераход, збудаванне, зробленае рукамі людзей — ці неалюдзей? Цяпер мне было ўсё адно, ідэя пайсці па іх хутка мяне пакінула.

У тое ж імгненне, нечакана, без ніякай прычыны, тоўшча аблокаў рассунулася і на паверхню вады ўпаў зіхатлівы сонечны промень. І мне мімалётна падумалася пра вялікае сонца духоўнага закона, якое, згодна са Словам, аднойчы асвеціць свет сваім бляскам; але гэта ўжо будзе свет без мяне, і я быў няздольны ўявіць яго сутнасць. Ніводзін неачалавек, цяпер я гэта ведаў, не ў сіле знайсці рашэнне неад'емнай апарыі быцця; тыя, хто паспрабаваў гэта зрабіць — калі такія былі, — ужо, напэўна, памерлі. Што да мяне, то я і далей буду, у межах магчымага, доўжыць сваё цьмянае існаванне ўдасканаленай малпы, і мой апошні жаль будзе ў тым, што я стаў прычынаю смерці Фокса, адзінай істоты, якую я ведаў і якая заслугоўвала жыць далей; бо ў яго вачах часам гарэла іскра, якая прадвяшчала прышэсце Жыхароў Будучыні.

Мне заставалася жыць, напэўна, год шэсцьдзесят; больш за дваццаць тысячаў дзён, якія будуць усе падобныя адзін да аднаго. Я буду пазбягаць думкі, бо буду пазбягаць пакуты. Рыфы жыцця засталіся далёка за маімі плячыма; я ўвайшоў у прастору спакою, з якой мяне забярэ толькі смерць.

Я падоўгу ляжаў у вадзе, у промнях сонца і ў святле зорак, і не адчуваў нічога, толькі цьмянае пачуццё пажыўнасці. Шчасце не было даляглядам, да якога можна дайсці. Свет здрадзіў. Маё цела было маім на кароткі час; я ніколі не дасягну прадпісанае мэты. Будучыні была пустата; у будучыні была гара. Мае сны поўніліся плёскатам невыразных пачуццяў. Я быў, мяне больш не было. Жыццё было рэальным.

Уэльбэк, М.

У99 Магчымасць выспы : раман / Мішэль Уэльбэк; пер. з фр. мовы
Зміцера Коласа. — Мінск : Зміцер Колас, 2012.— 367 с.— (Littera
scripta)

ISBN 978-985-6992-12-7

Адзін з найбольш чытаных сучаных французскіх аўтараў Мішэль
Уэльбэк спрабуе ва ўласцівай яму шчырай манеры прааналізаваць стан
сучаснага грамадства, уздымаючы праблемы кахання і гвалту, маладосці
і старасці, смерці і несмяротнасці.

Адрасуецца шырокай чытацкай аўдыторыі.

УДК 821.112.2-31

ББК 84(4Фр)-44

Серыя «Littera Scripta»

Літаратурна-мастацкае выданне

Уэльбэк Мішэль

МАГЧЫМАСЦЬ ВЫСПЫ

Раман

Адказны за выпуск *Зміцер Колас*

Падпісана да друку 17.01.2012. Фармат 84x108^{1/32}.

Папера афсетная. Друк рызаграфічны.

Ум. друк. арк. 19,32. Ул.-выд. арк. 16,47.

Наклад 500 асобнікаў (1-ы завод 1 — 200).

Выдавец і паліграфічнае выкананне
індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас

ЛІ № 02330/0552654 ад 14.01.2010.

Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.

Пераплёт выраблены

ў ТАА «Інпрэдо»

Вул. Сямашка, 15-29/1, 220116, Мінск

Мішэль Уэльбэк

Адзін з найбольш чытаных сучаных французскіх аўтараў Мішэль Уэльбэк (нар. 1958) спрабуе ва ўласцівай яму шчырай манеры прааналізаваць стан сучаснага грамадства, уздымаючы праблемы каханьня і гвалту, маладосці і старасці, смерці і несмяротнасці.

Littera scripta

ISBN 978-985-6992-12-7

9 789856 992127

Миллиятлар үзгүлтүксүз
Бирок **Б**из **М**агчыбаймыз
БЫСЛА